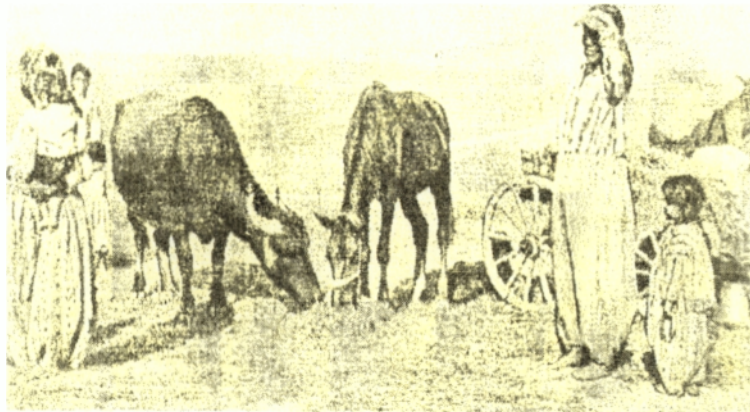

**ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΜΟΝΑΔΩΝ ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ**

**ΘΕΜΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ : ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΤΩΝ ΑΘΙΓΓΑΝΩΝ ΩΣ
ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΥΓΕΙΑΣ ΤΟΥΣ. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ
ΚΑΤΑΥΛΙΣΜΟΥ ΚΑΡΥΔΙΑΣ.**

**Ένας λαός χωρίς γραπτή γλώσσα ,
ένας αρχαίος νομαδικός λαός
που στο πείσμα των αιώνων διατηρεί την παράδοση
της περιπλάνησης .**

**ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ : ΔΡΟΥΜΠΑΛΗΣ ΦΩΤΙΟΣ
ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ: ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ
ΖΩΗΣ ΘΩΜΑΣ**

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2005

**ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΜΟΝΑΔΩΝ ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ**

**ΘΕΜΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ : ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΖΗΤΗΣΗΣ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΑΚΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΘΙΓΓΑΝΟΥΣ . Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ
ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΥ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ .**

**Ένας λαός χωρίς γραπτή γλώσσα ,
ένας αρχαίος νομαδικός λαός
που στο πείσμα των αιώνων διατηρεί την παράδοση
της περιπλάνησης .**

**ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ : ΔΡΟΥΜΠΑΛΗΣ ΦΩΤΙΟΣ
ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ: ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ
ΖΩΗΣ ΘΩΜΑΣ**

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2005

*Ευχαριστούμε θερμά τους γονείς και τα αδέρφια μας
για την υλική, οικονομική και πάνω απ' όλα ηθική
υποστήριξη που μας παρείχαν καθ' όλη
τη διάρκεια των σπουδών μας.*

*Ευχαριστούμε τον κ. Φώτιο Δρούμπαλη
Επίκουρο Καθηγητή του Τ.Ε.Ι. Καλαμάτας
για την πολύτιμη βοήθειά του, καθ' όλη τη
διάρκεια της πτυχιακής μας εργασίας*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στα πλαίσια της πτυχιακής αυτής επιχειρείται μια προσέγγιση όσον αφορά την προσωπική υγειονομική φροντίδα των Αθίγγανων της Μεσσηνίας και συγκεκριμένα αυτών που κατοικούν στον καταυλισμό Καρυδιάς καθώς επίσης και τη χρήση και σχέση των ίδιων με τις νοσοκομειακές υπηρεσίες.

Η αρχική σύλληψη της ιδέας για τη συγγραφή αυτής της πτυχιακής οφείλεται στον επίκουρο καθηγητή του τμήματος Διοίκησης Μονάδων Υγείας και Πρόνοιας του Τ.Ε.Ι. Καλαμάτας, κ. Δρούμπαλη Φώτιο. Το θέμα αυτό εμπίπτει στην κατηγορία των θεμάτων Πτυχιακών Εργασιών προνοιακού περιεχομένου, που απευθύνονται και αφορούν σε διάφορες ευπαθείς ομάδες όπως είναι κάποιες μειονότητες – ως μειονότητα με αρκετές ιδιαιτερότητες αντιμετωπίζονται και οι Αθίγγανοι.

Ο σκοπός αυτής της εργασίας είναι να εκμαιεύσει από τους Αθίγγανους ενός συγκεκριμένου καταυλισμού, την υγειακή τους κατάσταση καθώς και τη γνώμη που αυτοί θα έχουν σχετικά με το πώς διαχειρίζονται την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια φροντίδα υγείας, με αφορμή τις ενέργειες που γίνονται για την πρόληψη και προαγωγή υγείας των Αθίγγανων, σε διάφορες περιοχές της χώρας. Για το έργο αυτό, απαραίτητο εργαλείο ήταν ένα ερωτηματολόγιο, αντίγραφο του οποίου συμπληρώθηκαν με απαντήσεις των ίδιων. Τα αποτελέσματα των απαντήσεων συντιθέμενα αποκαλύπτουν, πλέον, ποια είναι η πραγματική γνώμη των Αθίγγανων όσον αφορά την υγειακή τους κατάσταση και το κατά πόσο χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες του νοσοκομείου και τις προνοιακές υπηρεσίες που τους προσφέρουν οι Τοπικοί Φορείς. Προτού, όμως, φθάσουμε στο ερευνητικό κομμάτι, είναι απαραίτητη η γνωριμία των ανθρώπων αυτών μέσα από την ιστορία και τον ιδιαίτερο κοινωνικό τους χαρακτήρα.

Έτσι, η δομή της εργασίας απαιτούσε τρία μέρη, εκ των οποίων το πρώτο θα περιείχε όλα τα κεφάλαια που θα προσέγγιζαν τους Αθίγγανους θεωρητικά σε γενικό επίπεδο, το δεύτερο θα προσέγγιζε τους Αθίγγανους σε τοπικό επίπεδο, ενώ το τρίτο μέρος θα καταγινόταν αποκλειστικά και μόνο με την έρευνα στον καταυλισμό της Καρυδιάς. Η τελική δομή της εργασίας, η οποία, στο μεγαλύτερο βαθμό, αντικατοπτρίζει τα βήματα που ακολουθήθηκαν για την συγγραφή του κειμένου, έχει ως εξής:

Α΄ Μέρος (2 κεφάλαια)

1^ο κεφάλαιο: Η γνωριμία με τους Αθίγγανους είναι το πρώτο απαραίτητο στάδιο από το οποίο πρέπει να διαβεί ο αναγνώστης προκειμένου να κατατοπιστεί πάνω στο «αντικείμενο» που επεξεργαζόμαστε εδώ. Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται ο προσδιορισμός, κατά το δυνατόν, της ταυτότητας των Αθίγγανων μέσα από τα υπάρχοντα γλωσσολογικά και άλλα στοιχεία, ενώ η ανασκόπηση της πορείας τους μέσα από την ιστορία είναι αρκετά ενδιαφέρουσα και μας τοποθετεί πιο ρεαλιστικά απέναντι στους Αθίγγανους του χθες και του σήμερα. Συμαντικό επίσης είναι και η περιγραφή του ιδιαίτερου κοινωνικού προσώπου των Αθίγγανων. Μεταξύ των ευπαθών ομάδων που χρήζουν ιδιαίτερης μεταχείρισης, οι Αθίγγανοι ξεχωρίζουν. Οι παράγοντες που επέδρασαν στη διαμόρφωση του ιδιαίτερου χαρακτήρα των Αθίγγανων αναφέρονται ενδεικτικά, και απαριθμούνται – στα πλαίσια της πτυχιακής – τα χαρακτηριστικά εκείνα που είναι κοινά στο μεγαλύτερο ποσοστό των ομάδων

Αθίγγανων, εντός και εκτός Ελλάδας (εξωτερικά χαρακτηριστικά, νοοτροπία, μορφωτικό επίπεδο, ηλικίες γάμου, ρόλος της οικογένειας, εργασιακές δραστηριότητες, γλώσσα κ.λπ.)

2^ο κεφάλαιο: Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται ο προσδιορισμός των πρωτοβυλιών που έχει πάρει το Ελληνικό κράτος όσον αφορά την καλυτέρευση της ζωής των Αθίγγανων σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Στα πλαίσια αυτά εξετάζονται σειρά ενεργειών όπως η κοινωνικοοικονομική ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων και οι υποστηρικτικές υπηρεσίες προς αυτούς όπως επίσης και το πρόγραμμα «Εύξεινη Πόλη» και το Δίκτυο Rom και σε ποιο βαθμό οι ενέργειες αυτές σχετίζονται με την υγειονομική φροντίδα των Αθίγγανων.

Β' Μέρος (3 κεφάλαια)

3^ο κεφάλαιο: Γνωριμία με τους Αθίγγανους της Καρυδιάς Καλαμάτας Περιγραφή, σε αδρές γραμμές, της κατάστασης που παρουσιάζει ο Νομός Μεσσηνίας σχετικά με τους Αθίγγανους και με περισσότερη λεπτομέρεια περιγραφή του καταυλισμού και των Αθίγγανων της Καρυδιάς. Αναφέρονται, επίσης, κάποια χαρακτηριστικά που συνθέτουν το ιδιαίτερο πρόσωπο των κατοίκων του καταυλισμού, τα οποία προέκυψαν από την αναστροφή με τους ανθρώπους αυτούς και αποτελούν, ουσιαστικά, την έκθεση των προσωπικών μας παρατηρήσεων.

4^ο κεφάλαιο: Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται ο προσδιορισμός των επιδημιολογικών χαρακτηριστικών των Αθίγγανων μέσα από έρευνες που έχουν κατά καιρούς πραγματοποιηθεί από διάφορες ομάδες τόσο σε πανελλαδικό, εθνικό επίπεδο όσο και σε τοπικό (Νομό Μεσσηνίας). Θα μελετήσουμε τις διαδικασίες πρόσβασης των Αθίγγανων στο Υγειονομικό Σύστημα της περιοχής τους πρωτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο. Τέλος θα παρουσιάσουμε και τις δράσεις της πολιτείας και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για την αντιμετώπιση των Υγειονομικών προβλημάτων των Αθίγγανων στους Τοπικούς Καταυλισμούς τους στο Νομό Μεσσηνίας.

5^ο κεφάλαιο: Στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιάσουμε τα γενικά χαρακτηριστικά και τον σκοπό των ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί παλαιότερα για τους Αθίγγανους του Νομού Μεσσηνίας και συγκεκριμένα του καταυλισμού Καρυδιάς, καθώς επίσης και να εξετάσουμε και αναλύσουμε τα αποτελέσματα και συμπεράσματα αυτών των ερευνών.

Γ' Μέρος (κεφάλαια)

1^ο κεφάλαιο: Υλικό-Μέθοδος, για τη σύνταξη του ερωτηματολογίου, επιλογή δείγματος και διεξαγωγή της έρευνας.

2^ο κεφάλαιο: Αποτελέσματα της έρευνας. Η παράθεση των αποτελεσμάτων γίνεται σε υποκεφάλαια, ο διαχωρισμός των οποίων βασίζεται στις τέσσερις ενότητες από τις οποίες αποτελούνται τα ερωτηματολόγια. Δηλαδή τα τέσσερα αυτά υποκεφάλαια αφορούν α) τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού, β) την τρέχουσα κατάσταση των κατοικιών των Αθίγγανων, γ) την οικονομική κατάσταση που φαίνεται να έχουν οι Αθίγγανοι και δ) την υγειακή τους κατάσταση.

3^ο κεφάλαιο: Συμπεράσματα. Και πάλι η έκθεση των συμπερασμάτων γίνεται σε ενότητες. Εκτός από τα υποκεφάλαια που βρίσκονται σε πλήρη αντιστοιχία με αυτά του 2^{ου} κεφαλαίου, υπάρχουν και κάποιες γενικές παρατηρήσεις και ορισμένα συγκεντρωτικά και συμπληρωματικά συμπεράσματα, που ανακύπτουν, ασφαλώς, από την προσωπική των σπουδαστών αξιολογική κρίση.

Για τη συλλογή στοιχείων αποφανθήκαμε σε αρκετούς φορείς που θα μπορούσαν να παράσχουν χρήσιμες πληροφορίες και θα καθιστούσαν περισσότερο λεπτομερείς τις αναφορές μας σε ορισμένα θέματα. Από τους φορείς αυτούς άλλοι αρνήθηκαν ευσχήμως ή μη να προσφέρουν τα αιτούμενα ενώ με κάποιους άλλους η συνεργασία δεν ευδοχώθηκε για άλλους λόγους, ανεξαρτήτως της θελήσεως αμφοτέρων των πλευρών. Τα όσα γράφονται προέρχονται από τη σύνθεση πληροφοριών που ανεβρέθηκαν σε διάφορα βιβλία ή άλλες γραπτές πηγές, ενώ οι προφορικές πληροφορίες επισημαίνονται, στα αντίστοιχα σημεία.

Κάποιες πληροφορίες που κρίθηκε ότι δεν ήταν απαραίτητο να ενταχθούν στο κύριο σώμα του κειμένου αλλά καλό ήταν να αναφερθούν, γράφτηκαν με τη μορφή υποσημείωσης, στο κάτω μέρος της εκάστοτε σελίδας. Σε διάφορα σημεία της εργασίας προστέθηκαν πίνακες που κάνουν πιο κατανοητά τα γραφόμενα ενώ όσες φωτογραφίες βρέθηκαν να ταιριάζουν με το κείμενο τοποθετήθηκαν στις θέσεις που θεωρήθηκαν κατάλληλες.

Το ερωτηματολόγιο που υποβλήθηκε στους Αθίγγανους της Καρυδιάς παρατίθεται αυτούσιο. Η εργασία διαθέτει και παράρτημα φωτογραφιών, όχι μόνο από τον καταυλισμό της Καρυδιάς αλλά και από άλλες πηγές (περιοδικά, βιβλία, λευκώματα). Γιατί, άλλωστε, είναι γνωστό ότι «μια εικόνα είναι χίλιες λέξεις»· ίσως, μάλιστα, στη συγκεκριμένη περίπτωση οι λέξεις να είναι πολύ περισσότερες.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΟΙ ΑΘΙΓΓΑΝΟΙ ΣΕ ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΘΙΓΓΑΝΩΝ .

1.1 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	11
1.1.1 Ποίοι είναι οι Αθίγγανοι	11
1.1.2 Στοιχεία που αναδεικνύουν την καταγωγή τους	15
1.1.3 Ιστορική αναδρομή «Διωγμοί»	19
1.1.4 Οι Αθίγγανοι στην Ελλάδα	29
1.2 ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ.	
1.2.1 Ήθη και Έθιμα	32
1.2.2 Σημαία , Σύμβολα , Συμβολισμοί	33
1.2.3 Θρησκεία	34
1.2.4 Γλώσσα	34
1.2.5 Οικογένεια – Γάμος	36
1.2.6 Εκπαίδευση – Μόρφωση	38
1.2.7 Κοινωνική Οργάνωση	41
1.2.8 Εργασία – Επαγγέλματα	43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΑΘΙΓΓΑΝΟΙ

2.1 Κοινωνικοοικονομική ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων.....	48
2.2 «ΔΙΚΤΥΟ ROM».....	51
2.3 « Γραφείο παροχής κοινωνικών υποστηρικτικών υπηρεσιών».....	52
2.4 «ΕΥΞΕΙΝΗ ΠΟΛΗ»	55
2.5 «ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ».....	57
2.6 Στεγαστικά προγράμματα Κατοικίας για τους Έλληνες Τσιγγάνους	60

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΟΙ ΑΘΙΓΓΑΝΟΙ ΣΕ ΤΟΠΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : ΟΙ ΑΘΙΓΓΑΝΟΙ ΤΗΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ .

3.1 Ιστορικά στοιχεία	65
3.2 Δημογραφική κατάσταση	65
3.3 Κοινωνική οργάνωση των Αθίγγανων της Μεσσήνης (Καρυδιά).....	67
3.4 Ο ΚΑΤΑΥΛΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΚΑΡΥΔΙΑ .	
3.4.1 Χωροκατανομή του καταυλισμού.....	69
3.4.2 Χαρακτηριστικά των κατοίκων του καταυλισμού.....	70

3.4.3 Η Καθημερινότητα των Αθίγγανων του Καταυλισμού Καρυδιάς. Προσωπικές παρατηρήσεις	74
3.5 Ενέργειες των Τοπικών Φορέων για τους Αθίγγανους της Μεσσηνίας	76

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : Η ΥΓΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΑΘΙΓΓΑΝΩΝ ΤΟΥ ΚΑΤΑΥΛΙΣΜΟΥ ΚΑΡΥΔΙΑΣ.

4.1 Επιδημιολογικές έρευνες για τους Αθίγγανους.....	81
4.2 Δράσεις της πολιτείας και τοπικής Αυτοδιοίκησης για την αντιμετώπιση Υγειονομικών προβλημάτων των Αθίγγανων.....	85

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : ΕΡΕΥΝΕΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΕΙ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΘΙΓΓΑΝΟΥΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΥΛΙΣΜΟΥ ΚΑΡΥΔΙΑΣ.

5.1 : Έρευνα για τους Αθίγγανους του καταυλισμού Καρυδιάς Καλαμάτας στα πλαίσια πτυχιακής εργασίας με θέμα « Διαχείριση αναγκών κατοικίας των Ρομά»...	93
5.2 : Έρευνα του Συνδέσμου Κοινωνικών λειτουργών Ελλάδος για την καταγραφή γενικών χαρακτηριστικών των Αθίγγανων του Νομού Μεσσηνίας στην ευρύτερη περιοχή της Καρυδιάς.....	100

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: ΕΡΕΥΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ Γ' ΜΕΡΟΥΣ.....	106
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	107

1. Έρευνα	
1.1. Σκοπός της έρευνας – Στόχοι	108
1.2. Υλικό και Μέθοδος	109
1.2.1. Ερωτηματολόγιο.....	109
1.2.1.1. Πιλοτική εφαρμογή του ερωτηματολογίου-Συμπεράσματα και αλλαγές.....	109
1.2.2. Διαδικασία επιλογής του δείγματος	110
1.2.3. Διεξαγωγή της έρευνας.....	113
2. Αποτελέσματα της έρευνας	
2.1. Γενικά χαρακτηριστικά των κατοίκων, δημογραφικά, κοινωνικά.....	114
2.2. Τρέχουσα κατάσταση των Αθίγγανων του Καταυλισμού Καρυδιάς.....	121
2.3 Οικονομική κατάσταση που φαίνεται να έχουν σήμερα οι Αθίγγανοι.....	127
2.4 Η υγειακή κατάσταση των Αθίγγανων του καταυλισμού Καρυδιάς	128
2.5 Συγκριτικά αποτελέσματα με έρευνα Κοινωνικών Λειτουργών.....	140
3. Συμπεράσματα.....	143
3.1 Γενικά δημογραφικά χαρακτηριστικά των Αθίγγανων.....	143
3.2 Στοιχεία κατοικίας – Μετακινήσεις των Αθίγγανων της Καρυδιάς.	143
3.3 Οικονομικά στοιχεία των Αθίγγανων του καταυλισμού Καρυδιάς.....	144
3.4 Η Υγειακή κατάσταση των Αθίγγανων του Καταυλισμού Καρυδιάς.....	145

3.5 Γενικές παρατηρήσεις.....	147
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	148
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ.....	149
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ).....	153

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Καθώς ο κόσμος μας αντικρίζει με ποικίλους προγραμματισμούς την εποχή που πλησιάζει – το νέο αιώνα, τη νέα χιλιετία – στις σελίδες της ιστορίας του καταγράφονται συνεχώς γεγονότα και καταστάσεις, άλλοτε με αξιέπαινο και άλλοτε με απευκταίο περιεχόμενο. Οι ποικίλες ομάδες που συνθέτουν τον πληθυσμό της γης αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, δέχονται και προσφέρουν στοιχεία πολιτισμικά, κοινωνικά, τεχνολογικά και λοιπά. Όμως, σαν εξωτερικοί παρατηρητές των εξελίξεων, με μια καταφανή αδυναμία σύμπραξης σ' αυτές και συναπολαβής των θετικών αποτελεσμάτων που συνεπάγονται αυτές, στέκουν κάποιοι πληθυσμοί που είναι γνωστοί σ' όλον τον κόσμο, οι Αθίγγανοι.

Η συγγραφή μιας πτυχιακής εργασίας με αντικείμενο τους Αθίγγανους θα ήταν βέβαια, κάτι παράτολμο· φθάνει να σκεφθούμε ότι έχουν γραφτεί και γράφονται συνεχώς πολλά βιβλία, τα οποία εκφράζουν την αυξανόμενη ευαισθητοποίηση του υπόλοιπου κόσμου για τους Αθίγγανους, πράγμα που είναι προς τιμήν του κόσμου αυτού. Ωστόσο, απομονώνοντας ένα από τα προβλήματα που τούτοι οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν, καθίσταται μάλλον εφικτή η επεξεργασία αυτού ως θέματος πτυχιακής εργασίας. Αυτό επιχειρήθηκε στις σελίδες που ακολουθούν.

Το θέμα της υγείας των Αθίγγανων είναι ένα επίσης μεγάλο θέμα για το οποίο δεν μπορούν σπουδαστές Δ.Μ.Υ.Π. να δώσουν τη λύση. Μπορούν, όμως, να γίνουν κάποιες προτάσεις, που θα απορρέουν από την θεωρητική και ερευνητική προσέγγιση του θέματος. Τελικά, οι Αθίγγανοι χρειάζονται ιδιαίτερης μεταχείρισης; Τι προτιμούν οι ίδιοι για την υγειακή τους κατάσταση; Ποια είναι, ακόμη, η σχέση των προτιμήσεών τους με την αλήθεια; Κάποιες απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά και σε κάποια άλλα, δίχως πλατειασμούς και μακρηγορίες, δίνονται παρακάτω. Η προσπάθεια που καταβλήθηκε εμπειριείχε σε ισομεγέθεις ποσότητες τους παράγοντες του ρεαλισμού και, ασφαλώς, της αποφυγής ρατσιστικών τοποθετήσεων – αυτό θα μπορούσε να λέγεται, ίσως, υποστήριξη της εθνικής ή εθνοτικής ισότητας. Τους ισχυρισμούς αυτούς θα επιβεβαιώσει ή θα διαψεύσει η προσωπική κρίση του κάθε αναγνώστη. Και τα συμπεράσματα που θα συνάξει ο καθένας θα αποδείξουν τη χρησιμότητα ή μη της εργασίας αυτής.

ΜΕΡΟΣ

ΠΡΩΤΟ

ΟΙ ΑΘΙΓΓΑΝΟΙ ΣΕ
ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΘΙΓΓΑΝΩΝ.

Στόχος του κεφαλαίου είναι ο προσδιορισμός κατά το δυνατόν, της ταυτότητας των Αθίγγανων μέσα από τα υπάρχοντα γλωσσολογικά και άλλα στοιχεία, ενώ η ανασκόπηση της πορείας τους μέσα από την ιστορία καθώς και οι διωγμοί που υπέστησαν είναι αρκετά ενδιαφέρουσα και μας τοποθετεί πιο ρεαλιστικά απέναντι στους Ρομά του χθες και του σήμερα. Επίσης η περιγραφή του ιδιαίτερου κοινωνικού προσώπου των Αθίγγανων καθώς και οι παράγοντες που επέδρασαν στη διαμόρφωση του ιδιαίτερου χαρακτήρα αυτών αναφέρονται ενδεικτικά, και απαριθμούνται – στα πλαίσια της πτωχικής – τα χαρακτηριστικά εκείνα που είναι κοινά στο μεγαλύτερο ποσοστό των Αθίγγανων , εντός και εκτός Ελλάδας (εξωτερικά χαρακτηριστικά, μορφωτικό επίπεδο, ηλικίες γάμου, ρόλος της οικογένειας, εργασιακές δραστηριότητες, γλώσσα , θρησκεία , κοινωνική οργάνωση κ.λπ.)

1.1 : ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

“...Ρομ σο σουκάρ , σο σουκάρ τε φρενέν τουκε...”
“...Τσιγγάνο τι ωραία , τι ωραία να σε λένε ...”

(Μ.Βασιλειάδου, «Όποιος ξέρει πολλά,πολλά τραβάει»,Β΄ Έκδοση:Γ.Γ.Α.Ε. , Αθήνα ,1998)

1.1.1 : Ποιοί είναι οι Αθίγγανοι .

Ρομ ή Ρομά¹ είναι η διεθνής ονομασία αυτών που γνωρίζουμε ως Τσιγγάνους ή Γύφτους, στα ελληνικά, και με αντίστοιχα ονόματα σε άλλες γλώσσες². Εκτός από αυτά τα πιο γνωστά ονόματα, υπάρχουν και πολλά άλλα, με τα οποία οι διάφοροι λαοί προσδιόρισαν αυτούς που, αποτελούν το θέμα αυτής της μελέτης. Ποιοί είναι, όμως, οι Τσιγγάνοι ή Γύφτοι; Η προσπάθεια απάντησης βρίσκεται πολλούς μελετητές να διαφωνούν, κυρίως ως προς δύο σημεία. Το πρώτο αφορά την καταγωγή αυτών των ομάδων και το δεύτερο στην ταύτιση ή όχι Τσιγγάνων και Γύφτων (προβληματισμός που εντοπίζεται κυρίως στην Ελλάδα).

Η πρώτη απόπειρα μελέτης, κατά τους περισσότερους ερευνητές, αρχίζει από την ονομασία των ανθρώπων αυτών. Η ετυμολογική προσέγγιση των παραπάνω ονομάτων -όπως και των πολλών άλλων που έχουν προσδοθεί σ' αυτές τις ομάδες- θεωρήθηκε και αποδείχθηκε, αρκετά αξιόπιστη μέθοδος, στα πρώτα στάδια της έρευνας. Έτσι, λοιπόν, τη λέξη «Τσιγγάνοι» τη συναντούμε για πρώτη φορά στο βίο του αγίου Γεωργίου του Αθωνίτη (γράφηκε το 1068 μ.Χ. στη Μονή Ιβήρων του Αγίου Όρους), με τη μορφή «Ατζίγγανοι»³. Οι Βυζαντινοί χρησιμοποιούσαν, για την ακρίβεια, τη λέξη «Ατσιγγανοι»· η προηγούμενη μορφή αποτελούσε τη γεωργιανή απόδοση του ονόματος αυτού (καθότι οι μοναχοί που ίδρυσαν και ζούσαν τα χρόνια εκείνα στη μονή ήταν Γεωργιανοί).

Το όνομα «Ατσιγγανοι» προήλθε από το προγενέστερο «Αθίγγανοι», επειδή ασχολούνταν με μαγικές τέχνες και μαντείες που θύμιζαν παρόμοιες τελετές των αιρετικών Αθίγγανων⁴.

¹ Διεθνείς ονομασία αυτών που γνωρίζουμε σήμερα ως Τσιγγάνους ή Γύφτους .Εκτός από αυτές τις ονομασίες υπάρχουν και άλλες οι οποίες διαφοροποιούνται από χώρα σε χώρα .

² Κάποιες από τις ξενόγλωσσες μεταφορές των ονομάτων «Τσιγγάνοι» και «Γύφτοι» είναι οι εξής: Zingari, στα ιταλικά, Tsiganés στα γαλλικά, Zigeuner στα γερμανικά, Ziganí στα ρωσικά, Gígányok στα ουγγρικά, Zenky και Tchinguéné στα τουρκικά, cigankí στα σλαβικά κ.λπ., για το πρώτο, και Gypsies στα αγγλικά, Guptí στα βουλγαρικά, Gitanos στα ισπανικά κ.λπ., για το δεύτερο.

³ «Στο κείμενο αυτό αναφέρεται ότι το 1050 μ.Χ., επί Αυτοκράτορος Κωνσταντίνου Θ΄ Μονομάχου κατέκλυσαν την Κωνσταντινούπολη άγρια θηρία που καταβρόχθιζαν το κυνήγι στο αυτοκρατορικό δάσος του Φιλοπάτιου. Ο αυτοκράτορας ζήτησε τη βοήθεια ενός "λαού Σαμαρειτών, απογόνων του Σίμωνος του Μάγου, οι οποίοι ονομάζονταν Ατζίγγανοι και ήταν γνωστοί για τις μαντείες και τα μαγικά τους". Αυτοί οι Ατζίγγανοι έστρωσαν κάτω μαγικά κομμάτια κρέας που σκότωσαν αμέσως τα άγρια θηρία...» (Agnus Fraser, *Οι Τσιγγάνοι*, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1996, σ.54).

⁴ Αθίγγανοι: Έλληνες ή ελληνίζοντες αιρετικοί χριστιανοί του 8^{ου} μ.Χ. αι. Ονομάσθηκαν έτσι «ως μη θέλοντες τινι προσεγγίσει, από του θίγω (θιγγάνω), οι γαρ την αίρεσιν ταύτην έχοντες ουδέν παρ' άλλου λαμβάνουσι», σύμφωνα με όσα αναφέρονται στο «Μεγάλο Ετυμολογικό». Οι Αθίγγανοι, άρα, ανήκαν σε αίρεση χριστιανική και δη σ' αυτή των Παυλικιανών, όπως βεβαιώνει ο Θεοφάνης ο Ομολογητής, ο Γενέσιος ο ιστοριογράφος και ο Θεοφάνης ο Νόννος. (...) Πολλά σημαίνοντα πρόσωπα της τότε εποχής συγκαταλέγονταν μεταξύ των αιρετικών Αθιγγάνων, όπως ο Μιχαήλ ο Β΄ ο Τραυλός (Θεοφάνης και Γ. Κεδρηνός), ο Νικηφόρος Α΄(803-811 μ.Χ.) και άλλοι πρίγκηπες, στρατηγοί, βαθμούχοι και μεγιστάνες. (Από τη «Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια» του Π. Δρανδάκη)

Μια άλλη παραβολή θέλει το όνομα «Αθίγγανοι» να σχετίζεται με τον χαρακτηρισμό «άθικτοι» που προσέδωσαν οι τότε Άριοι κατακτητές στους παρίες της ινδικής κοινωνίας⁵. Μια τρίτη υπόθεση θεωρεί το όνομα «Τσιγγάνοι» ως προερχόμενο από το όνομα του Μογγόλου αυτοκράτορα Τζένγκις-Χαν⁶. Υπάρχουν, ωστόσο, και άλλες ερμηνείες, λιγότερο διαδεδομένες. Κατά τη μία από αυτές, το όνομα «Τσιγγάνος» προέρχεται από τη λέξη *τσεγκ* που σημαίνει κάποιο μουσικό όργανο (πιθανόν κιθάρα), και αποδίδεται στις μουσικές επιδόσεις των ανθρώπων αυτών (*τσεγκί* = τραγουδιστές ή χορευτές). Η άλλη εκδοχή ετυμολογεί το όνομα από τη λέξη *Τσέγγιβάρ* (*Zanzibaru*), που στα περσικά σημαίνει «χώρα μαύρων».

Προχωρώντας παρακάτω, στον κατάλογο των διαφορετικών προτάσεων προστίθενται και αυτές των λοιπών ονομάτων. «Γύφτοι» ονομάστηκαν οι άνθρωποι αυτοί από το «Αιγύπτιοι», γιατί κάποιοι πίστεψαν ότι, ως μελαψοί που ήταν, προέρχονταν από την Αίγυπτο (σ' αυτό συνηγορούσαν και οι σχέσεις των πραγματικών Αιγυπτίων με μαγείες και αποκρυφισμό). Κάποια χωρία της Π. Διαθήκης που αναφέρονται στη διασπορά των Αιγυπτίων ενίσχυσαν την άποψη ότι επρόκειτο πράγματι περί Αιγυπτίων και όχι κάποιου άλλου λαού⁷. Άλλωστε, και οι ίδιοι οι νομάδες, με τις ατέλειωτες περιπλανήσεις τους στον ευρωπαϊκό χώρο φανέρωναν ως πατρίδα τους την Αίγυπτο, σε μια ιστορία που πέρα από πειστικό παραμύθι κάποτε ήταν και αλήθεια. Μικρή Αίγυπτος ονομαζόταν μια περιοχή κοντά στη Μεθώνη της Μεσσηνίας, που ονομάστηκε έτσι λόγω του εύφορου κλίματος και των σκουρόχρωμων κατοίκων της⁸.

Σε κάθε τόπο από τον οποίο πέρασαν απέκτησαν και έναν ξεχωριστό χαρακτηρισμό, στη γλώσσα της κάθε χώρας, ο οποίος συχνά αντικατόπτριζε τη γνώμη των κατάκων για την προέλευση των νομάδων. Στην Ελβετία και στην Ολλανδία τους ονόμαζαν *heiden* (ειδωλολάτρες)· στις βόρειες χώρες (Β. Γερμανία, Δανία, Σκανδιναβικές χώρες) τους ονόμαζαν *tattare* ή *tattern*⁹· στη Γαλλία τους ονόμαζαν *Βοημούς* (*Boémiens*, λέξη από την οποία προήλθε ο μέχρι σήμερα χρησιμοποιούμενος

⁵ Οι Άριοι ήταν αρχαίος λαός που εγκαταστάθηκε κατά τους προϊστορικούς χρόνους στο Ιράν και στη Βόρεια Ινδία. Βλ., επίσης, υποσ..... Σχετικά με τους παρίες, μεταξύ άλλων βρίσκουμε και τα εξής: «[...] Τα προνόμια των άλλων καστών βαίνουν περιοριζόμενα, έως ότου καταλήγουν εις τους άνευ προνομίων και δικαιωμάτων πολίτας. Πρόκειται δια τους παρίας, που ανέρχονται σήμερον εις 50 εκατομμύρια. Όταν οι Άριοι κατέλαβαν την Ινδίαν, εξεδίωξαν τους ιθαγενείς κατοίκους από τας ιδιοκτησίας των και τους ηνάγκασαν να επιδίδονται μόνον εις τας "χυδαίας" κατωτέρας χειρωνακτικές εργασίας. Τους εκήρυξαν, δε, **αθίκτους**. Τους απειρόνωσαν, δηλαδή, από τας κάστας και τους απηγόρευσαν να έρχονται σε οιαδήποτε επαφή με τους άλλους κατοίκους. Ετέθησαν εκτός κοινωνίας και νόμου, έξω εις χωριστούς σνοικισμούς, έπιναν ακόμη και χωριστό νερό, δεν είχαν δε το δικαίωμα να θρησκεύονται. Ουσιαστικώς ήσαν δούλοι ή δουλοπάροικοι, πωλούμενοι μαζί με τα κτήματα...» (Από την *Παγκόσμια Λεξογραφική και Γεωγραφική Εγκυκλοπαίδεια*, Εκδ. Χ. Γιούβανης & Σια Ο.Ε., Αθήνα 1967, τ. Γ', σελ. 39-40).

⁶ Βλ. Γιώργης Έξαρχος, *Αυτοί είναι οι Τσιγγάνοι*, εκδ. Γαβριηλίδη, Αθήνα 1996, σ.156

⁷ Παλαιά Διαθήκη, προφ. Ιεζεκιήλ, κ', λ'.

⁸ Για περισσότερες εκδοχές σχετικά με την προέλευση της ονομασίας «Γύφτοι», βλ. Γ. Έξαρχος, ό.π. σ. 151

⁹ Οι λέξεις αυτές προέρχονται από την ονομασία Τάτταροι, την οποία ένα λογοπαίγνιο του Άγγλου χρονικογράφου του 13^{ου} αι., Mathew Paris, μετατρέπει σε «Τάρταροι»: Τάτταροι ονομάζονταν οι Μογγόλοι που χαρακτηρίστηκαν από τον Paris ως «απεχθές έθνος του σατανά που ξεπήδησε από τα Τάρταρα...». Πιθανόν, οι κάτοικοι των χωρών της Βόρειας Ευρώπης να θεώρησαν τους Τσιγγάνους συγγενεύοντες με τους Μογγόλους – Τατάρους (Άλλωστε, κάποιες ομάδες τους παρουσιάζουν εξωτερικά μορφολογικά χαρακτηριστικά που μοιάζουν με αυτά των Μογγόλων – κάτι που πιθανόν να οφείλεται σε μεταξύ τους επιμιξίες.).

χαρακτηρισμός «μποέμ»¹⁰. Στην Ινδία ονομάζονταν *Νάουαρ*, στη Συρία *Κουρμπάντ* και *Κάουλι*, ενώ στην Περσία *Λούρι* ή *Λούλι*¹¹.

Τα ονόματα αυτά ομαδοποιούσαν τους Τσιγγάνους σε μια κοινή «φυλή» - γιατί κάτι τέτοιο ήταν οι Τσιγγάνοι για τους άλλους ανθρώπους - ενώ αντίθετα, υπήρχαν και υπάρχουν πάρα πολλές άλλες ονομασίες τις οποίες χρησιμοποιούσαν ανέκαθεν οι Τσιγγάνοι για τον αυτοπροσδιορισμό τους¹². Έφθασαν, έτσι, να έχουν σήμερα πολλά ονόματα, που χρησιμεύουν ως προσδιοριστικά του επαγγέλματος που επικρατεί στην κάθε ομάδα ή κάποιου άλλου χαρακτηριστικού. Κατά τον J.-P. Liégeois, η κατάταξη των Τσιγγάνων σε ομάδες και υποομάδες αντικατοπτρίζεται στον παρακάτω πίνακα .

ΟΜΑΔΑ	ΥΠΟΟΜΑΔΑ
Ρομ	Καλντεράσα, Λοβάρα, Τσουράρα
Μανούς ή Σιντέ	Βασιλικέ Μανούς (Σιντέ της Γαλλίας) Γκατσκενέ Μανούς (Σιντέ της Γερμανίας) Πιεμοντέσι (Σιντέ της Ιταλίας) Πραζστικέ Μανούς (Σιντέ της Πρωσίας)
Καλέ	Καταλάνοι , Ανδαλούσιοι

Πίνακας .1. Κύριες διαιρέσεις του τσιγγάνικου κορμού.

Πηγή: Γ. Έξαρχος, ό.π. σ 185

Τα ονόματα είναι αυτά που χρησιμοποιούν οι ίδιοι οι Τσιγγάνοι για τον προσδιορισμό τους. Οι *Ρομ* (που σημειώνονται στον παραπάνω πίνακα) ονομάζουν τους *Μανούς* «Σιντούρια» και τους *Καλέ* «Ξιτανούρια».

Όσον αφορά το διαχωρισμό των Τσιγγάνων σε ομάδες και υποομάδες, πρέπει να παρατηρήσουμε ότι υπάρχουν διαφορίες μεταξύ των επιστημόνων και σε αυτό το θέμα. Συμφωνούν, όμως, όλοι, στην ερμηνεία των κυριότερων και περισσότερο αποδεκτών ονομάτων – που οφείλονται, άλλωστε, στην τσιγγάνικη γλώσσα. Επίσης, συμφωνούν και στην ετυμολογική ερμηνεία πολλών από τα ονόματα των υποομάδων (π.χ. οι *Ματσβάγια* προέρχονταν από την περιοχή *Μάτσβα* της

¹⁰ Η απόδοση του ονόματος οφείλεται σε δύο πιθανούς παράγοντες: είτε διότι οι πρώτες ειδήσεις για τους τότε Τσιγγάνους έφθασαν στη Γαλλία μέσω της Βοημίας, είτε διότι οι Τσιγγάνοι που μετέβησαν στη Γαλλία τότε συνοδεύονταν από Βοημούς.

¹¹ Στην πραγματικότητα δεν είναι εξακριβωμένο το αν οι ομάδες που έφεραν τα ονόματα αυτά ήταν οι πρόγονοι των σημερινών Τσιγγάνων. Εκ μέρους των ερευνητών γίνονται εικασίες και παραλληλισμοί που τους οδηγούν στο συμπέρασμα αυτό.

¹² Στην πραγματικότητα, ο όρος «φυλή» δεν χρησιμοποιείται όταν πρόκειται να περιγραφούν παρόμοια με τους Τσιγγάνους σύνολα. Στο Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών της UNESCO βρίσκουμε τα εξής: «Φυλή (race): είναι μια έννοια που προέρχεται από τη βιολογία (biology) και τη φυσική ανθρωπολογία (physical anthropology) και αναφέρεται στην υποδιαίρεση ενός είδους (species). Η κοινωνιολογική χρήση του όρου φυλή συνδέεται μόνο μερικώς με αυτή τη βιολογική σημασία... [...] Δυστυχώς, στα ελληνικά δεν υπάρχει διαφορετική λέξη για την απόδοση της αγγλικής *tribe* και η σύγχυση επιτείνεται με τα παράγωγα των δύο λέξεων – *race* και *tribe* – που χρησιμοποιούνται συχνά με διασταυρούμενα νοήματα. Για να αποφευχθεί όσο το δυνατόν η σύγχυση, χωρίς η απόδοση του αγγλικού κειμένου να απομακρυνθεί σημαντικά από την καθιερωμένη χρήση των όρων στην Ελλάδα, ή να κατασκευασθούν δυσνόητοι όροι, προτιμήθηκε η ακόλουθη λύση: Η *race* μεταφράζεται σε φυλή, ενώ η *tribe* αποδίδεται περιφραστικότερα και πιο εξειδικευμένα ως τοπική φυλή. Είναι, έτσι, φανερό, ότι ο πρώτος όρος αναφέρεται σε κάτι ποσοτικά πολύ πιο μεγάλο από τον δεύτερο. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι η λαϊκότερη λέξη «ράτσα» πλησιάζει περισσότερο στο νόημα του πρώτου όρου, ενώ η σπανιότερη λέξη «φύλο» θα μπορούσε να προταθεί για την αντικατάσταση του δεύτερου...» (Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών της UNESCO, εκδ. Ελληνική Παιδεία 1972, τ. Γ', σελ. 1046-1048). Ακόμη, σύμφωνα με τον ανθρωπολόγο Carlton Coon, οι ανθρωπίνοι πληθυσμοί διακρίνονται σε πέντε φυλές: Καυκασιοειδείς (Νορβηγοί, Αλπίνοι, Μεσόγειοι κ.ά.), Μογγολοειδείς (Κινέζοι, Ινδοί, Ιάπωνες, Εσκιμώοι κ.ά.), Κογκοειδείς, Καποειδείς (Νεγροειδείς, Νέγροι, Πυγμαίοι, Βουσμάνοι) και Αυστραλοειδείς (Ιθαγενείς Αυστραλοί, Νεγρίτες, Παπούες, Τασμανοί) (Βιολογία Γ' Λυκείου, ΟΕΔΒ., Αθήνα 1990). Και με αυτόν τον τρόπο «ταξινόμησης» των ανθρώπινων φυλών, δεν συναντάται «φυλή» των Τσιγγάνων. Γενικά, όπου θα χρησιμοποιείται στο εξής ο όρος αυτός ή παράγωγά του θα μπαίνουν, κατά κανόνα σε εισαγωγικά.

Σερβίας). Έτσι, *Ρομ* σημαίνει «άνθρωπος» ή «σύζυγος». *Μανούς* σημαίνει επίσης «άνθρωπος». Το όνομα *Σιντέ* (ή *Σίντε* ή *Σίντι*) το φέρουν πιθανότατα από το ινδικό *Sindhu*, που σημαίνει «κάτοικος της περιοχής του Ινδού ποταμού». *Καλέ* (ή *Μελελέ*) σημαίνει «μαύρος». Χοραχάνε Ρομά ονομάζονται α Τσιγγάνοι που είναι μουσουλμάνοι. Για τις κύριες υποομάδες οι περισσότερο αποδεκτές ερμηνείες είναι οι εξής:

Καλντεράσα = Καζανοποιοί, γανωτήδες (καλντέρα= μικρό καζάνι, χύτρα)

Λοβάρα - Έμποροι αλόγων («Λο» στα ουγγρικά σημαίνει άλογο)

Τσουράρα - Κοσκινοποιοί («Τσιουρ» σημαίνει κόσκινο)

Βέβαια, αυτό δεν σημαίνει ότι όλοι οι Ρομά της γης μπορούν να προσδιορίσουν την υπο-ομάδα στην οποία ανήκουν ή να δώσουν μια λεπτομερή περιγραφή της «γενεαλογικής» τους θέσης.

Τα υπόλοιπα ονόματα που αποδίδονται στους Τσιγγάνους από τους μη Τσιγγάνους, αντικατοπτρίζουν συχνά και τη γνώμη που είχαν οι τελευταίοι για την καταγωγή ή κάποια άλλη ιδιότητα των Τσιγγάνων Παραδείγματα τέτοιων ονομάτων είναι: Αρβανιτόγυφτοι, Αρκουδιάρηδες, Βλαχόγυφτοι, Βουλγαρόγυφτοι Κατσιβέλοι (από το *cattivo* που σημαίνει φαύλος, ή από τη λέξη «κότσια» (σφιγκτήρες), εξ' ου και Κοτσιβέλοι λέγονταν όσοι ήταν δήμιοι και χρησιμοποιούσαν τους σφιγκτήρες στο έργο του βασανισμού), Λαουτάρηδες, Ρουμανόγυφτοι, Σλαβόγυφτοι, Τσιλγκίρηδες (όσοι ασχολούνταν με το βάψιμο του ατσαλιού – «τσιλίκι»), κ.ά.¹³.

Κατά κανόνα, όμως, ονομάζονται από τους άλλους «Τσιγγάνοι», ενώ αντίθετα υπάρχουν και αξιόλογες απόψεις επιστημόνων που υποστηρίζουν όχι μόνο ότι δεν ισχύει το γνωστό «όλοι οι Γύφτοι μια γενιά», αλλά ότι διαφέρουν ως προς την καταγωγή οι «Γύφτοι» από τους «Τσιγγάνους»¹⁴. Άλλωστε, ακόμη και αν καταλήξουμε τελικά στο ότι είναι όλοι κοινής καταγωγής, αυτή μας τη γνώμη δεν την αποδέχονται οι ίδιοι, καθώς η κάθε ομάδα Τσιγγάνων τοποθετεί τον εαυτό της σε συγκεκριμένη θέση στο γενεαλογικό δέντρο του λαού¹⁵. Μάλιστα, κάποιες ομάδες πιστεύουν πως αυτοί είναι οι «γνήσιοι» Τσιγγάνοι, οι «*histo Rom*», όπως αυτο-ονομάζονται σε κάποιες περιοχές¹⁶. Παρά το ότι διαφωνούν, όμως, ως προς τις δικές τους ονομασίες, είναι κοινά παραδεκτό για όλες τις ομάδες τους ότι οι «άλλοι» όλοι έχουν ένα όνομα: *gadje* (γκατζέ, πληθυντικός του *gadjo*-γκατζό, που σημαίνει «άξεστος», «χωριάτης» κ.ά.), ενώ πιο γνωστό ίσως είναι το *balamó* (μπαλαμό, πληθ. *balamé*-μπαλαμέ, λευκός-λευκοί ή «λαϊκός – λαϊκοί»).

Οι χαρακτηρισμοί αλλάζουν από τόπο σε τόπο, με αποτέλεσμα να υπάρχουν και κάποιοι νομάδες οι οποίοι δεν έχουν καμία πραγματική σχέση με τους Τσιγγάνους, όμως συγχέονται με αυτούς.

Έτσι, γίνεται σαφές ότι «φυλετική» ή άλλης φύσεως συγγένεια είναι δύσκολο να εντοπιστεί μεταξύ των διαφόρων ομάδων Τσιγγάνων. Αν υπάρχει, θα αναφέρεται σε πληθυσμούς που ζουν στην ίδια γεωγραφική περιοχή, χωρίς και αυτό να αποτελεί κανόνα. Η λύση στο πρόβλημα του προσδιορισμού των «Τσιγγάνων», όχι τόσο από τους ίδιους όσο, κυρίως, από τους άλλους, δόθηκε το 1979, όταν οι απανταχού της γης Τσιγγάνοι έγιναν δεκτοί στους κόλπους του Ο.Η.Ε. με το όνομα «Διεθνής Ένωση

¹³ Για περισσότερες ονομασίες και τις ερμηνείες τους βλ. Γ. Έξαρχος, ό.π. σ.30.

¹⁴ Θεωρείται, σε ορισμένες περιοχές της Ελλάδας τουλάχιστον, ότι η χρήση του όρου «Τσιγγάνοι» είναι ενδεικτική μη ύπαρξης ρατσιστικών τάσεων απέναντί τους. Αλλού, βέβαια, συναντάμε την ακριβώς αντίθετη άποψη. Βλ. Γ. Έξαρχος, ό.π. σ. 42 και Μιράντα Τερζοπούλου-Γιάννης Γεωργίου, *Οι Τσιγγάνοι στην Ελλάδα. Ιστορία – Πολιτισμός*, εκδ. Γ.Γ.Α.Ε., Αθήνα 1998, σ. 40.

¹⁵ Κάποιες απαντήσεις των ίδιων των Ρομά σχετικά με την καταγωγή τους δίνονται στο βιβλίο του Γ. Έξαρχου, ό.π., σ.25

¹⁶ Διαδίκτυο, Gypsies of Kosovo

Ρομάνι». Θα μπορούσαμε να πούμε ότι πρόκειται για μια αντικατάσταση του ονόματος με το οποίο τους γνωρίζουν σε κάθε περιοχή, με τη διαφορά ότι το καινούργιο αυτό όνομα είναι περισσότερο οικείο σ' αυτούς, αφού προέρχεται από τη δική τους γλώσσα.

Το επίσημο όνομά τους, λοιπόν, είναι Ρομ-Ρομά, με αυτό θέλουν να τους αποκαλούν και αυτό θα χρησιμοποιούμε στο εξής, προκειμένου να αποδείξουμε ότι σεβόμαστε την επιλογή τους αυτή¹⁷.

1.1.2 : Στοιχεία που αναδεικνύουν την καταγωγή τους.

«Η αληθινή ιστορία της φυλής των Τσιγγάνων βρίσκεται στη μελέτη του **ιδιώματός τους**», υποστήριζε ο σπουδαίος ακαδημαϊκός Αλέξανδρος Πασπάτης. Πάνω σ' αυτόν τον ισχυρισμό βασίστηκαν και οι αρχικές προσπάθειες ανεύρεσης των ριζών τους, η πρώτη από τις οποίες υπήρξε αυτή του Ανδρέα Μπορντ, στο βιβλίο του «Fyrst Boke of the Introduction of Knowledge» (ολοκληρώθηκε το 1542), όπου η γλώσσα των Ρομά, η ρομανί, καταγράφηκε ως «αιγυπτιακή γλώσσα». Παραβλέποντας την πρώτη νύξη περί «ινδικής» καταγωγής των Ρομά, η οποία –σύμφωνα με όσα ιστορικά στοιχεία υπάρχουν- διατυπώθηκε το 1422, μια εποχή που η λέξη «Ινδίες» κατελάμβανε μια ασαφή θέση στις μέχρι τότε κατακτηθείσες γνώσεις, συναντούμε μια αξιολογη μελέτη το 1753-'54, από τον Ούγγρο μελετητή Ίσβαν Βάλι, η οποία, για πρώτη φορά, κατέληγε στο συμπέρασμα της σχέσης των Τσιγγάνων με την Ινδία¹⁸. Ακολουθεί το «γλωσσάρι ρομανί», το οποίο συνέταξε ο Ιάκωβος Μπρυάντ το 1776, όπου αποδεικνύεται η ύπαρξη αναλογίας μεταξύ των ρομανί και των ινδοϊρανικών γλωσσών, κυρίως. Την αμέσως επόμενη χρονιά (1777) ο Ιωάννης Ρούντιγκερ διεξήγαγε παρόμοια έρευνα στην Αγία Πετρούπολη, και συμπέρανε ότι οι ίδιοι οι Τσιγγάνοι άξιζαν καλύτερη αντιμετώπιση από αυτή «για την οποία ο φωτισμένος αιώνας μας έπρεπε να ντρέπεται που την ανέχεται ακόμη»¹⁹. Τέλος, η σύνθεση όλων των παραπάνω γνωμών και συμπερασμάτων οφείλεται στο Γερμανό Χάϊνριχ Γκρέλλμαν από το Πανεπιστήμιο του Γκέτινγκεν, στο βιβλίο του «Οι Τσιγγάνοι» που δημοσιεύθηκε το 1783. Το έργο του αποτέλεσε σημαντικό υπόδειγμα για τις έρευνες μεταγενέστερων μελετητών. Το κυριότερο επίτευγμά του ήταν ότι εδραίωσε την άποψη της ινδικής καταγωγής των Τσιγγάνων, αποκαθιστώντας την άγνωστη ή παρεξηγημένη ως τότε «εθνική» τους ταυτότητα (αν και οι χαρακτηρισμοί του για τους Τσιγγάνους, που δεν ήταν και οι πιο επιδοκιμαστικοί είναι υπεύθυνοι σε σημαντικό βαθμό για την αντιμετώπιση της οποίας έτυχαν για αιώνες οι άνθρωποι αυτοί).

Αξίζει, σ' αυτό το σημείο, να αναφερθούμε και στις τρεις καλύτερες μελέτες διαλέκτων που έχουν γραφτεί, μέχρι τώρα, και οι οποίες μας προσφέρουν σημαντικές πληροφορίες σχετικά με την καταγωγή της ρομανί. Η πρώτη (με χρονολογική σειρά)

¹⁷ Θα χρησιμοποιείται όμως, και το όνομα «Τσιγγάνοι», στις περιόδους της ιστορικής αναδρομής και στις περιπτώσεις που τα γραφόμενα αφορούν έτη πριν το 1979, ή όπου αλλού η χρήση του όρου «Ρομ» δεν ενδείκνυται.

¹⁸ Βλ. A. Fraser, ό.π. σ. 201

¹⁹ A. Fraser, ό.π. σ. 203

είναι η έρευνα του Αλ. Πασπάτη, για την οποία ο ερευνητής άντλησε πληροφορίες ζώντας ο ίδιος μέσα στις σκηνές των νομάδων Τσιγγάνων της Πόλης. Εκδόθηκε το 1870 με τον τίτλο «Études sur les Tchingianes» και αφορά τα ελληνικά ρομανί. Ακολουθεί το 1926 το έργο του Ιωάννη Σάμσον, στο οποίο καταγράφηκε η διάλεκτος των ρομανί που μιλούσαν (τότε, και πιθανόν και τώρα, με κάποιες διαφοροποιήσεις) στην Ουαλία. Τρίτη είναι η μελέτη της διαλέκτου των Καλντεράς, την οποία πραγματοποίησαν οι Σουηδοί Gjerdman και Ljunberg κατά τη δεκαετία του '40 και η οποία δημοσιεύθηκε το 1963²⁰. Και οι τρεις αυτές μελέτες ενισχύουν την άποψη περί ινδικής προέλευσης των Τσιγγάνων, χρησιμοποιώντας ως αποδεικτικά στοιχεία τις ομοιότητες που παρουσιάζουν οι διάλεκτοί τους με κάποιες ινδικές γλώσσες. Ο πίνακας που ακολουθεί μάς παρέχει ένα δείγμα συγκριτικής γλωσσολογίας μεταξύ των διαλέκτων ρομανί που αναφέρθηκαν και των ινδικών γλωσσών χιντί και σανσκριτικής. Οι λέξεις που εμφανίζονται επιλέχθηκαν ως οι πιο σημαντικές και οι αναλογίες μεταξύ τους (στον οριζόντιο άξονα) τείνουν στην επικράτηση του παραπάνω ισχυρισμού (σημειώνουμε ότι τα γραμματικά σύμβολα έχουν χρησιμοποιηθεί αυτούσια από την πηγή).

Μαζί με τις ελληνικές λέξεις, στην πρώτη στήλη εμφανίζονται και όσες αγγλικές φαίνονται να έχουν μικρή ή μεγάλη ομοιότητα με τις αντίστοιχες των λοιπών γλωσσών και διαλέκτων.

Ελληνικά	Σανσκριτικά	Χιντί	Ελληνικά ρομανί	Ουαλικά ρομανί	Ρομανί των Καλντεράς
μεγάλος [big]	vadra	baṛā	bāró	bārō	baró
αδελφός [brother]	bhrātr	bhaī	pral, plal	phal	pral
πίνω	pibati	pī-	pī-	pī-	pē-
πατέρας [father, dad]	tāta	tāt	dat, dad	dad	dad
μαλλιά	vāla	bāl	bal	bal	
κεφάλι	siras	sir	seró, seró	sērō	seró
ζεστός, θερμός	tapta	tattā	tattó	tatō	tatō
εγώ	máyā	maiñ	mē	mē	mē
άνθρωπος [man]	mānuṣa	mānuṣya	manús	manús	manús
μύτη [nose]	nakka	nāk	nak	nakh	nakh
δικ-ός (our)	asmāka (δικό μας)	hamārā	amaró	amārō	amaró
βλέπω	dṛkṣati	dēkh-	dik-	dikh-	dikh-

²⁰ A. Fraser, ό.π. σελ. 16-17

[(to) see]	(βλέπει)				
αδελφή	bhaginī	bahn	pen, ben	phen	phei
κοιμάμαι	svāpati	sōnā	sov-	sov-	sov-
[(to) sleep]	(κοιμάται)				
ήλιος	gharmā (ζέστη)	ghām (ζέστη)	kam	kham	kham
νερό	panīyā	panī	pani	pānī	pai
εσύ	tunām	tū	tu	tū	tu

Πίνακας 2: Σύγκριση μεταξύ βασικών λέξεων κάποιων ινδικών γλωσσών και κάποιων ευρωπαϊκών διαλέκτων ρομανί.
Πηγή: A. Fraser, ό.π., σ. 21

Σήμερα, λοιπόν, γνωρίζουμε ότι, πράγματι, οι διάλεκτοι ρομανί έχουν την καταγωγή τους από τις αρχαίες ινδικές γλώσσες²¹. Άρα, πράγματι, *οι Ρομά ανήκουν στην ινδοϊρανική ομοφυλία*, όπως οι Πέρσες, κάποιοι ακόμη ασιατικοί, και οι περισσότεροι ευρωπαϊκοί λαοί²².

Πλην των γλωσσολογικών προσεγγίσεων πραγματοποιήθηκαν, επίσης, **φυλετικές – ανθρωπολογικές** μελέτες εκ των οποίων η σπουδαιότερη υπήρξε αυτή του Ευγένιου Πιττάρ (1937)²³. Ως αντικείμενο της μελέτης χρησιμοποίησε τους Τσιγγάνους των Βαλκανίων και τα πορίσματα αυτής ήταν πολύ επιδοκιμαστικά για αυτούς: οι Τσιγγάνοι αποδεικνύονταν πολύ ανώτεροι σε φυσική ομορφιά από πολλούς λαούς της Ευρώπης, πράγμα που έφερνε τον Πιττάρ και την έρευνά του αντιμέτωπους με δείκτες προγενεστέρων ερευνών, πιθανόν δε και με κάποιες προκαταλήψεις που επικρατούσαν τότε, και ίσως επικρατούν ακόμη απέναντι στους τσιγγάνικους πληθυσμούς. Τελικά, αποδείχθηκε ότι οι μελέτες που βασίζονται στο σχήμα του κρανίου (κάτι τέτοιο συμπεριλαμβανόταν στην έρευνα του Πιττάρ) δεν διαθέτουν στατιστική εγκυρότητα.

Άλλες απόπειρες απόδειξης της συγγένειας των Τσιγγάνων με τα αρχαία ινδικά φύλα εστίασαν τις προσπάθειές τους στη **μελέτη των ομάδων αίματος**²⁴. Αν και παρατηρήθηκαν ίδιες συχνότητες εμφάνισης κάποιων γονιδίων μεταξύ των συγκρινόμενων πληθυσμών, σε αντίθεση με αυτές των ευρωπαϊκών, οι πληροφορίες αυτές κατέληξαν να προσφέρουν περισσότερο ενδείξεις, παρά αποδείξεις. Ωστόσο, οι υποθέσεις που διατυπώθηκαν από όλες αυτές τις έρευνες, αναμφισβήτητα προσέδωσαν μεγαλύτερη βεβαιότητα στους ερευνώντες, όσον αφορά το ορθόν του προσανατολισμού τους.

²¹ Υπάρχουν και πιο λεπτομερείς συσχετισμοί, όπως αυτός του Ινδού συγγραφέα Μπαμπου Ραγεντραλά Μίτρα, ο οποίος προσδιόρισε ως γνήσιους Ρομά τους σημερινούς Μπεντίνγας της Βεγγάλης (βλ. Εγκυκλ. Π. Δρανδάκη).

²² Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα χρησιμοποιήθηκε στην επιστήμη ο όρος «Άριοι» (από το σανσκριτικό *arya*, «εγγενής») για να δηλώσει τα ινδοευρωπαϊκά (ή ινδογερμανικά) φύλα τα οποία είχαν να καταδείξουν μια μεταξύ τους γλωσσική συγγένεια. Στοιχεία αυτής της συγγένειας είχαν ήδη ανεύρει οι γλωσσολόγοι μεταξύ της γερμανικής και της περσικής γλώσσας, αλλά κυρίως η μελέτη της σανσκριτικής –δηλαδή της γλώσσας των ιερών βιβλίων των Ινδών- που έγινε γνωστή στην Ευρώπη το 18^ο αι. επέτρεψε στο Fr. Bopp να παράσχει επιστημονικές αποδείξεις της συγγένειας μεταξύ της σανσκριτικής, ελληνικής, λατινικής, περσικής και γερμανικής (ιδίως της γοθτικής) γλώσσας. Ο κύκλος των συγγενών γλωσσών, ευρυνθείς με την κατάταξη σ' αυτόν και της κελτικής, σλαβικής, λιθουανικής, αρμενικής και της αλβανικής (τελευταία και της τοχαρικής), ονομάστηκε *Άριος* ή ινδοευρωπαϊκός κύκλος, και οι λαοί που μιλούν ή μιλούσαν αυτές τις γλώσσες (ζωντανές ή νεκρές), *Άρια* ή ινδοευρωπαϊκή ομοφυλία, είτε Άριοι ή Ινδοευρωπαίοι. Τελευταία, ο όρος «Άριοι» χρησιμοποιείται ως δηλωτικό μόνο των Ινδών και Ιρανών (ινδογερμανοευρωπαϊκό ή ινδογερμανικό στέλεχος). (Εγκυκλοπαίδειες: Britannica, Π. Δρανδάκη)

²³ A. Fraser, ό.π. σ. 28

²⁴ A. Fraser, ό.π. σ. 30

Προχωρώντας σε **εθνοτικούς παραλληλισμούς** βρίσκουμε τους Ρομά να θεωρούνται ως απόγονοι διαφόρων ομάδων. Τα ονόματα Ρομ, Ντομ, Λομ, συνδέονται με το σανσκριτικό *domba* και το σύγχρονο ινδικό *dom* ή *dum*, τα οποία αναφέρονται σε συγκεκριμένες φυλές. Πιθανόν, λοιπόν, να έχουν δραβιδική καταγωγή (αυτή η υπόθεση αναιρείται από άλλες μελέτες)²⁵. Άλλοι υποστηρίζουν ότι οι Ρομά είναι απόγονοι των Μπαντζαρά, μιας από τις «περιπλανώμενες φυλές εγκληματιών» της Ινδίας, αν και ελάχιστες ομοιότητες παρατηρούνται μεταξύ της γλώσσας τους και της ρομανί. Αντίθετα, κάποιοι Ρομά που μελέτησαν οι ίδιοι το θέμα της καταγωγής τους, γοητεύτηκαν από κάποιες εικασίες που τους έβλεπαν ως απογόνους των ενδόξων πολεμιστών Kshatriyas, της δεύτερης από τις τέσσερις κάστες της ινδικής κοινωνίας²⁶. Βέβαια, όλοι οι ισχυρισμοί μπορούν να αμφισβητηθούν. Υπάρχουν, μάλιστα και ενστάσεις σχετικά με τους παραλληλισμούς που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ των φυλετικών ομάδων που παρήλασαν από το ευρωπαϊκό, κυρίως, προσκήνιο. Από κάποιους μελετητές θεωρείται αρκετά αυθαίρετος ο συσχετισμός τους με τους Ρομά, και εξακολουθούν να υπάρχουν «διαμάχες» μεταξύ των ιστοριογράφων όσον αφορά στην πραγματική ταυτότητα των πρώτων ομάδων από τις οποίες προήλθαν οι Ρομά που γνωρίζουμε σήμερα.

Μια εγκυρότερη προσπάθεια της ιστορικής προσέγγισης φάνηκε να είναι η λεγόμενη «**λεξιλογική στατιστική**» του Morris Swadesh, η οποία επιχείρησε να αποδείξει, με τη χρήση αριθμών και ποσοστών, τον τρόπο και το βαθμό διαφοροποίησης των «θυγατρικών» γλωσσών από μία αρχική που αποτέλεσε τον κοινό τους πρόγονο²⁷. Μέσα της μεθόδου στάθηκαν οι λέξεις και η υπόθεση ύπαρξης σταθερού ρυθμού αλλοίωσης / σταθερού ποσοστού διατήρησης αυτών. Τελικά, η μέθοδος αυτή μπορεί να προσφέρει σημαντικές πληροφορίες για τη χρονολογική τοποθέτηση των αρχικών ινδικών φύλων, από τα οποία προήλθαν οι σημερινοί πληθυσμοί, αν και δεν πρέπει να αγνοούνται οι πάμπολλες επιδράσεις τις οποίες δέχθηκαν αυτοί από τους λαούς με τους οποίους ήλθαν σε επαφή κατά τη διάρκεια των αιώνων, πραγματικότητα που καθιστά δυσχερέστερο το έργο αυτό.

Μετά από όλα αυτά, θα πρέπει να τονίσουμε ότι παρά τις αξιόλογες προσπάθειες που έγιναν και γίνονται εκ μέρους των ιστορικών, το παραπέρασμα που καλύπτει την αλήθεια γύρω από την εξ' αρχής προέλευση των Ρομά δεν έχει βρεθεί. Ακόμη και με όσα μας έχουν αποκαλυφθεί έως τώρα, βλέπουμε τα γεγονότα της ιστορίας. Ωστόσο, οι έρευνες συνεχίζονται και έχουν φέρει στο φως αρκετά στοιχεία τα οποία συντιθέμενα πλησιάζουν αρκετά σ' αυτό που θα μπορούσε να είναι η ιστορική αναδρομή του λαού αυτού, η οποία και ακολουθεί παρακάτω.

²⁵ Με το όνομα «Δραβίδες» φέρονται όσοι ανήκουν στη μελανο-ινδική φυλετική ομάδα και θεωρούνται ως οι λιγότεροι διαφοροποιημένοι από τους μαύρους. Φαίνεται ότι οι Δραβίδες ήταν οι κάτοικοι της Βόρειας Ινδίας, πριν αυτή κατακτηθεί από τους Αρίους. Ο όρος σήμερα έχει κυρίως γλωσσική σημασία. (Εγκυκλοπαίδεια «Πάπυρος»)

²⁶ «Αι κάσται οργανώθησαν από τους Αρίους κατακτητάς, που εισέβαλαν και εκυρίευσαν την χώραν των Ινδιών προ 3-4.000 ετών, είναι δε τέσσαρες: Οι βραχμάνες (ιερείς, σοφοί και συγγραφείς), οι ξατρία (πολεμιστές, ευγενείς και ιππείς), οι μπαισία (έμποροι, γεωργοί) και οι σούντρα (τεχνίται, εργάται).» (Παγκόσμια Λαογραφική και Γεωγραφική Εγκυκλοπαίδεια, ό.π.)

²⁷ A. Fraser, ό.π. σ. 35

1.1.3. Ιστορική αναδρομή²⁸ - Διωγμοί .

Α Περίοδος : Η εμφάνιση, η αρχική πορεία (8^{ος} -11^{ος} αι.)²⁹

Η ιδιαίτερη ιστορία αυτού του λαού αρχίζει όταν κατά τον 8^ο (με 9^ο) μ. Χ. αιώνα, πληθυσμιακά σύνολα του ίδιου ή διαφορετικών ινδικών φύλων εγκαταλείπουν τη γενέτειρά τους, βορειοδυτική Ινδία, και κατευθύνονται προς τα δυτικά. Από τη μέχρι τότε πορεία τους μπορούμε να παρατηρήσουμε μια ενσωμάτωση με τις υπόλοιπες ινδικές ομάδες, σε κάποια από τις ομάδες της κοινωνίας αυτής ή άλλες έξω από αυτές. Ωστόσο, τους αναγκάζει να αναχωρήσουν, ένας λόγος άγνωστος προς το παρόν· εικάζεται κάποιος πόλεμος ή λιμός ή κάποια αποτυχημένη επανάσταση³⁰. Θα μπορούσε, ακόμη, αιτία της μετακίνησής τους να είναι η εισβολή των Αράβων στη χώρα (711 μ. Χ.). Η Περσία θα είναι ο πρώτος σταθμός τους. Θα ακολουθήσουν και άλλοι, καθώς η μετέπειτα ιστορία αυτών των ανθρώπων θα είναι, η διασπορά τους ανά τον κόσμο, ως νομάδες πια .

Τα πρώτα περσικά κείμενα στα οποία εντοπίζονται κάποιες πληροφορίες χρονολογούνται από τον 10^ο και 11^ο μ.Χ. αι. Αναφέρονται σε νομάδες με το όνομα Ζοτ ή Λούρι, που είχαν κάποια κοινά χαρακτηριστικά με τους σημερινούς Ρομά, όμως τοποθετούν την εμφάνισή τους πολύ παλαιότερα από όσο μας αποκαλύπτει η μελέτη της γλώσσας³¹.

Χάρτης : Γεωγραφική διασπορά των Ρομά ανά την γη
Πηγή: Διαδίκτυο, The Patrin Web Journal

Ο λόγος πιθανόν είναι, ότι τα κείμενα αυτά γράφτηκαν πολύ αργότερα από την εμφάνιση των ομάδων αυτών στα περσικά εδάφη, πράγμα που επέτρεψε κατά κάποιον τρόπο τη χρονική τοποθέτησή τους ακόμη παλαιότερα, την εποχή του βασιλιά Μπαράμ – Γκουρ (420 – 438 μ. Χ.). Επομένως, στις αναφορές αυτές είναι πιθανόν να συγχέονται με άλλους νομαδικούς λαούς. Έτσι, η γλώσσα θα είναι ο πιο έγκυρος πληροφοριοδότης, ο κύριος βοηθός στην ιστορική μελέτη για αρκετό χρόνο ακόμη³².

²⁸ Οι περισσότερες πληροφορίες για το κεφάλαιο της ιστορικής αναδρομής έχουν αντληθεί από το βιβλίο του Agnus Fraser, *Οι Τσιγγάνοι*.

²⁹ Ο χωρισμός της ιστορικής αναδρομής σε περιόδους έγινε με βάση τα ιστορικά κείμενα που μελετήθηκαν, για να εξυπηρετήσει τη δομή της εργασίας.

³⁰ Οι ερευνητές που μιλούν για επανάσταση δέχονται ότι πρόγονοι των σημερινών Ρομά προήλθαν από τους «εκτός κάστας», τους παρίες, οι οποίοι κατείχαν τη χειρότερη θέση στην ινδική κοινωνία. Αυτή είναι και η περισσότερο αποδεκτή άποψη.

³¹ A. Fraser ό.π. σελ. 40-41

³² Για κάποιες αντιρρήσεις σχετικά με την εγκυρότητα του γλωσσολογικού «αλάνθαστου», βλ. Γ. Έξαρχος, ό.π., σ. 65

Η παραμονή των Ζοτ ή Λούρι στην Περσία θα ήταν μακρόχρονη, γεγονός που αποδεικνύεται από την παρουσία αρκετών περσικών και κάποιων αραβικών λέξεων στα ευρωπαϊκά ρομανί³³. Από την Περσία διασπείρονται σε διάφορες κατευθύνσεις: Ιράκ, Αρμενία, Συρία, Αίγυπτος, Κουρδιστάν της Μ. Ασίας, μέχρι τις αρχές του 9^{ου} αι. Κάθε ομάδα πια, ακολουθεί τη δική της πορεία. Οι Τσιγγάνοι που έφθασαν στην Αρμενία θα κατευθυνθούν, κυρίως, προς τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία.

Την αφορμή για την αναχώρηση από τα εδάφη της Αρμενίας το έδωσαν, πιθανόν, οι συνεχείς πόλεμοι των Αρμενίων με τους Βυζαντινούς ή η εμφάνιση (αργότερα) και οι λεηλασίες των Σελτζούκων Τούρκων. Πάντως, βρισκουμε τους μετανάστες να χτυπούν τις πύλες του Βυζαντίου γύρω στις αρχές του 11^{ου} αι.

Β Περίοδος : «Ο καιρός των Τσιγγάνων» (11^{ος} –15^{ος} αι.)

Το πρώτο κείμενο που αναφέρεται με σαφήνεια στους Τσιγγάνους είναι ο βίος του Αγίου Γεωργίου του Αθωνίτη, το 1068 μ. Χ.. Η στάση των Βυζαντινών δεν ήταν πολύ καλή απέναντί τους, λόγω της ενασχόλησης των ξένων με μαγικές τέχνες, πράγμα που αποδοκίμαζε η Εκκλησία³⁴. Αυτό, όμως, δεν εμποδίζει την περαιτέρω εξάπλωσή τους. Μεταγενέστερα κείμενα αφήνουν να εννοηθεί ότι η παρουσία των «Ατσιγγανων» στην Ελλάδα περνούσε κάθε άλλο παρά απαρατήρητη, ενώ υπάρχουν αρκετές αναφορές σ' αυτούς από περιηγητές³⁵. Πριν τα τέλη του 14^{ου} αι. έχουν εγκατασταθεί σε όλες τις βαλκανικές χώρες: Βουλγαρία, Σερβία, Βλαχία, Μολδαβία.

Μετά την κατάκτηση της Βουλγαρίας από τους Οθωμανούς, εισέρχονται στην Ουγγαρία, στις αρχές του 15^{ου} αι. Ταυτόχρονα εξαπλώνονται σ' όλη την Ευρώπη: Βοημία, Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία, Ισπανία. Οι μαρτυρίες, όμως, που υπάρχουν, μας πληροφορούν για μια εντελώς διαφορετική, από τη μέχρι τώρα, παρουσία. Τώρα, πια, οι Τσιγγάνοι ή όπως αλλιώς συστήνονταν ή ονομάζονταν από τους άλλους εμφανίζονται ως οργανωμένες ομάδες προσκυνητών και τραβούν την προσοχή των Ευρωπαίων.

Είναι πολύ πιθανόν οι εμπειρίες των Τσιγγάνων από τη Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και οι γνώσεις που απέκτησαν, σε ό,τι αφορούσε το χριστιανικό κόσμο, να έδωσαν σε κάποιους την ιδέα της πιο εύκολης και πιο αξιοπρεπούς διαβίωσης. Γνωρίζοντας ότι οι προσκυνητές των Αγίων Τόπων είχαν καλή μεταχείριση εκ μέρους των κατοίκων όλου του Βυζαντίου, άρχισαν να ακολουθούν το

³³ «...Η αραβική επιβλήθηκε ως γλώσσα επίσημη στην Περσία, και σ' αυτό οφείλεται το γεγονός ότι για αιώνες, και μέχρι σήμερα ακόμη, οι επίσημοι τίτλοι και πολλοί άλλοι όροι είναι αραβικοί» (Από τη «Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια», ό.π.) Κάποιοι, αντίθετα με τις διαπιστώσεις της γλωσσολογίας, έχουν υποστηρίξει ότι η αναχώρηση των Τσιγγάνων από την Περσία έγινε πριν τις πρώτες επιδρομές των Αράβων. Σχετικά, βλ. A.Fraser, ό.π. σ. 47.

³⁴ Στον 61^ο και 65^ο κανόνα της Συνόδου του Τρούλου ο Θεόδωρος Βαλασαμάν αναφέρεται με αρκετή σαφήνεια στους τότε «Τσιγγάνους» και στη συνήθεια που είχαν να ξεγελούν τους ανθρώπους με διάφορα τεχνάσματα (τα οποία ίσως εντάσσονταν μέσα στα πλαίσια του «μεγάλου κόλπου», βλ. σ. 18, υποσ. 42). Όσοι μιμούνταν αυτή τη συμπεριφορά, απειλούνταν με εξετή αφορισμό. Βλ., επίσης, A. Fraser, ό.π. σελ. 55-56.

³⁵ Ένας φραγκισκανός μοναχός περιγράφει (σε μια περιήγησή του στην Κρήτη το 1323) έναν λαό που έμοιαζε αρκετά με τους Τσιγγάνους. Στην Κέρκυρα, άλλωστε, οι Τσιγγάνοι κατάφεραν να αποτελέσουν (από τον 14^ο μέχρι το 18^ο αι.) ξεχωριστό φέουδο, γνωστό με το όνομα "Feudum Acinganoium", με ιδιοκτήτη τον Gianuli Habitabulo. Κάποιες άλλες πληροφορίες, όχι πάντα ιστορικού περιεχομένου μας παρέχουν κείμενα της εποχής εκείνης, όπως το έργο του βυζαντινού σατιρικού Μάζαρι, το «Επιδημία Μάζαρι εν Άδου». Βλ. A. Fraser, ό.π., σ. 58.

παράδειγμα αυτό³⁶. Έχοντας, λοιπόν, επικεφαλής κόμητες και δούκες, περιπλανιόταν στην Ευρώπη ζητώντας φιλοξενία και ελεημοσύνη. Το προσκύνημά τους, αρχικά, επρόκειτο να διαρκέσει επτά χρόνια και σκοπός του ήταν η εξιλέωση από το αμάρτημα που διέπραξαν οι πρόγονοί τους («από τη Μικρή Αίγυπτο») να απαρνηθούν τη χριστιανική πίστη. Υπήρχαν, ωστόσο, και άλλοι μύθοι τους οποίους διηγήθηκαν για να δικαιολογήσουν αυτό τους το εγχείρημα³⁷.

Ως αποδεικτικά του αληθούς των λόγων τους έφεραν κάποιες αυτοκρατορικές άδειες διέλευσης και επιστολές προστασίας από τον ίδιο τον Πάπα³⁸. Με την τακτική αυτή ταξίδευαν από τόπο σε τόπο, κατά κανόνα δίχως να φργάζονται, επιδιδόμενοι συχνά σε κλοπές, οι οποίες τις περισσότερες φορές έμεναν ατιμώρητες. Ήταν το «Μεγάλο κόλπο» του 15^{ου} αι., ίσως το μεγαλύτερο στη μέχρι τότε ιστορία των Τσιγγάνων³⁹.

Μετακινούμενοι από τόπο σε τόπο οι Τσιγγάνοι κατάφεραν να διατηρήσουν την κατάσταση αυτή για αρκετά χρόνια. Οι ευσεβείς κάτοικοι της εκχριστιανισμένης Ευρώπης παρείχαν στους – παρασιτούντες – προσκυνητές τρόφιμα, χρήματα και ό,τι άλλο χρειαζόταν. Πολύ αποτελεσματικές αποδεικνύονταν, έτσι, οι επιστολές προστασίας, που εξασφάλιζαν, επίσης, στους κατόχους τους το δικαίωμα της αυτοδιαχείρισής τους και της εκ των έσω απονομής δικαιοσύνης.

Γ Περίοδος : Αποδοχή και Απόρριψη (15^{ος} - 18^{ος} αι.)

Δεν ήταν, όμως, όλοι τόσο θετικά διατεθειμένοι απέναντί τους. Ήδη, από τα μέσα του 15^{ου} αι. αρκετές πόλεις της κεντρικής και δυτικής Ευρώπης αρχίζουν να εκφράζουν τη δυσαρέσκειά τους προς την εκμετάλλευση που αντιλαμβάνονται. Οι κάτοικοι προσφέρουν χρηματικά ποσά με σκοπό την απαλλαγή τους από τους ανεπιθύμητους επισκέπτες. Η πρώτη χώρα στην οποία ακολουθείται αυτή η τακτική είναι η Γερμανία (1468).

Το 1498 η Δίαιτα (το νομοθετικό σώμα της Γερμανικής Αυτοκρατορίας από το 12^ο αι. ως το 1806) εξέδωσε διάταγμα για την απέλαση των Τσιγγάνων, το οποίο ανανεώθηκε πολλές φορές, χωρίς, όμως, αποτέλεσμα. Οι συλλήψεις, τιμωρίες και απελάσεις των ξένων, αφ' ενός δεν έβρισκαν αντίσταση εκ μέρους τους, αφ' ετέρου αποδεικνύονταν άσκοπες, καθώς οι Τσιγγάνοι τελικά επέστρεφαν συχνά στον ίδιο τόπο. Παρά τα πολλά διατάγματα εναντίον τους, τα οποία επέβαλαν πολύ σκληρές ποινές, οι άνθρωποι αυτοί γνώριζαν τον τρόπο να καθιστούν αμφισβητήσιμο το κύρος ακόμη και βασιλικών διαταγών. Συνέχιζαν την ίδια ζωή, χωρίς να κρύβονται, προς το παρόν.

Το περιεχόμενο των διαταγμάτων στόχευε, αρχικά, στην απομάκρυνση των Τσιγγάνων ή στη μόνιμη εγκατάστασή τους· αυτή θα επιτρεπόταν αν οι Τσιγγάνοι έβρισκαν αφεντικά ή αν αποφάσιζαν να ασκήσουν τίμιο εμπόριο, να μη

³⁶ Η Ελλάδα, ειδικά, αποτελούσε κομβικό σημείο γι' αυτά τα ταξίδια και οι Τσιγγάνοι της Ελλάδας είχαν αποκτήσει σημαντική πείρα. Βλ., επίσης, Α. Fraser, ό.π. σ. 72.

³⁷ Α. Fraser, ό.π. σελ. 80, 82, 85

³⁸ Μέχρι την εποχή που πραγματευόμαστε οι Τσιγγάνοι είχαν ήδη επεκταθεί προς τις ρωμαιοκαθολικές, πέραξ του Βυζαντίου χώρες, όπου κατανόησαν το παπικό καθεστώς και την εμβέλεια της ισχύος του Πάπα. Βλ. και Α. Fraser, ό.π. σ. 81

³⁹ Στα ισπανικά ρομανί, η έκφραση «κοπχανό βαρό» σημαίνει «μεγάλο κόλπο» και με αυτήν εννοείται η τακτική που ακολουθούσαν κάποιοι Τσιγγάνοι για να αφαιρέσουν χρήματα από υποψήφια «θύματα». Βλ. και Α. Fraser, ό.π. σ. 71.

χρησιμοποιούν εμπορεύματα που κατεξοχήν εμπορεύονταν αυτοί. Η κατάσταση εντείνεται συνεχώς σε όλες τις χώρες, σύμφωνα με τα στοιχεία που βρίσκονται στα αρχεία των πόλεων, εξαιρούνται, όμως, ορισμένες: Ουγγαρία, Τρανσυλβανία, Βλαχία, Μολδαβία. Στην Ουγγαρία, οι Τσιγγάνοι αναδεικνύονται ως μουσικοί και τους καλούν για να παίξουν τα όργανά τους επί πληρωμή. Στις τρεις άλλες χώρες η τύχη τους είναι διαφορετική, μετατρέπονται σε δούλους και η ελευθερία τους αποκαθίσταται μόλις στα μέσα του 19^{ου} αι.⁴⁰

Η ένταση κορυφώνεται μέσα στο 16^ο αι., οπότε και το θέμα των Τσιγγάνων κατέχει πρωτεύουσα θέση στις νομοθετικές διαδικασίες. Στην Αγγλία και στη Σκωτία εκδίδεται το 1530 νόμος που αφορά τους Τσιγγάνους και απαγορεύει την είσοδό τους στο Βασίλειο. Το 1540 απελαύνονται αρκετοί από αυτούς στη Νορβηγία, η οποία επίσης έχει αρχίσει δικές της ενέργειες για την απομάκρυνσή τους, όπως και οι άλλες σκανδιναβικές χώρες. Οι επιστολές προστασίας συναντώνται πολύ σπάνια και οι Τσιγγάνοι αναγκάζονται να ταξιδεύουν σε μικρότερες ομάδες για να μη γίνουν εύκολα αντιληπτοί.

Η Πορτογαλία εγκαινιάζει τη μέθοδο του εκτοπισμού των νομάδων σε υπερατλαντικές αποικίες, ενώ τα μέτρα που λαμβάνονται εναντίον των ανθρώπων αυτών σε όλα τα μέρη γίνονται όλο και σκληρότερα: συλλήψεις των περιπλανώμενων Τσιγγάνων, απομάκρυνση των παιδιών από τους γονείς τους και εγκλεισμός σε ορφανοτροφεία, αποστολή των ανδρών στις γαλέρες, μαστιγώματα, ακρωτηριασμοί, απαγχονισμοί και άλλες τιμωρίες όσων δε συμμορφώνονταν προς τα διατάγματα. Φιλόσοφοι του διαφωτισμού και άλλοι ιστορικοί και χρονογράφοι εκφράζουν γραπτά τη γενική αντίδραση και ίσως αποστροφή του ευρωπαϊκού κόσμου. Ο Ντιντερό, στη *Εγκυκλοπαίδειά* του ορίζει τους Τσιγγάνους ως «αγύρτες οι οποίοι παριστάνουν ότι μαντεύουν τη μοίρα, διαβάζοντας το χέρι. Έχουν μεγάλο ταλέντο στο τραγούδι, στο χορό και στις κλοπές».

Μια απροσδόκητη ευμένεια προς τους μέχρι τότε διακόμενους έδειξε κάποιος κόμης, στην Ουγγαρία πάλι, με το όνομα György Thurjő, χορηγώντας τους μια άδεια διέλευσης, το 1616⁴¹. Οι επόμενες νύξεις αντίδρασης στις ακραίες ποινές που επιβλήθηκαν θα γίνουν, πια, το 18^ο αι.: οι Τσιγγάνοι και άλλοι παρόμοιοι «ήταν σε τελευταία ανάλυση άνθρωποι και δεν μπορούσαν να κατοικήσουν κάπου ανάμεσα στον ουρανό και τη γη»⁴². Επί βασιλείας της Μαρίας Θηρεσίας (1740-1780) σημειώνονται οι πρώτες προσπάθειες αφομοίωσης των Τσιγγάνων στην ουγγρική κοινωνία, που ξεκίνησαν με την επιβολή στους Τσιγγάνους ενός νέου ονόματος: «Νεοαγρότες». Η προσπάθεια να εξαλειφθεί το όνομα των Τσιγγάνων από το πρόσωπο της γης έπεσε στο κενό, όπως και όλες οι παράλληλες ενέργειες με το ίδιο περιεχόμενο, καθώς βρήκαν αντίθετους, τόσο τους ίδιους, όσο και τους κατοίκους των πόλεων και των χωριών. Στην οθωμανική αυτοκρατορία και στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα οι Τσιγγάνοι φαίνεται ότι διατηρούσαν σχέσεις αρκετά καλές με τους Τούρκους. Ωστόσο, η δραστηριοποίησή τους, τους τοποθέτησε και

⁴⁰ Η κατάργηση της δουλοπαροικίας πραγματοποιήθηκε στην Τρανσυλβανία το 1848, στη Μολδαβία το 1856 και στη Βλαχία το 1864.

⁴¹ A. Fraser, ό.π. σ. 166

⁴² Από τα διατάγματα της εποχής και τα διάφορα άλλα κείμενα στα οποία γίνονται αναφορές σε Τσιγγάνους, αφήνεται να εννοηθεί ότι στους πληθυσμούς τους προσκολλόνταν και άλλα άτομα, μη-τσιγγάνικης καταγωγής και, συχνά, παρανομούμενοι. Αυτή η κατάσταση είχε σαν αποτέλεσμα δύο τινά: αφ' ενός πληθύνονταν οι ομάδες των Τσιγγάνων, γιατί συνήθως όσοι αυτομολούσαν προς την πλευρά τους ήταν ευπρόσδεκτοι, και αφ' ετέρου όσα μέλη αυτών των ομάδων συλλαμβάνονταν για κάποια κλοπή ή απάτη μπορούσαν να επικαλεστούν την ισχύ μιας υποτιθέμενης ή και πραγματικής ιθαγένειας. Σχετικά με τις εκδηλώσεις κατανόησης που αναφέρονται, βλ. A. Fraser, ό.π. σ. 164

μεταξύ των μελών της Φιλικής Εταιρείας, τέσσερα μέλη από τα οποία λέγεται ότι είχαν τσιγγάνικη καταγωγή⁴³.

Η συμπεριφορά των Τσιγγάνων στην Ευρώπη είχε αλλάξει σημαντικά σε σύγκριση με την αρχή της εμφάνισής τους. Πολλοί υποστήριζαν ότι δεν έχουν καμιά σχέση με τους πραγματικούς Τσιγγάνους, αλλά ότι οι τελευταίοι έφυγαν και αντικαταστάθηκαν από ομάδες κλεφτών και εγκληματιών. Όποιοι και αν ήταν, όμως, σημασία έχει το ότι διατηρούσαν κάτι από τη διπλωματία και την ευφυΐα των πρώτων εκείνων Τσιγγάνων. Στην πραγματικότητα, κατάφεραν αρκετά συχνά να στρέφουν προς όφελός τους τα πράγματα. Η εφευρετικότητά τους τους οδήγησε στην ανακάλυψη τρόπων επιβίωσης μέσα στις σκληρές συνθήκες: πολλοί υπηρετούσαν στο στρατό, ακολουθούμενοι από τις οικογένειές τους, ενώ το πρόβλημα των διαβατηρίων για τις μετακινήσεις τους το έλυne άριστα η πλαστογράφηση⁴⁴.

Δ Περίοδος : Οι Τσιγγάνοι δημιουργοί. Οι εκούσιες μεταναστεύσεις (18^{ος} – 20^{ος} αι.)

Μια περίοδος αλλαγής προς το καλύτερο της εικόνας των Τσιγγάνων φάνηκε να ακολουθεί τους μέχρι τότε διωγμούς. Η αρχή έγινε με κάποιες δειλές αντιδράσεις που συνοδεύτηκαν το 18^ο και 19^ο αι. από ενδείξεις ευαισθησίας εκ μέρους των γκατζέ. Τόσο στον τομέα της λογοτεχνίας όσο και της ποίησης, η τσιγγάνικη ζωή αποδεικνύεται πηγή έμπνευσης για τους δημιουργούς ανάμεσα στους οποίους ξεχωρίζει ο Γεώργιος Μπόρρου για τα έργα του, τα οποία ήταν καρπός της προσωπικής του επαφής με διάφορες ομάδες Τσιγγάνων⁴⁵.

Στα μέσα, περίπου, του 19^{ου} αι. παρατηρείται αύξηση του ενδιαφέροντος για την ιστορία του λαού αυτού, ενώ τόσο η φιλολογία όσο και η γλωσσολογία ασχολείται με μελέτες της ρομανί. Στα ονόματα που ακούγονται εξέχουσα θέση κατέχει του Σλοβένου γλωσσολόγου Φ. Μίκλοζιτς, λόγω της μελέτης που πραγματοποίησε πάνω στη γλώσσα των Τσιγγάνων. Επίσης παρατηρούνται και κάποιες κινήσεις εκ μέρους της εκκλησίας, που φανερώνουν το ενδιαφέρον για την πνευματική κατάσταση των Τσιγγάνων, και επιχειρείται η καταπολέμηση της άγνοιας που τους διακατέχει περί της χριστιανικής πίστης, και η περαιτέρω διαφώτισή τους⁴⁶.

Αυτό, όμως, που κατά κύριο λόγο έδωσε στους Τσιγγάνους τη δυνατότητα να φτάσουν στο απόγειο της επιτυχίας τους εκείνη την εποχή ήταν το γνωστό, πια, σε όλους, μουσικό τους ταλέντο. Στην Ισπανία, Ουγγαρία, Ρωσία οι Τσιγγάνοι αναδεικνύονται μέσα από τον ιδιαίτερο χαρακτήρα που προσδίδουν στη μουσική και αναγνωρίζονται από όλους⁴⁷. Σήμερα, μάλιστα, συγκαταλέγονται μεταξύ των συντελεστών της ουγγρικής αναγέννησης.

⁴³ Περιβαλλοντική Ομάδα 2^ο Γυμνασίου Καλαμάτας – Εργασία με θέμα: «Οι Τσιγγάνοι της Καλαμάτας», σχ. έτος 1999-2000

⁴⁴ A. Fraser, ό.π. σελ. 188-189

⁴⁵ Από τα έργα της εποχής διακρίνουμε τη *Gitanilla* (Γυφτοπούλα) του Cervantes, τους *Τσιγγάνους* του Πούσκιν, την *Κάρμεν* του Προσπέρ Μεριμέ, τη *Γυφτοπούλα* του Παπαδιαμάντη, το *Βοτάνι της αγάπης* του Δροσίνη κ.ά). Το έργο του Μπόρρου "The Zincali" είναι μια περιγραφή των Τσιγγάνων της Ισπανίας, ενώ με τα έργα "Lavengro" (1851) και "Romany Rye" (1857) κατόρθωσε να αμφισβητήσει τα συγγραφικά δεδομένα σχετικά με το μέχρι τότε γνωστό πρόσωπο των Τσιγγάνων.

⁴⁶ Για περισσότερα στοιχεία που αφορούν σε δυτικές εκκλησίες, βλ. A. Fraser, ό.π. σελ. 209-210

⁴⁷ Χαρακτηριστικό της μουσικής των Ρομά είναι ότι μοιάζουν με περσικούς και τουρκικούς τρόπους οι οποίοι συγγενεύουν με τις αρχαίες ελληνικές αρμονίες του χρωματικού γένους. Επί κεφαλής πολλών μουσικών κομμάτων, αντί για οποιαδήποτε άλλη ένδειξη αγωγής χρόνου βρίσκονται οι λέξεις *Zingaresco* ή *alla Zingara*, που σημαίνουν ότι το κομμάτι πρέπει να εκτελεστεί κατά τον χρόνο και το ύφος με τον τσιγγάνικο τρόπο.

Η βιομηχανική επανάσταση βρίσκει του Τσιγγάνους να συνεχίζουν τον ίδιο τρόπο ζωής, που θα μπορούσε να ονομαστεί «νομαδικός»⁴⁸. Η ανεξαρτησία την οποία επιδεικνύουν σε όλες τις φάσεις της ζωής τους δε θα επηρεαστεί, ενώ το πνεύμα της αναζήτησης θα τους οδηγήσει ήδη από τις αρχές του 19^{ου} αι. σε νέους τόπους. Ένα κύμα μετανάστευσης από την Ευρώπη στις Η.Π.Α. άρχισε το 1815, μεταφέροντας τους προγόνους των σημερινών Ρομά της Αμερικής⁴⁹.

Ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος (1914) ανέστειλε τι μεγάλες μετακινήσεις των τσιγγάνικων πληθυσμών, οι οποίες συνεχίστηκαν αρκετά αργότερα (1970) με ομάδες που προέρχονταν από τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης. Όλο αυτό το χρονικό διάστημα (μέσα 19^{ου} έως αρχές 20^{ου} αι.) τσιγγάνικα σύνολα μετακινούνταν μεταξύ και των χωρών της Ευρώπης (Αγγλία, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Πολωνία, Βαλκανικές και άλλες χώρες) με κατεύθυνση κυρίως προς τα δυτικά, και οργάνωση σε ομάδες μέχρι πενήντα ατόμων⁵⁰. (Εξαιρέση αποτελούσαν οι Τσιγγάνοι τη Μολδαβίας και της Βλαχίας, οι οποίοι παρέμειναν ως δούλοι κάτω από απάνθρωπες συνθήκες μέχρι το 1856 και 1864 αντίστοιχα).

Η εντύπωση που προκαλούσαν στους Ευρωπαίους ήταν χαρακτηριστική λόγω της ενδυμασίας τους τους γνώριζαν όλοι, αν και αυτοί που προέρχονταν από την ανατολή διέφεραν σημαντικά από τους δυτικούς, και αναγνωρίζονταν για τις επιδόσεις τους στα χειρωνακτικά και σε άλλα επαγγέλματα (σιδηρουργία, καλαθοπλεκτική, εμπόριο αλόγων κ.ά.). Ωστόσο, δεν μπορεί να έμενε ασχολίαστη η προτίμηση που έδειχναν οι Τσιγγάνοι στην αυτοαπασχόληση, ούτε η τάση τους να αποφεύγουν τις στενές επαφές με τους γκατζέ.

Έ Περίοδος : (1900 – 1950)

Το τέλος της περιόδου κατά την οποία οι Τσιγγάνοι απέλαβαν την καλύτερη μεταχείριση από τους «άλλους», πλησίασε. Αν και σε όλο αυτό το διάστημα δεν απουσίαζαν οι αρνητικές εκδηλώσεις όπου μάλλον προετοίμαζαν το έδαφος για την ολοκληρωτική απόρριψη. Το ρεύμα του κοινωνικού δαρβινισμού που ωρίμασε μέσα στο 19^ο αι. άρχισε να αποφέρει, κάθε άλλο παρά καλά αποτελέσματα για τους πρωταγωνιστές της ιστορίας⁵¹. Οι Τσιγγάνοι θεωρήθηκαν μιγάδες και ως τέτοιοι κατατάσσονταν αυτόματα στις «κατώτερες» φυλές.

Η αρνητική στροφή αρχίζει από τις βόρειες χώρες, όπου η υποδοχή των Τσιγγάνων καθίσταται, σταδιακά, δυσκολότερη. Ωστόσο, εκτός της εκδίωξης παρέχεται, αρχικά, ως εναλλακτική λύση η μόνιμη εγκατάστασή τους και η

⁴⁸ Οι πραγματικοί νομάδες έχουν κάποιον αρχηγό που αποφασίζει τη μετακίνηση και την εγκατάσταση. Στην περίπτωση των Ρομά η τακτική αυτή εγκαταλείφθηκε μέχρι την εποχή που εξετάζουμε. Στη συνέχεια, η χρήση του όρου θα γίνεται μόνο ελλείψει άλλου καταλληλότερου.

⁴⁹ Οι τσιγγάνικοι πληθυσμοί που μεταφέρθηκαν ακούσια στα αμερικάνικα εδάφη, μερικούς αιώνες πριν, δεν φάνηκε να επέζησαν. Βλ. A. Fraser, ό.π. σ. 235. Αντίθετα, στη Βραζιλία οι Τσιγγάνοι που μεταφέρθηκαν από το 16^ο αιώνα κατέκτησαν σημαντικές θέσεις για την εποχή, φθάνοντας να ασχολούνται και με το δουλεμπόριο μαύρων. Βλ. Διαδίκτυο, The Pain Web Journal – The Roma (Gypsies) of Brazil

⁵⁰ A. Fraser, ό.π. σ. 233

⁵¹ Κοινωνικός Δαρβινισμός: Ιδεολογικό ρεύμα, επηρεασμένο από το δαρβινισμό, που μεταφέρει τους βιολογικούς νόμους του δαρβινισμού στην κοινωνικο-οικονομική σφαίρα. Στηρίζεται σ' έναν παραλληλισμό ανάμεσα στη βιολογική και την κοινωνική εξέλιξη, θεωρώντας την τελευταία ως συνέχεια ή επανάληψη της πρώτης. Οι ερευνητές που υιοθετούν τον κοινωνικό δαρβινισμό εμπνέονται από τις βασικές αρχές του έργου το Μάλθους και του Σπένσερ. Θεωρούν την κοινωνία ως ένα μεγάλο οργανισμό που υπόκειται σε όλους απaráλλαχτα τους βιολογικούς νόμους που κυβερνούν και προσδιορίζουν τη συμπεριφορά και των ανθρώπινων πλασμάτων... (Εγκυκλ. Πάπυρος – Larousse – Britannica).

εγκατάλειψη του νομαδικού τρόπου ζωής. Καθώς φτάνουμε στον 20^ο αι. η νοοτροπία των δυτικοευρωπαίων προσανατολίζεται στην αποδοχή της επιβίωσης του ισχυρότερου. Οι Τσιγγάνοι άρχισαν να αποτελούν αντικείμενο συνεχούς αστυνομικής παρακολούθησης από το 1899, όταν συστήθηκε στη Γερμανία το Γραφείο Πληροφοριών για Τσιγγάνους, υπό τη διεύθυνση του Τμήματος Εγκληματικής Έρευνας. Στο Μόναχο (1905) αρχίζει η τήρηση ενός «βιβλίου των Τσιγγάνων», για να διευκολύνονται οι αστυνομικές αρχές στο έργο της εξολόθρευσης των ανεπιθύμητων επισκεπτών⁵². Τα δυτικά κράτη είχαν, καθώς φαίνεται, κουραστεί να παίζουν το ρόλο των «ξενιστών»⁵³. Στην Αγγλία, στη Γαλλία και σε άλλες χώρες από τα πρώτα μέτρα που ελήφθησαν ήταν η καταγραφή των Τσιγγάνων σε παρόμοια βιβλία, από τις παραμονές του 20^{ου} αι.

Οι Τσιγγάνοι, που, λόγω του Α' Παγκοσμίου Πολέμου αναγκάστηκαν να παραμείνουν στα ευρωπαϊκά εδάφη, αποτέλεσαν μετά από αυτόν στόχο των εθνικιστικών τάσεων. Στην Ελβετία το 1926 τέθηκαν οι βάσεις για την αναγκαστική ενσωμάτωση στην κοινωνία των παιδιών των Τσιγγάνων. Μέθοδος ήταν η βίαιη απομάκρυνσή τους από τους γονείς και η υιοθεσία τους από άλλους.

Διάφορα άλλα μέτρα τέθηκαν σε εφαρμογή για την καταπολέμηση του «προβλήματος» - το οποίο ίσως, πράγματι, να είχε λάβει ανησυχητικές διαστάσεις για τους ιθαγενείς - και μέσα σ' αυτά ήταν, ασφαλώς, η απαγόρευση της εισόδου σε νομάδες, σε διάφορες κοινότητες. Αν, όμως, όλες οι παραπάνω ενέργειες δεν κατάφεραν να φτάσουν στον αρχικό στόχο, κάτι τέτοιο ευελπιστούσε να επιτύχει η διοίκηση των εθνικοσοσιαλιστών - ναζί - της Γερμανίας, καθώς προετοιμαζόταν ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος.

Σύμφωνα με την κυρίαρχη ιδεολογία, για να εξασφαλισθεί η καθαρότητα της «Αρίας» φυλής, έπρεπε να εξαλειφθούν όλοι οι άνθρωποι που έφεραν μικτό αίμα και ιδιαίτερα οι μιγάδες Τσιγγάνοι, οι οποίοι κατά τις διακηρύξεις του Χάινριχ Χίμλερ ήταν πιο επιρρεπείς στο έγκλημα από τους άλλους⁵⁴. Ορίστηκαν τέσσερις κατηγορίες στις οποίες κατατάσσονταν οι Τσιγγάνοι με βάση την καθαρότητα τους αιματός τους και βέβαια ήταν πολύ λίγοι αυτοί που θεωρήθηκαν «καθαροί».

Το άμεσο μέλλον επιφύλασσε για τους υπόλοιπους, τους «ακοινώνητους» τη συγκέντρωση στα γνωστά στρατόπεδα των ναζί, από τα οποία δε διέφυγαν, τελικά, ούτε οι φυλετικά καθαροί⁵⁵. Η στείρωση ήταν ίσως η ελαφρότερη ποινή για όσους είχαν τσιγγάνικη καταγωγή, ενώ χρησιμοποιήθηκαν τα κρεματόρια και οι θάλαμοι αερίων, όταν η ασιτία, η εξαντλητική σωματική εργασία ή οι ιατρικές κακοποιήσεις δεν επέφεραν τα επιθυμητά αποτελέσματα⁵⁶.

⁵² A. Fraser, ό.π. σ. 254

⁵³ Ξενιστής: οργανισμός μέσα ή πάνω στον οποίο ζει ένας άλλος οργανισμός, ως παράσιτο, ή ως το κατ' εξοχήν επωφελούμενο μέλος μιας συμβιωτικής σχέσης.

⁵⁴ Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αι. διατυπώθηκε και η θεωρία - που διαδόθηκε με μεγάλη επιμονή από τον κόμη ντε Γκομπινώ και αργότερα τον Τσάμπερλαιν - περί «αρίας φυλής», που συμπεριλάμβανε τους λαούς που μιλούσαν ινδοευρωπαϊκές γλώσσες, στους οποίους οφειλόταν όλη η πρόοδος του ανθρωπίνου γένους, και οι οποίοι ήταν ουσιαστικά ανώτεροι από τους «Σημίτες», τους «Κίτρινους» και τους «Μαύρους» λαούς. (Οι ρίζες αυτής της κίνησης θα μπορούσαν να αποδοθούν εν μέρει, στην επίδραση που άσκησαν τα αντι-σημιτικά φυλλάδια του μουσικοσυνθέτη Ρίχαρντ Βάγκνερ, ενώ το βιβλίο του Χ. Γκρέλμαν για την καταγωγή των Ρομά έπαιξε επίσης πολύ σημαντικό ρόλο στη μετέπειτα αντιμετώπιση των ανθρώπων αυτών). Οι σκανδιναβικοί ή γερμανικοί λαοί θεωρήθηκαν ως οι πιο ακραιφνείς «Άριοι». Τη θεωρία αυτή, που αποκηρύχθηκε από τους ανθρωπολόγους το β' τέταρτο του 20^{ου} αι. ενστερνίστηκαν ο Αδόλφος Χίτλερ και οι ναζί ανάγοντάς την σε βασική αρχή της πολιτικής τους για να δικαιολογήσουν την εξόντωση των Εβραίων, των Ατσιγγάνων και άλλων μη-αρίων φυλών. (Βλ. Εγκυκλοπαίδεια Britannica)

⁵⁵ A. Fraser, ό.π. σ. 267

⁵⁶ A. Fraser, ό.π. σελ. 267-268

Τα πορίσματα, λοιπόν, των μέχρι τότε ερευνών που αποδείκνυαν την καταγωγή των Τσιγγάνων και τη συγγένειά τους με τους άλλους ινδοευρωπαϊκούς λαούς, έπεσαν σε αχρηστία καθ' όλο το διάστημα της ναζιστικής κυριαρχίας, όχι μόνο στη Γερμανία, αλλά και σε άλλες χώρες. Η τύχη των Τσιγγάνων λέγεται ότι ήταν πολύ χειρότερη από αυτή των Εβραίων. Κάποιες από τις ευρωπαϊκές χώρες έλαβαν μέτρα κατά της παρουσίας των Τσιγγάνων στα εδάφη τους πριν τη γερμανική κατοχή, τα οποία εντάθηκαν κάτω από τις διαταγές του Γ' Ράιχ. Το ποσοστό των Ρομά που θανατώθηκαν από τους Ναζί, στις διάφορες χώρες, αλλά κυρίως στα στρατόπεδα συγκέντρωσης του Άουσβιτς, του Νταχάου και του Μπούχενβαλντ, εκείνη την περίοδο, υπολογίζεται γύρω στο 23,5% του τότε τσιγγάνικου ευρωπαϊκού πληθυσμού (ο συνολικός αριθμός τους ανέρχεται στο 1,5 εκ. ψυχών)⁵⁷.

Με την παύση του Β' Παγκοσμίου, διακόπηκαν και οι προσπάθειες των «αρίων» να ολοκληρώσουν τη γενοκτονία των Τσιγγάνων, όπως και όλων εκείνων, που θεωρούνταν επικίνδυνοι για τη δική τους καθαρότητα. Το μέλλον τους επιφύλασσε μικρότερα προβλήματα, υπαρκτά όμως, αφού είχαν να αντιμετωπίσουν χρονοβόρες γραφειοκρατικές διαδικασίες, όταν έβρισκαν έναν τόπο και τρόπο εγκατάστασης. Χώρες όπως η Πολωνία (στα εδάφη της οποίας κατοικούσαν πριν τον πόλεμο περίπου τρία εκατομμύρια Ρομά), που εφάρμοσε συστηματική πολιτική ενσωμάτωσης των Τσιγγάνων και η Ε.Σ.Σ.Δ. που ήδη από το διάστημα του μεσοπολέμου έδειξε κάποιο ενδιαφέρον γι' αυτούς, αποτελούν κάπως θετικά παραδείγματα⁵⁸. Οι περισσότεροι Τσιγγάνοι βρέθηκαν σε κομμουνιστικές, ανατολικές κυρίως, χώρες.

ΣΤ Περίοδος : (1951 – μέχρι και σήμερα) Τρέχουσα κατάσταση.

Στις ημέρες μας, οι διάφοροι υπολογισμοί που αφορούν τον πληθυσμό των Ρομά φανερώνουν ότι ο μεγαλύτερος αριθμός τους κατοικεί εκτός Ευρώπης. Μεταξύ, όμως, των χωρών της ηπείρου αυτής, το μεγαλύτερο ποσοστό κατοίκων Ρομά εντοπίζεται στις ανατολικές χώρες. Βέβαια δεν πρέπει να ξεχνούμε το γεγονός ότι οι Ρομά, εγκατεστημένοι ή μετακινούμενοι, δεν είναι στην πλειοψηφία τους εγγεγραμμένοι στους κατά τόπους δημοτικούς ή νομαρχιακούς καταλόγους, και έτσι οι υπάρχουσες πληροφορίες εμπεριέχουν και τον παράγοντα της προσωπικής εκτίμησης των μελετητών. Πάντως, οι Ρομά τοποθετούνται στην κατηγορία των μειονοτήτων από όλες τις στατιστικές μελέτες, με ελάχιστες εξαιρέσεις όπου παρατηρούνται μεγαλύτεροι αριθμοί. Υποστηρίζεται ότι συνολικά, οι Ρομά που ζουν στην Ευρώπη ανέρχονται σε οκτώ (8) εκατομμύρια, περίπου, από τους οποίους οι περισσότεροι ζουν στις ανατολικές χώρες. Ο παρακάτω πίνακας μας δίνει κάποια αριθμητικά στοιχεία (δεν υπάρχουν ακριβείς πληροφορίες για την αριθμητική κατάσταση των ρόμικων πληθυσμών στις άλλες ηπείρους)⁵⁹.

⁵⁷ Βλ. Περιοδικό «Διαβάζω», αρ. 374, σ. 90. Άλλες πληροφορίες προσδιορίζουν τον αριθμό των θυμάτων σε 500.000 ανθρώπων.

⁵⁸ A. Fraser, ό.π. σελ. 278-279

⁵⁹ Θα μας επιτραπεί η χρήση παρόμοιων νεολογισμών όπως «ρόμικος», σε αντικατάσταση των σταδιακά καταργούμενων παραγώγων της λέξης «Τσιγγάνος»

ΕΥΡΩΠΗ	Ανατολικές χώρες	Αλβανία	60.000 - 70.000
		Βουλγαρία	800.000 - 2.000.000
		Γιουγκοσλαβία	750.000 - 1.000.000
		Ουγγαρία	600.000 - 80.0000
		Πολωνία	30.000 περίπου
		Ρουμανία	500.000 - 700.000
		Ρωσία	200.000 - 500.000
		Σλοβακία	400.000 περίπου
		Τσεχία	300.000 περίπου
	Δυτικές χώρες	Αυστρία	5.000 - 11.000
		Βέλγιο	10.000 - 16.000
		Γαλλία	100.000 - 230.000
		Γερμανία	70.000 - 150.000
		Δανία	2.000 - 4.000
		Ελβετία	75.000 - 80.000
		Ελλάδα	120.000 - 150.000
		Ηνωμένο Βασίλειο	80.000 - 110.000
		Ιρλανδία	12.000 - 25.000
		Ισπανία	500.000 - 700.000
		Ιταλία	60.000 - 100.000
		Νορβηγία	4.000 - 5.000
		Ολλανδία	40.000 - 50.000
		Πορτογαλία	30.000 - 90.000
		Σουηδία	5.000 - 10.000
		Φινλανδία	6.000 - 8.000
ΑΜΕΡΙΚΗ	Καναδάς	80.000 περίπου	
	Τέξας	20.000 περίπου	

Πίνακας 3.: Πληθυσμιακή κατάσταση των Ρομά στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες.
 Πηγές: α) Γ. Εξαρχος, ό.π., σελ. 50-51 β) Περιοδικό «Διαβάζω», αρ. 374, σελ. 94-98, γ) Διαδίκτυο

Από τις χώρες αυτές στις οποίες κατέφυγαν οι Ρομά της Ευρώπης μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο, τη χειρότερη στάση απέναντί τους επέδειξε η Τσεχοσλοβακία.

Οι ενέργειες που έγιναν στην Τσεχοσλοβακία για να δοθεί κάποια διέξοδος στο πρόβλημα της μετακίνησης των Τσιγγάνων δεν έφεραν αποτελέσματα.. Προτάθηκαν μέχρι και ακραίες λύσεις. Μετά το διασκορπισμό και την πρόταση για απέλαση δηλαδή την επιστροφή των Τσιγγάνων στην Ινδία, ασκήθηκαν πολιτικές περιορισμού της γεννητικότητάς τους με κύριο μέσο τη στείρωση⁶⁰.

Όσον αφορά τη θέση των Τσιγγάνων στις άλλες χώρες δεν μπορούμε να εντοπίσουμε σημαντικές διαφορές, εκτός από τη Γιουγκοσλαβία, στην οποία τα προνόμια που δόθηκαν στους Τσιγγάνους είναι, ίσως τα καλύτερα. Τους χορηγήθηκε ιθαγένεια (αναγνωρίστηκαν ως ξεχωριστή εθνότητα, "narodnost", το 1981) και άρχισε να χρησιμοποιείται επίσημα ο όρος Rom αντί του μέχρι τότε Cigan. Λειτουργήσαν πιο συστηματικά και με περισσότερη επιτυχία τα τσιγγάνικα σωματεία, ενώ κάποιοι σταθμοί των ΜΜΕ άρχισαν να εκπέμπουν προγράμματα στα ρομανί.

⁶⁰ A. Fraser, ό.π. σελ. 280-283

Τα πιο πρόσφατα στοιχεία που υπάρχουν, ωστόσο, μας πληροφορούν για μια αλλαγή της κατάστασης στη Νέα Γιουγκοσλαβία, κατά τη διάρκεια, ιδιαίτερος, του πολέμου στο Κοσσυφοπέδιο. Ρομά εντοπίζονταν τόσο μεταξύ Σέρβων, όσο και Αλβανών, τις περισσότερες φορές θύματα. Απόδειξη του παραπάνω λόγου μπρούν να αποτελέσουν οι πληροφορίες του I.W.P.R. (Institute for War and Peace Reporting) του Λονδίνου. Σύμφωνα με αυτές, 120.000 Ρομά εγκατέλειψαν το Κοσσυφοπέδιο από τα μέσα Ιουνίου 1999 και μετά.

Οι πρώτες προσπάθειες για μια από κοινού, πλέον, αντιμετώπιση εκ μέρους των κρατών, των προβλημάτων των Τσιγγάνων σημειώθηκαν προς το τέλος της δεκαετίας του '60. Από το 1969 το Συμβούλιο της Ευρώπης υιοθέτησε σειρά ψηφισμάτων που αφορούσαν στην κατάσταση των περιπλανώμενων Τσιγγάνων. Είκοσι εννέα χρόνια μετά τη διεθνή διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η αρμόδια επιτροπή του Ο.Η.Ε. καταπιάνεται με τις διακρίσεις σε βάρος των ανθρώπων αυτών. Από το 1979 αρχίζουν κινήσεις ευαισθητοποίησης σε διεθνές επίπεδο, επιστέγασμα των οποίων υπήρξε η αναγνώριση των ιδιαίτερων προβλημάτων των Τσιγγάνων από τη Διάσκεψη για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη,

δέκα χρόνια αργότερα. Τα προγράμματα για την αντιμετώπιση της φτώχειας συμπεριέλαβαν στους άμεσους αποδέκτες των πόρων τους και τους Ρομά.

Εκφράζοντας την επιθυμία των ιδίων των Ρομά, ιδρύθηκε το 1967 η «Διεθνής Επιτροπή Τσιγγάνων», η οποία οργάνωσε το πρώτο Παγκόσμιο Συνέδριο Τσιγγάνων το 1971 στο Λονδίνο, με εκπροσώπους από 14 χώρες και παρατηρητές από αρκετές άλλες. Αυτή η επιτροπή μετονομάστηκε σε «**Διεθνή**

Ένωση Ρομά», η οποία έγινε το μόνιμο αντιπροσωπευτικό και εκτελεστικό όργανο των Ρομά. Υιοθετήθηκε σημαία και εθνικός ύμνος, ενώ δημιουργήθηκαν πέντε επιτροπές, καθεμία από τις οποίες επιλαμβάνεται διαφορετικής φύσεως θέματα (κοινωνικών υποθέσεων, έρευνας για εγκλήματα πολέμου, γλώσσας, πολιτισμού και αρχείων).

Το ενδιαφέρον για τους Ρομά, λοιπόν, αυξάνεται σε διεθνές επίπεδο (αν και υπάρχουν μαρτυρίες που μιλούν για συνέχιση της ρατσιστικής αντιμετώπισης από τους γκατζέ και κάποτε για διωγμούς σε βάρος τους, σε κάποιες χώρες). Ωστόσο, και εκεί όπου οι Ρομά δεν διώκονται, αντιμετωπίζουν πολλά άλλα προβλήματα, που αποτέλεσαν το έναυσμα για την ανάληψη κάποιων πρωτοβουλιών από μέρους ευαισθητοποιημένων γκατζέ ή Ρομά – οι οποίοι διέθεταν τα απαραίτητα προσόντα για να προβούν σε μια τέτοια κίνηση. Έτσι, σε όλα τα μέρη του πλανήτη όπου οι Ρομά είναι γνωστοί έχουν ιδρυθεί οργανισμοί, μη κυβερνητικής φύσεως, άλλοι πρόσφατα και άλλοι εδώ και χρόνια⁶¹. Τα μέλη των οργανισμών αυτών – Ρομά ή γκατζέ - εργάζονται για την προάσπιση των δικαιωμάτων και συμφερόντων των Ρομά. Στην Ευρώπη λειτουργούν περισσότερες από τριακόσιες οργανώσεις υπέρ των Ρομά. Κάποιες από τις ευρωπαϊκές χώρες στις οποίες έχουν δημιουργηθεί τέτοιοι οργανισμοί είναι: Αγγλία (Ην. Βασίλειο), Αυστρία, Βέλγιο, Βουλγαρία, Γαλλία, Γερμανία, Ελβετία, Ελλάδα, Ισπανία, Ιρλανδία, Ιταλία, Κροατία, Κύπρος, Νορβηγία,

⁶¹ Για παράδειγμα, στη Γαλλία ιδρύθηκε στη δεκαετία του '50 το «Διεθνές Τσιγγάνικο Κέντρο», ενώ το 1955 συστήθηκε η Εταιρεία Τσιγγάνικων Σπουδών, η οποία εκδίδει μέχρι σήμερα τριμηνιαίο περιοδικό. Βλ. Γ. Έξαρχος, ό.π. σ. 179.

Ουγγαρία, Πολωνία, Π.Γ.Δ.Μ., Ρουμανία, Σλοβακική Δημοκρατία, Σουηδία, Τσέχικη Δημοκρατία, Φινλανδία. Εκτός Ευρώπης συναντούμε οργανισμούς σε Αυστραλία, Η.Π.Α., Καναδά⁶².

Ο μεγαλύτερος αριθμός τέτοιων οργανισμών λειτουργεί στις χώρες της Ισπανίας, Αγγλίας (Ην. Βασίλειο), Γερμανίας, Τσεχίας και Ουγγαρίας. Στόχος τους είναι να συνεισφέρουν σε πολιτικές αλλαγές υπέρ των Ρομά, να επιτύχουν ένα ικανοποιητικό επίπεδο μόρφωσης για τους Ρομά, να προσφέρουν ενημέρωση πάνω σε θέματα υγείας και γενικά να μηύσουν τους Ρομά στα κοινωνικά δρώμενα. Οι κυριότεροι οργανισμοί που υπάρχουν στην Ελλάδα είναι: το Δίκτυο POM (περιοχή Θεσσαλονίκης), που παρέχει βοήθεια στους Ρομά σε θέματα που αφορούν τις σχέσεις τους με διοικητικές υπηρεσίες, το ελληνικό παράρτημα της ευρωπαϊκής οργάνωσης YRE (Youth against Racism in Europe – Νέοι ενάντια στο ρατσισμό, στην Ευρώπη), καθώς και το Κέντρο Υποστήριξης Γυνακίων Ρομ, που λειτουργεί στην Αθήνα.

1.1.4. ΟΙ ΑΘΙΓΓΑΝΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Όταν οι Τούρκοι πατούν τη θρακική ακτή κατακτώντας την Καλλίπολη στα 1354, οι Τσιγγάνοι είναι ήδη εγκαταστημένοι στα νότια Βαλκάνια. Με την συνεχιζόμενη τουρκική προέλαση, τον επόμενο αιώνα θα προωθηθούν στην κεντρική και δυτική Ευρώπη.

Στην Ελλάδα οι Τσιγγάνοι πρέπει να έφτασαν στις αρχές του 14ου αιώνα, γιατί μέσα στον αιώνα αυτό τους συναντούμε πολυπληθείς και μάλιστα εγκαταστημένους στις βενετοκρατούμενες κυρίως περιοχές της Πελοποννήσου, στην Κρήτη και στην Κύπρο.

Σε κείμενο του 1415 (Επιδημία Μάζαρι εν Άδου), όπου δίνεται μια περιγραφή των συνθηκών που επικρατούσαν στην Πελοπόννησο εκείνη την περίοδο και κατονομάζονται οι πληθυσμοί που την κατοικούν, μεταξύ των επτά κυριότερων εθνοτήτων αναφέρονται και οι "Αιγύπτιοι", προφανώς κάποιο τσιγγάνικο φύλο, όπως επιβεβαιώνεται κι από άλλες πηγές της εποχής, που είχαν μάλιστα τη δική τους γλώσσα. Λίγο αργότερα, από ένα βενετσιάνικο έγγραφο του 1444 πληροφορούμαστε ότι στην περιοχή του βενετοκρατούμενου Ναυπλίου οι Τσιγγάνοι είναι εγκαταστημένοι καλλιεργητές, οργανωμένοι στρατιωτικά με αρχηγό, που εκείνα τα χρόνια είχε το χριστιανικό όνομα Ιωάννης και τον βυζαντινό τίτλο του δρουγγάριου. Έχουμε εδώ την πρώτη πληροφορία για προνόμια σε Τσιγγάνους και μολονότι δεν γνωρίζουμε ποια ακριβώς ήταν αυτά, προφανώς τους είχαν παραχωρηθεί έναντι παροχής στρατιωτικής βοήθειας προς τους Ενετούς για την αντιμετώπιση των τουρκικών αλλά και των βυζαντινών επιδρομών καθώς και της υποχρέωσης να καλλιεργούν τη γη.

Τσιγγάνους συναντάμε και στην επίσης βενετοκρατούμενη Μεθώνη, να κατοικούν σε δική τους περιοχή, την Ογρρε ή Μικρή Αίγυπτο, που πολλοί από τους Τσιγγάνους της Ευρώπης αναφέρουν αργότερα ως τόπο καταγωγής τους. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες αυτές, που χρονολογούνται από το τέλος του 14ου ως τις αρχές του 16ου αιώνα, οι κάτοικοι των οικισμών αυτών ελαττώνονται σταδιακά, ιδιαίτερα μετά την κατάκτηση της περιοχής από τους Τούρκους το 1500. Περνούν στα βενετοκρατούμενα Ιόνια νησιά και

⁶² Διαδίκτυο, www.geocities.com/Paris/5121/orgs.htm

στη δυτική Ευρώπη και, ισχυριζόμενοι ότι διώκονται λόγω της χριστιανικής τους πίστης, ζητούν τη βοήθεια του Πάπα, ο οποίος τους εφοδιάζει με συστατικές επιστολές προς τους Ευρωπαίους ηγεμόνες για να τους προστατεύσουν. Οι επιστολές αυτές αποτέλεσαν για αιώνες μέρος του μύθου των Τσιγγάνων κατά τις ατέλειωτες περιπλανήσεις τους στη Δύση⁶³.

Την πιο ενδιαφέρουσα ωστόσο περίπτωση εγκατάστασης συναντάμε στην Κέρκυρα, όπου η πολυπληθής κοινότητα συνιστά ένα ανεξάρτητο λαό για τον οποίο μας πληροφορούν σειρά εγγράφων από τον 13ο μέχρι τον 19ο αιώνα, οπότε και καταλύθηκε με την κατάργηση της φεουδαρχίας.

Όπως προκύπτει από το έγγραφο ο βαρώνος αυτός είχε δικαιοδοσία όχι μόνο στους Τσιγγάνους του νησιού αλλά και σ' εκείνους των απέναντι ηπειρωτικών περιοχών, όπου ζούσαν πολυάριθμοι την εποχή εκείνη - όπως και μέχρι σήμερα άλλωστε.

Η ολοκλήρωση της τουρκικής κατάκτησης βρίσκει έναν σημαντικά μεγάλο αριθμό Τσιγγάνων να έχει παραμείνει στην Ελλάδα. Από αυτούς, άλλοι ακολούθησαν την τύχη των υπόδουλων χριστιανών, στο βαθμό που υπερασπίστηκαν την πίστη ή την πατρίδα τους κι άλλοι εξισλαμίστηκαν, ως επί το πλείστον εκείνοι που βρέθηκαν στις βορειοελλαδικές επαρχίες. Δεδομένης της σχέσης τους με τη θρησκεία, η μεταστροφή τους αυτή μπορούμε να πούμε ότι μάλλον τους εξυπηρετούσε στην ανετότερη διαβίωση και τις ελεύθερες μετακινήσεις τους, αφού ο χώρος της οθωμανικής επικράτειας αποτελούσε ένα προκλητικό και πρόσφορο πλαίσιο ανάπτυξης των επαγγελματικών και συναλλακτικών τους δεξιοτήτων.

Με τη διάλυση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και τη δημιουργία των εθνικών κρατών οι νομάδες Τσιγγάνοι αναγκάζονται να περιοριστούν στο κρατικό έδαφος της κάθε χώρας. Όπως συνέβη και με άλλες γλωσσικές ή φυλετικές ομάδες, βρέθηκαν αποκομμένες σε διαφορετικούς εθνικούς χώρους, και με δεδομένες τις πολιτικές συνθήκες που επικράτησαν για μεγάλες περιόδους στα Βαλκάνια, τους ήταν αδύνατο ακόμη και να επικοινωνήσουν μεταξύ τους. Τώρα αρχίζει το αναγκαστικό και από πολλές απόψεις δραματικό πέρασμα τους από τον αγροτικό χώρο στην περιφέρεια των μεγάλων πόλεων και τη διαδικασία της μόνιμης εγκατάστασης.

Συμπερασματικά μετά την καταγραφή των παραπάνω γλωσσολογικών και ιστορικών στοιχείων μπορούμε να πούμε πως:

- Οι Τσιγγάνοι (Ρομά) ένας λαός της προφορικής παράδοσης, χωρίς γραπτή γλώσσα.
- Δεν άφησαν γραπτά ντοκουμέντα. ώστε να γνωρίζουμε μέσα από τη δική τους σκοπιά την ιστορία και τον πολιτισμό τους γιατί όσες γραπτές πηγές τους αφορούν προέρχονται πάντα απ' τους "Άλλους"⁶⁴.
- Η λέξη Τσιγγάνοι φαίνεται ότι διαφέρει στις έρευνες διάφορων ερευνητών • ο οποίοι τους προσδίδουν διάφορες ονομασίες .
- Μέσα από διάφορες μελέτες όπως γλωσσολογικές, φυλετικές –ανθρωπολογικές καθώς και μελέτες των ομάδων αίματος φαίνεται ότι οι Τσιγγάνοι έχουν τις ρίζες τους στην Ινδία.

⁶³ . Γ.Γεωργίου , *Οι τσιγγάνοι στην Ελλάδα*, Γενική Γραμματρία Λαϊκής Επιμόρφωσης, Αθήνα, 1998.

⁶⁴ «Άλλοι» Οι μη Τσιγγάνοι (Άτομα που δεν ανήκουν στην φυλή των Ρομά) .

- Διάφοροι γλωσσολόγοι από τα τέλη του 18ου αιώνα, έδωσαν το σωστό προσανατολισμό στην έρευνα εξιχνιάζοντας την ινδική προέλευση των τσιγγάνικων διαλέκτων. Απέδειξαν πως η Ρομανί - η γλώσσα των Ρομ, όπως οι ίδιοι αυτοαποκαλούνται - ανήκει στην ινδοευρωπαϊκή οικογένεια και συγγενεύει με την σανσκριτική και με σύγχρονα ινδικά ιδιώματα.
- Στην πορεία της διασποράς των Ρομά από την πρώτη εμφάνιση τους στη Δύση, τους ακολουθούσαν διαδόσεις και θρύλοι που συχνά άγγιζαν τα όρια της δαιμονολογίας και που αφορούσαν την καταγωγή, το σκοπό των περιπλανήσεων και την ταυτότητα τους .
- Μέσα από την ιστορική αναδρομή η οποία χωρίζεται σε περιόδους παρατηρούνται οι διάφορες δυσκολίες που πέρασαν περιπλανώμενοι από τόπο σε τόπο καθώς και οι διωγμοί που υπέστησαν από τους τόπους αυτούς.
- 8^{ος} – 9^{ος} μ.Χ. αι : Κάποιοι από τους παρίες της Ινδίας αρχίζουν την περιπλάνηση-διασπορά τους στον κόσμο. Πρώτος σταθμός η Περσία, δεύτερος η Αρμενία, τρίτος το Βυζάντιο.
- 11^{ος} – 15^{ος} αι. : Οι Τσιγγάνοι ως προσκυνητές περνάνε την Ευρώπη και απολαμβάνουν την ελεημοσύνη των χριστιανών.
- 15^{ος} – 18^{ος} αι. : Οι ευρωπαίοι αρχίζουν να κουράζονται από τις συνεχείς εκδηλώσεις ελεημοσύνης. Λαμβάνονται μέτρα κατά των Τσιγγάνων, τα οποία γίνονται πολύ βαριά σε ορισμένες χώρες.
- 18^{ος} – 20^{ος} αι. : Το μουσικό ταλέντο των Τσιγγάνων τους δίνει τη δυνατότητα να αναδειχθούν σε κάποιες περιοχές. Αρχίζουν οι πρώτες – εκούσιες – μεταναστεύσεις τους σε υπερπόντιες χώρες.
- Πρώτο μισό του 20^{ου} αι. : Αναβιώνει η δυσμένεια της Δυτικής Ευρώπης προς τους Τσιγγάνους. Οι ρατσιστικές θεωρίες βρίσκουν την εφαρμογή τους στην προσπάθεια γενοκτονίας των Ρομά από τη ναζιστική Γερμανία.
- Δεύτερο μισό του 20^{ου} αι. : Οι ρατσιστικές πεποιθήσεις διατηρούνται απειλητικά σε ορισμένες περιοχές. Η στάση όμως του κόσμου των γκατζέ βελτιώνεται. Ιδρύονται σύλλογοι, οργανώσεις, λαμβάνεται μέριμνα για την ενσωμάτωση των Ρομά στην υπόλοιπη κοινωνία.
- Στην Ελλάδα οι Τσιγγάνοι έφτασαν στις αρχές του 14ου αιώνα και εγκαταστάθηκαν κυρίως στις περιοχές της Πελοποννήσου, στην Κρήτη και στην Κύπρο.
- Τσιγγάνους συναντάμε και στην επίσης βενετοκρατούμενη Μεθώνη, να κατοικούν σε δική τους περιοχή, Μικρή Αίγυπτο, που πολλοί από τους Τσιγγάνους της Ευρώπης αναφέρουν αργότερα ως τόπο καταγωγής τους.

1.2: ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Σε αυτό το κεφάλαιο θα μελετήσουμε τα κοινωνιολογικά χαρακτηριστικά των Ρομά για τα οποία έχουμε πάρει διάφορες πληροφορίες μέσα από διάφορα βιβλία και μελέτες διαφόρων μελετητών για τα ήθη και τα έθιμά τους, τη σημαία τα σύμβολα και τους συμβολισμούς τους, καθώς επίσης για το θρήσκευμα τους ,τη γλώσσα που χρησιμοποιούν, για την οικογένεια και τη σημασία που έχει ο γάμος για τη φυλή τους, καθώς και για την εκπαίδευση και τη μόρφωση τους όπως επίσης για την κοινωνική τους οργάνωση καθώς και για την εργασία και τα επαγγέλματα με τα οποία ασχολούνται για να μπορέσουν να βγάλουν τα προς το ζην.

1.2.1 : ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ .

Οι Τσιγγάνοι είναι ο μόνος λαός ο οποίος με το πέρασμα των χρόνων έχουν διατηρήσει τα ήθη και τα έθιμά τους αναλλοίωτα. Μερικά από αυτά μπορούμε να τα δούμε και παρακάτω.

Ένα από αυτά είναι ο **Τσιγγάνικος γάμος** όπου είναι και το χαρακτηριστικότερο έθιμο. Οι Ρόμ γλεντούν για μέρες στο γάμο . Τα “κεράσματα “ είναι ανάλογα με την οικονομική κατάσταση των οικογενειών που είναι καλεσμένες αλλά και των οικογενειών του γαμπρού και της νύφης . Αποκορύφωμα του γλεντιού είναι η πανηγυρική επίδειξη στους καλεσμένους , του “σεντονιού” , που είναι και η απόδειξη της εντιμότητας της νύφης . Κάνουν κουμπαριές με ανθρώπους που εκτιμούν και σέβονται⁶⁵.

Κάθε ομάδα έχει δικό της αιρετό άρχοντα που εκλέγεται συνήθως δια βοής. Οι ομάδες συνδέονται μεταξύ τους με διάφορες σχέσεις κυρίως οικογενειακές. Ο αιρετός άρχοντας έχει και δικαστική εξουσία .Συνήθως εκπροσωπεί την ομάδα απέναντι στις αρχές της χώρας που ζει η ομάδα.

Κατά το παρελθόν η κοινωνική διάρθρωση της ομάδας είχε μητριαρχικό χαρακτήρα. Μερικοί συγγραφείς ισχυρίζονται ότι αυτό το στοιχείο αποτελεί σοβαρή ένδειξη για την ινδική καταγωγή της φυλής. Σήμερα η μητριαρχία τείνει να εκλείψει⁶⁶.

⁶⁵ Διαδίκτυο, <http://lyk-varth.ilci.sch.gr/rom/>

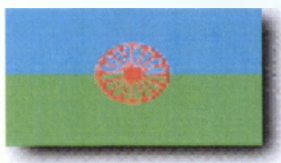
⁶⁶ Γ. Γεωργίου , *Οι τσιγγάνοι στην Ελλάδα*, Αθήνα, 1998.

1.2.2: ΣΗΜΑΙΑ , ΣΥΜΒΟΛΑ , ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΙ

Σε αυτό το σημείο μπορούμε να δούμε ότι η φυλή των Ρομά έχουν υιοθέτηση τη δική τους σημαία η οποία μοιάζει πολύ με τη σημαία της Ινδίας καθώς πολύ μελετητές έχουν υποστηρίξει ότι οι Ρομά έχουν τις ρίζες τους στην Ινδία⁶⁷.

Το Τσάκρα των Ρομ.

Σημαία των Ρομά

Σημαία Ινδίας

Πηγή :[www://lyk-varth.ilei.sch.gr](http://lyk-varth.ilei.sch.gr).

Το σύμβολο το οποίο αντιπροσωπεύει τη φυλή τους είναι το "Τσάκρα"⁶⁸ και υιοθετήθηκε στο πρώτο παγκόσμιο συνέδριο των Ρομά που έγινε στο Λονδίνο το 1971⁶⁹, ως το διεθνές σύμβολό τους. Το Τσάκρα είναι μία σύνδεση με την Ινδική προέλευση των Ρομ⁷⁰ και αντιπροσωπεύει την μετακίνηση και την αρχική δημιουργία. Η πράσινη και μπλε σημαία με ένα κόκκινο Τσάκρα στο κέντρο υιοθετήθηκε ως σημαία Romani «Σημαία των Ρομά». Όπως οι Ρομά έχουν δική τους σημαία έτσι έχουν και δικό τους ύμνο. Το τραγούδι "Gelem, gelem," επίσης γνωστό ως "Djelem, djelem" και "Oppe Roma," (Οι Ρομ προχωρούν) επιλέχθηκε ως ύμνος των Ρομά⁷¹.

Σημαντική ημερομηνία είναι η 8 Απριλίου η οποία θεσμοθετήθηκε ως διεθνής ημέρα Romani⁷².

Έχουν γίνει τέσσερα συνέδρια παγκόσμιου Romani μέχρι σήμερα. Κύριοι στόχοι αυτών των συνεδριάσεων είναι η τυποποίηση της γλώσσας Romanes, οι επανορθώσεις από τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, οι βελτιώσεις στα αστικά δικαιώματα και στην εκπαίδευση, που συντηρεί τον πολιτισμό Romani, και η διεθνής αναγνώριση των Ρομ ως εθνικής μειονότητας ινδικής προέλευσης. Μεταξύ των κύριων οργανώσεων των Ρομ, η διεθνής ένωση έχει συμβουλευτική θέση στο κοινωνικό και οικονομικό συμβούλιο των Ηνωμένων Εθνών.

Οι περισσότεροι Ρομ αναφέρονται πάντα με τα φυλετικά ονόματα τους, (POM ή ROMA), που σημαίνουν "το άτομο" ή "οι άνθρωποι.". (Τα ονόματα αυτά POM, ROMA, Romani, Romaniya δεν πρέπει να συγχέονται με τη χώρα της Ρουμανίας, ή την πόλη της Ρώμης. Έχουν χωριστή, δική τους ετυμολογική προέλευση και δεν είναι σχετικά.).

Η χρήση τους ή η χρήση της λέξης Roma (με διπλό το R.), προτιμάται σε όλες τις επίσημες επικοινωνίες και τα νομικά έγγραφα.

⁶⁷ Υποστηρίζουν ότι οι Ρομά είναι απόγονοι των Μπανζαρά, μιας από τις «περιπλανώμενες φυλές εγκληματιών» της Ινδίας, αν και ελάχιστες ομοιότητες παρατηρούνται.

⁶⁸ Τσάκρα είναι μία ρόδα που αντιπροσωπεύει ένα δεκαεξάκτινο «chakra» το οποίο είναι το διεθνές σύμβολο των Ρομά.

⁶⁹ Πηγή : Διαδίκτυο, <http://lyk-varth.ilei.sch.gr/rom/>

⁷⁰ Παρατηρούμε την ομοιότητα των σημαιών και των Τσάκρα.

⁷¹ Πηγή : Διαδίκτυο, <http://lyk-varth.ilei.sch.gr/rom/>

⁷² Romani: Διεθνής ονομασία των Ρομά σε λατινικούς χαρακτήρες.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει εγκρίνει τη χρήση της λέξης "Roma" στα επίσημα έγγραφα του.

Οι διεθνείς οργανώσεις των Roma επιθυμούν την διάδοση και γενίκευση αυτών των βασικών όρων και αρχών, πρώτα από τους ίδιους του Ρομ, ώστε να καταργηθεί η χρήση των μειωτικών, και δυσάρεστων ονομάτων, όπως "τσιγγάνοι", και να αποδοθεί ο πρέπων σεβασμός στη φυλή .

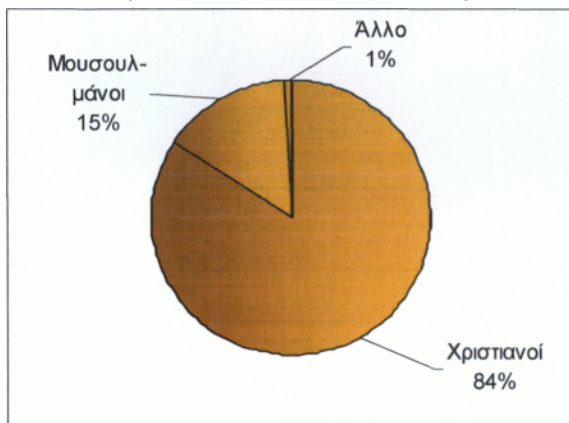
1.2.3 :ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Γενικά οι Τσιγγάνοι δεν έχουν ένα θρήσκευμα. Οι Ρομ χαρακτηρίζονται από μεγάλη προσαρμοστικότητα στο θέμα της θρησκείας. Οι μελετητές αναφέρουν ότι πιθανός παλαιότερα η ηλιολατρεία ήταν η θρησκεία τους.

Στην πορεία τους από την Ινδία ήρθαν σε επαφή με τον Ισλαμισμό στην Τουρκία και με το Χριστιανισμό στην Ευρώπη οι περισσότεροι όμως είναι Χριστιανοί ή Μουσουλμάνοι⁷³.

Σήμερα οι διάφορες φυλές είναι πιστές στο θρήσκευμα της χώρας που κατοικούν. Στην Κρήτη αναφέρονται ως Χριστιανοί ορθόδοξοι από το 1832. Στη Δυτική Ευρώπη αναφέρονται ως καθολικοί. Η Ρωμαϊκή Εκκλησία αναφέρει ονόματα ιερέων, μοναχών και κάποιου Καρδινάλιου με Τσιγγάνικη καταγωγή. Στη Ρουμανία υπάρχουν ιερείς ορθόδοξοι Τσιγγάνοι. Στη Γαλλία οι Τσιγγάνοι τιμούν την Αγία Σάρρα που τη θεωρούν Τσιγγάνα και προστάτρια της φυλής τους. Στην Πολωνία οι Ρόμ τιμούν ιδιαίτερα την εικόνα της Παναγίας της Τσεστοχόβας που το πρόσωπό της είναι μελαψό ενώ στην Τουρκία οι περισσότεροι είναι Μουσουλμάνοι.

Στην Ελλάδα, κατά το μεγαλύτερο ποσοστό τους οι Ρομά είναι ορθόδοξοι Χριστιανοί (84,1%), ενώ οι Μουσουλμάνοι αποτελούν το 15% του συνόλου και το υπόλοιπο 0,9% εναγκαλίζεται κάποια άλλη θρησκεία⁷⁴.

Γράφημα 5.: Διαδίκτυο,<http://lyk-varth.ilei.sch.gr/rom/>

1.2.4 : ΓΛΩΣΣΑ

Από τα στοιχεία που συνθέτουν την πολιτισμική εικόνα ενός λαού, η γλώσσα είναι το σπουδαιότερο, γιατί ταυτόχρονα προσδιορίζει και την εθνική του ταυτότητα και τοποθετεί το λαό αυτό στο ιστορικό και εθνο-πολιτικό γίγνεσθαι. Ασφαλώς και για τους Ρομά ισχύει το ίδιο, μόνο που η δική τους γλώσσα, η ρομανί ή ρομανές αποδείχθηκε πολύ πιο χρήσιμο εργαλείο για τους ερευνητές-τσιγγανολόγους.

⁷³ Μ.Παυλή, Α.Σιδέρη, *Οι τσιγγάνοι της Αγίας Βαρβάρας και της Κάτω Αχαΐας*, Αθήνα, 1990

⁷⁴ Πηγή : Διαδίκτυο, <http://lyk-varth.ilei.sch.gr/rom/>

Σύμφωνα με τον Φ. Μίκλοζιτς, οι διάλεκτοι της ρομανί ανέρχονταν στον αριθμό 13, ανάλογα με τις περιοχές στις οποίες εντοπίζονταν αυτοί. Σήμερα οι επιστήμονες μιλούν για 60 διαλέκτους της ρομανί.

Η κατάταξη που πραγματοποιείται στη ρομανί δεν γίνεται μόνο με βάση γεωγραφικά κριτήρια, γιατί όπως είδαμε, τα σύνορα των χωρών δεν αποτέλεσαν ικανά εμπόδια για τους Ρομά μέχρι σήμερα. Μια από τις θεωρίες που διατυπώθηκαν, κατατάσσει τις διαλέκτους της ρομανί ως εξής:

1. Χάσι ρομανί. Είναι η γνήσια ρομανί που χρησιμοποιείται από την πλειονότητα των Ρομά και υποδιαιρείται σε τρεις επιμέρους διαλέκτους, ήτοι

α. Τη βαλκανο-καρπαθο-βαλτική, που διακρίνεται στη βαλκανική, την καρπαθική και τη βαλτική διάλεκτο

β. Την κουρμπέτ-τσεργκάρ, που ομιλείται από τους νομάδες, κυρίως, στα Βαλκάνια

γ. Τη διάλεκτο των Καλντεράς, καλντερασκανή λεγόμενη, που είναι η πιο διαδεδομένη από όλες, αφού τη μιλούν οι Ρομά σε Ευρώπη, Η.Π.Α., Λατινική Αμερική.

2. Σιντικανή-μανουσκανή διάλεκτος, με στοιχεία από τη γερμανική γλώσσα.

3. Διάλεκτοι που χαρακτηρίζονται για την ύπαρξη σ' αυτές πολλών γκατζικανών στοιχείων με υπολειμματικό, ουσιαστικά λεξιλόγιο ρομανί. (Παράδειγμα αποτελεί η *καλό*, που προήλθε από το πάντρεμα ρομάνικου λεξιλογίου με ισπανική γραμματική.) Σε ορισμένες περιπτώσεις, έχουν προκύψει διάλεκτοι με καταφανή την επίδραση της γκατζικανής γλώσσας, τόσο στο λεξιλόγιο όσο και στη σύνταξη των προτάσεων⁷⁵.

Ένας από τους λόγους που οδήγησαν σ' αυτή την κατάσταση είναι και το φαινόμενο της διγλωσσίας που παρατηρείται στη ζωή των Ρομά, από τότε που έγιναν γνωστοί στον κόσμο. Οι Ρομά, αναγκασμένοι να συνυπάρξουν με τους γκατζέ έστω για μικρά χρονικά διαστήματα, και προκειμένου να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντά τους, επέλεξαν να μαθαίνουν και τη «γκατζικανή» γλώσσα. Και αυτή την τακτική ακολουθούν μέχρι και σήμερα, ως τρόπο ζωής, άλλωστε, κάτι διαφορετικό θα καθιστούσε ευκολότερο και αμεσότερο τον αποκλεισμό τους από τους γκατζέ. Είναι, επίσης, χαρακτηριστικό ότι το αποτέλεσμα των επιδράσεων που υπέστη η γλώσσα είναι τέτοιο, ώστε να μην είναι πάντοτε εφικτό το να συνεννοηθούν μεταξύ τους Ρομά που ανήκουν σε διαφορετική γλωσσική-διαλεκτική ομάδα. Οι Ρομά που παραμένουν λιγότερο ενταγμένοι στην ευρύτερη κοινωνία που τους περιβάλλει, έχουν διατηρήσει πιο ανόθευτα τα στοιχεία της γλώσσας που κληρονόμησαν, καθώς δεν χρησιμοποιούν άλλη από τη ρομανί.

Αξιοσημείωτα είναι τα ίχνη που άφησε η ελληνική γλώσσα στη ρομανί, πράγμα που αποδεικνύεται από την ύπαρξη αρκετών ελληνικών ή ελληνικής ρίζας λέξεων σε διάφορες διαλέκτους της δεύτερης. Κάποιες από τις ελληνικές λέξεις που χρησιμοποιούνται είναι: καρφίν (καρφί), λουλούντι, ζουμί (σούπα), κρις (δικαστήριο, κρίση), κάποιοι αριθμοί κ.ά. Ακόμη, για να δηλώσουν την πορεία τους, το ταξίδι – κάτι που είναι συνυφασμένο με τη μέχρι τώρα ζωή τους χρησιμοποιούν τη λέξη *Drom*, που προέρχεται από την ελληνική λέξη «δρόμος». Κατά τον Μέσσιγκ η επίδραση της ελληνικής στη ρομανί γλώσσα εντοπίζεται στα εξής επίπεδα: φωνολογικό (ελληνική προφορά σε ρομανί λέξεις), μορφολογικό (ελληνικές

⁷⁵ Βλ. Μιράντα Τερζοπούλου, Γιάννης Γεωργίου, *Οι Τσιγγάνοι στην Ελλάδα. Ιστορία-Πολιτισμός*, Γ.Γ.Λ.Ε., Αθήνα 1998.

καταλήξεις σε ρομανί λέξεις) και δάνεια λέξεων και ιδιοματισμών⁷⁶. Έχουμε αναφερθεί ήδη στην ύπαρξη και αραβικών και περσικών στοιχείων στη ρομανί, σε αντίθεση με την παντελή απουσία τουρκικών (και κάνουμε αυτήν την επισήμανση, γιατί συναναστράφηκαν οι Ρομά με τους Τούρκους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και θα ήταν δικαιολογημένη μια τέτοια επίδραση). Υπάρχουν, όμως, και οι λεγόμενοι «Τουρκόγυφτοι», οι οποίοι κατέχουν πολύ καλά την τουρκική.

Η ρομανί είναι μια γλώσσα προφορική, η οποία μεταδίδεται «από στόμα σε στόμα», από γενιά σε γενιά. Δεν μπορεί κάποιος να μάθει τη ρομανί, εκτός αν ζήσει με τους Ρομά. Λειτουργεί, θα λέγαμε, και σαν ένας αμυντικός μηχανισμός της μειονότητας. Ίσως αυτός ο προφορικός χαρακτήρας να είναι και ο λόγος για τον οποίο διασώζεται η ρομανί τόσους αιώνες⁷⁷. Η απουσία, όμως, γραπτών κανόνων στη ρομανί, αφ' ενός μεν είχε σαν αποτέλεσμα την αδυναμία διάσωσης γραπτών ιστορικών πληροφοριών των Ρομά, αφ' ετέρου δε την διαίωνιση μιας παράδοσης αναλφάβητων ανθρώπων, που για τον λόγο αυτό δεν μπορούν να πορευθούν με τους ρυθμούς της υπόλοιπης κοινωνίας.

Για να ξεπεραστεί αυτό το εμπόδιο, και εκφράζοντας την επιθυμία των περισσότερων Ρομά του κόσμου για κοινή γραπτή γλώσσα, έχει συσταθεί μια επιστημονική επιτροπή, η οποία εργάζεται για την πραγματοποίηση αυτού του σχεδίου. Ήδη από χρόνια λειτουργεί στο Δουβλίνο το Ευρωπαϊκό Γραφείο Υποστήριξης Μειονοτικών και λιγότερο διαδεδομένων γλωσσών. Το ποθούμενο είναι η ανάδειξη της ρομανί σε διεθνή γλώσσα, στόχος που συναντά ήδη αρκετές δυσκολίες. Η πιο επικρατούσα άποψη είναι αυτή της καθιέρωσης κάποιων προτύπων, στα οποία θα συγκλίνουν όλες οι διάλεκτοι ρομανί, προκειμένου να μπορούν να συνεννοούνται οι Ρομά κάθε γλωσσικής μερίδας μεταξύ τους. Θα μπορούν, όμως, οι διάφορες ομάδες να διατηρούν ταυτόχρονα και τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της διαλέκτου τους. Αυτή είναι η άποψη που υποστήριξε και το Πανευρωπαϊκό Συνέδριο των Ρομά που πραγματοποιήθηκε στη Σεβίλλη το Μάιο του 1994, υπογραμμίζοντας την ανάγκη να υπάρξει η μεγαλύτερη δυνατή συσχέτιση μεταξύ των ρομάνικων διαλέκτων⁷⁸. Από το βαθμό επίτευξης αυτού του στόχου θα κριθεί και η περαιτέρω πορεία της αποδοχής, ενσωμάτωσης και συνεχούς προόδου των ρόμικων πληθυσμών.

1.2.5 : ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ - ΓΑΜΟΣ

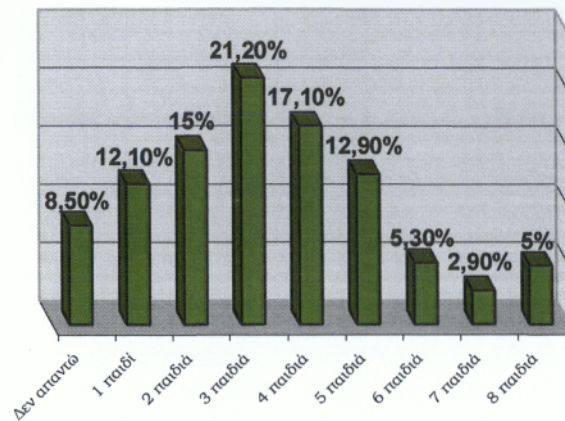
Η προσπάθεια ανεύρεσης των αιτιών που συντήρησαν την παρουσία των Ρομά μέχρι σήμερα θα μας οδηγήσει στον πυρήνα του συνόλου: την οικογένεια. Οι ρόμικες οικογένειες δικαιολογημένα καυχώνται για την ύπαρξη στο εσωτερικό τους ενωτικών δεσμών που μπορούν άφοβα να προταθούν και στις οικογένειες των γκατῆ. Οι περισσότερες από αυτές είναι πολυμελείς, αν και το μέγεθός τους έχει μειωθεί σε σύγκριση με παρελθόντα πρότυπα. Ωστόσο, κατά το μεγαλύτερο ποσοστό έχουν από τρία έως πέντε παιδιά, ενώ ο αριθμός των μελών τους αυξάνεται με το συνυπολογισμό

⁷⁶ Ο Αμερικανός γλωσσολόγος Γκόρντον Μέσσιγκ μελέτησε τη διάλεκτο των Ρομά της Αγίας Βαρβάρας Αιγάλεω, τη δεκαετία του '70.

⁷⁷ Κάτι ανάλογο με την κινέζικη γλώσσα, που αν και είναι από τις πιο πρωτόγονες (υπάρχουν μονοσύλλαβες και δισύλλαβες λέξεις μόνο) διατηρήθηκε αυτούσια, ακριβώς επειδή δεν υπάρχουν γράμματα, αλλά βασίζεται στους προφορικούς κανόνες.

⁷⁸ Εδώ εννοούνται οι διάλεκτοι της ρομανί.

και των γηραιότερων· κι αυτό γιατί συνηθίζετε στους Ρομά, κάποιος γιος – ο μεγαλύτερος συνήθως – να μένει με τους γονείς του.

Γράφημα 6: Αριθμός μελών ρόμικης οικογένειας
 Πηγή: Έρευνα Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Τμήματος Φ.Π.Ψ. με θέμα: «Οικονομική, Κοινωνική και Πολιτισμική κατάσταση των Ελλήνων Ρομ »⁷⁹.

Η ζωή μέσα στο σπίτι ακολουθεί το πρότυπο της πατριαρχίας. Ο πατέρας – σύζυγος είναι επιφορτισμένος με τη λήψη των αποφάσεων, ακόμη και αν αυτές αφορούν το γάμο των παιδιών – που γίνεται όταν αυτά βρίσκονται, συνήθως, σε μικρή ηλικία⁸⁰. Το πιο έντονο χαρακτηριστικό της οικογένειας των Ρομά είναι ότι θεωρείται ως ο πιο κατάλληλος μηχανισμός που μπορεί να εφοδιάσει το παιδί με τις γνώσεις που απαιτούνται για να αντεπεξέλθει στις ανάγκες της ζωής. Μέσα στην οικογένεια το παιδί μαθητεύει κοντά στον πατέρα ή στη μητέρα και μυείται στην τέχνη που αργότερα θα είναι και δικό του επάγγελμα. Ταυτόχρονα, τα παιδιά των Ρομά αναλαμβάνουν από πολύ νωρίς την ευθύνη της συμπλήρωσης των οικονομικών πόρων της οικογένειας. Τα συνήθη επαγγέλματα στα οποία ασκούνται είναι το εμπόριο μικροαντικειμένων, λουλουδιών κ.ά.. Στους ρόμικους πληθυσμούς, η οικογένεια αποτελεί ένα άμεσα ενεργό κομμάτι του συνόλου: έχει τεράστια σημασία η πατρική οικογένεια του καθενός, και επηρεάζει δραστικά την περατέρω πορεία του. Αυτό μάλιστα, αντικατοπτρίζεται και στην κοινωνική τους οργάνωση. Και τελικά, όσο δύσκολες και αν φαίνονται οι συνθήκες ζωής μέσα στη ρόμικη οικογένεια, ένας Ρομ δε θα προτιμούσε να ζει έξω από αυτήν.

Μια βασική διαφορά που προκύπτει από τη σύγκριση των οικογενειών των Ρομά και αυτών των γκατζέ είναι η ηλικία κατά την οποία θεωρούνται τα άτομα ώριμα και ικανά για να γίνουν οικογενειάρχες⁸¹. Τα αγόρια αρραβωνιάζονται σε ηλικία 15 – 18 χρόνων, ενώ τα κορίτσια όταν είναι στα 12-16, συνήθως, ενώ ανάλογα με την περιοχή στην οποία βρίσκονται παρατηρούνται και μικρότερες ακόμη ηλικίες. Δεν λείπουν, βέβαια, και περιπτώσεις στις οποίες συνάπτεται γάμος σε μεγαλύτερη

⁷⁹ Από την ίδια έρευνα αντλούνται και τα αριθμητικά στοιχεία που αναφέρονται στις παρακάτω σελίδες.

⁸⁰ Αυτό δικαιολογείται ικανοποιητικά, αν λάβουμε υπόψη μας το νεαρό της ηλικίας κατά την οποία οι Ρομά εισέρχονται στην παραγωγική διαδικασία. Ένας ακόμη λόγος είναι ότι δεν έχουν ουσιαστικά «χρονοβόρα» ενδιαφέροντα, όπως τα συνομήλικά τους παιδιά των γκατζέ: τα παιδιά των περισσότερων Ρομά δεν μαθητεύουν σε σχολεία.

⁸¹ Λέγοντας «γκατζέ» εδώ, εννοούμε κυρίως αυτούς με τους οποίους οι Ρομά βρίσκονται σε σχετικά συχνή επαφή, γιατί δεν αγνοούμε ότι υπάρχουν και φυλές που, χωρίς να έχουν καμία σχέση με τους Ρομά, ακολουθούν την ίδια τακτική, όσον αφορά την ηλικία γάμου, π.χ. κάποιες φυλές της Αφρικής.

ηλικία. Πάντως, κατά κανόνα, το σύνολο των οικογενειάρχων Ρομά αποτελείται από άτομα ηλικίας 20-30 χρόνων.

Η επιλογή συντρόφου δεν είναι απόλυτα προσωπικό θέμα για έναν Ρομ. Πολύ μεγάλη βαρύτητα έχει η γνώμη των γονέων, η οποία συχνά επιβάλλεται. Γαμπρός ή νύφη μπορεί να γίνει ένα άτομο με ίδια καταγωγή, ενώ μια διαφορετική επιλογή σπανίζει, ιδίως για τις νέες. Το μεγάλο ποσοστό ενδογαμίας βοηθάει στη διατήρηση των πολιτισμικών στοιχείων που έχουν κληρονομήσει από τους προγόνους τους, κάποια από τα οποία είναι αξιόλογα (μεταξύ αυτών διακρίνουμε τη γλώσσα, για την οποία θα γίνει λόγος σε παρακάτω παράγραφο, ενώ η μουσική και ο χορός είναι οι χώροι της μεγαλύτερης καλλιτεχνικής τους έκφρασης).

Για το πρώτο ξεκίνημα του νέου ζευγαριού, καθώς και για το γαμήλιο γλέντι, η οικογένεια του γαμπρού προσφέρει στην οικογένεια της νύφης ένα χρηματικό ποσό, για να την «εξαγοράσει»⁸². Ένας άλλος τρόπος «απόκτησης» την νύφης είναι η απαγωγή της, που λαμβάνει χώρα όταν ο νέος ή η νέα επιθυμεί να επιλέξει διαφορετικό σύντροφο.

Η τελετή του γάμου ακολουθεί τα θρησκευτικά πρότυπα που έχουν υιοθετήσει οι Ρομά στις διάφορες περιοχές, με πιθανές προσθήκες δικών τους παραδοσιακών στοιχείων. Οι γνωστοί και συγγενείς βοηθούν το νεαρό ζευγάρι με κάποια οικονομική προσφορά, ενώ η «τιμή» της νύφης είναι κάτι που απαιτείται, συνήθως, και «ανακαλύπτεται» με διάφορες εθιμικές διαδικασίες. Οι προοπτικές των νέων ρόμικων οικογενειών είναι τις περισσότερες φορές καλές, καθώς τα φαινόμενα διάλυσης ή εγκατάλειψης από τον/την σύζυγο παρατηρούνται σε πολύ μικρό ποσοστό.

1.2.6 : ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΜΟΡΦΩΣΗ .

Ο προφορικός χαρακτήρας της ρομανί, οι πάμπολλες διάλεκτοι αυτής καθώς και η όχι πολύ καλή γνώση της εκάστοτε γκαϊζικανής γλώσσας, συντέλεσαν στο να αναπαράγονται για αιώνες γενιές Ρόμηδων λειτουργικά αναλφάβητων. Βέβαια, μόρφωση δεν είναι μόνο αυτή που προέρχεται από τα γράμματα. Το συγκεκριμένο, όμως, κομμάτι του κεφαλαίου θα περιοριστεί σ' αυτήν ακριβώς τη μόρφωση, η οποία οφείλεται στη συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία.

α) Αίτια του αναλφαβητισμού

Σύμφωνα με τα πορίσματα της έρευνας που διεξήχθη από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, το 70% των Ελλήνων Ρομά δεν έχει παρακολουθήσει ποτέ μαθήματα σχολείου. Το ποσοστό των παιδιών που τελείωσαν την υποχρεωτική εκπαίδευση είναι πολύ μικρό: 10% πήγαν στο Δημοτικό και 2,1% στο Γυμνάσιο, ενώ το Λύκειο το τελείωσε μόλις το 0,9% του πληθυσμού που ρωτήθηκε.. Η αιτία για την οποία διαιωνίζεται η κατάσταση αυτή αναζητήθηκε, και διαπιστώθηκε ότι τα εμπόδια που παρακωλύουν την ένταξη των Ρομά στα εκπαιδευτικά προγράμματα είναι πολύ

⁸² Αυτοί που θεωρούν διαφορετικούς τους «Τσιγγάνους» από τους «Γύφτους» εντοπίζουν διαφορά και σ' αυτό το θέμα, της προίκας: οι «Γύφτοι» δίνουν στις κόρες τους προίκα, σε αντίθεση με τους «Τσιγγάνους». Βλ. Γ. Έξ. ό.π., σελ.59-60 και 61-62

δύσκολο να ξεπεραστούν. Από τους Ρομά που απάντησαν στην ερώτηση «γιατί δεν παρακολουθήσατε τα μαθήματα του σχολείου», το μεγαλύτερο ποσοστό έδωσε την απάντηση ότι «βγήκε για δουλειά» (28,8%). Οι συνεχείς μετακινήσεις λόγω εργασίας, συνεπώς, είναι ένας από τους πρώτους λόγους. Άλλωστε, έχει αναφερθεί παραπάνω ότι για τους Ρομά ο θεσμός του σχολείου είναι κάτι περιττό, καθώς η οικογένεια θεωρείται πως μπορεί να παράσχει στο νέο βλαστό της τα απαραίτητα εφόδια για τη ζωή. Μάλιστα, σε κάποιους πληθυσμούς Ρομά, όποιος πηγαίνει στο σχολείο αποκόπτεται από την ομάδα πιθανόν, η προσπάθεια για μόρφωση να αντιμετωπίζεται σαν επιθυμία για προσχώρηση στον κόσμο των γκατζέ. Τα παιδιά των Ρομά δεν πηγαίνουν, λοιπόν, στο σχολείο, επειδή οι γονείς τους δεν τους έμαθαν να πηγαίνουν.

Το γεγονός ότι στα σχολεία των γκατζέ οι Ρομά δεν μπορούν να ακούσουν κάτι για τη δική τους ιστορία, τον δικό τους πολιτισμό και τρόπο ζωής, δρα ως ανασταλτικός παράγοντας για την προσέγγιση αυτού του χώρου. Αλλά και όσοι Ρομά αποφάσισαν να στείλουν τα παιδιά τους στο σχολείο είχαν πολλούς λόγους για να σταματήσουν κάτι τέτοιο. Τα τσιγγανόπουλα δυσκολεύτηκαν, καταρχήν, στην εκμάθηση της γκατζικανής γλώσσας. Τα όσα διδάσκονται στο σχολείο δεν φαίνονται να τους αφορούν. Τα ενδιαφέροντα των παιδιών αυτών είναι τελείως διαφορετικά από τους γκατζέ συνομηλίκους τους. Ποσοστό 1,2,% των ερωτηθέντων Ρομά απάντησαν ότι δεν πήγαν στο σχολείο γιατί ήθελαν να παντρευτούν. Ένας Ρομ μαθαίνει από νωρίς μια τέχνη, το πώς να κερδίζει το μισθό του, και όχι γνώσεις που θα έχουν μακροπρόθεσμα αποτελέσματα ακόμα και αν αυτά είναι κατά πολύ ανώτερα.

Η επιθυμία διατήρησης της απόστασης ασφαλείας από τους γκατζέ, που για κάποιους είναι συγκαλυμμένη ξενοφοβία, ενισχύεται από τις αντιδράσεις των τελευταίων, όταν τα τσιγγανόπουλα πηγαίνουν στο σχολείο μαζί με τα άλλα παιδιά. Έχουν σημειωθεί πολλές περιπτώσεις δασκάλων που αρνήθηκαν να αναλάβουν τάξη με τσιγγανόπαιδες, διαμαρτυρίες γονέων –που κάποτε εκφράζουν ρατσισμό και κάποτε μέριμνα για τις προφυλάξεις υγιεινής– και η δικαιολογημένη, εκ μέρους των παιδιών, τάση αποκλεισμού των «διαφορετικών» μελών της τάξης. Οι ίδιοι οι γονείς Ρομά προβάλλουν συχνά ως αιτίες, εκτός από τα παραπάνω, την οικονομική τους δυσχέρεια – για αγορά σχολικού εξοπλισμού, κατάλληλης ενδυμασίας – ή την απόσταση του σχολείου από τον καταυλισμό ή οικισμό στον οποίο ζουν.

Ωστόσο, υπάρχουν αρκετοί και αρκετές Ρομά που με διάφορους τρόπους και αρωγούς ξεπέρασαν τις δυσκολίες αυτές και εντάχθηκαν στην εκπαιδευτική διαδικασία, φθάνοντας και σε υψηλόβαθμες θέσεις του εκπαιδευτικού κορμού (καθηγητές σχολείων, Πανεπιστημίων, διαφόρων Σχολών). Για παράδειγμα, ένας πρόεδρος της Ακαδημίας Επιστημών της Ρουμανίας, ο Μίρον Νικουλέσκου (καθηγητής των μαθηματικών) είναι Ρομ, όπως επίσης ρόμικης καταγωγής είναι και ο διευθυντής της Φιλαρμονικής Ορχήστρας της Ρουμανίας, Ίον Βόϊκου⁸³.

β) Συνέπειες του αναλφαβητισμού

Οι συνέπειες του αναλφαβητισμού ακολουθούν το βίο των Ρομά, ξεκινώντας από τη ζωή μέσα στην ομάδα και φθάνοντας στη θέση τους στην ευρύτερη κοινωνία. Ένας αναλφάβητος Ρομ δεν μπορεί να εξυπηρετηθεί σε βασικά θέματα δεν μπορεί να διαβάσει τα ονόματα των προϊόντων σε ένα κατάστημα, τις συνταγές και επισημάνσεις πάνω στα φάρμακα, να ενημερωθεί μέσα από εφημερίδες και περιοδικά, να μορφωθεί διαβάζοντας βιβλία κ.λπ. Οι Ρομά δεν γνωρίζουν, συχνά, τις μεθόδους

⁸³ Βλ. Γ. Έξαρχος, ό.π., σ. 201

για να βελτιώσουν οι ίδιοι τις συνθήκες διαβίωσής τους, ενώ κάτι τέτοιο είναι περισσότερο εφικτό για κάποιον που γνωρίζει ανάγνωση και γραφή. Ταυτόχρονα είναι αδύνατο να ενημερωθούν για θέματα που τους αφορούν, εφ' όσον δεν μπορούν να διαβάσουν εφημερίδες και περιοδικά, ενώ το φάσμα των ενδιαφερόντων τους δεν μπορεί να περιλαμβάνει τη μελέτη βιβλίων, κάτι που θα τους εφοδίαζε με χρήσιμες γνώσεις. Συνεπώς το βιοτικό και πνευματικό-μορφωτικό τους επίπεδο βρίσκεται σε πολύ χαμηλό σημείο. Και αυτό επηρεάζει και τη σχέση τους με την παραγωγική διαδικασία.

Μέχρι τώρα ελάχιστα είναι τα παραδείγματα των Ρομά που μπόρεσαν να διεκδικήσουν μια θέση στους εργασιακούς χώρους που σημειώνουν άνηση και να λάβουν ενεργό ρόλο στα κοινωνικοπολιτικά δρώμενα. Όταν κάτι τέτοιο καθίσταται σταδιακά δύσκολο για τους γκατζέ, που κατά κανόνα μεγαλώνουν μέσα στα σχολεία, είναι ευνόητο πως για τους Ρομά, που αγνοούν την προσφορά του θεσμού του σχολείου, μια τέτοια προσδοκία φαίνεται ουτοπική. Διαιωνίζεται, έτσι, μια παράδοση ζωής στο περιθώριο του κόσμου, κάτι που πολλοί Ρομά και γκατζέ θέλουν να εξαλειφθεί ως κατάσταση, αλλά κυρίως ως νοοτροπία.

γ) Προσπάθειες που έχουν γίνει – προτεινόμενες λύσεις

Η πρώτες προσπάθειες ένταξης των Ρομά στον εκπαιδευτικό κορμό έγιναν στη Σκωτία του 19^{ου} αιώνα, στην Πρωσία και στην Αγγλία, όμως όλες είχαν την ίδια τύχη. Φθάνουμε, έτσι, στις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αι., οπότε σημειώνονται και πάλι κάποιες κινήσεις εκ μέρους των γκατζέ για επιμόρφωση των Ρομά, κινήσεις που οργανώνονται περισσότερο με το πέρασμα του χρόνου. Η αρχή, βέβαια, στοχεύει στους μικρούς Ρομά, στα παιδιά. Πιστεύεται, ότι για να επιτευχθεί ο επιθυμητός σκοπός πρέπει να τεθούν οι βάσεις στην πολύ μικρή ηλικία των Ρομά, χωρίς να αμελείται η επιμόρφωση και των ενηλίκων όταν αυτοί είναι διατεθειμένοι.

Σε αρκετές χώρες της Ευρώπης έχουν σημειωθεί τέτοιες προσπάθειες. Στην Ελλάδα, ιδρύθηκαν σχολεία για τσιγγανόπαιδες στην Καρδίτσα, στο Δενδροπόταμο και στον Εύοσμο Θεσσαλονίκης, στην Αγία Βαρβάρα Αττικής στη Θήβα και σε άλλες περιοχές. Οι περισσότερες προσπάθειες κατευθύνονται από το Υπουργείο Παιδείας, το οποίο, μάλιστα, ανέθεσε στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων την εφαρμογή του «Προγράμματος Εκπαίδευσης Τσιγγανοπαίδων», που απευθύνεται στο μεγαλύτερο δυνατό ποσοστό των Ρομά. Κάποιες προσπάθειες, ωστόσο, ξεκινούν και από άλλους φορείς (Ν.Ε.Α.Ε., ιδιώτες). Στην Καλαμάτα τελευταία λειτούργησε, για κάποιο διάστημα μόνο σχολείο για τα τσιγγανόπουλα του καταυλισμού της Καρυδιάς. Ταυτόχρονα, η Γενική Γραμματεία Αθλητισμού έχει εφαρμόσει αθλητικά προγράμματα στα οποία συμμετείχαν μικτές ομάδες, από παιδιά Ελλήνων και Ελλήνων Ρομά, με αρκετή επιτυχία.

Αξίζει να αναφέρουμε εδώ ότι η Ελλάδα συνεργάζεται με την Ισπανία και την Πορτογαλία στο εκπαιδευτικό – πολιτιστικό σχήμα «Πρόκληση», το οποίο στοχεύει στην εκπαίδευση «Τσιγγάνων – Συνδέσμων» για την ευκολότερη προσέγγιση των Ρομά⁸⁴. Εκτός αυτού, προτείνονται και άλλες λύσεις που αφορούν τον τύπο του σχολείου που θα μπορούσε να απορροφήσει τους μικρούς Ρομά. Η ύπαρξη αποκλειστικά «τσιγγάνικου» σχολείου θεωρείται ως προσωρινή λύση, ενώ από τις

⁸⁴ Πρόκειται για πρόσωπα που έχουν συνήθως ρόμικη καταγωγή και «εκπαιδεύονται» στο έργο της διαμεσολάβησης μεταξύ Ρομά και γκατζέ προκειμένου να επιτευχθεί η σωστή συνεργασία και βελτίωση της κατάστασης των Ρομά.

επιτροπές της Ευρωπαϊκής Ένωσης συζητείται η ίδρυση «διαπολιτισμικών σχολείων», όπου οι τσιγγανόπαιδες θα διδάσκονται και στοιχεία της δικής τους ιστορίας και του δικού τους πολιτισμού. Το «μετακινούμενο σχολείο» θα ακολουθεί τους νομάδες Ρομά στις περιπλανήσεις τους, μεταδίδοντας ταυτόχρονα στα παιδιά τους τις απαραίτητες γνώσεις⁸⁵. Μια άλλη πρόταση είναι η χορήγηση στους μικρούς Ρομά βιβλιαρίων μέσω των οποίων αναγνωρίζεται η ιδιότητα του «μετακινούμενου» μαθητή. Το κατά πόσο θα αποδειχθούν αποτελεσματικοί αυτοί οι χειρισμοί εξαρτάται, ασφαλώς, και από την ανταπόκριση των Ρομά. Γεγονός είναι, ωστόσο, ότι τα τελευταία χρόνια ολοένα και αυξάνεται η επιθυμία των Ρομά να μορφωθούν αλλά κυρίως τα παιδιά τους.

1.2.7 : ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ .

Ξεκινώντας από τον πυρήνα του συνόλου, την οικογένεια, θα κατευθυνθούμε προς τις μεγαλύτερες οργανωτικές μονάδες. Αμέσως επόμενη της οικογένειας είναι η λεγόμενη «τσέρα» (σημαίνει «σκηνή») και αποτελείται από τις στενά συνδεδεμένες οικογένειες που κατοικούν στο ίδιο σπίτι ή σε διπλανά. Ακολουθεί η «φαμίλια», που ως διευρυμένη οικογένεια περιλαμβάνει συνήθως τρεις γενιές. Η «φάρα» ορίζεται ως ένα σύνολο από δέκα περίπου νοικοκυριά με συγγενή καταγωγή, πρόκειται, όμως, για υποδιαίρεση που μάλλον έχει αρχίσει να εγκαταλείπεται τελευταία, καθώς δεν εμφανίζεται στην πρόσφατη βιβλιογραφία. Μεγαλύτερη μονάδα είναι η «βίτσα» (γενιά) που φέρει ως χαρακτηριστικό το ιδιαίτερο όνομά της· π.χ. οι Frinkulésti ονομάζονται έτσι γιατί κατάγονται από τον Frinkulo Michailovich, ενώ το όνομα μπορεί να οφείλεται και σε άλλη αιτία. Οι Ρομά που ανήκουν σε διαφορετικές «βίτσι» χρησιμοποιούν τα ονόματά τους για να προσδιοριστούν, ενώ ανήκοντας στην ίδια «ράσα» («rása» στα ρουμανικά σημαίνει «φυλή» και είναι η μεγαλύτερη υποδιαίρεση των εθνοτήτων τους) θεωρούνται εξίσου γνήσιοι Ρομά μεταξύ τους⁸⁶.

Η διοίκηση των Ρομά και η εκπροσώπησή τους έχει αλλάξει χαρακτήρα. Παλαιότερα υπήρχαν «δούκες» και «κόμητες», αργότερα «βοεβόδες» και μέχρι πρόσφατα γινόταν λόγος για «βασιλιά των Τσιγγάνων». Ωστόσο, καθώς στη ζωή των Ρομά υπάρχουν κοινωνικοπολιτισμικά στοιχεία από τους άλλους λαούς με τους οποίους συναναστρέφονται σε κάποιο βαθμό, προσαρμόζονται και οι διοικητικοί τους μηχανισμοί. Στην Ελλάδα, για παράδειγμα, η «μειοψηφία των Ρομά», όπως προτιμούν να ονομάζονται, διαθέτει για τις ομάδες που την απαρτίζουν εκπροσώπους που ονομάζονται, πλέον, «πρόεδροι». Δεν είναι απαραίτητα ηλικιωμένα άτομα, αλλά οπωσδήποτε απολαμβάνουν την εμπιστοσύνη των ομάδων τους. Ένας τέτοιος εκπρόσωπος ονομάζεται Rom baró, στη ρομανί· baró σημαίνει «μεγάλος».

Ένας άλλης μορφής συνασπισμός από διάφορα σύνολα και υποσύνολα (βίτσι ή φαμίλιες) των Ρομά είναι η κομπανία. Αυτή στηρίζεται στις εργασιακές

⁸⁵ Το πρώτο ξεκίνημα μιας τέτοιας προσπάθειας έγινε στην Αγγλία το 1968, όταν ιδρύθηκαν κινητά σχολεία (Romano Drum), που ακολουθούσαν στα ταξίδια τα караβάνια των κατασκηνωτών Ρομά. Τέτοιας μορφής σχολείο θα μπορεί να εξηγηθεί όχι μόνο τους νομάδες αλλά και ομάδες επαγγελματιών που επίσης μετακινούνται για λόγους εργασίας, όπως τους εργαζόμενους σε τσίρκο.

⁸⁶ Μερικά ονόματα βίτσι είναι τα εξής: Μπελκεστί, Ζινγκιερεστί, Παβινεστί, Γιονέστι, Μιχαγιέστι, Ζουρκόνι, κ.λπ. Τυχαίνει να συναντούμε τις ίδιες ονομασίες σε διαφορετικές χώρες, πράγμα που σημαίνει ότι μέλη της ίδιας βίτσα διασκορπίστηκαν σε διάφορα μέρη της γης.

σχέσεις όσων την αποτελούν και στοχεύει στην εξυπηρέτηση των οικονομικών συμφερόντων των μελών της. Τα μέλη αυτά δεν είναι απαραίτητα συγγενικής καταγωγής, μπορούν όμως να συγγενέσουν με γάμους των παιδιών τους. Στα πλαίσια της κομπανίας λαμβάνονται αποφάσεις για διάφορα θέματα, όχι μόνο οικονομικής αλλά και πολιτικής, κοινωνικής, ηθικής φύσεως. Για την επίλυση σημαντικών προβλημάτων συγκαλείται το kris romani (δικαστήριο· η λέξη kris προέρχεται από την ελληνική «κρίση»), όταν μια απλή συζήτηση (dívano) δεν αρκεί. Το kris είναι ο ισχυρότερος θεσμός κοινωνικού ελέγχου και το σώμα που συγκεντρώνει τις αξίες της δικαιοσύνης και συνθέτει το τελετουργικό και τον σχηματισμό του δικαστηρίου της ομάδας. Οι ηλικιωμένοι άνδρες έχουν βαρύνουσα γνώμη στις αποφάσεις του δικαστηρίου, ενώ κάτι τέτοιο γινόταν και με τις ηλικιωμένες γυναίκες (phuri dai). Η ύψιστη ποινή που επιβάλλει το kris –που ασχολείται με όλες τις παραβάσεις του ρόμικου κώδικα – είναι η απαγόρευση επικοινωνίας με τα άλλα μέλη της ομάδας. Αυτή η απαγόρευση αίρεται μετά από απόφαση των γεροντότερων οπότε ακολουθεί γιορτή συμφιλίωσης.

Η θέση της γυναίκας στο ευρύτερο σύνολο φαίνεται αρχικά υποδεέστερη αυτής του ανδρός. Σε αυτό το συμπέρασμα συνεπικουρούν οι απαγορεύσεις που αφορούν τη στενή συναναστροφή γυναικών – ανδρών και ακόμη το δικαίωμα της γυναίκας να εκφράζει τη γνώμη της στις συναθροίσεις του kris· της επιτρέπεται κάτι τέτοιο μόνο όταν έχει άμεση σχέση με το εξεταζόμενο ζήτημα. Ωστόσο, μια πιο προσεκτική ματιά θα μας πείσει περί του πόσο ισχυρή είναι πραγματικά η θέση των γυναικών, τόσο στα στενά πλαίσια του ρόμικου νοικοκυριού όσο και στα ευρύτερα πλαίσια της ομάδας.

Εξετάζοντας πιο επισταμένα τα διάφορα σύνολα των Ρομά, θα παρατηρήσει κανείς ότι αναπτύσσουν διάφορους εθιμοτυπικούς κανόνες, που δρουν ως διακριτικά στοιχεία αυτών. Ένα παράδειγμα είναι οι «βεντέτες» που διατηρούνται στους Ρομά της Αγγλίας, ή η συνήθεια «αποφυγής της βίας» που επικρατεί μεταξύ των Ρομά της Φινλανδίας (η οικογένεια που έφταιξε φεύγει από μόνη της, ενώ οι άλλοι Ρομά προσπαθούν να κρατήσουν μακριά της αυτούς που εμπλέκονται στη βεντέτα⁸⁷). Όλες, όμως οι φυλές των Ρομά διατηρούν στην κοινωνική τους οργάνωση δύο κύρια χαρακτηριστικά: α) το περίβλημα της ανδροκρατούμενης κοινωνίας, και στο βάθος το σεβασμό στη γνώμη και αξία των γυναικών και β) την τοποθέτησή τους απέναντι στους γκατζέ, τους οποίους αποφεύγουν να κάνουν μετόχους στα εσωτερικά θέματα της «φυλής» τους, προτιμώντας να διευθετούν μόνοι τα προβλήματά τους. Τα χαρακτηριστικά αυτά διαποτίζουν όλη τους τη δραστηριότητα και αποτελούν κοινά γνωρίσματα των περισσότερων ομάδων των Ρομά.

⁸⁷ Βλ. A.Fraser, ό.π., σελ 243-244

1.2.8 : ΕΡΓΑΣΙΑ – ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ⁸⁸ .

Η απασχόληση των Τσιγγάνων, από την άποψη των οικονομικών σχέσεων, θα πρέπει ν' αντιμετωπισθεί κάτω από το πρίσμα της σχέσης «ΡΟΜ και ΓΚΑΤΖΕ».

Με δεδομένο τον έλεγχο της οικονομικής και πολιτικής κατάστασης από τους η σχέση ΡΟΜ - ΓΚΑΤΖΕ⁸⁹ θεμελιώνεται σε κίνητρα αποκλειστικά οικονομικά και πολιτικά, στοιχεία που δεν εμπεριέχονται στην μεταξύ των Τσιγγάνων σχέση. Πιο συγκεκριμένα, οι σχέσεις μεταξύ τους χαρακτηρίζονται από συνεργασία και αμοιβαία βοήθεια και χαρακτηριστικά, κρίνεται «ανήθικο» για τους Τσιγγάνους να «κερδίζουν» Τρήματα από άλλους Τσιγγάνους. Οι γκατζέ αποτελούν τη μόνη «λογική» πηγή εισοδημάτων των Τσιγγάνων και στα πλαίσια αυτά η οικονομική επιτυχία προσδίδει ιδιαίτερο κύρος στα μέλη της τσιγγάνικης κοινωνίας.

Πολλά έχουν γραφτεί για τα τσιγγάνικα επαγγέλματα, πολλοί κατάλογοι έχουν καταρτιστεί «αραδιάζοντας» τα ή διαιρώντας τα σε κατηγορίες. Παρόλα αυτά θα πρέπει ο αναγνώστης να ξεπεράσει τους επιφαινόμενους τίτλους επαγγελμάτων και να συνδυάσει τις επιλογές απασχόλησης των Τσιγγάνων με τις οικονομικές σχέσεις ΡΟΜ - ΓΚΑΤΖΕ όπως προαναφέραμε:

Έτσι δύο στοιχεία κυριαρχούν στην τσιγγάνικη απασχόληση:

- A. η αυτοαπασχόληση και
- B. η μετακίνηση

A. Αυτοαπασχόληση

Η τσιγγάνικη ιστορία είναι μια ιστορία άρνησης, με την έννοια ότι δεν εντάσσονται στενά στην παραγωγική διαδικασία πουλώντας την εργατική τους δύναμη⁹⁰. Γι' αυτό η αυτοαπασχόληση είναι αναπόσπαστο μέρος της τσιγγάνικης ταυτότητας. Η αυτοαπασχόληση δε δίνει στους Τσιγγάνους μόνο το αίσθημα της μεγαλύτερης ανεξαρτησίας από τους γκατζέ, αλλά προσφέρει επίσης μια μεγαλύτερη ευελιξία στην επιλογή ασχολίας για κάθε χρονική περίοδο. Το δωρο και η υποχρέωση παρουσίασε ένα συγκεκριμένο χώρο δουλειάς, περιορίζει τις ευκαιρίες για εναλλακτικές οικονομικές δραστηριότητες, και στη διάρκεια της ημέρας αλλά και του χρόνου ολόκληρου.

Οι Τσιγγάνοι δεν αντέχουν τη μονοτονία των συνθηκών, όπως για παράδειγμα το εργοστάσιο. Πολλοί από αυτούς (κυρίως οι νέοι), βλέπουν τη δουλειά σαν διασκέδαση, σαν αλλαγή παραστάσεων και σαν επαφή με κόσμο. Έτσι πολλές φορές πηγαίνουν μαζί με φίλους στη δουλειά.

Ακόμα και στις περιπτώσεις που είναι μόνιμα εγκατεστημένοι ή έχουν πιο σταθερή δουλειά χαρακτηριστική είναι η αυτοαπασχόληση

Αποφεύγοντας τη μόνιμη μισθωτή εργασία έξω από την οικογένεια, παραμένουν έξω από τη δομή της δουλειάς που κυριαρχείται από τον καταμερισμό της εργασίας, με οροθετημένο έργο, επιβαλλόμενη πειθαρχία και μακροχρόνια ειδικευση. Έτσι έχουν πολλαπλές απασχολήσεις κατά περιόδους

Τα γράμματα (μόρφωση) δεν είναι προσόν που θεωρείται πλεονέκτημα για τους Τσιγγάνους για να κερδίσουν επιτυχώς τα προς το ζην. Μόνο ένα μικρό ποσοστό των Τσιγγάνων είναι γραμματισμένο. Κατά συνέπεια σήμερα οι Τσιγγάνοι δεν είναι ειδικευμένοι για την καινούργια ζήτηση μιας και τα παραδοσιακά επαγγέλματα τους είναι ξεπερασμένα.

⁸⁸ Η ανάλυση που ακολουθεί στηρίζεται στο βιβλίο *Οι Τσιγγάνοι στην Ελλάδα. Ιστορία – πολιτισμός*.

⁸⁹ Λέγοντας «γκατζέ» εδώ, εννοούμε τους μη Τσιγγάνους .

⁹⁰ Όπως υποστηρίζει η Okely η τσιγγάνικη ιστορία είναι μια ιστορία άρνησης της προλεταριοποίησης.

Άλλο σημαντικό θέμα αποτελεί ο τρόπος μετάδοσης της «ειδίκευσης». Οι Τσιγγάνοι δε μαθαίνουν στο σχολείο, σχολή, πανεπιστήμιο, αλλά μέσα στα πλαίσια της οικογένειας⁹¹.

Η γνώση του «επαγγέλματος» δεν αποκτάται μέσα από τυπικούς και εξωτερικούς οργανισμούς – θεσμούς (σχολείο) αλλά μέσα από την οργάνωση της οικογένειας και μάλιστα από την παιδική ηλικία.

Ο Τσιγγάνος ερχόμενος να δουλέψει πρέπει να προσαρμοστεί σε μια ποικιλία συνθηκών, χρησιμοποιώντας ένα «πακέτο» από γενικές ικανότητες - επιδεξιότητες, όπως :

- γνώση της τοπικής οικονομίας και των δυνατοτήτων όπου η ζήτηση και η προσφορά είναι ακανόνιστη,

- γνώση των γκατζέ - πελατών και εντοπισμός των ψυχολογικών αναγκών και αδυναμιών τους,

- οξύνοια στην επιλογή επαγγελμάτων και προϊόντων για κάθε τόπο,

- ευελξία στο επάγγελμα σε δεδομένο χρόνο,

- «πρόσωπο με πρόσωπο» επαφή με τον πελάτη που απαιτεί ικανότητα στο να πείθει και θάρρος στο να αντιμετωπίζεις ξένους στις πόρτες τους και να «ρισκοκινδυνεύεις» απόρριψη και βλασφημίες,

- ευελξία στο παίξιμο ρόλων κατά περίπτωση (πολλές φορές προσαρμόζεται η ενδυμασία, οι τρόποι κ.λπ., π.χ. οι Τσιγγάνες φορούν «ευρωπαϊκά» ρούχα όταν βγαίνουν για γυρολογικό εμπόριο ενώ ντύνονται παραδοσιακά οι Τσιγγάνες που λένε τη μοίρα, προσαρμοσμένες στην ανάγκη του εξωτικού στερεότυπου),

- αναπτυγμένη μνήμη,

- φυσική δύναμη και αντοχή, μιας και δουλεύουν έξω μ' όλες τις καιρικές συνθήκες.

B. Μετακίνηση.

Η μόνιμη εγκατάσταση αντιμάχεται την ελεύθερη κίνηση εργασίας, εμποδίζει την ελεύθερη κίνηση αγαθών, περιορίζει τη γνώση της ευρύτερης αγοράς⁹².

Οι κυριότερες εργασίες με τις οποίες ασχολούνται οι Τσιγγάνοι σε όλη την Ελλάδα είναι: πώληση αγαθών, υπηρεσίες, εποχιακή εργασία, παραδοσιακά επαγγέλματα και μισθωτή εργασία.

A. ΠΩΛΗΣΗ ΑΓΑΘΩΝ.

1. *Γυρολογικό εμπόριο (είδη προικός, στέρεο, ρολόγια, δερμάτινα, χαλιά, κουβέρτες, ρουχισμός, μαχαιροπήρουνα κ.λ.π.).*

2. *Άλλες πωλήσεις (π.χ. παλιατζήδες, ζωέμποροι).*

⁹¹ Κυρίως βλέποντας τη μητέρα, τον πατέρα, τα αδέρφια να δουλεύουν.

⁹² Ο Acton (1974) υποστηρίζει ότι η διαφορά στη ζήτηση εργασίας, η διαφορά στις τιμές και η διαφορά στη διαθεσιμότητα των προϊόντων και πρώτων υλών μεταξύ διαφόρων περιοχών της χώρας, δίνει σημαντικά πλεονεκτήματα στο γεωγραφικό εύλεκτο εργάτη - έμπορο. Ονομάζει τους Τσιγγάνους οικονομικούς νομάδες γιατί πιστεύει ότι ο νομαδισμός τους είναι κύρια οικονομικός. Λέει ότι οι Τσιγγάνοι είναι εμπορικοί παρά βουκολικοί νομάδες και ότι έχουν ζώα που σχετίζονται με μεταφορά ή διασκέδαση π.χ. άλογα, γαϊδούρια, μαϊμούδες, αρκούδες.

3. Καταστηματαρχές (δερμάτινα είδη, είδη προικός, γενικό εμπόριο κ.λπ.).
4. Πωλήσεις τροφίμων (φρούτα, λαχανικά).

B. ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ.

1. Διασκέδαση (μουσικοί, τραγουδιστές).
2. Καθάρισμα (τζάμια, σκάλες, δρόμοι).

Γ. ΕΠΟΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

1. Αγροτικές εργασίες (μάζεμα φρούτων, λαχανικών).

Δ. ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΤΣΙΓΓΑΝΙΚΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

1. Καλαθοπλεκτική.
2. Χαλκουργική.
3. Ακόνισμα. Γάνωμα.
4. Μοίρα.
5. Κατασκευή ξύλινων εργαλείων.
6. Σιδηροκατασκευές (σιδεράδες, πεταλωτές).

Ε. ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ - ΜΙΣΘΩΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τα παραδοσιακά επαγγέλματα φθίνουν, εξ αιτίας της βιομηχανοποίησης, της αστικοποίησης και της μηχανοκίνησης.

Η βιομηχανοποίηση, η αστικοποίηση και η μηχανοκίνηση έχουν σημαδέψει τον τσιγγάνικο τρόπο ζωής σε πολλά επίπεδα εκτός από το καθαρά οικονομικό (μπορούμε να δούμε οικιακές, γλωσσικές, καλλιτεχνικές και πολιτικές αλλαγές).

Η οικονομική επιβίωση των Τσιγγάνων έχει απειληθεί από τη βιομηχανοποίηση και την αστικοποίηση.

Η μαζική παραγωγή και η ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη είχε ως αποτέλεσμα κάποια από τα τσιγγάνικα επαγγέλματα του 19ου και των αρχών του 20ου αιώνα να θεωρούνται πια απαρχαιωμένα π.χ. χαλιά, μπακίρια.

Οι μηχανές έχουν τη δυνατότητα να παράγουν γρηγορότερα από τον Τσιγγάνο που χρησιμοποιεί τα χέρια του και οι μεγάλες πόλεις έχουν τη δυνατότητα διάθεσης των προϊόντων σε πολλά μαγαζιά. Με τη δυνατότητα μηχανοκίνησης ακόμα και ο αγροτικός πληθυσμός μπορεί να έχει πρόσβαση σ' αυτά τα μαγαζιά, τα οποία γίνονται όλο και πιο αποτελεσματικός μηχανισμός διανομής από τον πλανόδιο γυρολόγο.

Σε μια μελέτη για τους Τσιγγάνους στην Ισπανία, οι κοινωνιολόγοι υποστηρίζουν ότι αν η Ανδαλουσία αναπτυχθεί επιτυχώς, οι Τσιγγάνοι θα αποκλεισθούν από τη σύγχρονη αγορά εργασίας.

Με τη βιομηχανοποίηση οι δουλειές με τις οποίες ασχολούνται οι Τσιγγάνοι (χαλκουργοί, σιδεράδες, καλαθοπλέκτες) γίνονται όλο και λιγότερο ανταγωνίσιμες. Παλαιότερα ως γυρολόγοι αποτελούσαν για τους υπόλοιπους κατοίκους την εύκολη πρόσβαση σε αγαθά που λόγω έλλειψης συγκοινωνίας ήταν δυσπρόσιτα. Με την πρόοδο της τεχνολογίας - συγκοινωνίας, οι Τσιγγάνοι έχουν παραμεριστεί. Αυτό αποτρέπει και ένα λόγο για την αλλαγή των προϊόντων του γυρολογικού εμπορίου και για την προσαρμογή του αντικειμένου συναλλαγών τους στις μεταβολές της ζήτησης. Έτσι συνεχίζουν να είναι γυρολόγοι

Επίσης η ανάπτυξη της μηχανοκίνητης μεταφοράς, ως πλευρά της εκβιομηχάνισης, έχει και άλλη ιδιαίτερη σημασία για την τσιγγάνικη ζωή. Οι Τσιγγάνοι χρησιμοποιούν τη μηχανοκίνηση για τις ανάγκες της τσιγγάνικης ζωής τους.

Η μηχανοκίνηση έχει δώσει τη δυνατότητα μιας ημιμόνιμης εγκατάστασης έτσι ώστε κάποια μέλη της οικογένειας να δουλεύουν όλη την ημέρα στην περιφέρεια της και να μην κάνουν μακροχρόνια ταξίδια σε άλλες περιοχές. Η εκμηδένιση των αποστάσεων λόγω ανάπτυξης της συγκοινωνίας τους δίνει τη δυνατότητα να είναι μόνιμα εγκατεστημένοι κάπου και η αγορά που δουλεύουν -μετακινούμενοι- να είναι αλλού⁹³.

Άξιο παρατήρησης είναι ότι ένα ποσοστό επιθυμεί τα παιδιά του να ακολουθήσουν μια επιστήμη. Επιστήμη για τους Τσιγγάνους είναι μια ευρεία έννοια που μπορεί να αρχίσει από αποφοίτηση γυμνασίου μέχρι και Παν/μίου.

Η μεγάλη αυτή επιθυμία για την επιστήμη είναι άμεσα συνδεδεμένη με όσα αντιπροσωπεύουν γι' αυτούς διαφορετικό κοινωνικό status, διαφορετική κοινωνική ζωή, διαφορετική πρόσβαση στη ζωή της πλειονότητας, στοιχεία που βρισκόμαστε σχεδόν σ' όλα τα κοινωνικοοικονομικά χαμηλά στρώματα.

Συμπερασματικά με την καταγραφή των παραπάνω κοινωνιολογικών στοιχείων μπορούμε να πούμε πως :

- Οι Ρομά έχουν διατηρήσει τα ήθη και τα έθιμά τους αναλλοίωτα με το πέρασμα των χρόνων.
- Έχουν τη δική τους σημαία η οποία μοιάζει πολύ με την σημαία της Ινδίας και το σύμβολο το οποίο τους χαρακτηρίζει είναι το Τσάκρα που αντιπροσωπεύει την μετακίνηση και τη δημιουργία., καθώς επίσης έχουν και δικό τους ύμνο.
- Όσον αφορά το θρήσκευμα οι Ρομά δεν έχουν ένα θρήσκευμα αλλά το προσαρμόζουν ανάλογα με τον τόπο που μένουν. Οι περισσότεροι είναι Χριστιανοί ή Μουσουλμάνοι.
- Ρομάνι λέγεται η γλώσσα που μιλούν οι Ρομά η οποία μετά από έρευνες που έγιναν διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν διάφορες διάλεκτοι οι οποίες έχουν δημιουργηθεί από τους τόπους στους οποίους μετανάστευσαν. Μέσα σε αυτές τις διαλέκτους υπάρχει και μία η οποία μοιάζει πολύ με την ελληνική γλώσσα.
- Η οικογένειες των Ρομά είναι πολυμελείς και πατριαρχικές, τον πρώτο λόγο τον έχει ο πατέρας. Η επιλογή συντρόφου δεν είναι απόλυτα προσωπικό θέμα για έναν Ρομ. Πολύ μεγάλη βαρύτητα έχει η γνώμη των γονέων, η οποία συχνά επιβάλλεται.
- Οι συνεχείς μετακινήσεις λόγω εργασίας, καθώς και ότι στα σχολεία δεν αναφέρεται κάτι για την ιστορία των Ρομά είναι παράγοντες οι οποίοι απομακρύνουν τα παιδιά από το σχολείο. Οι συνέπειες του αναλφαριθμητισμού

⁹³ Ο Acton (1974) υποστηρίζει ότι με τη διαδικασία αστικοποίησης και βιομηχανοποίησης έχουν αλλάξει οι ρόλοι των φύλων και αυτό έχει ως αποτέλεσμα την ελάττωση της δύναμης των γυναικών. Έτσι ένα σημαντικό αποτέλεσμα μπορεί να ανιχνευθεί στο ότι το σημερινό εμπόριο των Τσιγγάνων γίνεται περισσότερο από άντρες παρά από γυναίκες. Σε σχέση με παλαιότερα είναι σημαντικά μειωμένος ο αριθμός των γυναικών που εργάζεται. Η αστικοποίηση σημαίνει και ότι οι Τσιγγάνοι μένουν πιο κοντά γεωγραφικά με τους γκατζέ. Αυτό σημαίνει δυνατότητα για μεγαλύτερη αλληλεπίδραση στον τρόπο ζωής. Ο Acton (1974) γράφει ότι λόγω αστικοποίησης η έκθεση των Τσιγγάνων όσον αφορά την κουλτούρα έχει έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα. Μέσα στην κοινωνική δομή υπάρχουν όλα τα διαφορετικά πρότυπα κουλτούρας και το άτομο τείνει να εναρμονίσει στερεότυπα και αντίληψεις, να διαμορφώσει μια κοινή συνείδηση.

ακολουθούν το βίο των Ρομά, ξεκινώντας από τη ζωή μέσα στην ομάδα και φθάνοντας στη θέση τους στην ευρύτερη κοινωνία. για να επιτευχθεί ο επιθυμητός σκοπός πρέπει να τεθούν οι βάσεις στην πολύ μικρή ηλικία των Ρομά, χωρίς να αμελείται η επιμόρφωση και των ενηλίκων όταν αυτοί είναι διατεθειμένοι.

- Η διοίκηση των Ρομά και η εκπροσώπησή τους έχει αλλάξει χαρακτήρα. Παλαιότερα υπήρχαν «δούκες» και «κόμητες», αργότερα «βοεβόδες» και μέχρι πρόσφατα γινόταν λόγος για «βασιλιά των Τσιγγάνων». Στην Ελλάδα, για παράδειγμα, η «μειοψηφία των Ρομά», όπως προτιμούν να ονομάζονται, διαθέτει για τις ομάδες που την απαρτίζουν εκπροσώπους που ονομάζονται, πλέον, «πρόεδροι». Οι ηλικιωμένοι άνδρες έχουν βαρύνουσα γνώμη στις αποφάσεις του δικαστηρίου, ενώ κάτι τέτοιο γινόταν και με τις ηλικιωμένες γυναίκες.
- Η απασχόληση των Τσιγγάνων, από την άποψη των οικονομικών σχέσεων, θα πρέπει ν' αντιμετωπισθεί κάτω από το πρίσμα της σχέσης «ΡΟΜ και ΓΚΑΤΖΕ». Έτσι δύο στοιχεία κυριαρχούν στην τσιγγάνικη απασχόληση η αυτοαπασχόληση και η μετακίνηση. Η αυτοαπασχόληση δε δίνει στους Τσιγγάνους μόνο το αίσθημα της μεγαλύτερης ανεξαρτησίας από τους γκατζέ, αλλά προσφέρει επίσης μια μεγαλύτερη ευελιξία στην επιλογή ασχολίας για κάθε χρονική περίοδο. Η μόνιμη εγκατάσταση αντιμάχεται την ελεύθερη κίνηση εργασίας, εμποδίζει την ελεύθερη κίνηση αγαθών, περιορίζει τη γνώση της ευρύτερης αγοράς και γι' αυτό το λόγο μετακινούνται. Οι κυριότερες εργασίες με τις οποίες ασχολούνται οι Τσιγγάνοι σε όλη την Ελλάδα είναι: πώληση αγαθών, υπηρεσίες, εποχιακή εργασία, παραδοσιακά επαγγέλματα και μισθωτή εργασία.. Η οικονομική επιβίωση των Τσιγγάνων έχει απειληθεί από τη βιομηχανοποίηση και την αστικοποίηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΑΘΙΓΓΑΝΟΙ

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι ο προσδιορισμός των πρωτοβουλιών που έχει πάρει το Ελληνικό κράτος όσον αφορά την καλυτέρευση της ζωής των Αθίγγανων σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Στα πλαίσια αυτά εξετάζονται σειρά ενεργειών όπως η κοινωνικοοικονομική ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων και οι υποστηρικτικές υπηρεσίες προς αυτούς όπως επίσης και το πρόγραμμα «Εύξεινη Πόλη» και το Δίκτυο Rom και σε ποιο βαθμό οι ενέργειες αυτές σχετίζονται με την υγειονομική φροντίδα των Αθίγγανων.

2.1:ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΣΙΓΓΑΝΩΝ

Βρισκόμαστε μπροστά σε μια νέα εποχή, μια εποχή που την χαρακτηρίζει ως κυρίαρχο στοιχείο ο τεχνολογικός πολιτισμός, ο καταναλωτισμός, η ταχύτητα ζωής και η συνεχής εξέλιξη των πάντων, οι μεγάλες αναστατώσεις της καθημερινής ζωής, οι μεγάλες προκλήσεις και τα μεγάλα προβλήματα της ζωής που πλήττουν τον άνθρωπο που πασχίζει να βρει το δρόμο προς την ζωή, την ευτυχία, τη δημιουργία και την πρόοδο⁹⁴. Μέσα σε αυτή την νέα εποχή, την εποχή του αβέβαιου μέλλοντος του ανθρωπίνου γένους πλήττονται οι ειδικές ομάδες πληθυσμού και ιδιαίτερα η ομάδα των αθίγγανων, ατσιγγανών, τσιγγάνων, γύφτων ή όπως αλλιώς κατά καιρούς ονομάζονται.

Πολλοί πιστεύουν πως οι Αθίγγανοι είναι ένα τεράστιο υπαρκτό πρόβλημα. ένα πρόβλημα με μια πολυδιάστατη υφή, ένα πρόβλημα που απασχολεί όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τις κυβερνήσεις των κρατών μελών αυτής, ένα πρόβλημα που η επίλυση του απαιτεί πολύ λεπτούς χειρισμούς μιας και το στοιχείο του όλου προβλήματος είναι ο παράγοντας άνθρωπος ανεξάρτητα της φυλετικής ιθαγένειας αυτού⁹⁵.

Ένα πρόβλημα που αναστατώνει σε καθημερινή βάση τις κοινωνίες μας και παράλληλα απαιτεί την πλήρη εφαρμογή της αρχής των ίσων δικαιωμάτων :

1) Στην κατοικία, 2) Εργασία, 3) Εκπαίδευση, 4) Υγεία., 5) Διατροφή.

Όλων αυτών δηλαδή των αγαθών που συμβάλλουν στην κοινωνικό - οικονομική ένταξη αυτών στις οργανωμένες κοινωνίες και στο πέρασμα τους στην αυτόνομη διαβίωση. Ένα πρόβλημα που απαιτεί ενέργεια, προγραμματισμό και όχι με αφορισμούς και διαμαρτυρίες προφορικές ή έγγραφες αλλά συγκεκριμένες υλοποιήσιμες προτάσεις που θα καταλήγουν σε μόνιμη επίλυση του προβλήματος προς όφελος των πολιτών και ιδιαίτερα προς όφελος των ιδίων των αθίγγανων⁹⁶. Ένα πρόβλημα που απαιτεί συμμετοχή των αθίγγανων στη λήψη οποιασδήποτε απόφασης που αφορά αυτούς καθώς και στο σχεδιασμό του, οποιουδήποτε προγράμματος που αφορά την ένταξη τους. Δεν είναι ορθό να σχεδιάζουμε εμείς γι' αυτούς χωρίς αυτούς. Από όλα αυτά φαίνεται ότι η επίλυση του όλου αυτού μεγίστου προβλήματος ουσιαστικά απαιτεί : **Πολιτική βούληση, Διάθεση πόρων, Μελέτη σε βάθος του όλου προβλήματος, Σχεδιασμό προγράμματος δράσης, Εφαρμογή του προγράμματος, Στήριξη του προγράμματος, Αξιολόγηση της εφαρμογής του προγράμματος**⁹⁷.

⁹⁴ Η υλιστική εποχή που ζούμε συσσωρεύει πολλά προβλήματα στην καθημερινή μας ζωή και στην διατήρηση και εξέλιξη του ανθρωπίνου γένους. Όλα αυτά λειτουργούν ανασταλτικά πάνω στον άνθρωπο παρά τα μέτρα και τις μεγάλες διακηρύξεις από διεθνείς ενώσεις και οργανισμούς που προασπίζονται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

⁹⁵ Το όλο πρόβλημα των αθίγγανων συνοδεύεται με μεγάλες απρόβλεπτες καταστάσεις που δυσχεραίνουν την ύπαρξή τους, τη διαβίωση τους μέσα στις δικές μας οργανωμένες κοινωνίες και στα διάφορα κοινωνικά συστήματα.

⁹⁶ Ένα πρόβλημα που πρέπει να λυθεί και που απαιτεί σεβασμό στην κουλτούρα τους όπως στη γλώσσα, στα ήθη τα έθιμα και τις παραδόσεις καθώς και στην μεγάλη ιδιαιτερότητα της επαγγελματικής ενασχόλησης αυτών (ικανότητες, ενδιαφέροντα, παραδοσιακά επαγγέλματα). Ένα πρόβλημα που απαιτεί σεβασμό στην αυτοδιάθεση και στην αυτοδιαχείριση των Ρομά.

⁹⁷ Βλ. Τερζοπούλου Μ., Γεωργίου Γ., *Οι Τσιγγάνοι στην Ελλάδα. Ιστορία-Πολιτισμός*, Γ.Γ.Λ.Ε., Αθήνα 1998.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση επίσημα ασχολείται για την επίλυση των προβλημάτων καταβάλλοντος μεγάλες προσπάθειες για ουσιαστική, στήριξη της πολιτείας με κοινωνική συναίνεση και αποδοχή των αθίγγανων τίποτα σχεδόν μέχρι σήμερα δεν πέτυχε παρά την καλή θέληση ορισμένων παραγόντων της πολιτείας και παρά τα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ελληνικού κράτους και παρά τις πιέσεις του δικτύου ROM⁹⁸.

Εκτός από τα προγράμματα στήριξης αυτού του προβλήματος των αθίγγανων απαιτούνται και σεβαστά ποσά τα οποία μέχρι σήμερα η πολιτεία δεν έχει διαθέσει παρά τις εξαγγελίες της. Με πλήθος ιστοσελίδων του internet καταγγέλλεται η πολιτεία για μη οικονομική στήριξη του εγχειρήματος των αθίγγανων που θεωρείται ως η κύρια αιτία μη επίλυσης του προβλήματος.

Έχουν αναλυθεί όλες σχεδόν οι πτυχές του μεγάλου αυτού προβλήματος με συνέπεια να εκπονηθεί πρόγραμμα ένταξης και στήριξης των αθίγγανων αποδεκτό από τα συναρμόδια υπουργεία, τους αθίγγανους και την Τοπική Αυτοδιοίκηση⁹⁹.

Τώρα που γνωρίζουμε τι περίπου πρέπει να γίνει για την ένταξη αυτών στο κοινωνικοοικονομικό σύνολο δημιουργείται ένα ερώτημα που είναι: Η πολιτεία θέλει ή δεν θέλει - πρέπει ή δεν πρέπει, να λύσει το κοινωνικό πρόβλημα των αθίγγανων ; Η πολιτεία θέλει ή δεν θέλει να εφαρμόσει πολιτική πρόνοιας, αλληλεγγύης για την ειδική αυτή ομάδα των συνανθρώπων μας ;

Εάν ναι υπάρχουν τρόποι και αυτοί οι τρόποι έχουν καταγραφεί στα συνέδρια και τις ημερίδες που έχουν γίνει μέχρι σήμερα. Σε καμιά περίπτωση κανένας φορέας και ειδικότερα η πολιτεία δεν πρέπει να παρασύρεται από τους τυχόν διαμαρτυρόμενους, που απλά και μόνο διαμαρτύρονται για να διαμαρτύρονται και δεν καταθέτουν συγκεκριμένες υλοποιήσιμες προτάσεις για την επίλυση του προβλήματος, γιατί το πρόβλημα είναι μεγάλο και όσο περνά ο χρόνος θα γίνεται μεγαλύτερο. Ένα προτεινόμενο πρόγραμμα ένταξης των αθίγγανων έχει ως ακολούθως: 1) Εξασφάλιση στέγης και μόνιμη εγκατάσταση σε κατοικίες ή διαμερίσματα μεμονωμένα ή ομαδικά ή σε καταυλισμούς, 2) επαγγελματική εκπαίδευση και επαγγελματική αποκατάσταση, επαγγελματική επανένταξη και επαγγελματικό προσανατολισμός, 3) Επιμόρφωση αυτών σε θέματα : Υγείας, Διατροφής, Ανατροφής παιδιών, Κατοικίας, Ενδυμασίας, Υγιεινών συνηθειών ζωής, Νομοθεσίας, Καλών ανθρωπίνων σχέσεων, Καλών συνηθειών, Υποχρεώσεων προς το κοινωνικό σύνολο και την πολιτεία, Δικαιωμάτων και απαιτήσεων, Εκπαίδευση αναλφάβητων, 4) Εκπαίδευση των αθίγγανόπαιδων - σύμφωνα με τα ειδικά προγράμματα που θα υπολογίζουν: Τα χαρακτηριστικά τους στοιχεία, Τις ιδιαιτερότητες τους, Την κουλτούρα τους και έτσι θα έχουμε μία πολιτισμική εκπαίδευση με στόχο την επιδιωκόμενη ένταξη αυτών και το πέρασμα στην αυτόνομη διαβίωση, 5) Συνεχή υποστήριξη με την δημιουργία των ειδικών κέντρων έρευνας, αξιολόγησης και υποστήριξης¹⁰⁰. Που σκοπό θα έχει να ερευνά τα οξυμένα προβλήματα των αθίγγανων, να δίνει λύσεις, να στηρίζει

⁹⁸ Έτσι καθίσταται σαφές ότι οι μικρές και μεγάλες κοινωνίες, και ιδιαίτερα η Τοπική Αυτοδιοίκηση από μόνη της δεν μπορεί να επιλύσει το πρόβλημα παρά την όποια καλή θέληση και εάν έχει.

⁹⁹ Αυτό όμως έχει σαν αποτέλεσμα καθημερινά οι εκπρόσωποι της Τοπικής Αυτοδιοίκησης να επωμίζονται τις ευθύνες όχι μόνο της απραξίας της πολιτείας από τις κοινωνίες των αλλά και τις διαμαρτυρίες των για την μη ανάληψη της πολιτικής ευθύνης επίλυσης του προβλήματος.

¹⁰⁰ Πρόκειται για μια καλά οργανωμένη υπηρεσία, ένα σύνολο ειδικών επιστημόνων όπως : Κοινωνική λειτουργό, Ψυχολόγο, Νοσηλεύτρια, Παιδαγωγό, Παιδίατρο, Νομικό, Σύμβουλο επαγγελματικού προσανατολισμού.

αυτούς σε κάθε παρουσιαζόμενο πρόβλημα εργασίας , κατοικίας , εκπαίδευσης, ένταξης καθώς και σε προβλήματα ηθικά , οικονομικά, υγείας, και σε ότι θέμα προκύπτει ή έχουν ανάγκη παρέμβασης.

Δε θα πρέπει να ξεχνάμε ότι οι Αθίγγανοι σήμερα είναι Έλληνες πολίτες. Είναι μέλη των τοπικών μας κοινωνιών και ως ισότιμα μέλη θα πρέπει να μάθουν να ζουν και να τους αντιμετωπίσουμε εμείς. Δεν μπορεί να ισχύει γι' αυτούς ο κοινωνικός αποκλεισμός .Συχνά νιώθουν απομονωμένοι από την υπόλοιπη κοινωνία εξ αιτίας πολλών φραγμών , ιδιαιτεροτήτων και θεσμικών , πολιτιστικών και άλλων προβλημάτων. Πολλές φορές υπεισέρχονται και διάφορες δικές μας ρατσιστικές τάσεις που εντείνουν την απένταξη αυτών. Όμως για τα άτομα αυτά χρειάζεται ορθή πρακτική για την εξάλειψη όλων εκείνων των αιτίων που δημιουργούν τα προβλήματα.

2.2 ΔΙΚΤΥΟ ROM.

Το Δίκτυο ROM¹⁰¹ (Χ.Καλογήρου,εισήγ.2^η Συνάντηση Πανελλαδικού Διαδημοτικού δικτύου, Θεσσαλονίκη,1995) είναι ένας φορέας, μέσα από τον οποίο η Τοπική Αυτοδιοίκηση εκφράζει απόψεις και θέσεις, που αφορούν στην κοινωνική ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων.

Το Δίκτυο ROM, συμμετέχει ως εταίρος στην Αναπτυξιακή Σύμπραξη «E-QUALITY»¹⁰² με τίτλο « Ανάπτυξη Συστήματος Ποιότητας των Υπηρεσιών Συμβουλευτικής Στήριξης και Απασχόλησης». Βασικός στόχος αυτού του προγράμματος είναι η διαμόρφωση μιας πρότυπης πρότασης οργάνωσης και λειτουργίας δομών και υπηρεσιών που υποδέχονται, στηρίζουν και προωθούν στην απασχόληση ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Η προσπάθεια συγκρότησης του Διαδημοτικού Δικτύου για την Υποστήριξη των Ελλήνων Τσιγγάνων «Δίκτυο ROM» έχει αυτή ακριβώς τη λογική¹⁰³. Το «Δίκτυο ROM», συμπυκνώνοντας τη συλλογική συνείδηση των τοπικών αυτοδιοικήσεων που το απαρτίζουν στοχεύει:

- Στη δημιουργία ενός μηχανισμού κλητοποίησης των κοινωνικών εταίρων, που άμεσα ή έμμεσα ασκούν κοινωνική πολιτική στο χώρο των μειονεκτούντων ομάδων και άρα και των Τσιγγάνων.
- Στη δημιουργία ενός βήματος διαλόγου ανάμεσα στην Πολιτεία, την Τοπική Αυτοδιοίκηση και τους Τσιγγάνους Πολίτες της χώρας, μέσα από τη συλλογική τους έκφραση και τους φορείς τους.

¹⁰¹ Το Δίκτυο ROM ιδρύθηκε το 1995 και έχει σήμερα 62 Δήμους μέλη από όλη την Ελλάδα. Στην ενδιάχρονη διαδρομή του έχει επηρεάσει αποφασιστικά τη διαμόρφωση της εθνικής πολιτικής για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού των Ελλήνων Τσιγγάνων.

¹⁰² Με συντονιστή φορέα το ΚΕΚ ΙΝΕ ΓΕΣΕΕ που υλοποιεί το πρόγραμμα της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL.

¹⁰³ Η Τοπική Αυτοδιοίκηση , ο κατ' εξοχήν φορέας διαχείρισης των τοπικών υποθέσεων όπως το επιτάσσει ο συνταγματικός της ρόλος , είναι σε θέση να δημιουργεί τα εργαλεία και τους μηχανισμούς άσκησης πολιτικής στον κρίσιμο και ευαίσθητο χώρο της υποστήριξης ομάδων που βρίσκονται κάτω από καθεστώς κοινωνικού αποκλεισμού.

- Στην ανάπτυξη ενός μηχανισμού πληροφόρησης, ανταλλαγής εμπειριών, μεταφοράς τεχνογνωσίας για τους φορείς που έχουν τη βούληση ανάπτυξης θετικών πρωτοβουλιών για την υποστήριξη των Τσιγγάνων.

- Στην ανάδειξη των αιχμών της κρίσης που συνθέτουν το παζλ του κοινωνικού αποκλεισμού και της αναγκαστικής περιθωριοποίησης των Τσιγγάνων συμπολιτών, τα θέματα δηλαδή της διαμονής και εγκατάστασης, της παροχής υπηρεσιών υγείας, της απασχόλησης της εκπαίδευσης, του πολιτισμού κλπ.

- Στη δημιουργία ενός έγκυρου αυτοδιοικούμενου μηχανισμού για την παραγωγική απορρόφηση και όχι απλή κατανάλωση ή κατασπατάληση, ευρωπαϊκών, εθνικών και περιφερειακών πόρων για την παραγωγή οφελών στο κοινωνικό πεδίο σε όλες τις γωνίες της επικράτειας που υπάρχει ανάγκη.

- Στην επεξεργασία, επιστημονική τεκμηρίωση και ανάδειξη πολιτικών για την ήπια κοινωνικοοικονομική ένταξη των Τσιγγάνικων κοινοτήτων στις τοπικές κοινωνίες.

Σε αυτές τις κατευθύνσεις, το «Δίκτυο ROM» εμπλουτίζει και πολλαπλασιάζει τις δράσεις του αλλά κυρίως, με όλα τα προαναφερθέντα το «Δίκτυο ROM» καλείται να εξυπηρετήσει ένα **κεντρικό στόχο**¹⁰⁴ να επαναδιατυπώσει ένα νέο κώδικα ηθικής και αρχών ως απάντηση σε κάθε κρυφή ή φανερή πρακτική διακρίσεων, κοινωνικού ρατσισμού και αποκλεισμού, από όπου και αν αυτή προέρχεται.

Για όλους αυτούς τους λόγους, το «ΔΙΚΤΥΟ ROM» προώθησε τέσσερις βασικές ενέργειες που αποτελούν όρο και προϋπόθεση ανάπτυξης του. Οι ενέργειες αυτές αφορούν:

1. Στη δημιουργία Βάσης Δεδομένων και Τράπεζας Πληροφοριών για τη διασφάλιση της έγκαιρης και εύχρηστης πληροφόρησης των μελών του Δικτύου.

2. Στην εκπόνηση πανελλαδικής απογραφικής μελέτης και μελέτης διερεύνησης αναγκών για τους μετακινούμενους Τσιγγάνους.

3. Στη διερεύνηση χρηματοδοτικών πόρων για την ένταξη των ανωτέρω στόχων σε προγράμματα με κύριες αιχμές: την Κοινοτική Πρωτοβουλία. HORIZON¹⁰⁵.

4. Στο άνοιγμα ενός διαλόγου με τους αρμόδιους φορείς της Πολιτείας για την προώθηση μιας σειράς εξειδικευμένων στόχων που ανταποκρίνονται σε επείγουσες ανάγκες της Τσιγγάνικης κοινότητας, όπως τα θέματα της Εγκατάστασης - Διαμονής - Κατοικίας Εκπαίδευσης - των Υπηρεσιών Υγείας, της Απασχόλησης κλπ.

5. Στο σχεδιασμό **προγραμμάτων κατάρτισης και επιμόρφωσης κοινωνικών στελεχών** σε όλη την ελληνική επικράτεια, για τη δημιουργία ενός **σώματος στελεχών** με τη συμμετοχή Τσιγγάνων που θα αποτελούν το στελεχιακό δυναμικό που θα υποστηρίξει την προώθηση των στόχων.

6. Στη διατύπωση ενός **σχεδίου αρχών και άμεσων ενεργειών** που οφείλουν να προωθήσουν τα μέλη του δικτύου και ειδικά αυτών που δεν απαιτούν ιδιαίτερο κόστος αλλά βούληση και σχεδιασμό όπως: **καθαριότητα ύδρευση - αποχέτευση-**

¹⁰⁴ Να ανακόψει τη μακριά πορεία της απάθειας, της αδιαφορίας και καμιά φορά της υποκρισίας όλων απέναντι σε έναν ιστορικό πληθυσμό με μακραίωνη παρουσία, πολιτισμό και έντονη συμμετοχή σε όλες τις εκφράσεις της ελληνικής κοινωνίας.

¹⁰⁵ Το Εθνικό Λειτουργικό Πρόγραμμα για την Καταπολέμηση του Κοινωνικού Αποκλεισμού, το Δίκτυο Ανταλλαγών κλπ.

ηλεκτροδότηση για τις περιοχές που ζουν ομάδες μετακινούμενων Τσιγγάνων αλλά και συντονισμού ενεργειών στα θέματα Εκπαίδευσης Υπηρεσιών Κοινωνικής Πρόνοιας κλπ.

Στο πλαίσιο υλοποίησης του παραπάνω προγράμματος το Δίκτυο ROM πραγματοποιεί Συναντήσεις - Εκδηλώσεις σε διάφορες πόλεις της Ελλάδος¹⁰⁶. Βασικοί στόχοι των Εκδηλώσεων-Συναντήσεων αυτών είναι η ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών και η διάχυση της τεχνογνωσίας μεταξύ φορέων, δομών, στελεχών, συλλογικών οργανώσεων, ομάδας στόχου, κ.α. με σκοπό τη συμπληρωματικότητα της δράσης τους, την από κοινού επίλυση προβλημάτων, το σχεδιασμό και την ανάληψη κοινών πρωτοβουλιών και την ενίσχυση της διαπραγματευτικής τους ικανότητας κατά την προσπάθεια ένταξης στην αγορά εργασίας καθώς και τη διασφάλιση της ποιότητας των υπηρεσιών συμβουλευτικής στήριξης και απασχόλησης. Η ενεργός συμμετοχή όλων των συντελεστών στη διεύρυνση της δικτύωσης, καθώς και στην ανάπτυξη, εφαρμογή και διάχυση του Συστήματος Ποιότητας. Η εκπροσώπηση και ενεργός συμμετοχή της ομάδας στόχου στη διεύρυνση και στην αποτελεσματικότητα της Δικτύωσης. Η ισότιμη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων στη Δικτύωση σε ενέργειες ευαισθητοποίησης και ενεργοποίηση των λοιπών συντελεστών των τοπικών κοινωνιών για την άμβλυνση των διακρίσεων που υφίσταται η ομάδα στόχος.

Με την προκήρυξη της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας «Απασχόληση» τα μέλη του Δικτύου συμμετείχαν μέσω εκπροσώπων τους¹⁰⁷ σε ημερίδα η οποία έγινε στις 10 και 11 Δεκεμβρίου 1999 στην Αθήνα στην αίθουσα εκδηλώσεων της Γ.Γ.Λ.Ε με θέμα: Κοινοτική Πρωτοβουλία «ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ» - Άξονας INTEGRA: Η πρόταση του ΔΙΚΤΥΟΥ ROM¹⁰⁸.

Η σωστή υποστήριξη της δημοσιοποίησης και προβολής του Συνεδρίου, είναι προϋπόθεση όχι μόνο για την επιτυχή ολοκλήρωση των εργασιών του, αλλά και για την επίτευξη των στόχων που θέτει εξ αρχής το Συνέδριο¹⁰⁹.

Στα πλαίσια της Υλοποίησης του Ολοκληρωμένου Εθνικού Προγράμματος για τους Έλληνες Τσιγγάνους έχουν γίνει μέχρι σήμερα οι εξής ενέργειες¹¹⁰:

1) Έχει συγκροτηθεί η Κεντρική Επιτροπή Παρακολούθησης του Προγράμματος η οποία αποτελείται από τους εκπροσώπους όλων των συναρμοδίων Υπουργείων που συμμετέχουν στη Διυπουργική Επιτροπή, του Γραφείου Ποιότητας Ζωής του Πρωθυπουργού.

2) Έχουν συγκροτηθεί οι τριμελείς Επιτροπές Παρακολούθησης του Προγράμματος σε κάθε Περιφέρεια, οι οποίες θα συντονίσουν τις δράσεις του Προγράμματος σε Περιφερειακό επίπεδο

¹⁰⁶ Μία από αυτές (η τρίτη κατά σειρά) πραγματοποιήθηκε με τη συνεργασία του Δήμου Κορινθίων στην Κόρινθο, το Σάββατο 18 Δεκεμβρίου 2004 και ώρα 11 π.μ στο Εργατικό Κέντρο Κορινθίου, Κολοκοτρώνη 54. Δίκτυο Rom, Πρόσκληση σε συνάντηση του δικτύου Rom, Αρ.πρωτ. 310, 14/12/2004, Αιγάλεω.

¹⁰⁷ Κατά προτίμηση στελέχη που ασχολούνται με τα θέματα των Τσιγγάνων και των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων.

¹⁰⁸ Η ημερίδα θα έχει στόχο τα μέλη του Δικτύου ROM να εξετάσουν από κοινού τη δυνατότητα υποβολής προτάσεων στο πλαίσιο του Άξονα INTEGRA ως "Δίκτυο ROM" για την βελτίωση της πρόσβασης στην Αγορά Εργασίας και της δυνατότητας Απασχόλησης των Τσιγγάνων κατοίκων των Δήμων του Δικτύου.

¹⁰⁹ Γι' αυτό το λόγο, το Δίκτυο ROM συνεργάζεται με διάφορα τοπικά μέσα μαζικής ενημέρωσης που λειτουργούν στην ελληνική περιφέρεια, ώστε με δημοσιεύσεις, συνεντεύξεις, αναφορές, προβολές και άλλες ενέργειες, να γίνει ευρύτερα γνωστή η πραγματοποίηση του Συνεδρίου.

¹¹⁰ «Δίκτυο Rom», Πρακτικό Απόφασης Συνεδρίασης Εκτελεστικής Επιτροπής, Δίκτυο ROM, 21/1/1997.

3) Έχουν πραγματοποιηθεί περιοδείες από κλιμάκια του ΥΠΕΣΔΔΑ και του Δικτύου ROM στις Περιφέρειες Αν. Μακεδονίας- Θράκης, Κεντρικής Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδας, Δυτικής Ελλάδας και Πελοποννήσου και έχουν γίνει συσκέψεις με τους Γενικούς Γραμματείς των Περιφερειών καθώς και με το Γενικό Γραμματέα Περιφέρειας Αττικής

4) Το Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα έχει αποσταλεί στις έδρες όλων των Περιφερειών από τον Ιούνιο 2001, από όπου μπορούν να το προμηθευτούν οι ενδιαφερόμενοι ΟΤΑ.

Οι έννοιες αυτές είναι και το γλωσσάρι του «ΔΙΚΤΥΟΥ ROM». Οι Τσιγγάνοι δε διεκδικούν και δε χρειάζονται ειδική μεταχείριση και προστατευτισμό. Απαιτούν όμως τις ίδιες προϋποθέσεις και τις ίδιες αφετηρίες για την κοινωνική τους συμμετοχή σε όλα τα επίπεδα ως ισότιμοι έλληνες πολίτες¹¹¹.

2.3 ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ.

Στο πλαίσιο της δημιουργίας ενός Πανελλαδικού Δικτύου Παροχής Κοινωνικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών σε τοπικό επίπεδο λειτουργεί Γραφείο Παροχής Κοινωνικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών¹¹². Το πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται κατά 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και κατά 25% από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

Το Γραφείο στελεχώνεται από δύο κοινωνικούς επιστήμονες και έχει ως στόχο την κοινωνική και οικονομική ένταξη των ατόμων παρέχοντας ψυχοκοινωνική και συμβουλευτική υποστήριξη, ενημέρωση και διασύνδεση με άλλους τοπικούς κοινωνικούς φορείς και υπηρεσίες¹¹³.

Με γνώμονα την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών για όλους τους συμπολίτες μας, οι υπηρεσίες που παρέχει το γραφείο απευθύνονται σε: Άνεργους¹¹⁴, Άτομα με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ), Μέλη οικογενειών που παρέχουν υπηρεσίες φροντίδας σε άλλα εξαρτώμενα μέλη, Μονογονεϊκές οικογένειες, Κακοποιημένες γυναίκες, Μετανάστες, **Τσιγγάνους**, Αποφυλακισμένους, Πρώην χρήστες τοξικών ουσιών, Άστεγους, Άτομα με γλωσσικές ή θρησκευτικές ιδιαιτερότητες, Παλιννοστούντες ομογενείς καθώς και σε άλλες κατηγορίες ατόμων που βιώνουν ή απειλούνται με αποκλεισμό από την αγορά εργασίας. Οι Υπηρεσίες που παρέχονται από το Γραφείο Παροχής Κοινωνικών και Υποστηρικτικών Υπηρεσιών είναι ο εντοπισμός και αξιολόγηση των προσωπικών αναγκών του κάθε ατόμου σε συνεργασία με τους εξυπηρετούμενους και σχεδιασμός του τρόπου

¹¹¹ Οι Τσιγγάνοι είναι μέρος της ζωής μας, και μέρος της κουλτούρας μας. Μέσα από τη διαφορετικότητα τους αλλά και μέσα από τον πολιτισμό τους μας υπενθυμίζουν ότι είμαστε όλοι μέλη μιας πολυποικίλης και πολύχρωμης κοινωνίας και ενός συνθέτου πολιτισμού, όπου η διαφορά είναι δικαίωμα είναι όμως και ομορφιά και η ομορφιά είναι πλούτος

¹¹² Το γραφείο, εντάσσεται στο Μέτρο 3.1 του Γ' ΚΠΣ του επιχειρησιακού προγράμματος «Υγεία Πρόνοια» (2000-2006), όπου προσανατολίζεται στην ανάπτυξη της πρωτοβάθμιας κοινωνικής φροντίδας με υπηρεσίες που αναπτύσσονται σε τοπικό επίπεδο. Η λειτουργία του Μέρους συνδέεται άμεσα με τη δημιουργία Δικτύου Κοινωνικών Υπηρεσιών, στο πλαίσιο του οποίου θα παρέχονται υπηρεσίες υποστηρικτικού χαρακτήρα που θα στοχεύουν στην καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

¹¹³ Ενημερωτικό φυλλάδιο από το Γραφείο Παροχής Υποστηρικτικών Υπηρεσιών.

¹¹⁴ Όταν λέμε άνεργους εννοούμε νέους, μακροχρόνια άνεργους και γυναίκες σύμφωνα με τις πληροφορίες που πήραμε από το γραφείο κοινωνικών και υποστηρικτικών υπηρεσιών.

αντιμετώπισης τους. Πληροφόρηση για τις δυνατότητες και ευκαιρίες απασχόλησης¹¹⁵ ή επαγγελματικής κατάρτισης, Συμβουλευτική σε θέματα : επαγγελματικού προσανατολισμού, κοινωνικής φροντίδας και πρόνοιας, παραπομπή σε αρμόδιες υπηρεσίες και υπηρεσίες προώθησης στην απασχόληση, ψυχοκοινωνική στήριξη, παρακολούθηση της πορείας των εξυπηρετούμενων και μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος κοινωνικής φροντίδας ή την ένταξη τους στην αγορά εργασίας για την επίλυση των προβλημάτων που ενδεχομένως αντιμετωπίζουν, ευαισθητοποίηση και ενημέρωση εργοδοτών και επιχειρήσεων¹¹⁶.

Είναι απαραίτητο να πούμε ότι το γραφείο συνεργάζεται με φορείς και υπηρεσίες σε όλη την Ελλάδα, είτε μέσω αντίστοιχων γραφείων που λειτουργούν σε άλλους Δήμους της χώρας¹¹⁷, είτε μέσω προσωπικής επαφής με τους υπευθύνους των υπηρεσιών.

Οι κοινωνικές και οικονομικές ωφέλειες του προγράμματος είναι η δημιουργία θέσεων απασχόλησης, η προώθηση ίσων ευκαιριών, η αύξηση της απασχόλησης, η αύξηση των παρεχομένων υπηρεσιών προς τα ηλικιωμένα και ανήμπορα άτομα, η ανάπτυξη και βελτίωση της κοινωνικής πολιτικής και μέριμνας για τους δημότες καθώς και η αναβάθμιση της ζωής των δημοτών¹¹⁸. Τέλος, η προσπάθεια καλλιέργειας ενός κλίματος συλλογικής ευθύνης και δράσης σε κάθε τοπική κοινότητα θα οδηγήσει στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των κοινωνικών ή άλλων προβλημάτων της καθημερινότητας καθώς και στη βελτίωση των συνθηκών και της ποιότητας ζωής των πολιτών.

2.4 ΕΥΞΕΙΝΗ ΠΟΛΗ.

Οι δράσεις ευαισθητοποίησης της ομάδας στόχου και της ευρύτερης κοινότητας είναι ιδιαίτερα σημαντικές για την κοινωνική ένταξη των ατόμων της ομάδας στόχου, καθώς οι Τσιγγάνοι βιώνουν καθημερινά τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις του ευρύτερου πληθυσμού. Οι δράσεις αυτές περιλαμβάνουν κυρίως εκδηλώσεις ευαισθητοποίησης φορέων, ευρύτερου κοινού και της ομάδας στόχου, ώστε να ανοιχτούν κανάλια επικοινωνίας και πολιτισμικής ανταλλαγής και να επιτευχθεί η αλληλογνωριμία και η αποβολή της ξеноφοβίας και των προκαταλήψεων. Παράλληλα, προωθούνται ενημερωτικές εκδηλώσεις σε θέματα που αποκλειστικά αφορούν την ομάδα στόχο με κύριο σκοπό την πληρέστερη πληροφόρηση της.

Η Εύξεινη Πόλη, ως μέλος του δικτύου **SASTIPEN**¹¹⁹, διοργάνωσε στις 11 & 12 Μαΐου 2000 στην Αθήνα σεμινάριο με θέμα "**Υπηρεσίες Υγείας-πρόνοιας και παρεμβάσεις στη Ρομ κοινότητα**"¹²⁰. Στόχος της ενέργειας είναι η ενεργοποίηση και

¹¹⁵ Το γραφείο ενημερώνει τα άτομα για τις τρέχουσες προκηρύξεις.

¹¹⁶ Μέσω των υπηρεσιών του γραφείου έχει εξυπηρετηθεί ένας σημαντικός αριθμός ατόμων αρκετοί από τους οποίους έχουν ενταχθεί στην αγορά εργασίας και ενσωματωθεί πλήρως στον κοινωνικό ιστό.

¹¹⁷ Σύμφωνα με τις πληροφορίες του γραφείου κοινωνικών και υποστηρικτικών υπηρεσιών 330 δήμοι εξυπηρετούνται από αντίστοιχα γραφεία.

¹¹⁸ Το γραφείο στελεχώνεται από δύο Κοινωνικούς Λειτουργούς, οι οποίοι βάσει της δεοντολογίας του επαγγέλματος τους δεσμεύονται να τηρήσουν το απόρρητο των πληροφοριών που θα παρέχονται προς αυτούς από κάθε εξυπηρετούμενο.

¹¹⁹ Ευρωπαϊκό Δίκτυο για τη χρήση ναρκωτικών και την πρόληψη του ιού HIV στη Ρομ Κοινότητα.

¹²⁰ Επίσης οργάνωσε αποκριτικές και χριστουγεννιάτικες εκδηλώσεις με παρουσιάσεις κλόουν, ταχυδακτυλουργού και μαριονέτων για τα παιδιά των καταρτιζομένων Τσιγγάνων, αλλά και της ευρύτερης

στήριξη των Τσιγγάνων, έτσι ώστε να κινηθούν αποτελεσματικά στην κατεύθυνση της αντιμετώπισης και επίλυσης των προβλημάτων τους, καθώς και η καλλιέργεια των προσωπικών και κοινωνικών δεξιοτήτων τους, που θα συντελέσουν στην ενεργή και άμεση κοινωνική τους ένταξη. Η υπηρεσία παρέχεται από εξειδικευμένους κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους σε εξατομικευμένη ή και ομαδική βάση, χρησιμοποιώντας μεθόδους της κοινωνικής εργασίας με άτομα και ομάδα και τεχνικές συνεντεύξεων και εμπύχωσης αντίστοιχα.

Στο πλαίσιο της δραστηριοποίησης της Εύξεινης Πόλης για τη στήριξη των Τσιγγάνων λειτουργεί το Δίκτυο Κέντρων Πληροφόρησης και Υποστήριξης Τσιγγάνων (ΚΕ.Π.Υ.Τ.)¹²¹. Οι κύριες δραστηριότητες του Δικτύου των Κέντρων Πληροφόρησης και Υποστήριξης για Τσιγγάνους αναφέρονται σε: Πληροφόρηση, Τεκμηρίωση Νομική στήριξη, Ψυχο-κοινωνική στήριξη, Προώθηση στην Απασχόληση, Ενημέρωση-ευαισθητοποίηση ομάδας στόχου και ευρύτερης Κοινότητας, Άλλες δραστηριότητες, Προϊόντα-εργαλεία πληροφόρησης, εκπαίδευσης, ευαισθητοποίησης.

Τα Κέντρα στελεχώθηκαν από Τσιγγάνους και μη, καταρτισθέντες στο σεμινάριο "Στελέχη Κέντρων Πληροφόρησης & Υποστήριξης Τσιγγάνων" του προαναφερόμενου προγράμματος¹²². Στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος δημιουργήθηκαν δύο νέα Κέντρα: στο Αιτωλικό Αιτ/νίας και στον Άρι Μεσσηνίας, τα οποία εντάχθηκαν στο δίκτυο της Εύξεινης Πόλης¹²³.

Οι βασικοί άξονες στους οποίους παρέχεται πληροφόρηση από την **Εύξεινη Πόλη ΚΕ.Π.Υ.Τ.** είναι:

- πρόνοια-υγεία (πληροφόρηση και παραπομπή για θέματα επιδομάτων, βιβλιαρίων, υγείας και αντίστοιχων υπηρεσιών),
- αστική τάξη-δημοτική τακτοποίηση (πληροφόρηση, παρέμβαση και παραπομπή στις αρμόδιες υπηρεσίες των Δήμων, τα αρμόδια Τμήματα Νομαρχιών και του Υπουργείου Εσωτερικών).

Το δίκτυο ΚΕ.Π.Υ.Τ. της **Εύξεινης Πόλης** προσφέρει υπηρεσίες στήριξης της απασχόλησης των Τσιγγάνων δρώντας σε δύο επίπεδα:

- Σε πρώτο επίπεδο τα **ΚΕ.Π.Υ.Τ.** δουλεύουν με άτομα και μικρές ομάδες της Τσιγγάνικης κοινότητας προωθώντας δράσεις με σκοπό την ανάπτυξη δεξιοτήτων, την ενημέρωση των Τσιγγάνων για την αγορά εργασίας σε τοπικό επίπεδο, καθώς και την παραπομπή τους σε σχετικές υπηρεσίες¹²⁴.

Τσιγγάνικης κοινότητας των περιοχών Αγίας Βαρβάρας και Ιλίου. Τέλος, η **Εύξεινη Πόλη** διοργάνωσε Έκθεση και Ημερίδα το Νοέμβριο του 2000, με θέμα "Ισχυρή οικονομία με νόμιμους μικροπωλητές και πλανόδιους εμπόρους", στο Εκθεσιακό Κέντρο του Περιστερίου.

¹²¹ Τα πρώτα Κέντρα για Τσιγγάνους ιδρύθηκαν το 1996 στην Αγία Βαρβάρα και στο Ίλιον Αττικής, μέσα από το πρόγραμμα "ACCESS TO LIFE" της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας «ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ», Άξονας HORIZON. Η ίδρυση τους στηρίχθηκε σε εκφρασμένο αίτημα των ίδιων των Τσιγγάνων μετά από έρευνα ανίχνευσης αναγκών της Τσιγγάνικης κοινότητας.

¹²² Από τον Ιανουάριο του 1998 τα ΚΕ.Π.Υ.Τ. συνεχίζουν την εργασία τους κάτω από την ομπρέλα της Εύξεινης Πόλης. Η δράση τους στηρίχθηκε από την Κοινοτική Πρωτοβουλία «ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ»-INTEGRA και διευρύνθηκε ο ρόλος τους, αφού ανέλαβαν την υλοποίηση συγκεκριμένων δράσεων στο πρόγραμμα "NTPOM Ε ΤΡΑΗΜΑΣΚΕ".

¹²³ <http://www.efxini.gr>

¹²⁴ Τα στελέχη εργάζονται για την πρακτική επίλυση προβλημάτων ένταξης στην αγορά εργασίας, όπως είναι η σύνταξη βιογραφικού σημειώματος, ο τρόπος αναζήτησης εργασίας, η πληροφόρηση για εργασιακά θέματα (θεσμικό πλαίσιο, δικαιώματα και υποχρεώσεις εργαζομένου κ.ά.).

• Σε δεύτερο επίπεδο τα **ΚΕ.Π.Υ.Τ.** απευθύνονται σε εργοδότες της περιοχής προκειμένου να καταγραφούν οι ανάγκες της τοπικής αγοράς εργασίας, να κάνουν γνωστή την ύπαρξη των Κέντρων στις επιχειρήσεις, ώστε να απευθύνονται και σε αυτά όταν χρειάζονται προσωπικό.

Ένα από τα βασικά αιτήματα της Τσιγγάνικης κοινότητας αποτέλεσε η ενίσχυση της στην ανάπτυξη επιχειρηματικής δραστηριότητας. Για το λόγο αυτό εντάχθηκε στο δίκτυο ΚΕ.Π.Υ.Τ. **Γραφείο πληροφόρησης για τη στήριξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας των Τσιγγάνων**¹²⁵.

Εξίσου δυναμική κρίνεται και η παρέμβαση του ΚΕ.Π.Υ.Τ. Ιλίου στη στήριξη μουσικών σχημάτων νέων Τσιγγάνων μέσω video-clip. Η συγκεκριμένη δράση αξιοποιεί ουσιαστικά αποτελέσματα καταγραφής μουσικών και εργοδοτών, στοχεύοντας να φέρει σε επαφή τα δύο αυτά μέρη μεταξύ τους. Με τη δημιουργία της βιντεοταινίας οι εργοδότες έχουν την ευκαιρία να εκτιμήσουν την αξία και τα προσόντα των νέων Τσιγγάνων μουσικών. Το γεγονός αυτό αποτελεί ένα πολύ δυναμικό τρόπο προσέγγισης και διασύνδεσης αγοράς - ζήτησης μουσικών υπηρεσιών, που οδηγεί στην προώθηση της απασχόλησης των Τσιγγάνων μουσικών και στην επαγγελματική τους ένταξη σε ένα συγκεκριμένο πλέον χώρο.

2.5 ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ.

Η αναβάθμιση της εκπαίδευσης στην Ελλάδα και η σύνδεση της με την κοινωνική πραγματικότητα πρέπει να βασίζεται σε μια εκπαιδευτική πολιτική που θα εξασφαλίζει ίσα δικαιώματα για όλους, ανεξάρτητα από την πολιτισμική τους ταυτότητα¹²⁶.

Αλλά ας δούμε αναλυτικότερα το ζήτημα της εκπαίδευσης των τσιγγανοπαίδων : Ο νόμος καθορίζει τον υποχρεωτικό χαρακτήρα της εννεαετούς εκπαίδευσης για όλα τα Ελληνόπουλα, αλλά η πραγματικότητα είναι πολλές φορές διαφορετική, ειδικότερα για ορισμένες ομάδες μαθητών. Πιο συγκεκριμένα, για τους τσιγγανόπαιδες μπορούμε να επισημάνουμε τα εξής:

- * σημαντική έλλειψη προσχολικής αγωγής
- * μικρό ποσοστό φοίτησης στα σχολεία
- * ελλιπή παρακολούθηση μαθημάτων
- * δυσκολία προσαρμογής στο σχολικό πρόγραμμα
- * δυσκολία παρακολούθησης και αφομοίωσης μαθημάτων
- * υψηλό ποσοστό εργαζόμενων παιδιών

¹²⁵ Το γραφείο παρέχει πληροφόρηση και στήριξη σε κάθε ενδιαφερόμενο επιχειρηματία, σε θέματα : Διαδικασιών έναρξης και άσκησης εμπορικού επαγγέλματος, Εμπορικών συναλλαγών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, Εισαγωγών-εξαγωγών, με ταυτόχρονη πληροφόρηση για τη σχετική νομοθεσία, Χρηματοδοτήσεων και δανείων, Φορολογικών - φοροτεχνικών - λογιστικών - ασφαλιστικών, Δασμολογικού καθεστώτος στις χώρες εντός και εκτός Ε.Ε.

¹²⁶ Συνέδριο 10-11 Δεκεμβρίου 1999 "Ο ρόλος της τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Εκπαίδευση των Τσιγγάνων", Αθήνα, 2000

- * νομαδικό τρόπο ζωής, που καθιστά απαγορευτική την κανονική φοίτηση
- * μεγάλη απόσταση του σχολείου από το συνοικισμό ή καταυλισμό
- * μεγάλο ποσοστό αναλφαβητισμού
- * απορριπτική στάση από τους συμμαθητές, τους δασκάλους και τον κοινωνικό περίγυρο
- * ακαταλληλότητα του σχολείου με τον παραδοσιακό τρόπο λειτουργίας να ανταποκριθεί στις ανάγκες των Τσιγγάνων.

Οι παραπάνω συνθήκες συμβάλλουν στην αποχή των τσιγγανοπαίδων από το σχολείο, στην παρακολούθηση μόνο λίγων τάξεων του δημοτικού σχολείου και σπάνια στη φοίτηση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, με αποτέλεσμα να είναι στην πλειονότητα τους (ποσοστό 60% - 80%) αναλφάβητοι και να υπάγονται στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες που αντιμετωπίζουν τις συνέπειες του κοινωνικού αποκλεισμού¹²⁷. Προσπάθειες για την αναβάθμιση της εκπαιδευτικής κατάστασης των Τσιγγάνων γίνονται εδώ και αρκετά χρόνια από τη Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης¹²⁸ (Γ.Γ.Λ.Ε.).

Το Υπουργείο Παιδείας, έχοντας πάντα ως στόχο υψηλής προτεραιότητας την ομαλή ένταξη όλων των παιδιών στο εκπαιδευτικό σύστημα και στην ελληνική κοινωνία, δίνει έμφαση στις διαπολιτισμικές πτυχές της εκπαιδευτικής του πολιτικής, αντιμετωπίζοντας με σεβασμό τη διαφορά και τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες ατόμων και κοινωνικών ομάδων όπως οι τσιγγανόπαιδες με γνώμονα την ευαισθητοποίηση και αλληλοκατανόηση μεταξύ όλων των ομάδων είτε αυτές προέρχονται από το κυρίαρχο πολιτισμικό μοντέλο είτε χαρακτηρίζονται από ιδιαιτερότητες¹²⁹. Έτσι το υπουργείο παιδείας σχεδίασε ένα πρόγραμμα που περιλαμβάνει : Εκπόνηση μελετών και ερευνών για τις ψυχοπαιδαγωγικές ανάγκες των τσιγγανοπαίδων, Εκπόνηση ειδικών προγραμμάτων σπουδών, Συστηματική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών που διδάσκουν σε τσιγγανόπαιδες, Παραγωγή κατάλληλου διδακτικού και εποπτικού υλικού, Ευαισθητοποίηση γονέων, εκπαιδευτικών και κοινωνικού περιβάλλοντος σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης¹³⁰.

Το πρόγραμμα του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων "Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων" στην πορεία υλοποίησης του, από το 1997 μέχρι σήμερα, επεχείρησε και επιχειρεί να συνεργαστεί με όλους όσους έμμεσα ή άμεσα εμπλέκονται στην

¹²⁷ Τα παιδιά των Τσιγγάνων παρουσιάζουν ημιμάθεια και στις δύο γλώσσες. Η τσιγγάνικη γλώσσα, όπως και όλες οι άλλες γλώσσες που διδάσκονται προφορικά, δεν είναι επίσημη γλώσσα. Δε βοηθάει το παιδί να παρακολουθήσει την ποικιλία της γλωσσικής έκφρασης που απαιτεί το σχολείο, γιατί χρησιμοποιείται για επικοινωνιακές λειτουργίες περιορισμένης εμβέλειας σε σχέση με την επίσημη γλώσσα. Παράλληλα, η κατοχή της ελληνικής γλώσσας είναι περιορισμένη, ακριβώς διότι τα παιδιά δεν έχουν επαρκώς ενταχθεί στις διαδικασίες της κοινωνίας.

¹²⁸ Η Γ.Γ.Λ.Ε έχει πραγματοποιήσει σεμινάρια για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και έχει εκπονήσει διδακτικά εγχειρίδια για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας σε Τσιγγάνους μαθητές. Απαραίτητη όμως είναι η διαμόρφωση μιας αποτελεσματικής εκπαιδευτικής πολιτικής με συγκεκριμένους στόχους και ολοκληρωμένες δράσεις για τη σχολική και κοινωνική εκπαίδευση για τους Τσιγγάνους μαθητές.

¹²⁹ Η υλοποίηση της πολιτικής αυτής στηρίζεται σε τρεις τομείς παρέμβασης. Πρώτον, σε θεσμικό επίπεδο, αφού από τον Ιούνιο 1996 είναι σε ισχύ ο Ν. 2413/96 που ρυθμίζει θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Δεύτερον, σε διοικητικό επίπεδο, με τη διευκόλυνση για την εγγραφή στο σχολείο¹²⁹. Τρίτον, στο επίπεδο της σχολικής πράξης, με το μεγάλο πρόγραμμα - ύψους 1 δις δρχ. - "Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων" του οποίου η υλοποίηση άρχισε τον Αύγουστο του 1997 και ολοκληρώθηκε το 2000.

¹³⁰ Το πρόγραμμα για την εκπαίδευση τσιγγανοπαίδων σχεδιάστηκε για να ενθαρρύνει την συμμετοχή των Τσιγγάνων μαθητών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και στο πλαίσιο του εφαρμόζεται μια σειρά μέτρων για την κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών των τσιγγανοπαίδων

εκπαιδευτική διαδικασία¹³¹. Ο πυρήνας των θεμάτων γύρω από τα οποία αναπτύσσεται συνεργασία ανάμεσα στο πρόγραμμα "Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων" και την Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι ενιαίος, ανεξάρτητα από το πώς εμφανίζεται το πρόβλημα της εκπαιδευτικής ένταξης των παιδιών σε κάθε επιμέρους δήμο. Ωστόσο οι συνθήκες που επικρατούν σε κάθε μεμονωμένη περίπτωση επβάλλουν μια διαφοροποίηση τόσο της εμπειρίας που έχουμε ως πρόγραμμα στη συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση, όσο και της έμφασης που δίνεται από την πλευρά των τοπικών κοινωνιών στις προτεραιότητες.

Η μέχρι τώρα εμπειρία στα πλαίσια του προγράμματος "Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων" έχει δείξει ότι συχνά υπάρχει ένα πρόβλημα συνεννόησης ανάμεσα στους συνεργάτες του προγράμματος σε τοπικό επίπεδο και στις δημοτικές υπηρεσίες, παρόμοιο με αυτό που έχει διαφανεί και στην επαφή και με άλλες υπηρεσίες, π.χ. εκπαιδευτικές¹³². Οι προσδοκίες της κοινωνίας από την Τ.Α. σχετικά με την υποβοήθηση της εκπαιδευτικής ένταξης ευπαθών ομάδων μπορούν να κωδικοποιηθούν ως εξής: Η Τ.Α. πρέπει να υπερασπιστεί τα ανθρώπινα και τα εκπαιδευτικά δικαιώματα τμημάτων του ελληνικού λαού που για πολλές δεκαετίες βρίσκονται στο οικονομικό και κοινωνικό περιθώριο. Αυτό σημαίνει ότι η δημοτική αρχή έχει υποχρέωση να εναντιώνεται συστηματικά σε πρωτοβουλίες που έχουν ως αποτέλεσμα τη στέρηση των παραπάνω δικαιωμάτων από παιδιά με ρόμικη προέλευση. Η Τ.Α. αντί να φοβάται το πολιτικό κόστος από την εκπαιδευτική ένταξη των τσιγγανοπαίδων, να πρωτοστατήσει στην ένταξη αυτή, επιχειρώντας μια εκστρατεία ενημέρωσης των δημοτών, στα πλαίσια της οποίας θα αμβλυνθούν τα γνωστά αρνητικά στερεότυπα και θα καταπολεμηθούν οι αντίστοιχες φοβίες, για να γίνει κατανοητό ότι η εκπαιδευτική ένταξη των παιδιών με ρόμικη προέλευση είναι η μόνη συμφέρουσα επιλογή για όλες τις πλευρές. Στην εκστρατεία αυτή θα γίνεται:

α) ενημέρωση

β) παρέμβαση, όπου δημιουργούνται εντάσεις και αντιπαλότητες

γ) ρητή τοποθέτηση της δημοτικής αρχής υπέρ της νομιμότητας, δηλαδή του σεβασμού των εκπαιδευτικών και άλλων δικαιωμάτων οποιουδήποτε έχει την ιδιότητα του πολίτη της χώρας.

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω η Τοπική Αυτοδιοίκηση θα πρέπει να δημιουργήσει προγράμματα που θα τα εφαρμόζει στα Τσιγγανόπαιδα από τη προσχολική τους ηλικία έτσι ώστε από μικρά να έχουν την κατάλληλη παιδεία και να μπορούν αργότερα να προσαρμοστούν ευκολότερα στο υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο.

¹³¹ Ως άμεση εμπλοκή ορίζουμε πράξεις και παραλείψεις σε επίπεδο λήξης και εκτέλεσης αποφάσεων για θέματα εκπαίδευσης με τη στενή έννοια. Όπως για παράδειγμα εξασφάλιση αθουσών διδασκαλίας και άλλων χώρων, εξασφάλιση διδακτικού προσωπικού, οργάνωση της μετακίνησης των μαθητών, εξασφάλιση υποστηρικτικού διδακτικού υλικού, οργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων, αναζήτηση και εντοπισμός υπόχρεων σχολικής φοίτησης. Ως έμμεση εμπλοκή ορίζουμε πράξεις ή παραλείψεις που αφορούν προϋποθέσεις της εκπαιδευτικής διαδικασίας γενικά ό,τι ονομάζουμε "περιβάλλον" της εκπαίδευσης (π.χ. κατοικία, απασχόληση, υποδομές). Συνεργαστήκαμε και συνεργαζόμαστε, όπως είναι απονότητο, και με την Τοπική Αυτοδιοίκηση για τα θέματα αυτά.

¹³² Σε πολλές περιπτώσεις οι γνώσεις των υπαλλήλων που χειρίζονται εκ μέρους της δημοτικής αρχής εκπαιδευτικά ζητήματα, και ειδικότερα θέματα εκπαίδευσης τσιγγανοπαίδων, είναι πολύ περιορισμένες έως ανύπαρκτες. Οι γνώσεις αυτές αφορούν τόσο ζητήματα διοίκησης της εκπαίδευσης, εκπαιδευτικής πολιτικής, ρόμικης κουλτούρας, ζητήματα νομικά (εσωτερική νομοθεσία, ευρωπαϊκές και διεθνείς συμβάσεις) κ.ά.

2.6 ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΣΙΓΓΑΝΟΥΣ.

Σε αυτό το κεφάλαιο θα αναφερθούμε στις ενέργειες που έχει κάνει η Ελληνική πολιτεία και πιο συγκεκριμένα ο Νομός Μεσσηνίας για τη στέγαση των Τσιγγάνων του Δήμου Καλαμάτας και του Δήμου Μεσσήνης.

Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που απασχολούν το Νομό Μεσσηνίας και συγκεκριμένα τους Δήμους Καλαμάτας και Μεσσήνης είναι η στέγαση των Τσιγγάνων.

Μέχρι στιγμής οι ενέργειες που έχουν γίνει για τη στέγαση των Τσιγγάνων εδώ και μία δεκαετία αποτελεί το αγκάθι στην επίλυση του προβλήματος που είναι ο χώρος πολεοδόμησης οικισμών ανάμεσα στο Δήμο Καλαμάτας και στο Δήμο Μεσσήνης¹³³.

Από τις πιο πρόσφατες ενέργειες είναι η χορήγηση 4.500 στεγαστικών δανείων σε Έλληνες Τσιγγάνους και επιδότηση ύψους 60.000 Ευρώ το καθένα γι' αυτούς που διαβιούν σε καταυλισμούς, μέσα σε σκηνές, παράγκες ή άλλες κατασκευές που δε πληρούν τις προϋποθέσεις μιας μόνιμης κατοικίας σύμφωνα με το Φ.Ε.Κ. 396/Β/4.4.03¹³⁴.

Οι δικαιούχοι των στεγαστικών δανείων πρέπει να πληρούν κάποιες προϋποθέσεις. Οι προϋποθέσεις αυτές είναι: α) να είναι Έλληνες Πολίτες, β) να είναι εγγεγραμμένοι στο Δημοτολόγιο της χώρας, γ) Τα άγαμα τέκνα τους που έχουν συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας τους δεν έχουν δικαίωμα πλήρους κυριότητας, δ) έχουν οικογενειακό εισόδημα από 2.350 Ευρώ έως 12.000 Ευρώ Ετησίως και κάθε είδους προνοιακού εισοδήματος¹³⁵.

Αρμόδιοι πιστωτικοί φορείς για τη χορήγηση των δανείων είναι Τράπεζες της Ευρωπαϊκής Ένωσης η δε εξόφλησή τους θα πραγματοποιηθεί με εξαμηνιαίες δόσεις (Φ.Ε.Κ. 396/04.04.03).

Σύμφωνα με έγγραφο της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος¹³⁶ όσον αφορά τη χορήγηση των στεγαστικών δανείων σε Έλληνες Τσιγγάνους δημιουργήθηκε πρόβλημα κατά τη χορήγηση των δανείων¹³⁷.

¹³³ Πηγή: εφημ. Ελευθερία., άρθρο 18 Αυγούστου 2003, σελ 12

¹³⁴ Η αίτηση για την χορήγηση του δανείου υποβάλλεται στην αρμόδια υπηρεσία του Δήμου ή της Κοινότητας που είτε κατοικεί μόνιμα, είτε είναι δημότης ο δικαιούχος. Μαζί με την αίτηση αρχικά απαιτούνται τα εξής δικαιολογητικά: α) Πιστοποιητικό οικογενειακής κατάστασης των ενδιαφερομένων, β) Υπεύθυνη δήλωση του Ν. 1599/86 ότι ο/η αιτών/αιτούσα ή και ο/η σύζυγος, έστω και σε διάσταση ευρισκόμενος/η, ή οποιαδήποτε από τα τέκνα τους που δεν έχουν συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας τους δεν έχουν δικαίωμα πλήρους κυριότητας ή επικαρπίας ή οικήσεως ή νομής σε διαμέρισμα, οικία ή αστικό οικοδόμημα, γ) Αντίγραφο των εντύπων Ε1 και Ε9 της δήλωσης φόρου εισοδήματος, δ) Επικυρωμένο αντίγραφο δελτίου αστυνομικής ταυτότητας.

¹³⁵ Πηγή: Φ.Ε.Κ. 396/Β/04.04.03

¹³⁶ Υπάρχουν και άλλες τράπεζες με τις οποίες συνεργάζεται το Ελληνικό κράτος για τα στεγαστικά δάνεια που αφορούν τους Έλληνες Τσιγγάνους αυτές είναι α) Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, β) Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, γ) Εμπορική Τράπεζα και με την Τράπεζα Πειραιώς.

¹³⁷ Δεν απαιτείται από το θεσμικό πλαίσιο η προσκόμιση άδειας οικοδομής για τις περιπτώσεις αγοράς οικοπέδου και ανέγερσης κατοικίας επ' αυτού πριν από την εκταμίευση του τμήματος του δανείου που προορίζεται για την αγορά οικοπέδου. Το ποσό χρηματοδότησης του δανείου θα ανέλθει στο 100% της εμπορικής αξίας του ακινήτου. Σε καμία όμως περίπτωση το δάνειο δε μπορεί να υπερβαίνει τα 60.000 Ευρώ για την αγορά ή κατασκευή κατοικίας και τα 30.000 € για την αγορά οικοπέδου. Οι τράπεζες μπορούν να χορηγούν δάνεια αφού λάβουν υπ' όψη τις διατάξεις της αριθμ. 7237/15-2-2005 ΚΥΑ των Υπουργών Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και

Στην προσπάθεια για την επίλυση του στεγαστικού προβλήματος των Τσιγγάνων η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας σε συνεργασία με το γραφείο του Πρωθυπουργού, τα Αρμόδια Υπουργεία (ΠΕΧΩΔΕ, ΥΠΕΣΔΔΑ) και τους Δήμους Καλαμάτας και Μεσσήνης αγόρασε χώρο εκτάσεως 122 στρεμμάτων έτσι ώστε να ξεκινήσει η διαδικασία πολεοδόμησης της περιοχής στις θέσεις Μπιρμπίτα και Μακαρία των Δήμων Καλαμάτας και Μεσσήνης αντίστοιχα¹³⁸ (σύμφωνα με Ανακοίνωση του Διοικητικού Συμβουλίου Μεσσήνης, 2001).

Μια άλλη ενέργεια είναι ότι από την Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσήνης έγινε απογραφή των Τσιγγάνων της περιοχής οι οποίοι ανέρχονται σε 1500 άτομα (Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσήνης, Απογραφή, 2001).

Με το Α.Π 1213/13.10.01 έγγραφό της η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας ζήτησε από το Υπουργείο ΠΕΧΩΔΕ την παραχώρηση 150 λυόμενων οικισμών και 5 λυόμενων αιθουσών των 50 τ.μ για τις συλλογικές ανάγκες του οικισμού των Αθίγγανων της Μεσσηνίας.

Το πρόβλημα όμως ήταν ότι δεν υπήρχε βάθος χρόνου για την ολοκλήρωση της διαδικασίας πολεοδόμησης της περιοχής που αφορά λυόμενους οικισμούς. Επιπλέον, η διαδικασία πολεοδόμησης είναι χρονοβόρα και απαιτεί βάθος χρόνου έως και δέκα χρόνια για την ολοκλήρωσή της. Επίσης, θα πρέπει να γίνει σύνταξη μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ύδρευσης και αποχέτευσης συμπεριλαμβανομένου του εσωτερικού δικτύου¹³⁹.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε πως

- Η Τοπική Αυτοδιοίκηση επίσημα ασχολείται για την επίλυση των προβλημάτων των Αθίγγανων καταβάλλοντας μεγάλες προσπάθειες για ουσιαστική, στήριξη της πολιτείας με κοινωνική συναίνεση και αποδοχή των αθίγγανων. Μέχρι σήμερα δεν πέτυχε παρά την καλή θέληση ορισμένων παραγόντων της πολιτείας και παρά τα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ελληνικού κράτους και παρά τις πιέσεις του δικτύου ROM
- Το Δίκτυο ROM είναι ένας φορέας, μέσα από τον οποίο η Τοπική Αυτοδιοίκηση εκφράζει απόψεις και θέσεις, που αφορούν στη κοινωνική ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων. Το «Δίκτυο ROM» καλείται να εξυπηρετήσει ένα κεντρικό στόχο να επαναδιατυπώσει ένα νέο κώδικα ηθικής και αρχών ως απάντηση σε κάθε κρυφή ή φανερή πρακτική διακρίσεων, κοινωνικού ρατσισμού και αποκλεισμού, από όπου και αν αυτή προέρχεται.
- Σε τοπικό επίπεδο λειτουργεί Γραφείο Παροχής Κοινωνικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών. Το Γραφείο στελεχώνεται από δύο κοινωνικούς επιστήμονες και έχει ως στόχο την κοινωνική και οικονομική ένταξη των ατόμων παρέχοντας ψυχοκοινωνική και συμβουλευτική υποστήριξη, ενημέρωση και διασύνδεση με άλλους τοπικούς κοινωνικούς φορείς και υπηρεσίες. Είναι απαραίτητο να πούμε ότι το γραφείο συνεργάζεται με φορείς και υπηρεσίες σε όλη την Ελλάδα.

Αποκέντρωσης και Οικονομίας και Οικονομικών. Η υφιστάμενη Εγγύηση του Ελληνικού δημοσίου ισχύει μέχρι εκδόσεως τυχόν νεοτέρως

¹³⁸ Το ποσό που καταβλήθηκε για την εξαγορά της εν λόγω έκτασης ανέρχεται στο ποσό των 715.727 Ευρώ.

¹³⁹ Ανακοίνωση Δ.Σ Μεσσήνης, 2001.

- Η Εύξεινη Πόλη έχει ως στόχο την ενεργοποίηση και στήριξη των Τσιγγάνων, έτσι ώστε να κινηθούν αποτελεσματικά στην κατεύθυνση της αντιμετώπισης και επίλυσης των προβλημάτων τους, καθώς και η καλλιέργεια των προσωπικών και κοινωνικών δεξιοτήτων τους, που θα συντελέσουν στην ενεργή και άμεση κοινωνική τους ένταξη. Η υπηρεσία παρέχεται από εξειδικευμένους κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους σε εξατομικευμένη ή και ομαδική βάση, χρησιμοποιώντας μεθόδους της κοινωνικής εργασίας με άτομα και ομάδα και τεχνικές συνεντεύξεων και εμπύχωσης αντίστοιχα.
- Το Υπουργείο Παιδείας, έχοντας πάντα ως στόχο υψηλής προτεραιότητας την ομαλή ένταξη όλων των παιδιών στο εκπαιδευτικό σύστημα και στην ελληνική κοινωνία, δίνει έμφαση στις διαπολιτισμικές πτυχές της εκπαιδευτικής του πολιτικής, αντιμετωπίζοντας με σεβασμό τη διαφορά και τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες ατόμων και κοινωνικών ομάδων όπως οι τσιγγανόπαιδες με γνώμονα την ευαισθητοποίηση και αλληλοκατανόηση μεταξύ όλων των ομάδων είτε αυτές προέρχονται από το κυρίαρχο πολιτισμικό μοντέλο είτε χαρακτηρίζονται από ιδιαιτερότητες
- Όσον αφορά για τη στέγαση των Τσιγγάνων το Ελληνικό Κράτος έχει μεριμνήσει και δημιουργήσει νόμους οι οποίοι καλύπτουν τους Τσιγγάνους στην Αγορά κατοικίας όπως και την καλύτερευση της διαβίωσης τους στους καταυλισμούς. Όσον αφορά τους Τσιγγάνους της Μεσσηνίας η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση έχει αγοράσει χώρο μεγάλη εκτάσεως καθώς επίσης και λυόμενους οικίσκους όπου εκεί θα μπορούν οι Τσιγγάνοι της περιοχής να εγκατασταθούν όπου θα έχουν καλύτερο επίπεδο διαβίωσης.

ΜΕΡΟΣ

ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙ ΑΘΙΓΓΑΝΟΙ ΣΕ
ΤΟΠΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : ΟΙ ΑΘΙΓΓΑΝΟΙ ΤΗΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ.

Στόχος του κεφαλαίου είναι να γνωρίσουμε καλύτερα τους Αθίγγανους της Μεσσηνίας και ιδιαίτερα αυτούς που κατοικούν στην περιοχή της Καρυδιάς. Μέσα από αυτό το κεφάλαιο θα παρουσιάσουμε κάποια ιστορικά στοιχεία των Αθίγγανων της Μεσσηνίας όπως επίσης την δημογραφική τους κατάσταση και την κοινωνική τους οργάνωση. Ποιο συγκεκριμένα θα ασχοληθούμε με αυτούς που κατοικούν στην περιοχή της Καρυδιάς εξετάζοντας το συγκεκριμένο καταυλισμό τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά καθώς και τα χαρακτηριστικά και την εικόνα του καταυλισμού. Τέλος θα παρουσιαστούν οι ενέργειες των τοπικών φορέων για τους Αθίγγανους του καταυλισμού Καρυδιάς.

3.1 : ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.

Τα ιστορικά στοιχεία και άλλες πληροφορίες που διασώζονται τοποθετούν την πρώτη εμφάνιση των Αθίγγανων στη Μεσσηνία γύρω στον 15^ο αι. (βλ. και πρώτο κεφάλαιο). Διανύοντας τους αιώνες, η πορεία τους δεν φαίνεται να διαφοροποιείται σημαντικά από αυτή των υπολοίπων Ελλήνων¹⁴⁰. Φθάνουμε, έτσι, στη σημερινή εποχή για να πραγματευθούμε την κατάσταση που, ως πρόβλημα, πλέον, αντιμετωπίζουν αμφότερες οι πλευρές, των Ρομά και των μπαλαμέ¹⁴¹. Η παρουσία της ομάδας αυτής, συνήθως στα όρια δήμων και κοινοτήτων δημιουργεί συχνά προβλήματα συνύπαρξης.. Στην περιοχή της ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ (Μεσσήνη-Καλαμάτα-ευρύτερη περιοχή Μελιγαλά, Αρι, Μαυρομάτι, Κοπανάκι -περιοχή Γαργαλιάνοι, Φιλιατρά) ζει, εργάζεται, και μετακινείται τα τελευταία χρόνια μια σημαντική κοινότητα τσιγγάνων που παρουσιάζει τα εξής χαρακτηριστικά: Υψηλή γεννητικότητα, Εξαιρετικά νέους πληθυσμούς(το 60%είναι κάτω των 26 ετών), Υποβαθμισμένες συνθήκες διαβίωσης Πρόωρη εγκατάλειψη της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, με συνέπεια τον σχετικά έντονο αναλφαβητισμό, Υψηλή ανεργία που συνεπάγεται συχνά Περιθωριοποίηση. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι ένας φαύλος κύκλος τύπου: Αναλφαβητισμός - Ανεργία - Υποβάθμιση.

3.2 : ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ .

Η Μεσσηνία φιλοξενεί έναν σημαντικό αριθμό Ρομά, οι οποίοι – πλην των περιόδων μετακίνησης – κατανέμονται στους τέσσερις δήμους: Καλαμάτας, Μεσσήνης, Μελιγαλά και Φιλιατρών. Οι αριθμητικές πληροφορίες που προκύπτουν από τις απογραφές των Δήμων προσδιορίζουν τα παρακάτω μεγέθη για τους πληθυσμούς.

Δήμοι	Αριθμός οικογενειών	Αριθμός ατόμων
Καλαμάτας (και Ασπρόχωμα)	51	359
Μεσσήνης	68	402
Μελιγαλά	12	227
Φιλιατρών	Δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία	400 (περίπου)

Πίνακας 7: Πληθυσμοί Ρομά σε διάφορες περιοχές της Μεσσηνίας

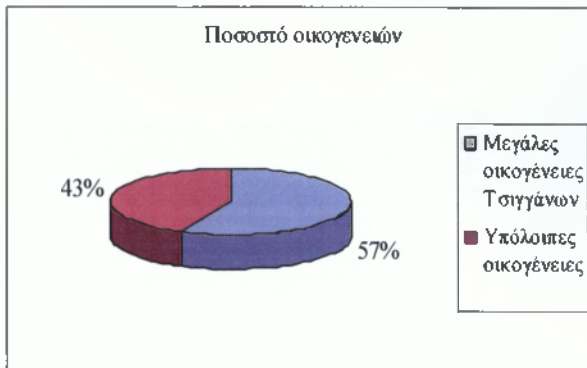
Πηγή: Επιχειρησιακό πρόγραμμα Νομαρχίας Μεσσηνίας για την κατοικία των Ρομά Μεσσηνίας, 2003

Σύμφωνα με μια τελευταία καταγραφή έγινε στις 11 και 12 Ιουνίου 2003 προκύπτει, ότι στον καταυλισμό ΚΑΡΥΔΙΑ συμπεριλαμβανομένων των παραπηγμάτων στις περιοχές Παναγάκη, Ρωμανού και Λέκκα, υπάρχουν 90 κατοικημένα παραπήγματα, που αντιστοιχούν σε 97 οικογένειες. Υπάρχει ένας μικρός

¹⁴⁰ Η καταγραφή περισσότερων τέτοιων πληροφοριών θα απαιτούσε ξεχωριστή προσπάθεια, που δεν εντάσσεται στα αντικειμενικά πλαίσια της εργασίας αυτής.

¹⁴¹ Θα χρησιμοποιείται ο όρος «μπαλαμέ» αντί του «γκατζέ» γιατί συνήθίζεται περισσότερο από τους Ρομά της Μεσσηνίας.

αριθμός από παραπήγματα κλειστά, που κατοικούνται από οικογένειες που έχουν προσωρινά μετακινηθεί για λόγους εργασίας, αλλά ο αριθμός τους δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλος.

Γράφημα 8

Μπορούμε να παρατηρήσουμε, ότι από το σύνολο των γονέων, οι μισοί περίπου (55 από 97) ανήκουν σε κάποια από τις μεγάλες οικογένειες των τσιγγάνων της περιοχής¹⁴², γεγονός που συνδέεται και με τους πολύ συχνούς «γάμους» μεταξύ ατόμων, που έχουν κάποια προηγούμενη συγγενική σχέση.

Από τις 97 καταγεγραμμένες οικογένειες, μόνο οι 39 είχαν διατελέσει γάμο, ενώ οι υπόλοιπες έχουν δημιουργήσει οικογένεια χωρίς κανονικό γάμο. Αυτό συνοδεύεται τις περισσότερες φορές, με την μη νόμιμη αναγνώριση των παιδιών από τον πατέρα και την έναρξη οικογενειακής μερίδας από την μητέρα.

Γράφημα 9

Γράφημα 10

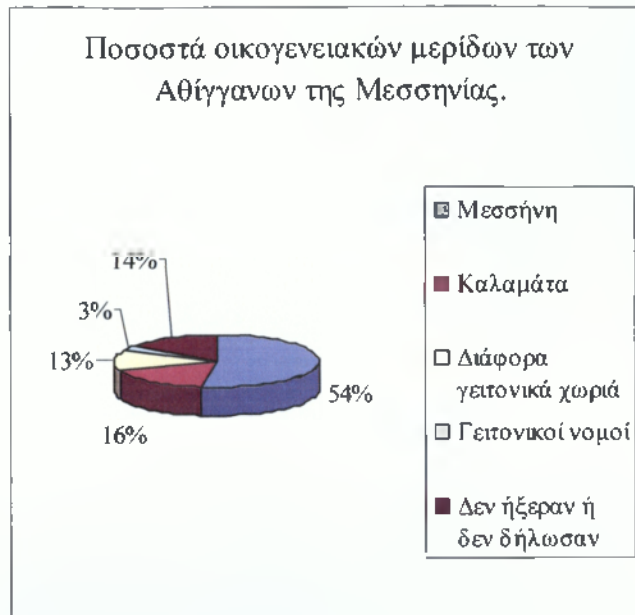
Οι οικογένειες είναι πολυπληθείς, ενώ παρατηρούμε ότι οι 33 από τις 97 έχουν από 6 παιδιά και άνω. Άρα, μέσα σε ένα ενιαίο χώρο γύρω στα 30 τ.μ. μπορεί να κατοικούν πάνω από 8 άτομα¹⁴³. Ο αριθμός αυτός αγγίζει το 51 από τις 97, αν αριθμήσουμε τις οικογένειες που έχουν από τέσσερα παιδιά και άνω.

Στο σύνολο των 475 καταγεγραμμένων αθίγγανων οι 290 είναι παιδιά και έφηβοι, που είναι ανύπαντρα και συνοικούν με την πατρική τους οικογένεια. Ο συνολικός αριθμός των παιδιών των 97 οικογενειών είναι πολύ μεγαλύτερος αλλά πολλά από

¹⁴² Αυτές οι οικογένειες είναι Καραχάλιος, Διονυσόπουλος, Ρούπας, Παναγιωτόπουλος και Ζαφειρόπουλος

¹⁴³ Όπως γονείς, παιδιά και σε ορισμένες περιπτώσεις γέροντες ή εγγόνια

αυτά έχουν φύγει σε άλλες περιοχές και έχουν δημιουργήσει δικές τους «συζυγικές» οικογένειες¹⁴⁴.

Γράφημα 11

Από τις 97 καταγεγραμμένες οικογένειες, οι 51 δήλωσαν οικογενειακή μερίδα στην **Μεσσήνη**, οι 16 στην **Καλαμάτα**, οι 13 σε διάφορα γειτονικά χωριά, οι 3 σε γειτονικούς νομούς ενώ οι υπόλοιποι (14) δεν ήξεραν ή δεν δήλωσαν. Μάλιστα, σε δύο περιπτώσεις απάντησαν, ότι οι γέροντες του σπιτιού δεν έχουν εγγραφεί σε κανένα δημοτολόγιο και δεν έχουν κανένα χαρτί.

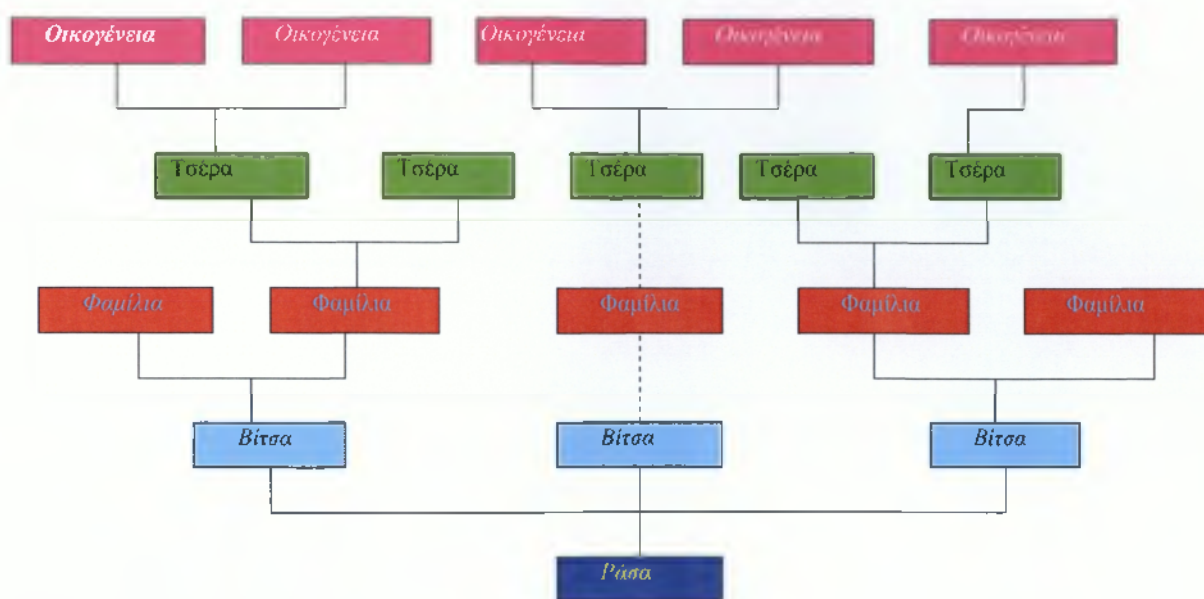
Όλοι δήλωσαν κάτοικοι αυτής της **περιοχής πάνω από 5 χρόνια**, εκτός μιας οικογένειας, που ήρθε πριν 2 χρόνια από τους Αγ.Θεοδώρους.

Ιδιαίτερο προβληματισμό τέλος, δημιουργεί η μείωση των προβλημάτων υγείας, αφού 35 από τις 97 οικογένειες αντιμετωπίζουν **αρκετά σοβαρό πρόβλημα υγείας**, μέσα στην οικογένεια. Τα αναφερόμενα προβλήματα είναι κυρίως κωφαλαλία, επιληψία, κάποια κινητική αναπηρία και καρδιολογικά νοσήματα. Η αναγκαιότητα αυτή γίνεται επιτακτική, αν συνδυαστεί με την ηλικία της μητέρας που τις περισσότερες φορές είναι ανήλικη. Ο αριθμός των τοκετών της που συνήθως υπερβαίνει τους τέσσερις, η συνεργασία της με κάποιο γιατρό στην διάρκεια της εγκυμοσύνης αλλά και τις γενικότερες συνθήκες υγιεινής είναι ανύπαρκτη.

3.3:ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΡΟΜΑ ΤΗΣ ΜΕΣΣΗΝΗΣ(ΚΑΡΥΔΙΑΣ).

Ζούμε σε μια εποχή η οποία τείνει να εξαλείψει τα χρηστά ήθη και έθιμα των λαών καθώς και το αίσθημα αλληλεγγύης των, υπάρχουν όμως «ομάδες» ανθρώπων (Αθίγγανοι) οι οποίοι αντιστέκονται στους γοργούς ρυθμούς της, προσπαθώντας να προστατέψουν τις παραδόσεις τους και παράλληλα να αναπτύξουν το πνεύμα φιλίας και συναδελφώσεως που τους διακρίνει.

¹⁴⁴ Μερικές φορές μάλιστα, στη κατηγορία αυτή δημιουργούνται κενά ή ερωτηματικά, καθώς έχουμε το πολύ συχνό φαινόμενο ένα παιδί ηλικίας 15 ετών της υπό μελέτης οικογένειας, να είναι ταυτόχρονα γονέας στη δική του συζυγική οικογένεια. Για το λόγο αυτό, οι ακριβείς αριθμοί ανά ηλικία θα προκύψουν από τον πίνακα «παιδιά».

Σχήμα 12 : Σχηματική απεικόνιση οργανωτικού προτύπου ρόμικης κοινωνίας

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του γεγονότος αποτελεί η πρωτοβουλία μιας μικρής μερίδας Αθίγγανων του Νομού Μεσσηνίας και συγκεκριμένα του καταυλισμού Καρυδιάς να ιδρύσουν ένα Σωματείο με την επωνυμία Σύλλογος Τσιγγάνων Μεσσηνίας του Νομού Μεσσηνίας που έχει σαν σκοπό

- Την ανάπτυξη του ηθικού, πολιτιστικού, μορφωτικού, και κοινωνικού επιπέδου των μελών και των αθίγγανων.
- Τη διατήρηση των ηθών, εθίμων, και παραδόσεων των αθίγγανων.
- Την ανάπτυξη του πνεύματος αλληλεγγύης, φιλίας, συναδελφώσεως, μεταξύ της Ελλάδος και των άλλων χωρών.
- Την παροχή βοήθειας ηθικής ή υλικής προς όποιον αθίγγανο έχει ανάγκη.
- Τη συμβολή στην ανάπτυξη των αθίγγανων και στην επίλυση των προβλημάτων τους και η συνεργασία με άλλους Συλλόγους και φορείς για την επίτευξη αυτών των σκοπών.
- Τη διοργάνωση πολιτιστικών, ψυχαγωγικών και άλλων σχετικών εκδηλώσεων.
- Την φροντίδα για την αναγνώριση και προστασία, μέσα στα πλαίσια των νόμων της ελεύθερης πολιτείας και κοινωνίας, των δικαιωμάτων των αθίγγανων.

Το Σωματείο ιδρύθηκε στις 6 Ιουνίου 2002 με την επωνυμία «Σύλλογος Τσιγγάνων Μεσσηνίας και Νομού Μεσσηνίας» με έδρα τη Μεσσήνη Μεσσηνίας και συντάχθηκε από 6 Ιουνίου 2002 πρακτικό ιδρύσεως ως και το καταστατικό του αποτελούμενο από δεκατέσσερα άρθρα. Το καταστατικό εγκρίθηκε από τους ιδρυτές του σωματείου χρονολογήθηκε και υπογράφηκε από τα μέλη αυτού. Τα μέλη του σωματείου είναι τακτικά και επίτιμα. Πόροι του σωματίου είναι οι ετήσιες εισφορές, τα δικαιώματα εγγραφής, δωρεές, κρατικές επιχορηγήσεις, επιχορηγήσεις

Οργανισμών, έρανοι, κληρονομίες, έκτακτες εισφορές, και κάθε άλλο έσοδο από νόμιμη αιτία¹⁴⁵.

3.4 :Ο ΚΑΤΑΥΛΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΚΑΡΥΔΙΑ .

3.4.1 ΧΩΡΟΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑΥΛΙΣΜΟΥ.

Το Δεκέμβριο του 1994 οι σκηνίτες που ζούσαν στην περιοχή του ποταμού Παμμίσου, που βρίσκεται στο μέσον της διαδρομής Καλαμάτας – Μεσσήνης, αναγκάστηκαν λόγω θεομηνίας να εγκαταλείψουν τον τόπο αυτόν, αναζητώντας κάποιον πιο ασφαλή. Ως τέτοιος θεωρήθηκε η βιομηχανική περιοχή της Καλαμάτας, που είναι γνωστή με το όνομα «Καρυδιά». Η περιοχή αυτή ανήκει στην Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Ανάπτυξης (Ε.Τ.Β.Α.) και με τη διαχείρισή της είναι επιφορτισμένη η Αναπτυξιακή Δημοτική Επιχείρηση Καλαμάτας (Α.Δ.Ε.Κ.). Από την πλευρά των Ε.Τ.Β.Α. και Α.Δ.Ε.Κ. εκδηλώθηκαν αρκετές αντιδράσεις για την αυθαίρετη εγκατάσταση των Ρομά εκεί, ενώ καταβλήθηκε προσπάθεια εκδίωξής τους.

Τελικά οι Ρομά παρέμειναν στην περιοχή, έπειτα από παραχώρηση του τότε Νομάρχη Μεσσηνίας κ. Φωτέα και του τότε Περιφερειακού Διευθυντή κ. Σταφυλά, ενώ σημειωτέα είναι και η παρέμβαση της Επιτροπής για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και κατά του ρατσισμού. Η ίδια Επιτροπή υπέβαλε αίτηση στη Νομαρχία για δραστηριοποίηση πάνω στο θέμα της μόνιμης εγκατάστασης των Ρομά. Το γραφείο Κοινωνικών Υπηρεσιών ανέλαβε τη δρομολόγηση της υπόθεσης, με την υποβολή του σχεδίου που αναφέρθηκε ήδη.

Η κατάσταση που παρουσιάζει ο καταυλισμός των Ρομά στην Καρυδιά δεν διαφέρει από την γενική περιγραφή των καταυλισμών. Πρόκειται για έναν αμιγή μόνιμο καταυλισμό, του οποίου τα προβλήματα που διαπιστώνονται εκ πρώτης όψεως είναι η απουσία δικτύων υδροδότησης, αποχέτευσης και ηλεκτροδότησης. Δεν υπάρχουν κάδοι απορριμμάτων, οι δρόμοι δεν είναι καθαροί, οι κάτοικοι συμβιβάζονται με την αδιάλειπτη παρουσία των εντόμων, κυρίως το καλοκαίρι. Σε όλες σχεδόν τις παράγκες του καταυλισμού κυκλοφορούν κατσαρίδες, ποντίκια, φίδια.

Όλες οι παράγκες περιλαμβάνουν από έναν ενιαίο χώρο μέσα στον οποίο διαβιούν όλα τα μέλη της οικογένειας (δεν υπάρχουν ξεχωριστά δωμάτια για γονείς και παιδιά). Ελάχιστα σπίτια έχουν στρωμένο κάτω τσιμέντο, στα περισσότερα υπάρχει χώμα ή χαλίκι. Τα πράγματα του νοικοκυριού βρίσκονται τοποθετημένα πάνω σε πάγκους – δεν υπάρχουν ντουλάπια – ενώ τα ρούχα τοποθετούνται μαζί με τα σκεπάσματα (σεντόνια, κουβέρτες κ.λπ.).

¹⁴⁵ Τα στοιχεία πάρθηκαν από το Δημαρχείο Μεσσήνης, Καταστατικό ίδρυσης σωματίου Τσιγγάνων.

3.4.2 : ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ .

Πολλά από τα στοιχεία που αναφέρονται γενικά για τους Ρομά επαληθεύονται και από τον πληθυσμό της Καρυδιάς. Όπως και σε άλλους οικισμούς της Ελλάδας και του υπόλοιπου κόσμου, τα βιολογικά χαρακτηριστικά των Ρομά έχουν αλλάξει, με αποτέλεσμα να συναντούμε και στην Καρυδιά πολλά άτομα με ανοιχτόχρωμα στοιχεία, ανθρώπους που εξωτερικά προσδιορίζονται ως «Ρομά» μόνο από την ενδυμασία ή το ατημέλητο της εμφάνισής τους. Συμβαίνει, ακόμη, σε μια οικογένεια να υπάρχουν αδέρφια ξανθά και μελαχρινά, τα οποία δεν μοιάζουν καθόλου μεταξύ τους.

Τα τελευταία χρόνια, και κυρίως όσοι Ρομά συγχρωτίζονται με τους μπαλαμέ, έχουν επηρεαστεί σε κάποιες από τις συνήθειές τους. Οι μεγαλύτερες γυναίκες εξακολουθούν, βέβαια, να διατηρούν τα παραδοσιακά στοιχεία της ενδυμασίας τους: ράβουν μόνες τους τα τσιγγάνικα φουστάνια τους ή τα αγοράζουν από πλανόδιους εμπόρους που έρχονται από άλλες πόλεις, χτενίζονται με το δικό τους

τρόπο, βάφουν έντονα τα μαλλιά τους¹⁴⁶. Ωστόσο, οι νεότερες γενιές έχουν επηρεαστεί από τον τρόπο εμφάνισης των μπαλαμέ, και αυτό το συμπέρασμα συνάγεται αν παρατηρήσει κανείς τα αγόρια και τα κορίτσια που πηγαίνουν στο σχολείο¹⁴⁷.

Οι Ρομά της Καρυδιάς, εκτός από «Ρομά» λέγονται και «Ρουπέ». Είναι μια διάκριση από τις λοιπές ομάδες Ρομά, όπως είναι οι «Ρλίες» (καλαθοποιόι), τα «Χαντούρια» (αυτοί που πωλούν ρούχα, σκευή μαγειρικής) κ.ά. Το «Ρουπέ» πιθανόν να προέρχεται από το όνομα κάποιου παλιού Ρομ. Στους μπαλαμέ αν ερωτηθούν, ιδιαίτερα τα παιδιά, λένε πως είναι «Γύφτοι» και η γλώσσα τους είναι η «γύφτικη» στη δική τους διάλεκτο, η δική τους γλώσσα ονομάζεται «ρομανανές». Οι περισσότεροι μιλούν τη «μπαλαμανές» πολύ καλά, ενώ κάποιες αλλαγές σε ορισμένες λέξεις ακούγονται συχνά, όπως «ρέγμα», «αυτοκίνηκο» κ.λπ.

Οι εργασιακές ασχολίες των Ρομά της Καρυδιάς είναι το εμπόριο φρούτων, λιγότερο το εμπόριο ρούχων, αγροτικές εργασίες (κυρίως συγκομιδή καρπών), το «μεροκάματο», όπως λένε οι ίδιοι. Οι περισσότερα διαθέτουν αυτοκίνητο – κάποιες οικογένειες, μάλιστα, έχουν δύο¹⁴⁸. Είναι, όπως όλοι οι Ρομά, μανιώδεις τηλεθεατές – οπωσδήποτε στα προγράμματα της τηλεόρασης αποδίδεται σε μεγάλο βαθμό η εύκολη μάθηση της ελληνικής γλώσσας – ενώ αγαπούν πολύ τη μουσική, αν και δεν παίζουν οι ίδιοι μουσικά όργανα. Τα παιδιά τους μαθαίνουν να χειρίζονται τη φωνή τους από πολύ μικρά, με τον χαρακτηριστικό τσιγγάνικο τρόπο.

Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί και η εξής διαπίστωση, οι Ρομά, κατά κανόνα, φέρουν δύο ονόματα. Το ένα είναι αυτό με το οποίο συστήνονται στους μπαλαμέ και με το οποίο έχουν βαφτιστεί, ενώ το άλλο μπορεί να είναι: α) το υποκοριστικό του

¹⁴⁶ Μάλιστα, σπάνια θα συναντήσει κανείς γυναίκα – «Ρόμιν» ή κορίτσι – «τσάι» με κομμένα κοντά μαλλιά.

¹⁴⁷ Τερζοπούλου Μ., Γεωργίου Γ., *Οι Τσιγγάνοι στην Ελλάδα. Ιστορία-Πολιτισμός*. Γ.Γ.Α.Ε., Αθήνα 1998

¹⁴⁸ Αυτό αποτελεί απαραίτητο εργαλείο για τις δουλειές τους, ενώ η κινητή τηλεφωνία αποδεικνύεται στη δική τους περίπτωση πάρα πολύ χρήσιμη.

ίδιου ονόματος (π.χ. Ελένη – Νίτσα), που θεωρείται, ωστόσο, διαφορετικό όνομα, β) ένα άλλο όνομα της «μπαλαμανές» γλώσσας (π.χ. Παναγιώτα – Όλγα) ή γ) ένα όνομα σε άλλη γλώσσα (π.χ. Γιώργος – Ιμπραήμ). Μόλις γεννιέται ένα παιδί, του δίνουν το όνομα με το οποίο θα το βαφτίσουν, ενώ του προσδίδουν παράλληλα και ένα «παρατσούκλι». Υπάρχουν, ακόμη, παιδιά έως και δέκα χρόνων, τα οποία δεν έχουν βαφτιστεί.

Επίσης χαρακτηριστικό είναι ότι σε ένα μεγάλο ποσοστό ζευγαριών, νέων και μεγαλύτερων, η σύζυγος είναι μεγαλύτερη σε ηλικία από τον σύζυγο. Ίσως η αιτία για την προτίμηση αυτή να είναι η ίδια με αυτή για την οποία κάποιες από τις ομάδες των μη – Ρομά, στην υπόλοιπη Ελλάδα ακολουθούσαν την ίδια τακτική¹⁴⁹. Τέλος, ίσως να είναι οι σκληρές συνθήκες κάτω από τις οποίες ζουν, η αιτία που κάνει τις νέες κοπέλες να δείχνουν σε ηλικία ακόμη και δέκα χρόνια μεγαλύτερες από όσο είναι. Και τα άτομα τρίτης ηλικίας που ζουν στον καταυλισμό είναι ελάχιστα σε σχέση με τα λοιπά.

Κοινωνική οργάνωση.

Οι περισσότεροι Ρομά της Καρυδιάς είναι εγγεγραμμένοι στους δημοτικούς καταλόγους της Καλαμάτας και της Μεσσήνης. Στην πλειοψηφία τους οι οικογένειές τους είναι πολύτεκνες – τουλάχιστον αυτές που δεν είναι νεοσύστατες, με ελάχιστες εξαιρέσεις. Η εκπροσώπηση των κατοίκων του καταυλισμού προς τον κόσμο των μπαλαμέ γίνεται τα τελευταία πέντε χρόνια από τον πρόεδρο του καταυλισμού, τον κ. Σταύρο Αριστόπουλο (επίσης πολύτεκνο, πατέρα έντεκα παιδιών). Ο κ. Αριστόπουλος δεν έχει εκλεγεί με τις γνωστές σε εμάς διαδικασίες, ωστόσο είναι σημαντικό ότι απολαμβάνει την εμπιστοσύνη των κατοίκων του καταυλισμού του.

Επαγγελματική δραστηριότητα.

Υπάρχουν πολλές γυναίκες – λιγότερο ή περισσότερο ηλικιωμένες – οι οποίες ασχολούνται με τη χειρομαντεία, φτιάχνουν «φυλακτά», λένε «το φλιτζάνι» και τη μοίρα. Πιστεύουν πολύ στο «μάτι» – το φοβούνται αρκετά – ενώ από την άλλη είναι πάντα πρόθυμες να κάνουν φιλοφρονήσεις, στη δική τους γλώσσα ή στη μπαλαμανές. Όταν γίνεται κάποια φιλονικία μέσα στον καταυλισμό, τρέχουν όλοι να τη δουν και, πιθανότατα, να βοηθήσουν στη διακοπή της.

Επιδημιολογικά χαρακτηριστικά-Ασθένειες.

Εκτός αυτών, στον οικισμό παρατηρούνται και αρκετά μεγάλες συχνότητες κωφών, εκ γενετής ή λόγω ατυχημάτων, ενώ εμφανίζονται και κάποιες ασθένειες οι οποίες πλέον αποφεύγονται στις περισσότερο αναβαθμισμένες κοινωνίες – π.χ. πόνος του αυτιού που οφείλεται σε αυξημένη συγκέντρωση σμήγματος (κεριού). Επίσης αρκετές είναι οι περιπτώσεις εγκαυμάτων και άλλων ατυχημάτων, που αποτελούν το λόγο για τον οποίο οι Ρομά επισκέπτονται συχνά το νοσοκομείο, ενώ δεν απουσιάζουν οι περιπτώσεις ατόμων με διανοητικές παθήσεις. Τα περισσότερα παιδιά κυκλοφορούν στον καταυλισμό ξυπόλητα – ιδίως αυτά που είναι πολύ μικρά, τα οποία συνήθως μένουν και γυμνά – σε αντίθεση με τη σεμνότητα που επιδεικνύουν κατά κανόνα, όταν μεγαλώνουν¹⁵⁰.

¹⁴⁹ Σε κάποια χωριά, π.χ. των Γιαννιτσών, οι σλαβόφωνοι Έλληνες πάντρευαν τις κόρες τους με μικρότερους σε ηλικία νέους, με το σκεπτικό να μεγαλώνουν τα κορίτσια τα παιδιά του ζευγαριού, όσον καιρό ο σύζυγος θα υπηρετεί τη θητεία του στο στρατό.

¹⁵⁰ Παυλή Μ., Σιδέρη Α., *Οι Τσιγγάνοι*, Γ.Γ.Λ.Ε., Αθήνα, 1990

Οι μικρότερες ηλικίες.

Τα παιδιά των Ρομά έχουν μια ιδιαίτερως φιλόξενη συμπεριφορά, και δη αυτά που έχουν παρακολουθήσει τα μαθήματα του σχολείου, παιδιά που αποπνέουν έναν επιτυχημένο συνδυασμό του μητρικού τους ταμπεραμέντου και των εκδηλώσεων πολιτισμού που διδάχθηκαν. Χαρακτηριστική είναι η έλλειψη φόβου που τα διακρίνει, το θάρρος τους να μιλούν με τους μεγαλύτερους, είτε Ρομά είτε μπαλαμέ.

Τα παιδιά αυτά γεμίζουν τις ώρες της ημέρας τους με παιχνίδι, τραγούδια, χορό, δουλειές πλάι στους γονείς τους. Αγαπούν πολύ την ιδέα του σχολείου και ρωτούν συνεχώς πότε θα αρχίσει και πάλι, παρά το ότι οι προδιαγραφές του λυόμενου επιδέχονται πολλές βελτιώσεις – αυτό, άλλωστε, είναι κάτι που απασχολεί, κατά κανόνα, τους μεγάλους και όχι τους μικρούς. Κάποια από τα παιδιά του καταυλισμού έχουν παρακολουθήσει ή και παρακολουθούν κανονικά τα μαθήματα σε σχολεία της Μεσσηνίας ή της Καλαμάτας.

Οι μικροί Ρομά της Καρυδιάς δεν έχουν τα ενδιαφέροντα που έχουν τα παιδιά των μπαλαμέ, στην ίδια ηλικία. Ούτε βιβλία διαβάζουν, ούτε ομαδικά παιχνίδια γνωρίζουν πολλά, ούτε οι δημιουργικές τους ασχολίες καταλαμβάνουν μεγάλο φάσμα επιλογών. Έχουν μεγάλη άνεση σε όλα τα σπίτια των Ρομά, ακόμη και αν αυτοί δεν είναι συγγενείς τους.

Στην επόμενη σελίδα δίνονται τα περισσότερο ενδεικτικά από τα παραπάνω χαρακτηριστικά σε σχηματική εικόνα, για ευκολότερη ανάγνωση.

Πηγή : Ίδια η έρευνα.

3.4.3: Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΘΙΓΓΑΝΩΝ ΤΟΥ ΚΑΤΑΥΛΙΣΜΟΥ – ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ .

Στα πλαίσια ολοκλήρωσης της εργασίας μας , σημαντικό εργαλείο για να κατανοήσουμε και να παρατηρήσουμε από κοντά τον τρόπο ζωής και την καθημερινότητα των Αθίγγανων του καταυλισμού Καρυδιάς αποτέλεσε η έρευνα.

Για τον λόγο αυτό θέλοντας να καταγράψουμε την καθημερινότητα των Αθίγγανων του καταυλισμού επισκεφθήκαμε τον καταυλισμό δύο εβδομάδων (14 Φεβρουαρίου έως 27 Φεβρουαρίου) και παρατηρήσαμε τους κάτοικους, έτσι ώστε παράλληλα να έχουμε πληροφορίες για να μπορούμε να χαρτογραφήσουμε την κατάσταση του καταυλισμού.

Κατά την διάρκεια της έρευνας, την πρώτη μέρα οι συνομιλητές μας ήταν ο μόνος κάτοικος του καταυλισμού, δύο μικρά παιδιά τα οποία συναντήσαμε στην αυλή του καταυλισμού, τα οποία μόλις είχαν τελειώσει το σχολείο. Οι συνομιλητές μας μας ενημέρωσαν για τα υπόλοιπα παιδιά του καταυλισμού, οι οποίοι έρχονται να κάθονται στην αυλή και για όλους του καταυλισμού.

Ιδιαίτερη εντύπωση , τα οποία είναι χαρακτηριστικά του καταυλισμού (συνήθως πρωινές ώρες) και η παρουσία των ανδρών της οικογενείας .Σε συνομιλίες με κάποιους κάτοικους των καλυβιών μας απαντούσαν πως τα παιδιά τους έρχονται να κάθονται στην αυλή αναγκασμένοι να δουλεύουν για τις ανάγκες των οικογενειών τους .

Τις ημέρες που ο καιρός ήταν ηλιόλουστος σχεδόν όλοι οι Αθίγγανοι καθόταν έξω από τις καλύβες τους συζητώντας και καπνίζοντας σε αντίθεση με φορές που έβρεχε και οι περισσότεροι βρισκόταν μέσα στις καλύβες και κοιμόταν .

Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως σχεδόν όλες οι κοπέλες έπλεναν τις κουβέρτες και τα χαλιά των καλυβιών τους στο δρόμο πατώντας τα δυνατά με τα πόδια , ενώ οι μητέρες των οικογενειών μαγείρευαν ή καθάριζαν την καλύβα.

Όσον αφορά τις διατροφικές τους συνήθειες το διάστημα των ημερών που επισκεπτόμασταν τον καταυλισμό στην πλειοψηφία τους οι Αθίγγανοι έτρωγαν όσπρια (φακές ,φασόλια) ενώ οι περισσότεροι από αυτούς έτρωγαν έξω και μόνοι τους.

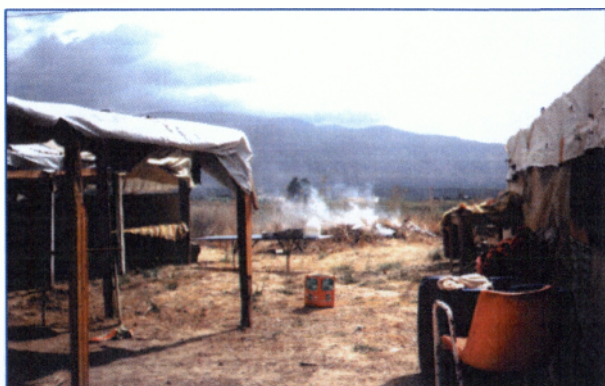
Οι μεγαλύτεροι σε ηλικία καθόταν επίσης έξω καπνίζοντας και συζητώντας χωρίς να ασχολούνται με κάποια εργασία , ενώ λίγοι ήταν αυτοί που κοιμόταν. Έκπληξη πάντως μας προκάλεσε το γεγονός πως δεν υπήρχαν πολλοί υπερήλικες

¹⁵¹ Πηγή : Ίδια η έρευνα.

στον καταυλισμό (μόλις δέκα άτομα) γεγονός που πιστοποιεί πως οι Αθίγγανοι πεθαίνουν σε μικρή ηλικία, ενώ σε μία συνομιλία με κάποιους Αθίγγανους του καταυλισμού μας εκμυστηρεύτηκαν πως δεν είναι αναγκαίοι για τον καταυλισμό αφού η παραγωγική τους προσφορά έχει τελειώσει .

Χαρακτηριστικό επίσης είναι και το γεγονός πως όλα σχεδόν τα παιδιά του καταυλισμού από τα οποία τα περισσότερα ήταν ξυπόλυτα έπαιζαν συνεχώς με τα νερά και τα σίδερα που υπήρχαν πεταμένα από τα εργοστάσια της περιοχής .Ενώ οι μεγαλύτεροι κυρίως έφηβοι ασχολούνται αποκλειστικά με το πλύσιμο των αυτοκινήτων τους συγκεντρωμένοι σε επιμέρους παρέες .

Όσον αφορά τις απογευματινές τους ασχολίες οι περισσότεροι μετά το φαγητό συνήθως ή κοιμούνται ή καίνε τα σκουπίδια που βρίσκονται γύρω από τις καλύβες τους ή επιδιορθώνουν τις καλύβες τους .

Κατά την διάρκεια των περιηγήσεών μας μείναμε έκπληκτοι αντικρίζοντας μια καλύβα η οποία ήταν

κυριολεκτικά μέσα στον βάλτο και στην οποία έμενε μόνη της μια ηλικιωμένη. Αφού συνομιλήσαμε μαζί της χαρακτηριστική ήταν η αναφορά της για τα ποντίκια που βρίσκονται μέσα στην καλύβα , ενώ μας έδειξε δαγκώματα στα πόδια της .

Παρατηρώντας λοιπόν τον καταυλισμό σταθήκαμε στο γεγονός πως αυτοί οι Αθίγγανοι που έμεναν κοντά στην καλύβα του προέδρου κ. Σταύρου Αριστόπουλου , από τον οποίο πήραμε την άδειά του ώστε να μπούμε στον καταυλισμό , πρόσεχαν περισσότερο τις καλύβες τους γύρω από τις οποίες δεν υπήρχαν σκουπίδια και οι οποίες ήταν πολύ πιο καθαρές σε αντίθεση με αυτές που βρισκόταν προς το τέλος του καταυλισμού. Αξιοσημείωτη επίσης είναι και η εμπιστοσύνη όλων των Αθίγγανων του καταυλισμού στο πρόσωπο του κ. Αριστόπουλου.

Ιδιαίτερη βεβαίως εντύπωση μας έκανε το γεγονός πως όλοι οι Αθίγγανοι του καταυλισμού μας μιλούσαν για τα στεγαστικά δάνεια που περιμένουν, αυτό ήταν και το θέμα που τους απασχολούσε περισσότερο από κάθε τι .Χαρακτηριστικό είναι πως πολλοί από αυτούς δε δεν είχαν κάνει αίτηση ακόμη κι αν το δικαίωτο φοβούμενοι ή μη γνωρίζοντας περί τίνος πρόκειται .

Την τελευταία ημέρα της επίσκεψής μας στον καταυλισμό αφού ευχαριστήσαμε τους δύο μικρούς μας ξεναγούς Παναγιώτη και Στέλλα καθώς και τον κ. Αριστόπουλο , σε συνομιλία που είχαμε με έναν από τους παλαιότερους του καταυλισμού τον κ. Ρούπα, σε ερώτησή μας «που θάβουν τους νεκρούς τους»,αφού στα νεκροταφεία σπάνια βλέπουμε τάφους Αθίγγανων , η απάντηση που πήραμε ήταν πρωτόγνωρη για εμάς .Μας απάντησε πως τους θάβουν στο κέντρο της καλύβας και είτε μετακινούνται καταστρέφοντάς την, είτε μετακινούνται (πάντα μέσα στα όρια του καταυλισμού) αφήνοντάς την άθικτη .Γεγονός το οποίο όμως δεν γινόταν να αποδείξουμε .

3.5 : ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΘΙΓΓΑΝΟΥΣ ΤΗΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ.

Οι τοπικοί φορείς παίζουν όπως γνωρίζουμε αποφασιστικό ρόλο στην παραπέρα ευαισθητοποίηση των δημοτών τους. Μπορούν να πάρουν σημαντικές πρωτοβουλίες όσον αφορά την επίλυση ζητημάτων μερίδας δημοτών (Αθίγγανοι) με καιρία προβλήματα. Όπως το ζήτημα της πολιτογράφησης, εγγραφής στα μητρώα, εγκατάστασης και στέγασης, εκπαίδευσης καθώς και διέλευση και παραμονής στο συγκεκριμένο τόπο όπου ασκούν τις αρμοδιότητές τους.

Όσον αφορά τα ζητήματα των Αθίγγανων στο νομό Μεσσηνίας και συγκεκριμένα στους Δήμους Καλαμάτας και Μεσσήνης καταγράφοντας την τελευταία δεκαπενταετία τις ενέργειες που έχουν γίνει και αυτές που θα έπρεπε να υλοποιηθούν. Παρατηρούμε «μεγάλα αγκάθια» για την υλοποίηση αυτών.

Δήμος Καλαμάτας

Αναλυτικότερα το 1997 ο Δήμος Καλαμάτας κατέθεσε αίτηση ασφαλιστικών μέτρων σε βάρος 70 οικογενειών Ρομά στη βιομηχανική ζώνη Καλαμάτας όπου και διέμεναν για περίπου 5 χρόνια. Η αιτιολογία για τη δίωξη ήταν ότι υπάρχουν σχέδια ανάπτυξης της περιοχής. Υιοθετήθηκε η πρόταση αγοράς οικοπέδων σε άλλη περιοχή, αξίας 70 εκατομμυρίων δρχ., από τη Νομαρχία και με επιχορήγηση του Υπουργείου Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων¹⁵². Το Νοέμβριο του 1999 είχε σχηματιστεί η επιτροπή για την υλοποίηση του πλειστηριασμού. Ο πλειστηριασμός πραγματοποιήθηκε, αλλά δεν επέφερε αποτελέσματα, καθώς κανείς ιδιοκτήτης δεν προσφέρθηκε να πουλήσει τα κτήματά του στη Νομαρχία. Προτάθηκε η ιδέα να προχωρήσει η Νομαρχία σε αναγκαστικές απαλλοτριώσεις γης. Όμως, είναι πιθανό ότι οι αναγκαστικές απαλλοτριώσεις θα δημιουργούσαν αντιδράσεις υπέρ των θιγομένων ντόπιων κατοίκων¹⁵³. Φυσικό επακόλουθο ήταν να μην υλοποιηθεί το σχέδιο για την κατασκευή των κατοικιών το οποίο θα αναλάμβανε ο κρατικός Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας.

Προς το παρόν οι Ρομά διαμένουν σε ένα εξαθλιωμένο καταυλισμό στην περιοχή, χωρίς στοιχειώδη υποδομή. Οι συνεχείς βροχοπτώσεις και ο εδαφολογικός χώρος που διαμένουν τώρα (Βιομηχανική Ζώνη Καλαμάτας) οι Ρομά δυσχεραίνουν κατά πολύ τις συνθήκες διαβίωσής τους καθώς καλούνται να αντιμετωπίσουν εκτός από την αδιαφορία της πολιτείας και τα στοιχεία της φύσης.

Δήμος Μεσσήνης

Χαρακτηριστικό παράδειγμα του γεγονότος αυτού είναι το Αποφασίζειν του Δημοτικού Συμβουλίου Μεσσηνίας και η έκλυσή του προς την πολιτεία την 1/4/1998 με αφορμή τις ζημιές που προκλήθηκαν από την κακοκαιρία στους Αθίγγανους της περιοχής της Μεσσήνης το Μάρτιο του 1998 α) να αποζημιωθούν οι πληγέντες άστεγοι αθίγγανοι και β) να προχωρήσει επιτέλους το πρόγραμμα ένταξης στο

¹⁵² Ο φάκελος της υπόθεσης παραδόθηκε στο Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας και μέχρι το Νοέμβριο 1999 είχε σχηματισθεί η επιτροπή για την υλοποίηση του πλειστηριασμού. Ο πλειστηριασμός πραγματοποιήθηκε, αλλά δεν απέφερε αποτελέσματα, καθώς κανείς ιδιοκτήτης δεν προσφέρθηκε να πουλήσει τα κτήματα του στη Νομαρχία. Προτάθηκε η ιδέα να προχωρήσει η Νομαρχία σε αναγκαστικές απαλλοτριώσεις γης. Όμως, είναι πιθανό ότι οι αναγκαστικές απαλλοτριώσεις θα δημιουργήσουν αντιδράσεις υπέρ των θιγομένων ντόπιων κατοίκων.

¹⁵³ Διαδίκτυο, www.greekhelsinki.gr

κοινωνικό σύνολο της ευπαθούς αυτής τάξης¹⁵⁴. Το αποφασίζειν του τότε Δημοτικού Συμβουλίου Μεσσήνης στάλθηκε για δημοσίευση στο τοπικό τύπο, στους βουλευτές του Νομού, στο Νομάρχη Μεσσηνίας καθώς και στον Υπουργό Υγείας και Πρόνοιας. Απάντηση δε δόθηκε ποτέ.

Νομαρχία Μεσσηνίας

Όσον αφορά το Οικιστικό Πρόγραμμα Στέγασης των Αθίγγανων των Δήμων Καλαμάτας και Μεσσήνης σύμφωνα με το σχετικό έγγραφο και με αριθμό πρωτοκόλλου 10747 μετά την αγορά των γηπέδων για εγκατάσταση των Αθίγγανων και αποστολή προς την Περιφέρεια Πελοποννήσου στο Γραφείο του Γενικού Γραμματέα 25.000.000.δρχ για έργα υποδομής του χώρου αυτού πραγματοποιήθηκε σύσκεψη από τους κ.κ. Νομάρχη, Δημάρχους Μεσσήνης και Καλαμάτας στο Υπουργείο Εσωτερικών. Κατά την σύσκεψη δεν άργησαν να διαπιστωθούν τα παρακάτω προβλήματα που αφορούσαν, την μεταφορά λυόμενων λόγω ακαταλληλότητας του χώρου που πρέπει να επιχωματωθεί, τα χορηγηθέντα χρήματα που ήταν ανεπαρκέστατα για την επιχωμάτωση των γηπέδων καθώς επίσης και τις μελέτες ύδρευσης-ποτισμού- αποχέτευσης που δεν μπορούσαν να γίνουν, διότι δεν υπάρχει πολεοδομική μελέτη που απαιτεί χωροταξική δέσμευση.

Τελικά αποφασίστηκε να επιχωματωθεί ο χώρος και το Υπουργείο Εσωτερικών να δώσει έγκριση δημοπράτησης.

Παρόλα αυτά, η μελέτη συντάχθηκε αλλά η έγκριση ουδέποτε εδόθη μέχρι και σήμερα.

Όσον αφορά τα ζητήματα που έχουν σχέση με τη μερική απασχόληση και υπηρεσίες κοινωνικού χαρακτήρα η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας και συγκεκριμένα η Διεύθυνση Πρόνοιας συνέταξε Επιχειρησιακό Πρόγραμμα σύμφωνα με το Ν.3174/2003¹⁵⁵.

Δίνεται μεγάλη βαρύτητα στην παροχή υπηρεσιών υποστήριξης και κοινωνικής ένταξης του Δήμου Καλαμάτας και Μεσσήνης.

Οι νέες οικονομικές συνθήκες ανάγκασαν τους Τσιγγάνους να εγκαταλείψουν τα παραδοσιακά επαγγέλματα που ασκούσαν όπως την μεταλλουργία, την κατασκευή και συντήρηση εργαλείων και σκευών, το μεταπρατισμό, τη ζωεμπορία. Η αλλαγή που έχει επέλθει στην οργάνωση της παραγωγής και του εμπορίου σε συνδυασμό με τις εργασιακές και εκπαιδευτικές ανεπάρκειες των Τσιγγάνων τους αναγκάζει να εργάζονται ως εποχιακοί εργάτες στη συγκομιδή γεωργικών προϊόντων και ως γυρολόγοι μικροπωλητές, οι περισσότεροι των οποίων δε διαθέτουν άδεια και γι' αυτό διώκονται από τις Αρχές. Τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Τσιγγάνοι και σχετίζονται με το κοινωνικό τους αποκλεισμό είναι :

- Οι υποτυπώδεις συνθήκες διαβίωσης
- Το υψηλό ποσοστό αναλφαβητισμού, (60% σύμφωνα με την εθνική επιτροπή για τα ανθρώπινα δικαιώματα)
- Το περιθωριακό και ανεπιθύμητο τύπο εργασίας που ασκούν.

Οι δράσεις για την παροχή υπηρεσιών υποστήριξης καθορίζονται από κάποιες παραμέτρους και αφορούν τους αποκλεισμούς που υφίσταντο οι Αθίγγανοι. Για παράδειγμα το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης

¹⁵⁴ Ψήφισμα Δημοτικού Συμβουλίου Μεσσήνης, 2/4/1998.

¹⁵⁵ Φ.Ε.Κ. τεύχος I, αριθ. φύλου 205.

Μεσσηνίας έχει σαν στόχο την υλοποίηση δράσεων όπως η πληροφόρηση, η συμβουλευτική και ψυχοκοινωνική υποστήριξη, η ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων καθώς και την άρση των διακρίσεων με ενδυνάμωση και εμπύχωση των ατόμων που κινδυνεύουν να αποκλειστούν κοινωνικά ή είναι ήδη αποκλεισμένοι (Αθίγγανοι).

Για να αποδοθούν όμως τα προσδοκώμενα αποτελέσματα θα πρέπει να δημιουργηθούν δύο ομάδες εργασίας στελεχωμένες με εξειδικευμένο προσωπικό, το οποίο μέχρι και πριν ενός χρόνου δεν έχει βρεθεί όπως τρεις (3) ψυχολόγοι, δύο (2) κοινωνιολόγοι, ένα (1) κοινωνικής εργασίας Π.Ε., δύο (2) κοινωνικής εργασίας Τ.Ε., δύο (2) επισκεπτών υγείας, δύο (2) επιμελητές πρόνοιας – κοινωνικοί φροντιστές Δ.Ε., ένα (1) διοικητικοί με γνώση Η/Υ και ένα (1) οδηγού¹⁵⁶.

Μπορεί το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα να συντάχθηκε, παρόλα αυτά υπήρχε έλλειψη του απαιτούμενου εξειδικευμένου προσωπικού. Έτσι λοιπόν η έναρξη, λειτουργία, παροχή υπηρεσιών θα γινόταν όταν είχε προσληφθεί το παραπάνω προσωπικό.

Συμπερασματικά με την καταγραφή των παραπάνω στοιχείων μπορούμε να πούμε πως :

- Τα ιστορικά στοιχεία και άλλες πληροφορίες που διασώζονται τοποθετούν την πρώτη εμφάνιση των Αθίγγανων στη Μεσσηνία γύρω στον 15^ο αι. Η παρουσία της ομάδας αυτής, συνήθως στα όρια δήμων και κοινοτήτων δημιουργεί συχνά προβλήματα συνύπαρξης, ρατσισμού, και περιθωριοποίησης.
- Η Μεσσηνίας φιλοξενεί έναν σημαντικό αριθμό Ρομά. Από τις 97 καταγεγραμμένες οικογένειες , οι 51 δήλωσαν οικογενειακή μερίδα στην **Μεσσήνη**, οι 16 στην **Καλαμάτα**.
- Στις 6 Ιουνίου 2002 ιδρύθηκε Σωματείο με την επωνυμία «Σύλλογος Τσιγγάνων Μεσσήνης και Νομού Μεσσηνίας» με έδρα την Μεσσήνη Μεσσηνίας. Τα μέλη Σωματείου είναι τακτικά και επίτιμα. Τακτικά μέλη του Σωματείου μπορούν να εγγραφούν όλοι οι αθίγγανοι οπουδήποτε και αν κατοικούν στη Μεσσηνία. Πόροι του σωματίου είναι οι ετήσιες εισφορές , τα δικαιώματα εγγραφής , δωρεές, κρατικές επιχορηγήσεις, επιχορηγήσεις Οργανισμών , έρανοι , κληρονομές , έκτακτες εισφορές , και κάθε άλλο έσοδο από νόμιμη αιτία .
- Το Δεκέμβριο του 1994 οι σκηνίτες που ζούσαν στην περιοχή του ποταμού Παμμίσου, που βρίσκεται στο μέσον της διαδρομής Καλαμάτας – Μεσσήνης, αναγκάστηκαν λόγω θεομηνίας να εγκαταλείψουν τον τόπο αυτόν, αναζητώντας κάποιον πιο ασφαλή. Ως τέτοιος θεωρήθηκε η βιομηχανική περιοχή της Καλαμάτας, που είναι γνωστή με το όνομα «Καρυδιά». Η κατάσταση που παρουσιάζει ο καταυλισμός των Ρομά στην Καρυδιά δεν διαφέρει από την γενική περιγραφή των καταυλισμών. Όλες οι παράγκες αποτελούνται από έναν ενιαίο χώρο μέσα στον οποίο διαβιούν όλα τα μέλη της οικογένειας.
- Οι περισσότεροι Ρομά της Καρυδιάς είναι εγγεγραμμένοι στους δημοτικούς καταλόγους της Καλαμάτας και της Μεσσήνης
- Το Διαδημοτικό Δίκτυο για την Υποστήριξη των Ελλήνων Τσιγγάνων με έγγραφο που έστειλε στο Δημαρχείο Μεσσήνης κάνει γνωστό ότι πρόκειται να υλοποιήσει ένα καινούριο πρόγραμμα στα πλαίσια της Καταπολέμησης του

¹⁵⁶ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μεσσηνίας, Διεύθυνση Πρόνοιας, Ν.3174/2003

Αποκλεισμού από την Αγορά εργασίας με θέμα την Διάδοση μεθοδολογικών προτύπων νέου τύπου για την υποστήριξη της κοινωνικής ένταξης των Τσιγγάνων πολιτών

- Μετά την αγορά των γηπέδων για εγκατάσταση των αθίγγανων και την αποστολή του χρηματικού ποσού των 25.000.000 δρχ. για έργα υποδομής του χώρου αυτού(αρ.πρωτ10747), σε σύσκεψη που πραγματοποιήθηκε διαπιστώθηκε ότι καμία μεταφορά λυομένων δεν μπορεί να γίνει λόγω ακαταλληλότητας του χώρου που πρέπει να επιχωματωθεί.
- Αξίζει να σημειωθεί ότι αυτό το διάστημα βρίσκετε σε εξέλιξη και το πρόγραμμα «ολοκληρωμένος προγραμματισμός δράσεων για τους Τσιγγάνους» από τους Δήμους Καλαμάτας και Μεσσήνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : Η ΥΓΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΑΘΙΓΓΑΝΩΝ ΤΗΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ.

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να προσδιορίσουμε τα επιδημιολογικά χαρακτηριστικά των Αθίγγανων μέσα από έρευνες που έχουν κατά καιρούς πραγματοποιηθεί από διάφορες ομάδες τόσο σε πανελλαδικό, εθνικό επίπεδο όσο και σε τοπικό (Νομό Μεσσηνίας). Θα μελετήσουμε τις διαδικασίες πρόσβασης των Αθίγγανων στο Υγειονομικό Σύστημα της περιοχής τους πρωτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο. Τέλος θα παρουσιάσουμε και τις δράσεις της πολιτείας και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για την αντιμετώπιση των Υγειονομικών προβλημάτων των Αθίγγανων στους Τοπικούς Καταυλισμούς τους στο Νομό Μεσσηνίας.

4.1 : ΕΠΙΔΗΜΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΤΣΙΓΓΑΝΟΥΣ

Η άποψη ότι οι διάφοροι δείκτες υγείας ενός λαού εξαρτώνται κατά το μεγαλύτερο ποσοστό από κοινωνικούς και πολιτιστικούς παράγοντες¹⁵⁷, όπως π.χ. οι συνθήκες διαβίωσης, εργασίας και διατροφής και λιγότερο από την ιατρική και το υγειονομικό σύστημα, δύσκολα μπορεί σήμερα να αμφισβητηθεί, αν λάβει κανείς υπόψη τα συμπεράσματα της κοινωνικής ιατρικής και της κοινωνιολογίας της υγείας¹⁵⁸.

Η πρόοδος ενός λαού καταφαίνεται και από τις μεθόδους που αυτός έχει αναπτύξει προκειμένου να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η άνοδος του προσδόκιμου επιβίωσης, όσο ανακαλύπτονται θεραπείες για τις διάφορες ασθένειες. Κάτι τέτοιο, όμως, δεν φαίνεται να έχει επιτευχθεί από τους Ρομά.

Είναι γνωστές στους περισσότερους οι συνθήκες μέσα στις οποίες ζουν οι Ρομά σκηνίτες, συνθήκες που χαρακτηρίζονται από παντελή απουσία όλων εκείνων των διευκολύνσεων που για τους μπουλαμούς θεωρούνται απολύτως απαραίτητες. Εδώ θα κάνουμε λόγο για την υγιεινή που αφορά τους ίδιους¹⁵⁹. Και αρχικά θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι Ρομά, όσοι είναι πολιτογραφημένοι και έχουν πρόσβαση στο Σύστημα Υγείας, δεν γνωρίζουν πώς να χρησιμοποιήσουν τις υπηρεσίες του συστήματος, καθώς τους λείπει η απαραίτητη υγειονομική εκπαίδευση¹⁶⁰.

Οι συνθήκες κατοικίας των Ρομ είναι κατά κανόνα απαράδεκτες και στην καλύτερη περίπτωση ανεπαρκείς (υποβαθμισμένα σπίτια χωρίς ύδρευση, αποχέτευση ή παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, διαβίωση σε σκηνές και παραπήγματα κλπ.). Η ιατρική και νοσοκομειακή πραγματικότητα δεν είναι περισσότερο ευνοϊκή. Αναφέρεται ότι σε πολλά κράτη της Ευρώπης, οι γιατροί δεν δέχονται να εξετάσουν Τσιγγάνους ή τους δέχονται με μεγάλη απροθυμία. Ακόμη συχνότερα δυσκολίες εμφανίζονται από τις διοικητικές υπηρεσίες των νοσοκομείων. Δεν γίνονται δεκτοί είτε γιατί δεν έχουν τα απαραίτητα δικαιολογητικά είτε γιατί ανοικτά πλέον απορρίπτονται. Αν η γραφειοκρατία αποτελεί εμπόδιο στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του πολίτη, αυτό ισχύει πολύ περισσότερο για τους αναλφάβητους Τσιγγάνους. Ζώντας μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον οι Ρομά καταλήγουν να είναι ευάλωτοι σε κάθε είδους ασθένεια. Η αντίληψη που επικρατεί είναι ότι οι Ρομά είναι ανθεκτικοί στις κακουχίες, λόγω της σκληραγωγίας στην οποία εξασκούνται από τη μικρή τους ηλικία. Μάλιστα έχει υποστηριχθεί από κάποιους ότι είναι ευεργετική η συνήθεια των Ρομά να κυκλοφορούν με γυμνά πόδια, γιατί έτσι αποφεύγονται οι καρδιοπάθειες. Σύμφωνα με την έρευνα του Φ.Π.Ψ Ιωαννίνων οδηγεί σε διαφορετικά συμπεράσματα. Συγκεκριμένα, οι Ρομά αποδεικνύονται πολύ ευάλωτοι στις διάφορες ασθένειες, ειδικά στις μεταδοτικές. Από τους πληθυσμούς που εξέτασε η παραπάνω έρευνα¹⁶¹, το 90% είχε νοσήσει από Ηπατίτιδα Α (Γράφημα 13), το 60% από Ηπατίτιδα Β (Γράφημα 14) και το 18% ήταν φορείς του ιού (Γράφημα 15).

¹⁵⁷ Τερζοπούλου Μ., Γεωργίου Γ., *Οι Τσιγγάνοι στην Ελλάδα. Ιστορία-Πολιτισμός*, Γ.Γ.Λ.Ε., Αθήνα 1998

¹⁵⁸ Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται στην περίπτωση των διαφόρων κοινωνικών μειονοτήτων. Επιστημαίνεται μάλιστα πως οι ομάδες αυτές είναι επιρρεπείς και απροστάτευτες απέναντι σε ασθένειες άμεσα συναρτώμενες από κοινωνικά προβλήματα όπως η ανεργία, ο κοινωνικός ρατσισμός, η φτώχεια, η έλλειψη εκπαίδευσης.

¹⁵⁹ Τερζοπούλου Μ., Γεωργίου Γ., ό.π σ. 43

¹⁶⁰ Το θέμα της υγείας των Τσιγγάνων αποκαλύπτει το μέγεθος του κοινωνικού αποκλεισμού που υφίστανται. την αναληψία του κοινωνικού σώματος και την κατ' όνομα μόνο ύπαρξη του κράτους πρόνοιας, που θα έπρεπε να μεριμνά για την ποιότητα ζωής των πολιτών.

¹⁶¹ Πληθυσμοί Κάτω Αχαΐας, Αγίας Βαρβάρας, Σοφάδων .

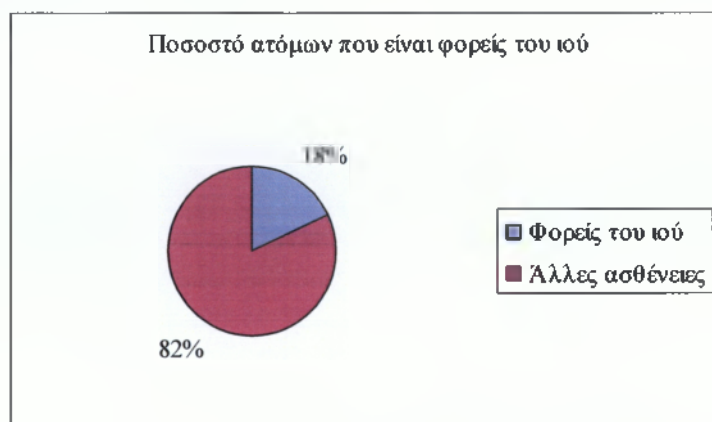
Χαρακτηριστικό είναι ότι σπανίζουν οι γέροντες και οι γερόντισσες στους ρόμικους πληθυσμούς, ο λόγος είναι, σαφώς, ότι πεθαίνουν αρκετά και αρκετοί νέοι¹⁶².

Γράφημα 13 : Ποσοστό ατόμων με Ηπατίτιδα Α

Γράφημα 14 : Ποσοστό ατόμων με Ηπατίτιδα Β

Γράφημα 15: Ποσοστό ατόμων που είναι φορείς του ιού

Πηγή: Έρευνα Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Τμήματος Φ.Π.Ψ.

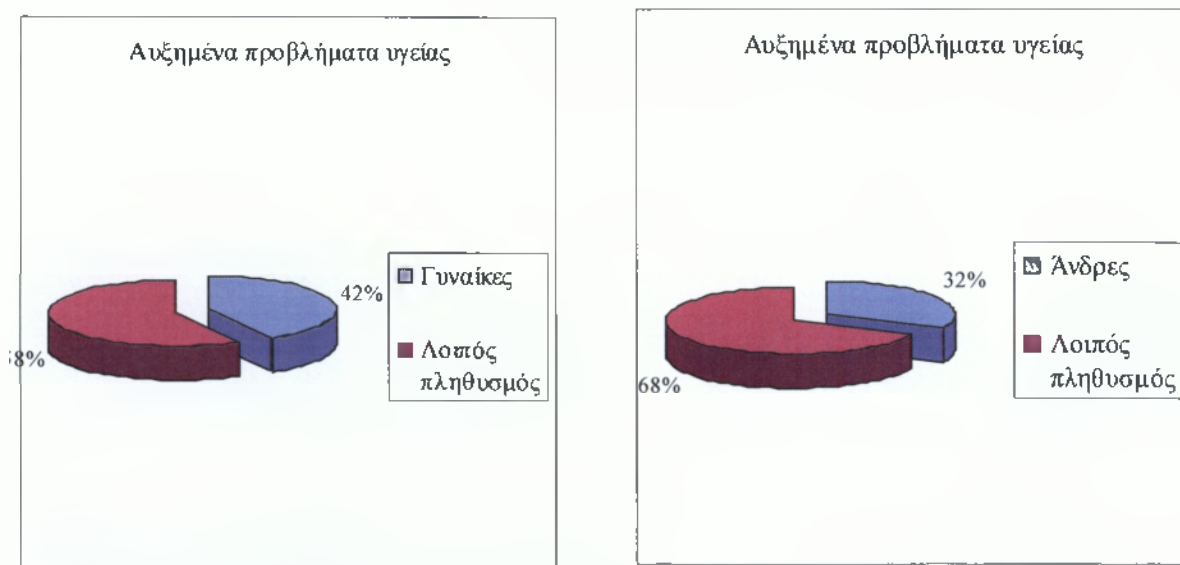
Διάφορες δερματικές παθήσεις δεν λείπουν από το φάσμα των ασθενειών που προσβάλλουν τους Ρομά, ενώ ο χρόνος είναι ο χαρακτήρας των πνευματικών, καρδιαγγειακών, ορθοπεδικών και σε μεγάλο βαθμό νευρο-ψυχιατρικών νοσημάτων (τα τελευταία εμφανίζονται πολύ συχνά στις γυναίκες, πολλές από τις οποίες καταναλώνουν ψυχιατρικά φάρμακα << καλώς ή κακώς>>). Η πρόσληψη των διαφόρων ασθενειών είναι ανύπαρκτη.

Οι οδοντιατρικές παθήσεις εμφανίζονται στο 100% του πληθυσμού. Ελάχιστα είναι τα παιδιά που ολοκλήρωσαν το πρόγραμμα απαραίτητου εμβολιασμού, ενώ ένας λόγος που εξηγεί την πολυτεκνία τους είναι η μέχρι πρότινος ή και νυν παρούσα άγνοια του τρόπου σύλληψης των παιδιών.

¹⁶² Έρευνα Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Τμήματος Φ.Π.Ψ. με θέμα την «Υγειονομική κατάσταση των Ρομά»

Ενδεικτικό ενδιαφέρον αποτελούν και τα αποτελέσματα έρευνας των “Γιατρών του Κόσμου”¹⁶³ τον Ιούνιο του 1999 στις περιοχές Ασπρόπυργου και Νέα Λιόσια. Σύμφωνα με την έρευνα αυτή ποσοστό 99% του πληθυσμού έχει εκτεθεί σε Ηπατίτιδα Α. Το ίδιο ποσοστό για Ηπατίτιδα Β είναι 50%, 18% είναι φορείς, ενώ το υπόλοιπο υγιές 32% αφορά εφήβους 10-18 ετών, που οι περισσότεροι πηγαίνουν σχολείο.

Τα ποσοστά αυτά δεν παρουσιάζονται αυξημένα μόνο σε σχέση με αυτά του λοιπού πληθυσμού. Συγκριτικά στοιχεία από άλλες ευρωπαϊκές πόλεις παρουσιάζουν τα ποσοστά των σκηνιτών Ρομά στην Ελλάδα που δηλώνουν προβλήματα υγείας αυξημένα (42% για τις γυναίκες, 32% για τους άνδρες) (Γράφημα 16 και 17).

Γράφημα 16: Ποσοστό προβλημάτων υγείας για γυναίκες. Γράφημα 17: Ποσοστό προβλημάτων υγείας για άνδρες.

Πηγή: Διεθνείς έρευνα γιατρών του Κόσμου.

Η πρόσβαση των Ρομά στο σύστημα υγείας είναι σχεδόν μηδαμινή. Οι Γιατροί του Κόσμου διαπίστωσαν παντελή έλλειψη παροχής πρωτοβάθμιας υγειονομικής φροντίδας, έλλειψη εμβολιασμών και ιατρικής πληροφόρησης. Οι Ρομά δεν εμπιστεύονται τα νοσοκομεία και τις υπηρεσίες πρωτοβάθμιας υγειονομικής φροντίδας και αδυνατούν να ακολουθήσουν το ρυθμό και τις διαδικασίες που ισχύουν στα ιδρύματα αυτά (εκτός από περιπτώσεις όπου ο γιατρός έχει δημιουργήσει κλίμα εμπιστοσύνης)¹⁶⁴. Τα ποσοστά αυτά είναι κάτω του μισού του αντίστοιχου μέσου όρου για τους Ρομά σε άλλες ευρωπαϊκές πόλεις. Σύμφωνα με τις έρευνες που πραγματοποίησαν οι Γιατροί του Κόσμου- Ελλάδας σε Αθηναϊκούς καταυλισμούς, η μέση ηλικία πρώτου τοκετού της γυναίκας Ρομά είναι τα 16 έτη. Το μέσο μηνιαίο εισόδημα μίας οικογένειας Ρομά σε αυτούς τους καταυλισμούς υπολογίζεται ότι είναι γύρω στις 76.000 δραχ, περίπου το μισό του ελάχιστου μισθού στην Ελλάδα¹⁶⁵.

¹⁶³ Πρόγραμμα ROMEUROPE, Medecins du Monde, Ιούνιος 1999.

¹⁶⁴ Διεθνής έρευνα των γιατρών του κόσμου, 1999.

¹⁶⁵ www.greckhelsinki.gr

Γράφημα 18.: Ποσοστό ασφάλισης

Πηγή : www.greekhelsinki.gr

Όσον αφορά την ασφάλιση τους μόνο το 40% των Ρομά έχει ασφάλιση ενώ το υπόλοιπο 60% είναι ανασφάλιστο. (Γράφημα 18). Από το 40% των ασφαλισμένων μόνο το 30% έχει πλήρη κάλυψη ενώ το υπόλοιπο 10% μερική .

Επίσης κάνοντας λόγο για τις ασθένειες που προσβάλλουν τους σκιανίτες Ρομά σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο συνοικισμό Δενδροποτάμου της Θεσσαλονίκης το 1992 σε κατοίκους που διέμεναν μόνιμα στο καταυλισμό εκείνο αρκετά χρόνια διαπιστώθηκε πως το 48,9% του πληθυσμού αφορούσε αναπνευστικές μολύνσεις, ρευματισμοί και ωτορινολαρυγγολογικές μολύνσεις, το 9,3% αφορά γαστρεντερίτιδα εξ' αιτίας κακής διατροφής και ακάθαρτου νερού, το 3,5% αφορά την ηπατίτιδα, 3,8% καρδιακές και 9,3% νευρικές παθήσεις. Ενώ το υπόλοιπο 25,2% αφορά δερματοπάθειες και ψυχικές ασθένειες¹⁶⁶.

Όσον αφορά τώρα το Νομό Μεσσηνίας και ειδικότερα το Δήμο Καλαμάτας και Μεσσήνης σύμφωνα με έρευνα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μεσσηνίας το Μάιο του 2004 στο καταυλισμό Βρυώνη Καλαμάτας διαπιστώθηκε πως 6 από τα 31 άτομα που πήραν μέρος έχουν Ηπατίτιδα Β, 11 ήταν φορείς και τα υπόλοιπα άτομα ήταν υγιή.

Σύμφωνα με στοιχεία από έρευνα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μεσσηνίας το Μάιο του 2004 που έγινε στο 16^ο Δημοτικό Σχολείο Καλαμάτας στο ειδικό τμήμα Αθίγγανων τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής δεν ήταν και τόσο ενθαρρυντικά καθώς περίπου το 48% των Αθίγγανων που πηγαίνουν σχολείο έχουν εκτεθεί σε Ηπατίτιδα Β ενώ το υπόλοιπο είναι υγιές¹⁶⁷.

¹⁶⁶ Τερζοπούλου Μ., Γεωργίου Γ., ό.π σ.48

¹⁶⁷ Έρευνα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μεσσηνίας το Μάιο του 2004

4.2 : ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΑΘΙΓΓΑΝΩΝ ΤΗΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ.

Ένα χρόνο μετά τους Ολυμπιακούς και το πολυσυζητημένο «Νάιτσουν» με τα καρπούζια να κάνει το γύρο του σταδίου στην τελετή λήξης αυτών, προβάλλοντας ένα κομμάτι της Ελληνικής πραγματικότητας αντικρίζουμε την πραγματική εικόνα των Τσιγγάνων στην Ελλάδα.

Στους καταυλισμούς δεν συναντάει κανείς χαμογελαστούς Τσιγγάνους αλλά εξαθλιωμένα παιδιά και πολυπληθείς οικογένειες που ζουν σε σκουπιδότοπους χωρίς νερό και ηλεκτρισμό. Η πολιτεία και παράλληλα η Τοπική Αυτοδιοίκηση στην προσπάθεια καλύτερευσης των ήδη εξαθλιωμένων συνθηκών διαβίωσης των Αθίγγανων παρόλη την αδιαφορία που δείχνει με τη στάση της έχει προβεί σε ορισμένες δράσεις για την αντιμετώπιση των υγειονομικών τους προβλημάτων.

Νομαρχία Μεσσηνίας

Στα πλαίσια λοιπόν των προβλημάτων αυτών η πολιτεία και συγκεκριμένα το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης σε συνεργασία με τις Αρμόδιες Υπηρεσίες Τοπικής Αυτοδιοίκησης, προέβη στο σχεδιασμό βραχυπρόθεσμων δράσεων καθώς και σε διαδικασίες υλοποίησής των από τους αρμόδιους φορείς και τις οποίες ενέταξε σε ένα πρόγραμμα με τίτλο «Πρόληψη – Διάγνωση – Θεραπεία – Παρακολούθηση», χωρίς ωστόσο να έχει υλοποιηθεί πλήρως.

Συγκεκριμένα οι βραχυπρόθεσμες αυτές δράσεις εστιάζονται :

- Στην καταγραφή της σχέσης που έχουν αναπτύξει οι Έλληνες Τσιγγάνοι (αντιπροσωπευτικό δείγμα του πληθυσμού τους στην Ελλάδα) σε θέματα υγείας- πρόνοιας μέσω ερωτηματολογίων. Στόχος της δράσης αυτής είναι η καταγραφή των αναγκών των καταυλισμών, η κατάσταση υγείας των μελών τους, η πρόσβαση τους σε υπηρεσίες, η αντίληψη τους για τον ρόλο των υπηρεσιών υγείας- πρόνοιας καθώς και το αναγκαίο κόστος που έχουν από αυτές. Αρμόδιοι φορείς υλοποίησης της δράσης αυτής είναι το Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, το Υπουργείο Εσωτερικών, οι Νομαρχίες και τα Πανεπιστήμια..
- Στην δημιουργία κινητής μονάδας παροχής Υπηρεσιών Υγείας –Πρόνοιας σε περιοχές και καταυλισμούς που πλήττονται από περισσότερα προβλήματα με σκοπό να παρέχουν αντιμετώπιση επειγόντων περιστατικών, εμβολιασμούς, κλινικούς ελέγχους, γενικές εργαστηριακές εξετάσεις , παραπομπή στα πλησιέστερα νοσοκομεία εφόσον κριθεί αναγκαίο, τεστ ΠΑΠ και τεστ εγκυμοσύνης, εξετάσεις αίματος και ούρων, γενικές παθολογικές εξετάσεις , καθώς και ορθοπαιδικές οδοντολογικές και καρδιολογικές εξετάσεις . Αρμόδιοι φορείς υλοποίησης της δράσης αυτής είναι το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας ,η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, Ο.Τ.Α, Υπηρεσίες δημόσιας Υγιεινής, ΠΙΚΠΑ και Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.
- Στην κινητοποίηση και ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών υγείας και πρόνοιας, μέσω σεμιναρίων και ημερίδων με σκοπό την καλύτερη ενημέρωση και εκπαίδευση αυτών θέτοντας ως στόχο την άμεση κατανόηση και αντιμετώπιση τόσο των

υγειονομικών όσο και των Προνοιακών προβλημάτων των Αθίγγανων από αυτούς. Φορέας υλοποίησης της δράσης αυτής είναι το Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Γεν. Γραμ. Λαϊκής Επιμόρφωσης , Ο.Τ.Α., Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, Τοπικοί Φορείς .

➤ Στη δημιουργία προγράμματος πληροφόρησης των Ελλήνων μέσω συχνών επισκέψεων και ομιλιών των αρμόδιων σε καταυλισμούς σε καταυλισμούς τους, όσον αφορά θέματα όπως το AIDS, τα ναρκωτικά , το κάπνισμα , ο αλκοολισμός , η εγκυμοσύνη, η διατροφή, η δημόσια υγιεινή και η προσωπική υγιεινή. Επίσης η δράση αυτή εστιάζεται για την καλύτερη ενημέρωση των Αθίγγανων όσον αφορά τις Υπηρεσίες Υγείας – Πρόνοιας καθώς και την έκδοση βιβλιαρίου υγείας παιδιών και ανασφάλιστων . Φορείς υλοποίησης της δράσης αυτής είναι η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης και η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς .

Η υλοποίηση του όλου προγράμματος μπορούμε να πούμε πως θα συνέλαβε σε μεγάλο βαθμό στην αντιμετώπιση των ήδη υγειονομικών και όχι μόνο προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι περισσότεροι Έλληνες Αθίγγανοι σήμερα. Παρόλ' αυτά όμως λόγω έλλειψης κατάλληλου και εξειδικευμένου προσωπικού (γιατροί, νοσηλευτές κοινωνιολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί κλπ) αλλά και άλλων γραφειοκρατικών αιτιών έχει υλοποιηθεί ένα μικρό ποσοστό του όλου προγράμματος καθιστώντας το ακόμη πιο «βραχυπρόθεσμο»¹⁶⁸.

Στο Νομό Μεσσηνίας και συγκεκριμένα στο Δήμο Μεσσήνης το Υπουργείο Υγείας και πρόνοιας σε συνεργασία με το Νοσοκομείο Παίδων, Αγλαΐα Κυριακού, την Ελληνική παιδιατρική Εταιρία και το ΠΕ.ΣΥ.Π Πελοποννήσου στις 26 Μαΐου 2003 υλοποίησε το πρόγραμμα « Προάσπιση – Προαγωγή Υγείας και κοινωνικής ένταξης των Ελλήνων Τσιγγάνων.».

Στόχος του προγράμματος αυτού στελεχωμένο από κινητές μονάδες οι οποίες περιλάμβαναν ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό του ΠΕ.ΣΥ.Π. Πελοποννήσου ήταν η επίσκεψη στον καταυλισμό των Τσιγγάνων του Δήμου Μεσσήνης (περιοχή Παμίσου) η οποία θα είχε ως αποτέλεσμα τη κλινική εξέταση τόσο των παιδιών όσο και των ενηλίκων για διάγνωση τυχούσας ασθένειας ηπατίτιδας Α και Β καθώς και η παροχή εμβολιασμών για των φορέων. Ένα χρόνο αργότερα στις 3-12-04 στα πλαίσια του ίδιου προγράμματος του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης σε συνεργασία με το ΠΕ.ΣΥ.Π Πελοποννήσου μια κινητή μονάδα στελεχωμένη με κλιμάκια του Υπουργείου και ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό του ΠΕ.ΣΥ.Π Πελοποννήσου επισκέφθηκε ξανά τον ίδιο καταυλισμό. Η παρέμβαση αυτή περιλάμβανε την κλινική εξέταση και τον εμβολιασμό μόνο των παιδιών¹⁶⁹.

Το 2001 η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας σε συνεργασία με τον Δήμο Καλαμάτας και Μεσσήνης σε μία προσπάθεια παροχής υπηρεσιών Υγείας πραγματοποίησε στους Αθίγγανους εμβολιασμούς στους καταυλισμούς Παμίσου Μεσσήνης και Βρυώνη Καλαμάτας με σκοπό την πρόληψη και αντιμετώπιση συχνών ασθενειών. Τα άτομα που έλαβαν μέρος στον εμβολιασμό αριθμούν τα 151 από τα οποία τα περισσότερα ήταν παιδιά ηλικίας κάτω των 8 χρόνων. Επίσης ένα μεγάλο ποσοστό ήταν παιδιά μέχρι 15 ετών και σε μικρότερο ποσοστό ήταν παιδιά ηλικίας από 16 έως και 18 ετών. Σε όλα αυτά τα παιδιά πραγματοποιήθηκαν εμβολιασμοί του τύπου D., T.P., D.T. και sabin¹⁷⁰.

¹⁶⁸ Έγγραφο Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μεσσηνίας, Δήμος Μεσσήνης,

¹⁶⁹ Πηγή : Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, Γραφείο Γεν.Γραμ. Πρόνοιας, κ. Μποβιατσή Αν .έγγραφο α.π 122096

¹⁷⁰ Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μεσσηνίας, Δήμος Καλαμάτας, Διεύθυνση Υγειονομικού Ελέγχου, Εμβολιασμός στους καταυλισμούς των Αθίγγανων,2001

Δήμος Καλαμάτας

Στις 17/10/01 η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας και συγκεκριμένα ο Δήμος Καλαμάτας πραγματοποίησε στο 16^ο Δημοτικό Σχολείο Καλαμάτας εμβολιασμούς στο ειδικό τμήμα των Αθίγγανων σε παιδιά ηλικίας από 8-12 ετών. Τα εμβόλια τα οποία έγιναν ήταν το Mantoux και το BCG. Τρία χρόνια αργότερα το 2004 πραγματοποιήθηκε εκ νέου εμβολιασμός στο ίδιο δημοτικό σχολείο στο ειδικό τμήμα Αθίγγανων σε παιδιά 10 ετών και κάτω. Τα εμβόλια τα οποία έγιναν ήταν D.T,P-D, T-DT¹⁷¹.

Δήμος Μεσσήνης

Στις 13/08/2002 ο Δήμος Μεσσήνης σε μία προσπάθεια καταγραφής των υγειονομικών προβλημάτων των Αθίγγανων του καταυλισμού που διαμένουν πλησίον της Ένωσης Γεωργικών Συνεταιρισμών πραγματοποίησε υγειονομικό έλεγχο κατά τον οποίο διαπιστώθηκε ότι τα ακάθαρτα νερά από τις οικιακές χρήσεις (νεροχύτες, πλύσεις ιματισμού) διατίθεται επιφανειακά και η πλύση κλινοσκεπασμάτων που γινόταν στο δρόμο. Πλησίον του καταυλισμού υπήρχαν συσσωρευμένα σίδερα, λάστιχα και διάφορα άλλα άχρηστα αντικείμενα. Αποτέλεσμα του παραπάνω υγειονομικού ελέγχου ήταν η διαπίστωση ανθυγιεινών εστιών, δυσοσμίων και εξαθλιωμένων συνθηκών διαβίωσης των Αθίγγανων που ζούσαν εκεί. Σε μία προσπάθεια αντιμετώπισης του όλου προβλήματος ο Δήμος Μεσσήνης προέβη στην παροχή εμβολίων καθώς και στην ενημέρωση των ίδιων των Αθίγγανων για θέματα δημόσιας υγείας σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης¹⁷².

Στις 05/02/04 ο Δήμος Μεσσήνης με επιστολή του προς το Γενικό Γραμματέα ΥΠΕΣΔΔΑ ζήτησε τη διάθεση πίστωσης 81.000 Ευρώ προκειμένου να προμηθευτεί ο Δήμος Μεσσήνης εννέα σετ λυόμενων τουαλετών που τοποθετήθηκαν στους συνοικισμούς των Αθίγγανων Μεσσήνης και Καλαμάτας σε μία ύστατη προσπάθεια για κάλυψη στοιχειωδών αναγκών τους¹⁷³.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΡΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ & ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΟΣΩΝ ΑΦΟΡΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΥΣΗ ΤΩΝ ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΑΘΙΓΓΑΝΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ.

¹⁷¹ Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μεσσηνίας, Δήμος Καλαμάτας, Διεύθυνση Υγειονομικού Ελέγχου, Εμβολιασμός στους καταυλισμούς των Αθίγγανων ,2004

¹⁷² Πηγή : Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μεσσηνίας, Δήμος Μεσσήνης, Διεύθυνση Υγείας, αρ.πρ. 11169.

¹⁷³ Δήμος Μεσσήνης,5/12/2004, αρ.πρ. 1319.

ΗΜ/ΜΗΝΙΑ	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ
04/10/2000	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Καταγραφή της σχέσης που έχουν αναπτύξει οι Αθίγγανοι του Νομού σε θέματα Υγείας – Πρόνοιας . ✓ Δημιουργία κινητής μονάδας παροχής Υπηρεσιών Υγείας-Πρόνοιας σε καταυλισμούς που πλήττονται περισσότερο . ✓ Κινητοποίηση & ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών Υγείας –Πρόνοιας όσον αφορά των Υγειονομικών προβλημάτων των Αθίγγανων ✓ Δημιουργία προγράμματος πληροφόρησης των Αθίγγανων μέσω συχνών επισκέψεων των αρμοδίων στους καταυλισμούς τους . 	Υπουργείο Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Υπουργείο Εσωτερικών, Υπηρεσίες Δημόσιας Υγιεινής ,Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας, Ο.Τ.Α, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, ΠΙΚΠΑ .
17/05/2001	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Εμβολιασμοί στους Αθίγγανους των καταυλισμών Παμίσου Μεσσηνίας & Βρυώνη Καλαμάτας . 	Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας, Δήμος Καλαμάτας, Δήμος Μεσσηνίας .
17/10/2001	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Εμβολιασμοί στο 16^ο Δημοτικό Σχολείο Καλαμάτας στο ειδικό τμήμα Αθίγγανων. 	Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας, Δήμος Καλαμάτας .
13/08/2002	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Υγειονομικός έλεγχος, εμβολιασμοί & ενημέρωση για θέματα Δημόσιας Υγιεινής στους Αθίγγανους του καταυλισμού πλησίον της Ένωσης Γεωργικών Συνεταιρισμών . 	Δήμος Μεσσηνίας, Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης
26/05/2003	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Κλινική εξέταση & εμβολιασμοί (παιδών & ενηλίκων)Αθίγγανων του καταυλισμού Παμίσου Μεσσηνίας . 	Υπουργείο Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, ΠΕ.ΣΥ.Π Πελοποννήσου, Δήμος Μεσσηνίας .
05/02/2004	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Παροχή εννέα λυόμενων τουαλετών σε καταυλισμούς Μεσσηνίας & Καλαμάτας . 	Υπουργείο Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης , Δήμος Καλαμάτας , Δήμος Μεσσηνίας .
09/03/2004	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Εμβολιασμοί στο 16^ο Δημοτικό Σχολείο Καλαμάτας στο ειδικό τμήμα Αθίγγανων. 	Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας , Δήμος Καλαμάτας .
03/12/2004	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Κλινική εξέταση & εμβολιασμοί (παιδών) Αθίγγανων του καταυλισμού Παμίσου Μεσσηνίας . 	Υπουργείο Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, ΠΕ.ΣΥ.Π Πελοποννήσου, Δήμος Μεσσηνίας .

Πίνακας 19.: Δράσεις της πολιτείας για τους Αθίγγανους της Μεσσηνίας κατά χρονολογική σειρά.

Καταγράφοντας τις ενέργειες της Πολιτείας και των αρμόδιων τοπικών φορέων (Ο.Τ.Α ,Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας κ.τ.λ)για την αντιμετώπιση των Υγειονομικών προβλημάτων των Αθίγγανων του Νομού Μεσσηνίας κατά την τελευταία πενταετία , διακρίνουμε ορισμένα χαρακτηριστικά όσον αφορά :

- ✓ την συνοχή
- ✓ την διαχρονικότητα
- ✓ την ύπαρξη ενιαίου φορέα
- ✓ το βαθμό σημασίας των εν λόγω ενεργειών .

Το ότι δεν υπάρχει για παράδειγμα η ύπαρξη ενός ενιαίου φορέα ο οποίος να επικεντρώνεται στα ζητήματα των ανθρώπων αυτών (Αθίγγανοι)και ο οποίος να ευθύνεται αποκλειστικά και μόνο αυτός αποκλείοντας την εμπλοκή πολλαπλών φορέων για την επίλυση των Υγειονομικών προβλημάτων και όχι μόνο , των Αθίγγανων καθιστά ακόμη πιο δύσκολη την προσπάθεια για επίλυσή τους. Στην τρέχουσα κατάσταση η ύπαρξη πολλών φορέων τοπικών και μη, όσον αφορά την αντιμετώπιση των Υγειονομικών και όχι μόνο προβλημάτων των Αθίγγανων του Νομού Μεσσηνίας έχει σαν φυσικό επακόλουθο να αυξάνεται συνεχώς το φάσμα της γραφειοκρατίας σε όλο του το μεγαλείο και ο επωμισμός ευθυνών να φαντάζει απαγορευτικός, με αποτέλεσμα το κυρίαρχο στοιχείο που να χαρακτηρίζει τις ενέργειες αυτές να είναι η στασιμότητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του γεγονότος αυτού είναι το πρόγραμμα «Πρόληψη – Διάγνωση – Θεραπεία – Παρακολούθηση » του Υπουργείου Υγείας & Κοινωνικής Αλληλεγγύης και το οποίο εδώ και μια πενταετία δεν έχει υλοποιηθεί πλήρως λόγω έλλειψης προσωπικού .

Όσον αφορά την συνοχή των ενεργειών που έχουν γίνει μέχρι σήμερα κατά την τελευταία πενταετία παρατηρούμε πως παρουσιάζονται ασύνδετες μεταξύ τους , με αποτέλεσμα η επόμενη να μη φαντάζει ως φυσικό επακόλουθο της προηγούμενης .Ως συνέπεια της παρατήρησης αυτής είναι ο κακός συντονισμός των τοπικών φορέων , η όχι και τόσο καλή συνεργασία τους και ο επιφανειακός τρόπος αντιμετώπισης όσον αφορά τον τρόπο οργάνωσης και μεθοδικότητας που ακολουθούν για την όσο το δυνατόν βέλτιστη λύση που θα παρουσιάσουν στα των Υγειονομικών προβλημάτων των Αθίγγανων του Νομού Μεσσηνίας . Για παράδειγμα η απολύμανση των χώρων εστίας μολύνσεων καθώς και η απαραίτητη καταγραφή των επιδημιολογικών χαρακτηριστικών ενός καταυλισμού π.χ Καρυδιάς Παμίσου Μεσσηνίας φαντάζουν ενέργειες οι οποίες θα πρέπει να συνδέονται άμεσα με την παροχή εμβολίων ,πράγμα που κατά την τελευταία πενταετία δεν έχει πραγματοποιηθεί .

Πλην όμως από την απουσία συνοχής και την μη ύπαρξη ενός ενιαίου φορέα , χαρακτηριστικά που παρουσιάζουν οι ενέργειες αυτές , αξιοσημείωτη είναι και η απουσία της διαχρονικότητάς τους. Παρατηρώντας τον παραπάνω πίνακα μπορούμε να εξακριβώσουμε πως μέσα σε μια πενταετία στον καταυλισμό Παμίσου Μεσσηνίας πραγματοποιήθηκαν μόλις τρεις εμβολιασμοί γεγονός που δείχνει αν μη τι άλλο την «ευαισθητοποίηση» των τοπικών φορέων .Οι ενέργειες που έγιναν χαρακτηρίζονται μπορούμε να πούμε σπασμωδικές κυρίως για τον λόγο ότι δεν απέβλεπαν σε συγκεκριμένο απώτερο σκοπό, ενώ απουσιάζει και η εφαρμογή ενός πιλοτικού σχεδίου με τις σωστές βάσεις για την αντιμετώπιση και κατά το δυνατόν επίλυση των Υγειονομικών και όχι μόνο προβλημάτων των Αθίγγανων του νομού Μεσσηνίας .

Εξετάζοντας λοιπόν τις ενέργειες αυτές μέσα στα τελευταία πέντε χρόνια οι οποίες μπορούν να καταμετρηθούν στα δάχτυλα των δύο χεριών, διαπιστώνουμε πως εκτός από ελάχιστες μερικές από αυτές, αν όχι όλες είναι ήσσονος σημασίας μπροστά σ' εκείνες που θα έπρεπε να γίνουν εκ των προτέρων. Και τούτο διότι οι εξαθλιωμένες και συνάμα ανθυγιεινές συνθήκες διαβίωσης των Αθίγγανων του Νομού Μεσσηνίας π.χ Καταυλισμός στην Καρυδιά έχουν σαν σοβαρό αντίκτυπο την εμφάνιση εξάπλωση επικίνδυνων επιδημιολογικών ασθενειών οι οποίες δεν μπορούν να αντιμετωπισθούν με την παροχή τριών εμβολιασμών μέσα σε μια πενταετία. Οι απεχθείς συνθήκες διαβίωσης στους καταυλισμούς τους, συσχετίζονται άμεσα με την προβληματική Υγειακή κατάσταση των Αθίγγανων του Νομού Μεσσηνίας.

Η δημιουργία κινητής μονάδας παροχής Υπηρεσιών Υγείας – Πρόνοιας φαντάζει επιτακτική ανάγκη, οι Υγειονομικοί έλεγχοι θα πρέπει να αυξηθούν σε πολύ μεγαλύτερο ποσοστό απ' ότι μέχρι σήμερα (ένας στα τελευταία πέντε χρόνια), η καταγραφή των επιδημιολογικών χαρακτηριστικών των καταυλισμών είναι απαραίτητη όπως επίσης απαραίτητη είναι και η καταγραφή των χαρακτηριστικών του νοσολογικού χάρτη των Αθίγγανων, στοιχεία τα οποία δεν υπάρχουν μέχρι σήμερα όσον αφορά το Νομό Μεσσηνίας.

Η μέχρι τώρα καταγραφή των επιδημιολογικών χαρακτηριστικών των Αθίγγανων για το Νομό Μεσσηνίας και συγκεκριμένα τον καταυλισμό της Καρυδιάς στηρίζεται σε παλαιότερη έρευνα που είχε πραγματοποιηθεί τον Ιούνιο του 2003 από μια ομάδα Κοινωνικών Λειτουργών και στην οποία δεν υπάρχουν σαφή αποτελέσματα, γεγονός που μας δυσκόλεψε αρκετά στην παρούσα φάση της εργασίας μας.

Αξιοσημείωτη επίσης είναι και η απουσία καταγραφής των χαρακτηριστικών του νοσολογικού χάρτη των Αθίγγανων για τον Νομό Μεσσηνίας μέσα από την οποία θα μπορούσε να γίνει ευκολότερη η όλη διαδικασία αντιμετώπισης και επίλυσης των Υγειονομικών τους προβλημάτων. Έχοντας λοιπόν πλήρη άγνοια της κατάστασης που θα έπρεπε να αντιμετωπίσουν, την τελευταία αυτή πενταετία η Πολιτεία και οι αρμόδιοι τοπικοί φορείς προέβησαν σε ορισμένες σπασμωδικές ενέργειες (βλ πίνακα) χωρίς ωστόσο να καταφέρουν να μετριάσουν την υπάρχουσα προβληματική Υγειακή κατάσταση των Αθίγγανων του Νομού Μεσσηνίας.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε πως :

- Η άποψη ότι οι διάφοροι δείκτες υγείας ενός λαού εξαρτώνται κατά το μεγαλύτερο ποσοστό από κοινωνικούς και πολιτιστικούς παράγοντες. Η πρόοδος ενός λαού καταφαίνεται και από τις μεθόδους που αυτός έχει αναπτύξει προκειμένου να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης του. Είναι γνωστές στους περισσότερους οι συνθήκες μέσα στις οποίες ζουν οι Ρομά σκηνίτες, συνθήκες που χαρακτηρίζονται από παντελή απουσία όλων εκείνων των διευκολύνσεων που για τους γκατζέ θεωρούνται απολύτως απαραίτητες.
- Η ιατρική και νοσοκομειακή πραγματικότητα δεν είναι περισσότερο ευνοϊκή. Δεν γίνονται δεκτοί είτε γιατί δεν έχουν τα απαραίτητα δικαιολογητικά είτε γιατί ανοικτά πλέον απορρίπτονται. Αντιμετωπίζουν τις ιατρικές υπηρεσίες με καχυποψία θεωρώντας τα νοσοκομεία μολυσμένους χώρους όπου συγκεντρώνονται μικρόβια και αρρώσιες από τους Γκατζέ. Αν και τα νοσοκομεία θεωρούνται ως χώροι της μόλυνσης, των ασθενειών και του θανάτου, εν τούτοις έχουν γίνει αποδεκτά.

- Στην Ελλάδα το θέμα της υγείας των Ρομ δεν έχει μελετηθεί επαρκώς. Μελετήθηκαν οι συνθήκες και ο εξοπλισμός της κατοικίας, η οικογενειακή κατάσταση, οι συνθήκες εγκυμοσύνης και τοκετού καθώς και οι συνθήκες προληπτικής ιατρικής. Διεθνής έρευνα των Γιατρών του Κόσμου συσχετίζει άμεσα τις απεχθείς συνθήκες διαβίωσης στους καταυλισμούς με την προβληματική υγεία των σκιρτιών Ρομά.
- Στα πλαίσια του προγράμματος "Προάσπιση - Προαγωγή Υγείας και Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων" οι κινητές μονάδες στελεχωμένες με ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό, επισκέφθηκαν τον καταυλισμό των Τσιγγάνων του Δήμου Μεσσήνης. Η παρέμβαση περιλαμβάνει κλινική εξέταση παιδιών-ενηλίκων και εμβολιασμό παιδιών.
- Το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης σε συνεργασία με τις Αρμόδιες Υπηρεσίες Τοπικής Αυτοδιοίκησης στο σχεδιασμό βραχυπρόθεσμων δράσεων καθώς και σε διαδικασίες υλοποίησής των από τους αρμόδιους φορείς και τις οποίες ενέταξε σε ένα πρόγραμμα με τίτλο «Πρόληψη – Διάγνωση – Θεραπεία – Παρακολούθηση», χωρίς ωστόσο να έχει υλοποιηθεί πλήρως
- Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μεσσηνίας και συγκεκριμένα ο Δήμος Καλαμάτας και Μεσσήνης σε μία προσπάθεια παροχής υπηρεσιών Υγείας πραγματοποίησε στους Αθίγγανους εμβολιασμούς Τα άτομα που έλαβαν μέρος στον εμβολιασμό αριθμούν τα 151 από τα οποία τα περισσότερα ήταν παιδιά ηλικίας κάτω των 8 χρόνων
- Ο Δήμος Μεσσήνης σε μία προσπάθεια καταγραφής των υγειονομικών προβλημάτων των Αθίγγανων του καταυλισμού πραγματοποίησε υγειονομικό έλεγχο κατά τον οποίο ο Δήμος Μεσσήνης διαπίστωσε ανθυγιεινές εστίες, δυσσομιών και εξαθλιωμένων συνθηκών διαβίωσης των Αθίγγανων που ζούσαν εκεί. Προέβη στην παροχή εμβολίων καθώς και στην ενημέρωση των ίδιων των Αθίγγανων για θέματα δημόσιας υγείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : ΕΡΕΥΝΕΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΕΙ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΘΙΓΓΑΝΟΥΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΥΛΙΣΜΟΥ ΚΑΡΥΔΙΑΣ.

Στόχος αυτού του κεφαλαίου είναι να παρουσιάσουμε τα γενικά χαρακτηριστικά και τον σκοπό των ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί παλαιότερα για τους Αθίγγανους του Νομού Μεσσηνίας και συγκεκριμένα του καταυλισμού Καρυδιάς, καθώς επίσης και να εξετάσουμε και αναλύσουμε τα αποτελέσματα και συμπεράσματα αυτών των ερευνών.

5.1 Έρευνα για τους Αθίγγανους του καταυλισμού Καρυδιάς Καλαμάτας στα πλαίσια πτυχιακής εργασίας με θέμα « Διαχείριση αναγκών κατοικίας των Ρομά » .

Τον Ιούλιο του 2000 πραγματοποιήθηκε στον Καταυλισμό της Καρυδιάς στα πλαίσια πτυχιακής εργασίας με θέμα « Διαχείριση αναγκών κατοικίας των Ρομά » από σπουδάστρια του Τ.Ε.Ι. Καλαμάτας έρευνα για τους Αθίγγανους του καταυλισμού, όσον αφορά τις ανάγκες κατοικίας τους. Παράλληλα κατά την περάτωση της έρευνας αυτής παρουσιάστηκαν και περαιτέρω γενικά χαρακτηριστικά των Αθίγγανων του καταυλισμού.

Ο σκοπός αυτής της έρευνας ήταν να εκμαιεύσει από τους Αθίγγανους του καταυλισμού της Καρυδιάς τη γνώμη που αυτοί θα είχαν για το ιδανικό σπίτι, με αφορμή τις ενέργειες που γινόταν για την ίδρυση οικισμών, σε διάφορες περιοχές της χώρας.

Για την επίτευξη αυτής της έρευνας, τέθηκαν ορισμένοι στόχοι:

α) Γνωριμία με το ιδιαίτερο πρόσωπο των Ρομά της Καρυδιάς μέσα στο πλαίσιο των ιδιαιτεροτήτων των Ρομά του κόσμου.

β) Προσδιορισμός των χαρακτηριστικών που εμφανίζουν οι κατοικίες τους σήμερα, στην Καρυδιά.

γ) Εντοπισμός τυχόν ιδιαίτερων αναγκών που οι άνθρωποι αυτοί έχουν, ανάγκες που αφορούν την κατοικία και απαιτούν για την ικανοποίησή τους συγκεκριμένη μορφή σπιτιού.

δ) Εντοπισμός της βαρύτητας των παραγόντων που δημιουργούν την παρούσα κατάσταση σχετικά με τις κατοικίες και τον τρόπο ζωής των Ρομά.

ε) Προσδιορισμός του τύπου κατοικίας που δείχνουν να προτιμούν οι Ρομά. Πρόκειται, παράλληλα, για εξέταση της ποιότητας που μπορούν να προσφέρουν στους Ρομά οι κατοικίες που ο κόσμος των γκατζέ αποφασίζει να τους παράσχει, με τον τύπο και στον τόπο που προτείνεται να γίνει κάτι τέτοιο.

Για το έργο αυτό, απαραίτητο εργαλείο ήταν ένα ερωτηματολόγιο, αντίγραφο του οποίου συμπληρώθηκαν με απαντήσεις των Αθίγγανων του καταυλισμού. Τα αποτελέσματα των απαντήσεων συντιθέμενα αποκάλυψαν ποια είναι η πραγματική γνώμη των Ρομά για τη μορφή της κατοικίας που επιθυμούν.

Τα χαρακτηριστικά των Αθίγγανων του καταυλισμού Καρυδιάς που εξετάστηκαν σε εκείνη την έρευνα ήταν

- ✓ τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού,
- ✓ η τρέχουσα κατάσταση στις καλύβες των Ρομά,
- ✓ η μορφή (τόπο και τύπο) κατοικίας που επιθυμούν και
- ✓ η οικονομική κατάσταση που φαίνεται να είχαν οι Ρομά.

Οι στόχοι αυτοί κρίθηκαν ικανοί να επιτευχθούν, σε κάποιο βαθμό, μέσα από τη συμπλήρωση ερωτηματολογίων. Το ερωτηματολόγιο, που καταρτίστηκε με την επίβλεψη και τις υποδείξεις του εισηγητού καθηγητού κ. Δρούμπαλη Φ., επιχειρήθηκε να ανταποκρίνεται στις παραπάνω προσδοκίες της έρευνας αυτής.

Για την εξασφάλιση μεγαλύτερης εγκυρότητας του δείγματος έγινε υπολογισμός του μεγέθους του πληθυσμού με ταυτόχρονο προσδιορισμό του αριθμού των κατοικιών. Συγκεκριμένα, η αρχική καταμέτρηση έδειχνε ότι οι κατοικίες ανέρχονταν στις 74, εκ των οποίων οι 66 κατοικούνταν. Αποτυπώθηκε σε πρόχειρο σχέδιο η εικόνα του καταυλισμού με μορφή κάτοψης (με υπολογισμούς όχι βέβαια επιστημονικούς, απλά τέτοιους που να εξυπηρετούσαν τις ανάγκες της εργασίας) και

δόθηκε αρίθμηση στις καλύβες. Αυτό που υπολειπόταν ήταν η γνώση του μέσου όρου μελών των οικογενειών. Υπολογίζοντας με μέσο όρο 8 άτομα (σύμφωνα με πληροφορίες κατοίκων του καταυλισμού), οι κάτοικοι εκείνη την περίοδο ανέρχονταν στους 528.

Για να εξασφαλισθεί ο τυχαίος χαρακτήρας του δείγματος, προτάθηκε από τον εισηγητή καθηγητή να επιλεχθούν όλες οι παράγκες που, σύμφωνα με το σχέδιο, θα είχαν μονό αριθμό ή όλες όσες θα είχαν ζυγό αριθμό. Αποφασίστηκε να ερωτηθούν οι άνθρωποι που ζούσαν στις καλύβες με ζυγό αριθμό. Όμως, κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων ο αριθμός αυτός μεταβαλλόταν, καθώς κάποιες οικογένειες εγκατέλειπαν προσωρινά τον καταυλισμό λόγω επαγγελματικών αναγκών.

Καθώς άρχισε η έρευνα, ο μέσος όρος μελών της κάθε οικογένειας προέκυψε να είναι μειωμένος σε πέντε, περίπου, άτομα. Συνεπώς, το σύνολο των κατοίκων του καταυλισμού περιοριζόταν σε 330 άτομα. Το 30% του αριθμού αυτού ανερχόταν, πλέον, σε εκατό, περίπου, άτομα. Έτσι, λοιπόν, επρόκειτο να ερωτηθούν εκατό άτομα, άνω των δεκαπέντε ετών. Όμως, το τελικό δείγμα περιορίστηκε κι άλλο, καθώς κατέστη ανέφικτη η συνάντηση πολλών από τους κατοίκους του καταυλισμού – κυρίως των ανδρών /συζύγων – ενώ κάποιοι άλλοι αρνήθηκαν τη συνεργασία, σε αντίθεση με την προθυμία την οποία επέδειξαν κατά τις πρώτες επισκέψεις της σπουδάστριας. Έτσι, ο αριθμός των ερωτηματολογίων που συγκεντρώθηκαν είναι, τελικά, ίσος με 50. Λαμβάνοντας υπόψη τη συνεχή μείωση του πληθυσμού– η οποία είναι περισσότερο έντονη κατά το μήνα Ιούλιο– και υπολογίζοντας τους Ρομά σε 300 άτομα, περίπου, το τελικό δείγμα αποτέλεσε το 16,67% του πληθυσμού της Καρυδιάς.

Αποτελέσματα της έρευνας

1. Γενικά χαρακτηριστικά των κατοίκων, δημογραφικά, κοινωνικά.

Τα ποσοστά που δίνονται παρακάτω αφορούν το δείγμα πληθυσμού που εξετάστηκε τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, στον καταυλισμό της Καρυδιάς

Ηλικιακή κατανομή, κατά φύλο, του δείγματος που ερωτήθηκε.

Από το δείγμα αυτό, το 46% ήταν άνδρες και το 54% ήταν γυναίκες. Τα άτομα ηλικίας 15-20 χρόνων αποτελούσαν ποσοστό 26% του δείγματος. Το μεγαλύτερο ποσοστό καταλάμβαναν τα άτομα ηλικίας 21-45 χρόνων, ενώ από 46 έως 65 ετών ήταν το 10% του πληθυσμού που εξετάστηκε και από 66 ετών και πάνω ήταν μόλις το 6%¹⁷⁴.

Ποσοτική κατανομή των αριθμών των μελών ανά οικογένεια

Επίσης, το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων ζούσαν σε οικογένεια που αποτελείται από 2 έως 5 άτομα. Τα ακριβή ποσοστά φαίνονται στον παρακάτω πίνακα.

¹⁷⁴ Πηγή :Έρευνα στα πλαίσια εργασίας τον Ιούλιο του 2000.

Αριθμός μελών οικογενείας	Ποσοστά οικογενειών
2-5	52%
6-10	40%
10 και πάνω	8%

Οικογενειακή κατάσταση των Ρομά της Καρυδιάς

Όσον αφορά την οικογενειακή κατάσταση των ερωτηθέντων, αξιοσημείωτο ήταν το γεγονός ότι στην πλειοψηφία τους (48%) τα ζευγάρια δεν ήταν παντρεμένα αλλά συζούσαν. Στην ερώτηση «είσαι παντρεμένος /η;», κάποιιοι έλεγον «όχι, αστεφάνωτοι», ενώ οι περισσότεροι απαντούσαν «ναι», με αποτέλεσμα να πάρει η ερώτηση, πλέον, τη μορφή «είστε στεφανωμένοι;», για να μπορεί να συμπίπτει η απάντηση με την πραγματικότητα. Οι παντρεμένοι αποτελούν το 34% του ερωτηθέντος δείγματος ενώ υπάρχουν 14% ανύπαντροι και 4% χωρισμένοι.

Ποσοστά ηλικιωμένων που ζουν μέσα στις οικογένειες των παιδιών τους

Είναι χαρακτηριστικό ότι οι περισσότερες οικογένειες που ερωτήθηκαν (92%), έχουν «πυρηνική» μορφή, δηλαδή απουσιάζουν, από αυτές οι παππούδες. Ένα ποσοστό 2% φιλοξενεί κάτω από τη στέγη του γιαγιά, ενώ σε ένα 6% συναντούμε και γιαγιά και παπού.

Επαγγελματικές ασχολίες των Ρομά της Καρυδιάς

Τα πιο συνήθη επαγγέλματα των Ρομά της Καρυδιάς είναι οι αγροτικές δουλειές (ως αποκλειστική εργασία, 58%), το εμπόριο 36%, καλαθοπλεκτική 24%, μεταπώληση παλιών σιδηρικών 4% ενώ υπάρχουν άτομα που βοηθούν τους γονείς με ποσοστό 10% και άτομα που δεν εργάζονται 18%. Οι περισσότεροι απασχολούνται σε περισσότερες από μία εργασίες.

Το Θρήσκευμα των Ρομά της Καρυδιάς

Όσοι Ρομά ρωτήθηκαν απάντησαν πως είναι βαφτισμένοι Ορθόδοξοι χριστιανοί εφαρμογή. Ποσοστό 100%

Μορφωτικό επίπεδο των Ρομά της Καρυδιάς

Η πλειοψηφία των ανθρώπων που ερωτήθηκαν στην Καρυδιά δεν έχει παρακολουθήσει καθόλου μαθήματα σχολείου, συγκεκριμένα το 72%, ενώ το υπόλοιπο 28% έχει παρακολουθήσει τις τάξεις με τα δοθέντα ποσοστά : ένα μήνα 7% ,Α δημοτικού 14% ,Β δημοτικού 37%, Γ δημοτικού 14% ,Δ δημοτικού 7%, Ε δημοτικού 14% και Γ Γυμνασίου 7%.

Το χρονικό διάστημα κατά το οποίο οι ερωτηθέντες απάντησαν ότι ζουν στον καταυλισμό της Καρυδιάς, σε ποσοστά.

Οι Ρομά της Καρυδιάς έχουν έρθει στον καταυλισμό μετά το '94, ωστόσο, από το δείγμα που ερωτήθηκε συγκεντρώθηκαν διάφορες απαντήσεις όπως : μια εβδομάδα περίπου 4%, 6 μήνες 2%, 1-2 χρόνια 22%, 3-4 χρόνια 14%, 4-5 χρόνια 40%, 5-6 χρόνια 14%, 6-7 χρόνια 2%, 7-8 χρόνια 2% και 12 χρόνια 2%.

Ποσοστική κατανομή των λόγων για τους οποίους οι Ρομά μένουν στην Καρυδιά

Σύμφωνα με τις απαντήσεις που έδωσαν οι ίδιοι οι Ρομά, ο κυριότερος λόγος για τον οποίον μένουν στον καταυλισμό της Καρυδιάς και όχι σε κάποιο σπίτι στην πόλη ή σε χωριό είναι ότι δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα, «τη δύναμη», όπως λένε, να πάνε κάπου αλλού. Για το 70% των ερωτηθέντων μοναδικός λόγος εγκατάστασής τους στην Καρυδιά είναι αυτός. Οι λοιπές απαντήσεις εμπεριέχουν, στην πλειοψηφία τους, αυτόν τον λόγο σε συνδυασμό και με κάποιους άλλους που αρέσει εδώ και εξυπηρετεί τις μετακινήσεις μου λόγω δουλειάς 4%, εδώ ζούσαν οι γονείς μου 2%, δεν έχω τα χρήματα να πάω αλλού, δεν μας δέχονται σε άλλη έκταση, εδώ ζούσαν οι γονείς μου, δεν έχω δική μου γη 14%, δεν έχω τα χρήματα να πάω αλλού, δεν μας νοικιάζουν σπίτι (λόγω πολλών παιδιών), οι μπαλαμέ μας αντιμετωπίζουν με προκατάληψη, δεν "τα πάω" καλά με τους μπαλαμέ 8%, Δεν "τα πάω" καλά με τους μπαλαμέ, με εξυπηρετεί στις μετακινήσεις μου και εδώ είναι και "τα Ρομά" 2%.

Ποσοστά των Ρομά που μένουν στην Καρυδιά όλον τον χρόνο και αυτών που μετακινούνται

Από τον πληθυσμό που εξετάστηκε, το 58% απάντησαν ότι μένουν στο σπίτι τους όλον τον χρόνο. Από το υπόλοιπο 42%, από όσους μετακινούνται δηλαδή, οι περισσότεροι απάντησαν ότι στήνουν παράγκες σε κάποια δημόσια έκταση (52%), ενώ αρκετοί μένουν εξίσου σε παράγκες ή και στο αυτοκίνητο (23.8%).

2. Η παρούσα κατάσταση των κατοικιών στον καταυλισμό της Καρυδιάς

Ποσοστική κατανομή των υλικών από τα οποία είναι κατασκευασμένα τα σπίτια των Ρομά, στην Καρυδιά.

Τα ξύλα («ξυλοδουλειά») και τα πανιά υπάρχουν σε όλες τις κατοικίες (100%) ενώ και τα νάιλον συμπεριλαμβάνονται μέσα στα πιο βασικά υλικά (98%). Χρησιμοποιούνται επίσης σε σημαντικά ποσοστά, κόντρα πλακέ 42%, τσιμέντο 30% , τζάμια 18% χαλίκι 16%, σίδηρο 4%, ψάθα 8%, λαμαρίνες 4%, συρματοπλεγμα 6% και μουςαμάδες 2%.

Ποσοστική κατανομή των μέσων που χρησιμοποιούν οι Ρομά της Καρυδιάς ως υποκατάστατων του ηλεκτρικού ρεύματος

Όσον αφορά την παροχή ηλεκτρικού, οι συνήθειες τρόποι με τους οποίους την αντικαθιστούν οι Ρομά της Καρυδιάς, για κάθε τι άλλο εκτός από θέρμανση και

μαγειρέμα (φωτισμός, τηλεόραση, ραδιόφωνο κ.λπ.), είναι : Λάμπα λουξ με φιάλη υγραερίου 80%, γεννήτρια 72%, καντήλι με λάδι 6%, μπαταρία αυτοκινήτου 12% και ξένηγεννήτρια 4%.

Τι χρησιμοποιούν οι Ρομά της Καρυδιάς αντί για νεροχύτη, νιπτήρα, μπανιέρα, αποχωρητήριο, σε ποσοστά.

Αντί για νεροχύτη (για το πλύσιμο των πιάτων) χρησιμοποιούν κάποια πλαστική λεκάνη (90%), κάποιο ταψί (4%) ή και τα δύο αυτά (6%). Για νιπτήρα (πλύσιμο προσώπου, χεριών) δεν χρησιμοποιούν τίποτα (100%) παρά ρίχνουν κάτω τα νερά. Για μπανιέρα χρησιμοποιούν κάποια πλαστική σκάφη (100%), ενώ για αποχωρητήριο χρησιμοποιείται ο υπαίθριος χώρος γύρω από τις παράγκες. Επίσης, τα ακάθαρτα νερά από το πλύσιμο (των πιάτων, των ρούχων, των ιδίων) τα πετούνε λίγο πιο πέρα, έξω από τα σπίτια τους.

Σε καμία κατοικία δεν υπάρχει νιπτήρας, νεροχύτης, αποχωρητήριο και μπανιέρα. Από το δείγμα που ερωτήθηκε, το 98% απάντησαν ότι δεν διαθέτει το σπίτι τους ξεχωριστό χώρο για μπανιέρα – νιπτήρα – αποχωρητήριο, ενώ από όλες τις παράγκες απουσιάζουν αποχετευτικοί σωλήνες και βόθροι. Το 2% του δείγματος, διαθέτει κάποιον ξεχωριστό χώρο ο οποίος χρησιμοποιείται αποκλειστικά για το μπάνιο, ενώ στις υπόλοιπες κατοικίες, προκειμένου να κάνουν μπάνιο «χωρίζουν» με κουβέρτες ή πανιά κάποιο μέρος (γωνία) της παράγκας, για να μη φαίνονται.

Τι κάνουν οι Ρομά με τα σκουπίδια τους – ποσοστική κατανομή.

Το 34% των ερωτηθέντων απάντησαν ότι κοντά στο σπίτι τους υπάρχει κάδος για τα σκουπίδια, ενώ το υπόλοιπο 66% απάντησαν ότι δεν υπάρχει. Από αυτούς που απάντησαν «όχι», οι περισσότεροι (51,5%) πετούνε τα σκουπίδια τους σε κάποιον χώρο πιο μακριά από το σπίτι τους. Ένα ποσοστό 18,2% καίνε τα σκουπίδια τους, ενώ άλλοι τα μαζεύουν σε σακούλες και τα πετούνε σε κάδους (9,1%) ή μεταφέρουν τις σακούλες με το αυτοκίνητο σε σκουπιδότοπους (21,2%).

Κάθε πότε βλέπουν οι Ρομά το απορριμμαφόρο του δήμου στον καταυλισμό – ποσοστική κατανομή των απαντήσεων

Στην ερώτηση «κάθε πότε περνάει το αυτοκίνητο του δήμου για να μαζέψει τα σκουπίδια;», το 42% απάντησαν «κάθε εβδομάδα», το 10% απάντησαν «μπορεί και δύο φορές την εβδομάδα», 10% απάντησαν «δεν περνάει πάντα κάθε εβδομάδα», ενώ ένα 38% απάντησαν «δεν περνάει ποτέ», εννοώντας ότι δεν περνάει ποτέ από το δρόμο του σπιτιού τους.

3. Ποια είναι η ιδανική θέση και μορφή κατοικίας για τους Ρομά της Καρυδιάς

Σε ποιες περιοχές θα προτιμούσαν οι Ρομά της Καρυδιάς να βρίσκονται τα σπίτια τους

Οι Ρομά κλήθηκαν να επιλέξουν, με σειρά προτεραιότητας, δύο περιοχές στις οποίες θα προτιμούσαν και δύο περιοχές στις οποίες δεν θα ήθελαν να βρίσκεται το

σπίτι τους. Ως πρώτη επιλογή, οι περισσότεροι ερωτηθέντες έθεσαν την απάντηση «μέσα στην πόλη» (ποσοστό 34%), ενώ δεύτερη έρχεται η απάντηση «γύρω από την πόλη» (ποσοστό 40%). Τρίτη επιλογή ήταν μέσα σε κάποιο «χωριό» (ποσοστό 8%) ενώ «γύρω από κάποιο χωριό» (ποσοστό 14%). Τέταρτη επιλογή ήταν «μακριά από πόλη ή χωριό» (ποσοστό 4%) ενώ «οπουδήποτε» (ποσοστό 18%).

Κοντά σε ποιους χώρους προτιμούν οι Ρομά να βρίσκονται τα σπίτια τους

Οι Ρομά επέλεξαν τα σπίτια τους να βρίσκονται με πρώτη επιλογή κοντά στην εκκλησία με ποσοστό 32%, δεύτερη επιλογή κοντά στο σχολείο με ποσοστό 24% καθώς και κοντά στο νοσοκομείο με ποσοστό 24%, τρίτη επιλογή κοντά στα καταστήματα με ποσοστό 10%, τέταρτη επιλογή κοντά σε γήπεδο αθλοπαιδιών με ποσοστό 4%, ενώ κοντά στην παιδική χαρά, στη στάση λεωφορείου και στη βιβλιοθήκη με ποσοστά 2% το καθένα.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε πως :

- Οι περισσότεροι Ρομά της Καρυδιάς «παντρεύονται» νωρίς. Οι περισσότερες κοπέλες και τα περισσότερα αγόρια μέχρι τα 20-22 χρόνια τους έχουν αποκατασταθεί οικογενειακά – έστω και αν δεν στεφανώνονται θεωρούνται παντρεμένοι – και αποκτούν πολύ νωρίς παιδιά. Το γεγονός ότι το ποσοστό των «αστεφάνων» ζευγαριών που δεν θεωρούνται συζευγμένοι ούτε με κάποιες άλλες διατυπώσεις είναι αρκετά μεγάλο σε έναν σχετικά μικρό πληθυσμό, είναι άξιο προσοχής. Ωστόσο, βαφτίζονται όλοι ορθόδοξοι χριστιανοί, έστω και αν όχι σε μικρή ηλικία (υπάρχουν ακόμη παιδιά έως δέκα ετών ή και παραπάνω που δεν έχουν ακόμη βαπτιστεί).
- Οι μορφωτικές γνώσεις των Ρομά της Καρυδιάς είναι πολύ περιορισμένες και κάποια αιτιολογία για την κατάσταση αυτή μπορεί να δοθεί λόγω της οικονομικής τους κατάστασης αλλά και της προσωπικής τους επιθυμίας .
- Πολλοί Ρομά δεν γνωρίζουν όχι μόνο το πότε ακριβώς εγκαταστάθηκε η δική τους οικογένεια στην περιοχή αλλά ούτε πότε εγκαταστάθηκε ο αρχικός πληθυσμός στην Καρυδιά (Δεκέμβριος '94), αν λάβουμε υπόψη μας ότι κάποιοι απάντησαν πως ζουν στην Καρυδιά 12 χρόνια. Προφανώς και αυτή η άγνοια συμπορεύεται με τον – λειτουργικό – αναλφαβητισμό που επικρατεί στην κοινωνία τους.
- Οι Ρομά της Καρυδιάς, σύμφωνα με τις απαντήσεις τους, δεν έχουν ούτε γη ούτε σπίτι. Έχουν, βέβαια, οι περισσότεροι από αυτούς, αυτοκίνητα που τους χρειάζονται στη δουλειά τους, (οι γερνότεροι δεν έχουν, και αυτοί ήταν που απάντησαν ότι θα προτιμούσαν να είχαν χρήματα για να αγοράσουν αυτοκίνητο αντί για γη ή σπίτι). Οι περισσότεροι Ρομά θέλουν να αποκτήσουν μια μόνιμη κατοικία.
- Στο εσωτερικό των σπιτιών τους δεν υπάρχει ούτε υδροδότηση ούτε αποχέτευση, πολύ δε περισσότερο δεν υπάρχει ηλεκτροδότηση. Το άμεσο αποτέλεσμα της τελευταίας είναι να καθίσταται αδύνατη η συντήρηση των τροφίμων, τόσο το χειμώνα όσο, κυρίως, το καλοκαίρι (ίσως η κατανάλωση τέτοιων τροφίμων να είναι και ένας ακόμη λόγος για τον οποίον οι Ρομά επισκέπτονται συχνά το νοσοκομείο).

- Η έλλειψη καθαριότητας από τον καταυλισμό εν γένει, δεν είναι κάτι που εξαρτάται εξ' ολοκλήρου από την ύπαρξη ή όχι δικτύου παροχής νερού ωστόσο η έλλειψη υδροδότησης και αποχέτευσης αποτελεί σημαντικό παράγοντα της υπάρχουσας κατάστασης .
- Είδαμε ότι στην Καρυδιά το απορριματοφόρο του δήμου περνάει από τον καταυλισμό κάθε εβδομάδα, σύμφωνα με τις διαβεβαιώσεις του 42% των ερωτηθέντων αρκετοί από τους οποίους, μάλιστα, προσδιόρισαν ότι το αυτοκίνητο περνάει κάθε Τρίτη. Είναι αλήθεια ότι κατά την πορεία του το απορριματοφόρο δεν διασχίζει όλον τον καταυλισμό (γι' αυτό και το 38% έδωσε την απάντηση «δεν περνάει ποτέ»). Ωστόσο, υπάρχουν και απομακρυσμένες παράγκες που είναι καθαρές μέσα και έξω από σκουπίδια, όπως υπάρχουν και χώροι στους οποίους πολλοί Ρομά καίνε τα σκουπίδια τους, σε αντίθεση με άλλους χώρους που αποτελούν μόνιμους σκουπιδότοπους –πιθανές εστίες μόλυνσης.
- Οι περισσότεροι Ρομά απάντησαν ότι θέλουν το σπίτι τους να βρίσκεται μέσα στην πόλη, ενώ η αμέσως επόμενη επιλογή ήταν «γύρω από την πόλη». Αυτό δείχνει ότι επιθυμούν να ενταχθούν και αυτοί στους ρυθμούς της υπόλοιπης κοινωνίας. Ωστόσο, οι επιλογές τους φανερώνουν ότι η ζωή μακριά από την πόλη και τους κατοίκους της κρατάει τους Ρομά σε κάποια στάση επιφυλακτικότητας και προσοχής, πράγμα που καταφαίνεται από τα ποσοστά που προέκυψαν (κοντά σε δρόμο με μικρή κίνηση προτιμούν να ζούνε το 47,06% των ερωτηθέντων).
- Πάντως, από τις απαντήσεις γίνεται φανερό ότι οι Ρομά της Καρυδιάς δεν θέλουν, κατά κανόνα, να ζήσουν σε περιοχή μακριά από πόλη ή χωριό – όπως είναι αυτή που ζουν τώρα. Βέβαια, αρκετοί απάντησαν ότι θα ήθελαν ένα σπίτι και ας ήταν «οπουδήποτε», αυτό όμως είναι ευνόητο ότι δείχνει την έντονη επιθυμία τους για μόνιμη κατοικία.

5.2 Έρευνα του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας για την καταγραφή γενικών χαρακτηριστικών των Αθίγγανων του Νομού Μεσσηνίας στην ευρύτερη περιοχή της Καρυδιάς.

Τον Ιούνιο του 2003 ο Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος σε συνεργασία με το δήμο Καλαμάτας σε μια προσπάθεια να καταγράψει την τότε υπάρχουσα κατάσταση των Αθίγγανων του Νομού Μεσσηνίας και συγκεκριμένα του καταυλισμού της Καρυδιάς , πραγματοποίησαν έρευνα με σκοπό να εξετάσουν μέσα από τα αποτελέσματα αυτής τις ανάγκες , τα προβλήματα Υγείας, τα κοινωνικά στοιχεία και τα επιδημιολογικά και γενικά χαρακτηριστικά των κατοίκων του καταυλισμού .

Για την επίτευξη του σκοπού της έρευνας απαραίτητη ήταν η σύνταξη ονομαστικού ερωτηματολογίου, το οποίο να επιχειρεί την άντληση πληροφοριών σχετικά με: α) δημογραφικά – γενικά χαρακτηριστικά των Ρομά της Καρυδιάς (φύλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, εργασία κ.λπ.), β) την τρέχουσα κατάσταση της κατοικίας τους, γ) τα οικονομικά τους στοιχεία καθώς και το δ) ιατρικό ιστορικό της ερωτώμενης οικογένειας.

Για την επιλογή του δείγματος προτιμήθηκαν ενενήντα οικογένειες του καταυλισμού όπου μόνο οι τέσσερις από αυτές δεν είχαν αποκτήσει μέχρι τότε παιδιά¹⁷⁵.

Τα χαρακτηριστικά των Αθίγγανων του καταυλισμού που εξετάστηκαν ήταν :

- ✓ Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά
- ✓ Τα στοιχεία της κατοικίας τους
- ✓ Το Ιατρικό ιστορικό της ερωτώμενης οικογένειας
- ✓ Τα οικονομικά στοιχεία των Αθίγγανων του καταυλισμού.

¹⁷⁵ Πηγή: Έρευνα συνδέσμου κοινωνικών λειτουργών 11-12 Ιουνίου 2003.

Αποτελέσματα της έρευνας .

Τα ποσοστά που δίνονται παρακάτω αφορούν το δείγμα πληθυσμού που εξετάστηκε τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, στον καταυλισμό της Καρυδιάς.

Ποσοστό οικογενειών που έχουν κάνει γάμο.

Από τις ενενήντα οικογένειες που ερωτήθηκαν αν έχουν κάνει γάμο μόνο οι 38 οικογένειες με (ποσοστό 42%) από τις ενενήντα είχαν διατελέσει γάμο θρησκευτικό ενώ το υπόλοιπο 58% συζούσαν.

Ποσοστιαία κατανομή ερωτηθέντων οικογενειών ανάλογα με τα παιδιά που έχουν.

Όσον αφορά τον αριθμό παιδιών που είχαν οι ερωτηθέντες οικογένειες από αυτές τις ενενήντα το ποσοστό των οικογενειών με κανένα παιδί ήταν 4%, το ποσοστό οικογενειών με ένα παιδί ήταν 9%, το ποσοστό των οικογενειών με δύο παιδιά ήταν 9%, το ποσοστό των οικογενειών με τρία παιδιά ήταν 5%, το ποσοστό των οικογενειών με τέσσερα παιδιά ήταν 18%, το ποσοστό των οικογενειών με πέντε παιδιά ήταν 12%, το ποσοστό των οικογενειών με έξι παιδιά ήταν 16%, το ποσοστό των οικογενειών με επτά παιδιά ήταν 5%. το ποσοστό των οικογενειών με οχτώ παιδιά ήταν 5%, το ποσοστό των οικογενειών με εννιά παιδιά ήταν 1%, το ποσοστό των οικογενειών με δέκα παιδιά ήταν 2%, το ποσοστό των οικογενειών με έντεκα παιδιά ήταν 3% και τέλος το ποσοστό των οικογενειών με δώδεκα παιδιά ήταν 1%.

Ποσοστιαία κατανομή των εργασιών των Αθίγγανων.

Όσον αφορά την επαγγελματική απασχόληση των Αθίγγανων το 32% των ερωτηθέντων κάνει μεροκάματα, το 9% ασχολείται με το εμπόριο, σημαντικό βέβαια είναι και το ποσοστό των ανέργων που φτάνει στο 44% ενώ το ποσοστό αυτών που δεν δουλεύουν λόγω προβλημάτων υγείας ήταν 15%.

Ποσοστό Αθίγγανων που παίρνουν Σύνταξη.

Από τους ενενήντα ερωτηθέντες μόνο το 6% παίρνουν σύνταξη ΟΓΑ ενώ το υπόλοιπο 96% δεν παίρνουν καθόλου σύνταξη.

Ποσοστιαία κατανομή κάλυψης ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης των Αθίγγανων.

Όσον αφορά την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη των Αθίγγανων ποσοστό 84% των ερωτηθέντων έχουν ασφάλιση απορίας, το 10% δεν έχουν καθόλου ενώ μόνο το 6% έχουν ασφάλιση ΟΓΑ. Από το ποσοστό αυτών που έχουν ασφάλιση απορίας το 45% έχει ασφάλιση μόνο ο πατέρας, ποσοστό 5% έχει ασφάλιση η μητέρα ενώ ποσοστό 25% είναι ασφαλισμένοι και οι δύο. Από το ποσοστό των ασφαλισμένων στο ΟΓΑ το 60% των ερωτηθέντων είναι και οι δύο ασφαλισμένοι στο ΟΓΑ ενώ το 40% ασφάλιση ΟΓΑ έχει μόνο ο πατέρας.

Ποσοστιαία κατανομή των Αθίγγανων που έχουν παρακολουθήσει μαθήματα σχολείου.

Στην ερώτηση «αν έχουν πάει σχολείο» και αν ξέρουν να γράφουν και να διαβάζουν , ποσοστό 90% δεν έχουν παρακολουθήσει ποτέ μαθήματα στο σχολείο και ούτε ξέρουν να γράφουν και να διαβάζουν ενώ μόλις το 10% των ερωτηθέντων έχουν πάει στο σχολείο , από αυτό το 10% ποσοστό 9% ξέρει να γράφει και να διαβάζει μόνο ο πατέρας ενώ μόλις το υπόλοιπο 1% ξέρουν να γράφουν και να διαβάζουν και οι δύο γονείς.

Ποσοστιαία κατανομή των Αθίγγανων που έχουν νερό, ρεύμα και τηλέφωνο στην κατοικία τους .

Από τις ενενήντα ερωτηθέμενες οικογένειες οι μισές περίπου έχουν νερό και ρεύμα με ποσοστό 45%, ενώ αυτές που δεν έχουν καθόλου καταλαμβάνουν ποσοστό 21%. Με ποσοστό 24% είναι οι οικογένειες που έχουν μόνο νερό εκ των οποίων οι μισές από αυτές παίρνουν νερό με γεννήτρια και ακολουθεί με ποσοστό 10% οι οικογένειες που έχουν μόνο ρεύμα εκ των οποίων οι περισσότερες από αυτές με ποσοστά 7% χρησιμοποιούν γεννήτρια.

Στην ερώτηση αν υπάρχει τηλέφωνο (εννοείται κινητό) το 40% των ερωτηθέντων οικογενειών απάντησαν θετικά ενώ το υπόλοιπο 60% δεν έχει.

Ποσοστιαία κατανομή γραμματικών γνώσεων των Αθίγγανων.

Στην ερώτηση « έχετε γραμματικές γνώσεις» το 75% των ερωτώμενων οικογενειών απάντησε καθόλου ενώ να έχει μόνο ο πατέρας ακολουθεί με ποσοστό 24%, τέλος μόλις το 1% έχουν γραμματικές γνώσεις και οι δύο γονείς.

Ποσοστιαία κατανομή προβλημάτων υγείας των Αθίγγανων.

Στην ερώτηση «υπάρχουν προβλήματα υγείας στην οικογένεια» το 66% απάντησε αρνητικά ενώ το 34% υποστήριξε πως υπάρχουν. Αναλυτικότερα από το 34% που υποστήριξε πως υπάρχουν προβλήματα υγείας την πρώτη θέση καταλαμβάνουν με ποσοστό 9% προβλήματα κωφελότητας , ακολουθούν με ποσοστό 4% προβλήματα επιληψίας , ποσοστό 3% έχει κάνει εγχείρηση χολής , ενώ το ίδιο ποσοστό 3% πάσχει από καρδιακά νοσήματα .Ένα ποσοστό 2% αφορά εμφράγματι , ενώ στο ίδιο ποσοστό ακολουθούν στομαχικές διαταραχές 2%, μηνιγγίτιδα 2%, ψυχολογικά προβλήματα 2% και προβλήματα αναπηρίας 2%.Τέλος με ποσοστό 1% ακολουθεί η ασθένεια της ηπατίτιδας.

Ποσοστιαία κατανομή Αθίγγανων που λαμβάνουν επίδομα.

Από τις ενενήντα ερωτώμενες οικογένειες οι 52 με ποσοστό 57% λαμβάνουν επίδομα ενώ με ποσοστό 43% είναι οι οικογένειες που δεν παίρνουν καθόλου. Από το 57% που λαμβάνουν επίδομα , ποσοστό 34% λαμβάνει επίδομα πολυτεκνίας, ακολουθούν με ποσοστό 4% οι οικογένειες που λαμβάνουν επίδομα τρίτου παιδιού και πολυτεκνίας, επίσης αυτοί που λαμβάνουν επίδομα πρόνοιας και πολυτεκνίας με ποσοστό 4% καθώς και πρόνοιας με ποσοστό 4%. Στη συνέχεια ακολουθούν αυτοί που λαμβάνουν επίδομα Πρόνοιας και αναπηρίας με ποσοστό 3%, αυτοί που

λαμβάνουν επίδομα μόνο τρίτου παιδιού με ποσοστό 2% και αυτοί που λαμβάνουν επίδομα ΟΓΑ και πολυτεκνίας με ποσοστό 1% ενώ κανένας δεν λαμβάνει επίδομα Αναπηρίας.

Ποσοστιαία κατανομή που μένουν οι Αθίγγανοι της Καρυδιάς.

Στην ερώτηση « που μένετε» το 98 % των ερωτηθέντων απάντησε σε παράπηγμα ενώ από αυτούς το 3% δεν έχει δικό τους αλλά κατοικούν σε παραπήγματα συγγενών. Ενώ μόλις το 2% έχουν δικό τους κτίσμα.

Ποσοστιαία κατανομή των Αθίγγανων που έχουν ακίνητο και αυτοκίνητο.

Στην ερώτηση « αν έχετε αυτοκίνητο» το 50% των ερωτηθέντων οικογενειών απάντησαν πως έχουν, ενώ στην ερώτηση αν έχετε ακίνητο το 96,7% απάντησε πως δεν έχει ενώ το 3,3% απάντησε θετικά.

Ποσοστιαία κατανομή οικογενειακής μερίδας των Αθίγγανων.

Στην ερώτηση «σε ποιο Δήμο είστε εγγεγραμμένοι» το 54% απάντησε στο Δήμο Μεσσήνης, το 16% στο Δήμο Καλαμάτας, το 13% δεν είναι εγγεγραμμένοι πουθενά το 10% στο Δήμο Άρεως, το 3% στο Δήμο Τριπόλεως, το 2% στο Δήμο Ανδρούσας, το 1% στο Δήμο Μελιγαλά και το 1% στο Δήμο Σπάρτης.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε πως :

- Οι περισσότεροι δεν έχουν πάει σχολείο, δεν ξέρουν να γράφουν και να διαβάζουν (μερικοί προσπαθούν να μάθουν και από μόνοι τους να διαβάζουν και να γράφουν)
- Όσον αφορά την εργασία οι περισσότεροι από τους ερωτώμενους είναι μικροπωλητές, κάνουν μεροκάματα η εργάζονται σε εποχιακές δουλειές.
- Σχεδόν όλοι μένουν σε παραπήγματα. Τα μισά από αυτά έχουν ρεύμα οι υπόλοιποι έχουν γεννήτριες και τα περισσότερα έχουν νερό.
- Σχεδόν όλες οι οικογένειες μένουν στον καταυλισμό από 5 έως 10 χρόνια και σπάνια μετακινούνται σε άλλες περιοχές.
- Μεγάλο ποσοστό μένουν μαζί με τους γονείς τους ενώ είναι παντρεμένοι. Ενώ ένα μικρό ποσοστό είναι διαζευγμένοι. Στις μισές περίπου οικογένειες που ρωτήθηκαν δεν υπάρχει νόμιμος γάμος.
- Οι περισσότεροι έχουν ασφάλιση απορίας και λίγοι ασφάλιση ΟΓΑ. Πολλοί παίρνουν επίδομα απορίας και πολυτεκνίας. Στα περισσότερα παιδιά δεν έχουν βιβλιάριο ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Μερικοί παίρνουν επιδόματα πρόνοιας και πολυτεκνίας ενώ κανείς δεν παίρνει σχολικό επίδομα.
- Οι συχνότερες ασθένειες και προβλήματα υγείας είναι τα εμφράγματα, η επιληψία, η αναιμία, προβλήματα στο στομάχι, ενώ υπάρχουν παιδιά που

γεννιούνται με αναπνευστικά προβλήματα και έχει χρειασθεί να μείνουν αρκετούς μήνες στη θερμοκοιτίδα. Προβλήματα αναπνευστικού έχουν και παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας. Μερικοί ηλικιωμένοι δεν μιλάνε (κωφάλαλοι) με κληρονομική συνέπεια στα παιδιά και στα εγγόνια τους. Επίσης πολλοί έχουν και ψυχολογικά προβλήματα.

- Τα περισσότερα παιδιά γεννιούνται στο νοσοκομείο. Το μεγαλύτερο ποσοστό πηγαίνουν στο Νοσοκομείο και ένα μικρό στο Κέντρο Υγείας Μεσσήνης. Μικρό ποσοστό είναι θύματα τροχαίων.
- Οι πιο πολλοί έχουν αυτοκίνητο και όχι ακίνητο.

ΜΕΡΟΣ

ΤΡΙΤΟ

ΕΡΕΥΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ Γ' ΜΕΡΟΥΣ

Το ολοένα αυξανόμενο ενδιαφέρον του κόσμου των μπαλαμών για την κατάσταση του κόσμου των Αθίγγανων εστιάζεται αρχικά και κυρίως στο σπουδαιότερο θέμα της υγείας. Οι Αθίγγανοι της γης ζουν, κατά κανόνα, σε συνθήκες άθλιες και ταπεινωτικές για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Οι Αθίγγανοι της Ελλάδας, εξίσου, μοιάζουν να έχουν ταχθεί για να διατηρούν ζωντανή τη μνήμη παμπάλαιων εποχών. Οι Αθίγγανοι της Καρυδιάς στην Καλαμάτα φαίνεται να επιθυμούν όλο και περισσότερο μια ικανοποιητική λύση στο σημαντικό πρόβλημα της υγείας τους. Οι συζητήσεις και έρευνες των Ελλήνων μπαλαμών για τους Αθίγγανους και μαζί με τους Αθίγγανους αποφέρουν ως καρπό την απόφαση για την άμεση δραστηριοποίηση της πολιτείας και την κινητοποίηση της για την αντιμετώπιση των υγειονομικών προβλημάτων των Αθίγγανων ώστε να αποτελέσει ένα βήμα για την προσέγγισή τους.

Ωστόσο, οι ενέργειες που ακολουθούνται κάθε φορά, αποφασίζονται χωρίς την συμμετοχή των ιδίων των ενδιαφερομένων. Η έρευνα που ακολουθεί έχει ως σκοπό να φανερώσει ποια είναι η γνώμη των Αθίγγανων του καταυλισμού της Καρυδιάς στην Καλαμάτα, σχετικά με το πώς διαχειρίζονται την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια φροντίδα υγείας. Το ερωτηματολόγιο που υποβλήθηκε στους Αθίγγανους της Καρυδιάς προσπαθεί να ανακαλύψει ποιες είναι οι υγειακές ανάγκες που έχουν οι άνθρωποι αυτοί.

Σε όλη τη διαδικασία που ακολουθείται παρακάτω, δε θα πρέπει να ξεχνάμε ότι ο σκοπός κάθε μελέτης δεν είναι να αποδείξει κάτι αλλά τι να φέρει στο φως αυτό που αποτελεί, απλά, την πραγματικότητα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ερωτήθηκαν τριάντα τρία (33) άτομα, 16 άνδρες και 17 γυναίκες, με μέση ηλικία τα 43 χρόνια. Η πλειοψηφία των κατοίκων βρίσκεται στην ηλικία των 22-46 χρόνων (54% γυναίκες και 46% άνδρες).

Η κύρια επαγγελματική τους ασχολία είναι τα μεροκάματα σε αγροτικές δουλειές με (ποσοστό 58%), ενώ εμφανίζονται σε μικρότερα ποσοστά το εμπόριο (ποσοστό 17%), η μεταπώληση σιδηρικών (ποσοστό 2%) καθώς το υπόλοιπο 13% του καταυλισμού είναι άνεργοι.

Το 34% του δείγματος έχουν ασφάλιση απορίας και από αυτούς το 28% έχουν βιβλιάριο απορίας, ενώ το 62% των κατοίκων του καταυλισμού δεν είναι ασφαλισμένοι. Μόλις το 4% είναι ασφαλισμένοι στον ΟΓΑ και έχουν και βιβλιάριο υγείας ΟΓΑ.

Το 86% των ερωτηθέντων οικογενειών δήλωσαν ότι είναι παντρεμένοι και από αυτούς το 34% με εκκλησιαστικό γάμο και το υπόλοιπο 42% με απλή συγκατοίκηση, ενώ μόλις το 14% δήλωσε πως δεν υπάρχει γάμος.

Σπάνιο είναι το φαινόμενο της γέννας με καισαρική (ποσοστό 6%), καθώς το υπόλοιπο (ποσοστό 94%) των ερωτηθέντων κατοίκων δήλωσε πως έχει γεννήσει μα φυσιολογικό τοκετό.

Ένα μεγάλο ποσοστό του δείγματος (ποσοστό 94%) διαμένουν σε παραπήγματα, καθώς το 5% των ερωτηθέντων διαμένουν σε λυόμενα ενώ μόλις το 1% σε κτίσμα. Η ηλεκτροδότηση είναι ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν καθώς (ποσοστό 92%) των ερωτηθέντων δηλώνει πως δεν υπάρχει ρεύμα στο παράπηγμα τους και από το ποσοστό αυτό το 34% αντλεί ρεύμα από γεννήτρια ενώ (ποσοστό 66%) από την πλησιέστερη κολώνα της ΔΕΗ.

Από το σύνολο των ερωτηθέντων κατοίκων του καταυλισμού (ποσοστό 68%) δήλωσαν πως πηγαίνουν στο νοσοκομείο με το φορτηγάκι, ενώ οι υπόλοιποι (ποσοστό 32%) με το λεωφορείο. Μόλις το 2% του δείγματος δηλώσαν πως πηγαίνουν μόνοι τους στο νοσοκομείο ενώ το 98% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως συνήθως πηγαίνουν με την οικογένειά τους. Αξιοσημείωτο είναι επίσης (ποσοστό 92%) των ερωτηθέντων οι οποίοι θεωρούν ότι τους προσέχουν καλύτερα στο νοσοκομείο απ' ότι στο Κέντρο Υγείας Μεσσήνης.

Σημαντικό είναι επίσης το ποσοστό των ερωτηθέντων του δείγματος οι οποίοι δεν έχουν κουτί φαρμακείου στο παράπηγμα τους (ποσοστό 98%), ενώ στην ερώτηση «Έχετε θερμοόμετρο;» μόνο το 20% απάντησαν καταφατικά. Από τους ερωτηθέντες μόλις το 4% έχει το τηλέφωνο κάποιου γιατρού σε περίπτωση ανάγκης.

Όσον αφορά τις διατροφικές τους συνήθειες στην ερώτηση «Πόσες φορές την εβδομάδα τρώτε κρέας;» το 64% των κατοίκων που ερωτήθηκαν δηλώνει πως υπάρχουν εβδομάδες που δεν τρώνε καμία φορά, το 32% μία φορά τη βδομάδα, ενώ μόλις το 2% από δύο φορές και πάνω.

Όσον αφορά τις μετακινήσεις πολύ λίγοι είναι αυτοί οι οποίοι εγκαθίστανται σε άλλες περιοχές ενώ οι περισσότεροι από τους κατοίκους που ερωτήθηκαν διαμένουν στον καταυλισμό πάνω από 5 χρόνια.

Σχετικά με το Δήμο στον οποίο ανήκουν (ποσοστό 47%) δήλωσαν πως ανήκουν στο Δήμο Μεσσήνης, (ποσοστό 24%) στο Δήμο Καλαμάτας, (ποσοστό 8%) στο Δήμο Άρεως, (ποσοστό 5%) στο Δήμο Ανδρούσας, (ποσοστό 3%) στο Μελιγαλά ενώ οι υπόλοιποι (ποσοστό 13%) δεν ήταν εγγεγραμμένοι σε κάποιο Δήμο.

1. Έρευνα

1.1. Σκοπός της έρευνας – Στόχοι

Ο σκοπός αυτής της έρευνας έχει ήδη αναφερθεί στην εισαγωγή της εργασίας: αναζητείται η χρήση και σχέση των Αθίγγανων του καταυλισμού Καρυδιάς με τις νοσοκομειακές υπηρεσίες καθώς επίσης και η διατύπωση και διαπίστωση της υπάρχουσας υγειακής κατάστασης των κατοίκων του καταυλισμού. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού, τέθηκαν ορισμένοι στόχοι. Οι στόχοι αυτοί είναι οι εξής:

- α) Γνωριμία με το ιδιαίτερο πρόσωπο των Αθίγγανων της Καρυδιάς μέσα στο πλαίσιο των ιδιαιτεροτήτων των Αθίγγανων του κόσμου.
- β) Προσδιορισμός των χαρακτηριστικών (μορφωτικό επίπεδο, οικονομική κατάσταση, επαγγέλματα κ.τ.λ.) που εμφανίζει ο καταυλισμός σήμερα, στην Καρυδιά.
- γ) Εντοπισμός τυχόν ιδιαίτερων αναγκών που οι άνθρωποι αυτοί έχουν, ανάγκες που αφορούν την υγεία και απαιτούν για την ικανοποίησή τους συγκεκριμένη αντιμετώπιση.
- δ) Διαπίστωση, κατά το δυνατόν, κάποιων βαθύτερων στοιχείων του κοινωνικού χαρακτήρα και της οικονομικής τους νοοτροπίας, τα οποία θα μπορούν ίσως να υποδείξουν τους πραγματικούς λόγους για τους οποίους οι Αθίγγανοι διαβιούν σε τέτοιες άθλιες συνθήκες όσον αφορά την υγειακή τους κατάσταση. Δηλαδή, εντοπισμός της βαρύτητας των παραγόντων που συνδημιουργούν την παρούσα κατάσταση σχετικά με τις κατοικίες και τον τρόπο ζωής των Αθίγγανων.
- ε) Προσδιορισμός του τρόπου χρήσης και σχέσης των Αθίγγανων με τις νοσοκομειακές υπηρεσίες .

Οι στόχοι αυτοί κρίθηκαν ικανοί να επιτευχθούν, σε κάποιο βαθμό, μέσα από τη συμπλήρωση ερωτηματολογίων.

1.2. Υλικό και Μέθοδος

Στο «υλικό» της έρευνας εντάσσεται και ο πληθυσμός που αποτελεί αντικείμενο της συγκεκριμένης μελέτης. Ωστόσο, το κύριο εργαλείο για την πραγματοποίηση της έρευνας αυτής ήταν το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε.

1.2.1. Ερωτηματολόγιο

Για την επίτευξη του σκοπού της εργασίας, απαραίτητη ήταν η σύνταξη – ανώνυμου– ερωτηματολογίου, το οποίο να επιχειρεί την άντληση πληροφοριών σχετικά με: **α)** δημογραφικά – γενικά χαρακτηριστικά των Αθίγγανων της Καρυδιάς (φύλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, εργασία κ.λπ.), **β)** την τρέχουσα κατάσταση των κατοικιών τους, **γ)** την οικονομική κατάσταση που φαίνεται να έχουν σήμερα οι Αθίγγανοι και **δ)** την προσωπική υγειονομική φροντίδα καθώς και την χρήση και σχέση των Αθίγγανων του καταυλισμού με τις νοσοκομειακές υπηρεσίες. Στην τέταρτη κατηγορία υπάρχουν ερωτήσεις σχετικά με το πώς αντιλαμβάνονται το θέμα της υγείας αλλά και ποία μπορεί να θεωρηθεί ανάγκη γι' αυτούς καθώς και άλλες που αντλούν πληροφορίες για την αντιμετώπιση που δείχνουν σε πιθανές ιδιαίτερες ανάγκες που θα ήθελαν οι άνθρωποι αυτοί να ικανοποιήσουν. Κάποιες ερωτήσεις που αφορούν το γενικότερο σκεπτικό των Αθίγγανων για το πώς διαχειρίζονται τις υγειονομικές τους ανάγκες προστέθηκαν, ενταγμένες σε μια τέταρτη, θα λέγαμε, ενότητα, με σκοπό τη διαπίστωση της «οικονομικής» νοοτροπίας και διαχείρισης των ανθρώπων αυτών.

1.2.1.1. Πιλοτική εφαρμογή του ερωτηματολογίου – Συμπεράσματα και αλλαγές

Το αρχικό ερωτηματολόγιο υποβλήθηκε δοκιμαστικά σε τέσσερα άτομα ιδιοκτήτες παραπηγμάτων, δύο άνδρες και δύο γυναίκες, και τα προβλήματα που εντοπίστηκαν αφορούσαν τόσο την κατανόηση ορισμένων ερωτήσεων όσο και την έννοια και τη χρησιμότητα άλλων. Έτσι, η αρχική μορφή του ερωτηματολογίου υπέστη αρκετές διορθώσεις. Οι ερωτήσεις ήταν γραμμένες στον πληθυντικό ευγενείας, πράγμα που ξένιζε αρκετά τους Αθίγγανους – δεν ταίριαζε τόσο στο δικό τους τρόπο ομιλίας. Το τελικό, διορθωμένο ερωτηματολόγιο περιλάμβανε ορισμένες ερωτήσεις διατυπωμένες με ενικό αριθμό. Κάποιες ερωτήσεις παραλείφθηκαν τελείως ενώ σε άλλες έγιναν αλλαγές. Οι αλλαγές αυτές στηρίχθηκαν, κυρίως, στο μορφωτικό επίπεδο των ανθρώπων που καλούνταν να απαντήσουν. Ορισμένες ερωτήσεις, συνεπώς, έγιναν πιο απλές στη γλώσσα ενώ άλλες έγιναν πιο απλές στο σκεπτικό¹⁷⁶.

¹⁷⁶ Πολλές από τις αλλαγές αυτές υποδείχθηκαν από τον υπεύθυνο καθηγητή, πριν ακόμη εφαρμοστεί πιλοτικά το ερωτηματολόγιο.

Συγκεκριμένα:

1. Η ερώτηση: « Σε περίπτωση ανάγκης έχετε το τηλέφωνο κάποιου γιατρού;» πήρε τη μορφή « Αν πάθεις κάτι έχεις το τηλέφωνο από κάποιο γιατρό;»

2. Η ερώτηση 61 του τελικού ερωτηματολογίου που είχε αρχικά τη μορφή: «Αν ένας μπαλαμός και ένας Ρομά φτάσουν την ίδια στιγμή στο νοσοκομείο ποιόν νομίζετε ότι θα φροντίσουν περισσότερο; » πήρε τελικά τη μορφή « Ποιόν προσέχουν πιο πολύ στο νοσοκομείο τον μπαλαμό ή κάποιο δικό σου;»

3. Ομοίως, η ερώτηση 76 « Κατά τη διάρκεια νοσηλείας σας έχετε δώσει κάποιο χρηματικό ποσό «φακελάκι» για να σας προσέξουν καλύτερα;» η οποία πήρα τη μορφή « Έδωσες ποτέ λεφτά στο γιατρό του νοσοκομείου για να σε προσέξει καλύτερα;»

4. Η ερώτηση 15 του ερωτηματολογίου «Υπάρχει γάμος» πήρα τη μορφή «Είσαι παντρεμένος/η»

5. Η ερώτηση 75 του αρχικού ερωτηματολογίου «Αν όχι γιατί; Το αφήνετε να επουλωθεί » πήρε τη μορφή « Το αφήνετε να κλείσει μόνο του;»

Επίσης, καταβάλλεται προσπάθεια να μη γίνει αισθητός στους ερωτώμενους ο χωρισμός του ερωτηματολογίου σε ενότητες, για να εξασφαλιστεί, κατά το δυνατόν, το πιο αντικειμενικό αποτέλεσμα. Έτσι, κάποιες ερωτήσεις τοποθετούνται σε διαφορετική θέση/ενότητα από αυτήν που υπαγορεύει το περιεχόμενό τους, ενώ παράλληλα κάποιες ερωτήσεις επαναλαμβάνονται, διατυπωμένες με διαφορετική μορφή, προκειμένου να διαπιστωθεί η ορθότητα των πράτων· αυτό γίνεται στις ερωτήσεις που θεωρείται ότι εξυπηρετούν σημαντικά το σκοπό της εργασίας.

1.2.2. Διαδικασία επιλογής του δείγματος

Η επιλογή του σωστού δείγματος, ποσοτικά και ποιοτικά, ήταν το επόμενο απαραίτητο βήμα για την πραγματοποίηση της έρευνας. Η πορεία που ακολουθήθηκε για το σκοπό αυτό ήταν η εξής:

Αρχικά τέθηκε ως στόχος ο υπολογισμός, κατά προσέγγιση, του μεγέθους του πληθυσμού που κατοικούσε στον καταυλισμό την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας—γιατί ο αριθμός αυτός μεταβάλλεται με τις μετακινήσεις κατά τη διάρκεια του χρόνου. Σύμφωνα με τις πληροφορίες του προέδρου του καταυλισμού, κ. Σταύρου Αριστόπουλου, οι κάτοικοι της Καρυδιάς την περίοδο εκείνη έφθαναν τα 350–400 άτομα, ενώ ήταν κατά πολύ περισσότεροι αυτοί που έλειπαν σε άλλες περιοχές για δουλειά.

Για την εξασφάλιση μεγαλύτερης εγκυρότητας έγινε υπολογισμός του μεγέθους του πληθυσμού με ταυτόχρονο προσδιορισμό του αριθμού των παραπηγμάτων. Συγκεκριμένα, η αρχική καταμέτρηση έδειχνε ότι οι κατοικίες ανέρχονταν στις 83, εκ των οποίων οι 67 κατοικούνταν. Αποτυπώθηκε σε πρόχειρο σχέδιο η εικόνα του καταυλισμού με μορφή κάτοψης και δόθηκε αρίθμηση στις καλύβες. Αυτό που υπολειπόταν ήταν η γνώση του μέσου όρου μελών των οικογενειών. Υπολογίζοντας με μέσο όρο 6 άτομα (σύμφωνα με πληροφορίες του προέδρου του καταυλισμού), οι κάτοικοι εκείνη την περίοδο ανέρχονταν περίπου στους 350-400.

Προκειμένου να επιλεγεί ένα δείγμα αρκετά αντιπροσωπευτικό, αποφασίσθηκε να ερωτηθούν μέλη των μισών νοικοκυριών που ζούσαν στην Καρυδιά και συγκεκριμένα: οι σύζυγοι-γονείς. Και αυτό για τον λόγο ότι πολλοί ήταν εκείνοι οι οποίοι απουσίαζαν από τον καταυλισμό λόγω δουλειάς. Τα μισά σπίτια του

καταυλισμού ήταν τότε 33 στον αριθμό, άρα αυτοί που επρόκειτο να ερωτηθούν θα ήταν 33 συνολικά.

Όμως, κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων ο αριθμός αυτός μεταβαλλόταν, καθώς κάποιες οικογένειες εγκατέλειπαν προσωρινά τον καταυλισμό λόγω επαγγελματικών αναγκών.

Έτσι λοιπόν το τελικό δείγμα περιορίστηκε στα 30 ερωτηματολόγια, άρα αυτοί που επρόκειτο να ερωτηθούν θα ήταν 30 συνολικά άτομα δηλαδή το 24% του πληθυσμού της Καρυδιάς. Έτσι, ο αριθμός των ερωτηματολογίων που συγκεντρώθηκαν είναι, τελικά, ίσος με 30. Υπολογίζοντας τον αριθμό αυτό ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού προέκυψε ότι το δείγμα θα αποτελούσε το 11,66% των κατοίκων.

Στην έρευνα μας ερωτήθηκαν μόνο οι ιδιοκτήτες των παραπηγμάτων, δηλαδή ο πατέρας ή η μάνα. Αν στο παράπηγμα ήταν και οι δύο απαντούσε μόνο ο ένας, ενώ αν έλειπαν οι ιδιοκτήτες (και ήταν μόνο τα παιδιά ή οι παππούδες) δεν συμπληρώνονταν ερωτηματολόγια. Τα κενά παραπήγματα λαμβάνονταν ως αναπάντητα ερωτηματολόγια.

Παρακάτω φαίνονται σχηματικά τα βήματα που ακολουθήθηκαν για την τελική επιλογή του δείγματος.

ΣΧΕΔΙΟ ΠΟΡΕΙΑΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Βήμα 1^ο : Υπολογισμός του συνολικού πληθυσμού.

Βήμα 2^ο : Καταμέτρηση των κατοικιών, αποτύπωση σε πρόχειρο σχέδιο και αρίθμησης τους.

Βήμα 3^ο : Προσδιορισμός μέσου όρου μελών ανά οικογένεια (αυτός βασίστηκε αρχικά σε πληροφορίες κατοίκων του καταυλισμού και στη συνέχεια στην ιδίους όμμασι παρατήρηση).

Βήμα 4^ο : Επιλογή των μισών νοικοκυριών με τη βοήθεια του σχεδίου.

Βήμα 5^ο : Απόφαση να ερωτηθούν από κάθε οικογένεια οι σύζυγοι.

Βήμα 6^ο : Προσδιορισμός του τελικού δείγματος ως ποσοστού του συνολικού πληθυσμού.

Σχήμα 20.: Το σχέδιο της πορείας που ακολουθήθηκε για την επιλογή του τελικού δείγματος.

Πηγή: Ίδια έρευνα.

1.2.3. Διεξαγωγή της έρευνας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στον καταυλισμό της Καρυδιάς στο διάστημα από τις 2 έως και 8 Μαρτίου.

Οι σπουδαστές επισκεπτόταν τον καταυλισμό καθημερινά στο διάστημα αυτό (πλην του Σαββάτου και Κυριακής), από τις 10.00 ή 10.30 το πρωί μέχρι το μεσημέρι και τα απογεύματα της Τρίτης και Τετάρτης. Τα ερωτηματολόγια τα συμπλήρωναν οι σπουδαστές, αφού οι Αθίγγανοι ερωτούνταν και απαντούσαν προφορικά. Η διάρκεια συμπλήρωσης ενός ερωτηματολογίου διήρκησε περίπου 17 λεπτά.

Παρά το γεγονός ότι διορθώθηκαν τα λάθη του αρχικού ερωτηματολογίου, αρκετοί από τους ερωτώμενους συνάντησαν δυσκολίες στην κατανόηση των ερωτήσεων – αυτό εξαρτάται από τις δυνατότητες τους να καταλαβαίνουν και να μιλούν την ελληνική γλώσσα. Άλλωστε, δεν ξεχνούμε ότι πρόκειται για έναν πληθυσμό με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, γεγονός που δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο μια οποιαδήποτε παρόμοια προσπάθεια. Έτσι, κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων χρειάστηκε συχνά να αλλάξει η διατύπωσή τους για να γίνουν αυτές πιο κατανοητές από τους Αθίγγανους. Επιστρατεύθηκαν πολλά παραδείγματα και χρησιμοποιήθηκαν εξωγλωσσικά στοιχεία (κινήσεις με τα χέρια που διευκρίνιζαν περισσότερο την ερώτηση). Στο παρακάτω κεφάλαιο είναι γραμμένες όλες αυτές οι αλλαγές.

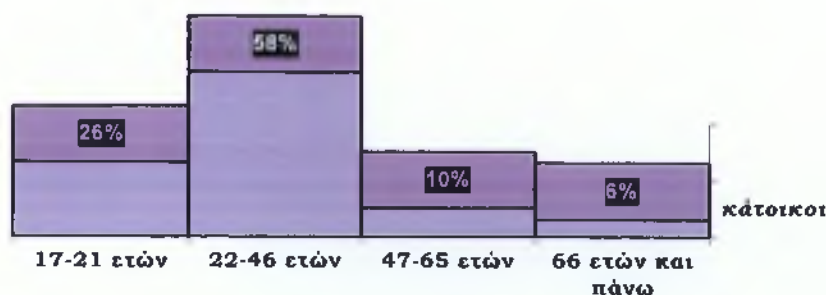
2. Αποτελέσματα της έρευνας

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει η παράθεση των αποτελεσμάτων που συγκεντρώθηκαν από την παραπάνω έρευνα. Όπως έχει αναφερθεί, το ερωτηματολόγιο περιείχε τέσσερις ενότητες. Το κεφάλαιο χωρίζεται σε τέσσερα υποκεφάλαια, αντίστοιχα των ενοτήτων αυτών. Έτσι λοιπόν, το **πρώτο** υποκεφάλαιο αναφέρεται στα γενικά χαρακτηριστικά των κατοίκων του καταυλισμού (δημογραφικά, κοινωνικά κτλ), το **δεύτερο** στην κατάσταση που παρουσιάζουν τα σπίτια τους – συγκεκριμένα την κατάσταση που παρουσίαζαν την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας, όσον αφορά τον εξοπλισμό καθώς και την παροχή ηλεκτροδότησης και υδροδότησης, όπως επίσης και στις μετακινήσεις αλλά και το Δήμο στον οποίο ανήκουν. Στο **τρίτο** εκτίθενται η οικονομική κατάσταση. Στο **τέταρτο** και τελευταίο κεφάλαιο αναφέρονται τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την έρευνα σχετικά με την προσωπική υγειονομική φροντίδα καθώς και τη χρήση και σχέση των Αθίγγανων της Καρυδιάς με τις νοσοκομειακές υπηρεσίες.

2.1. Γενικά χαρακτηριστικά των κατοίκων, δημογραφικά, κοινωνικά.

Τα ποσοστά που δίνονται παρακάτω αφορούν το δείγμα πληθυσμού που εξετάστηκε τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, στον καταυλισμό της Καρυδιάς.

Όσον αφορά την ηλικία τα άτομα ηλικίας 17-21 χρόνων αποτελούσαν ποσοστό 26% του δείγματος. Το μεγαλύτερο ποσοστό καταλάμβαναν τα άτομα ηλικίας 22-46 χρόνων, ενώ από 47 έως 65 ετών ήταν το 10% του πληθυσμού που εξετάστηκε και από 66 ετών και πάνω ήταν μόλις το 6%. Το παρακάτω σχήμα παρέχει τις ηλικιακές αναλογίες που παρατηρήθηκαν μεταξύ των φύλων.

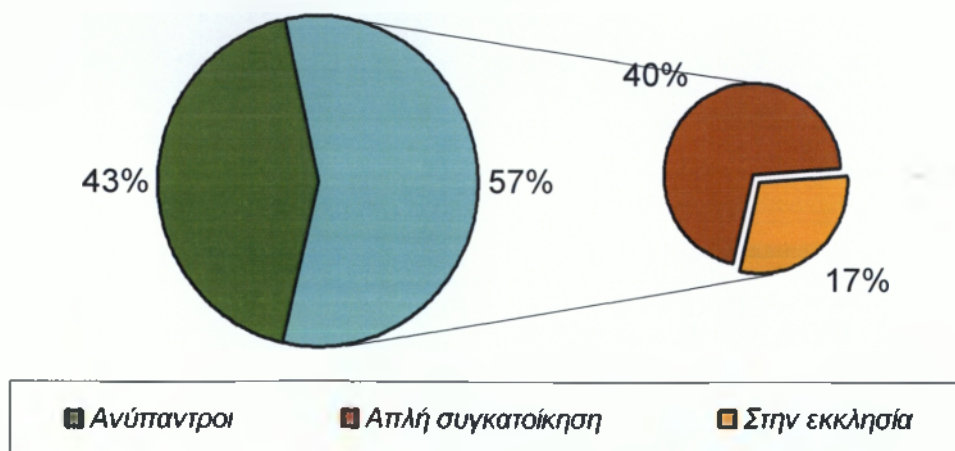
Γράφημα.21.: Ηλικιακή κατανομή, του δείγματος που ερωτήθηκε.
Πηγή: Ίδια έρευνα

Στην ερώτηση «Πόσα παιδιά έχετε;» το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων ζουν σε οικογένεια που αποτελείται από 3 έως 5 άτομα. Τα ακριβή ποσοστά φαίνονται στον παρακάτω πίνακα.

Αριθμός μελών οικογένειας	Ποσοστά οικογενειών
3-5	52%
6-10	40%
10 και πάνω	8%

Πίνακας 22.: Ποσοστιαία κατανομή των αριθμών των μελών ανά οικογένεια
 Πηγή: Ίδια έρευνα

Στις ερωτήσεις (15) «Είστε παντρεμένος;» και (16) «Αν ναι πως;» αξιοσημείωτο ήταν το γεγονός ότι στην πλειοψηφία τους (48%) τα ζευγάρια ήταν παντρεμένα αλλά συζούσαν. Στην ερώτηση «είσαι παντρεμένος /η;», κάποιιοι έλεγαν «όχι, αστεφάνωτοι», ενώ οι περισσότεροι απαντούσαν «ναι», με αποτέλεσμα να πάρει η ερώτηση, πλέον, τη μορφή «είστε στεφανωμένοι;», για να μπορεί να συμπίπτει η απάντηση με την πραγματικότητα. Οι παντρεμένοι αποτελούν το 34% του ερωτηθέντος δείγματος ενώ υπάρχουν 14% ανύπαντροι και 4% χωρισμένοι.

Γράφημα 23: Ποσοστιαία κατανομή παντρεμένων και ανύπαντρων του καταυλισμού Καρδιάς.
 Πηγή : Ίδια έρευνα.

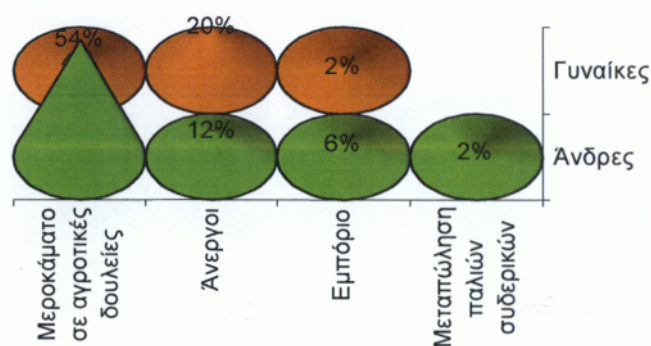
Τα πιο συνήθη επαγγέλματα των Αθίγγανων της Καρυδιάς είναι τα μεροκάματα σε αγροτικές δουλειές (58%), το εμπόριο (8%), οι μεταπώληση παλιών σιδηρικών (2%), ενώ ένα ποσοστό (32%) είναι άνεργοι . Οι συνδυασμοί των εργασιών και τα ποσοστά τους φαίνονται στον πίνακα που ακολουθεί.

Επαγγελματικές ασχολίες των Αθίγγανων της Καρυδιάς	Ποσοστά
Μεροκάματο σε αγροτικές δουλειές	58%
Άνεργοι	32%
Έμποροι	8%
Μεταπώληση παλιών σιδηρικών	2%

Πίνακας 24: Ποσοστιαία κατανομή επαγγελμάτων των Αθίγγανων του Καταυλισμού

Πηγή : Ίδια έρευνα

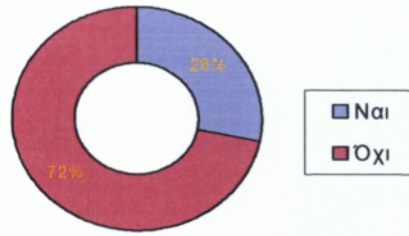
Από αυτούς που εργάζονται με μεροκάματα σε αγροτικές δουλειές (54%) είναι άνδρες και μόλις το (4%) γυναίκες. Από αυτούς που είναι άνεργοι (32%) το (12%) είναι άνδρες ενώ το (20%) είναι γυναίκες.

Γράφημα 25: Ποσοστιαία κατανομή, κατά φύλο, επαγγελματικών ασχολιών

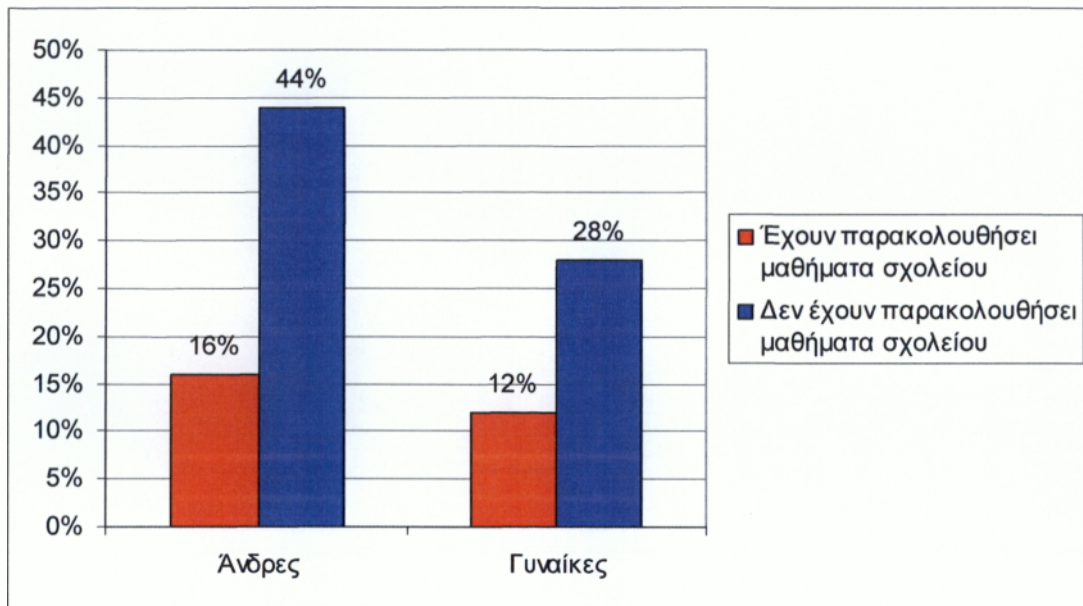
Πηγή : Ίδια έρευνα

Στην ερώτηση «Έχετε πάει σχολείο;» η πλειοψηφία των ανθρώπων που ερωτήθηκαν στην Καρυδιά δεν έχει παρακολουθήσει καθόλου μαθήματα σχολείου, συγκεκριμένα το 72%, ενώ το υπόλοιπο 28% έχει παρακολουθήσει τις τάξεις που φαίνονται στο παρακάτω σχήμα, με τα δοθέντα ποσοστά.

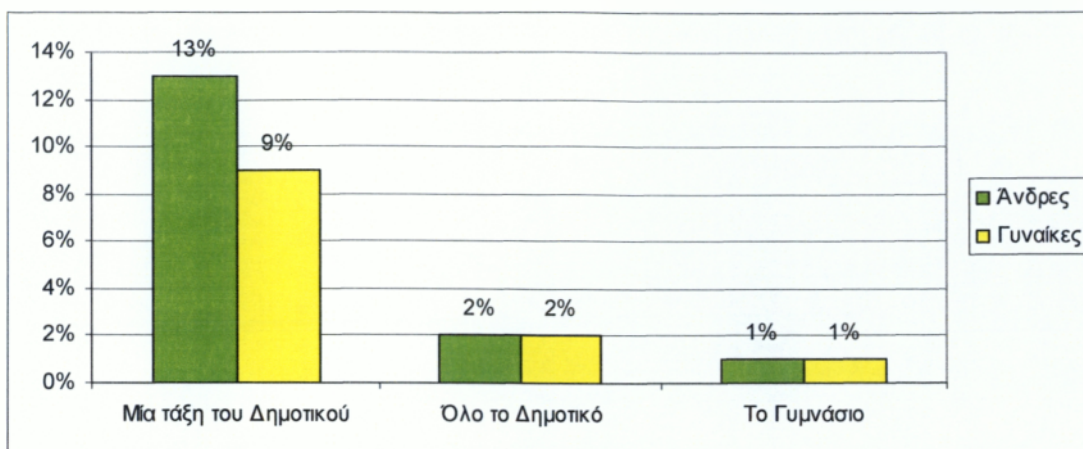
Γράφημα 26.: Μορφωτικό επίπεδο των Αθίγγανων της Καρυδιάς
 Πηγή: Ίδια έρευνα

Από τα άτομα (72%) τα οποία δεν έχουν παρακολουθήσει καθόλου μαθήματα σχολείου το (44%) είναι άνδρες και το (28%) γυναίκες. Ενώ από αυτούς που έχουν παρακολουθήσει (28%) το (16%) είναι άνδρες ενώ το (13%) γυναίκες.

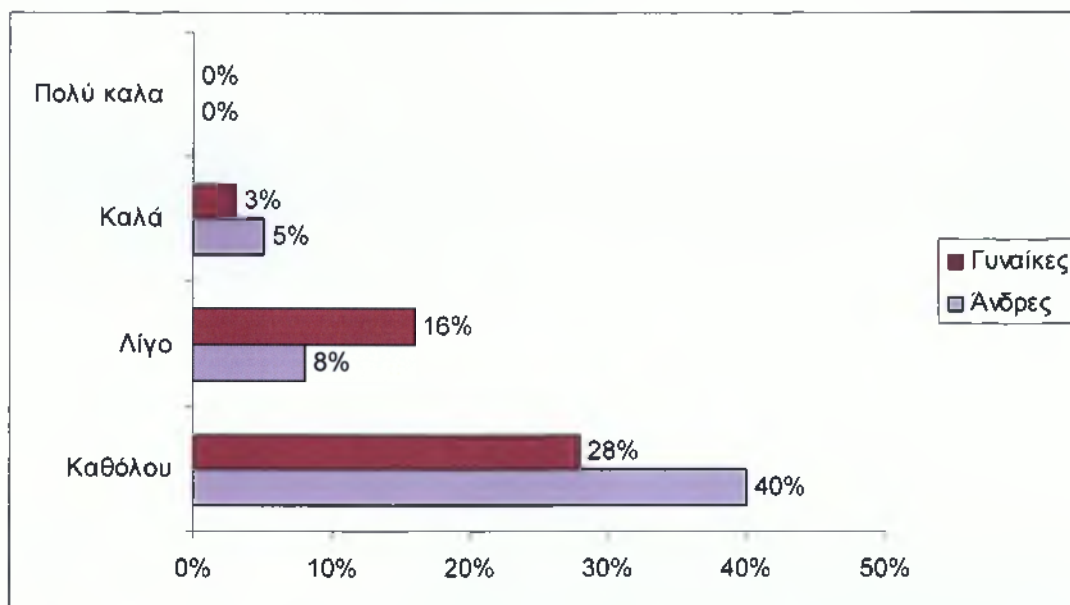
Γράφημα 27: Μορφωτικό επίπεδο, κατά φύλλο, των Αθίγγανων της Καρυδιάς.
 Πηγή: Ίδια έρευνα.

Από τα άτομα που έχουν παρακολουθήσει μαθήματα σχολείου μία τάξη Δημοτικού έχει παρακολουθήσει ποσοστό (13%) άνδρες και (9%) γυναίκες, όλο το Δημοτικό (2%) άνδρες και (2%) γυναίκες ενώ το Γυμνάσιο έχουν τελειώσει μόλις το (1%) άνδρες και (1%) γυναίκες.

Γράφημα 28: Ποιες τάξεις σχολείου έχουν παρακολουθήσει οι Αθίγγανοι, κατά φύλο.
Πηγή: Ίδια έρευνα.

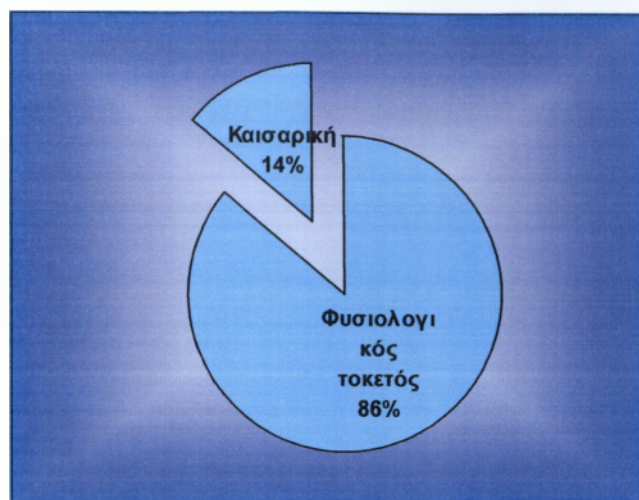
Στην ερώτηση (7,14) «ξέρετε να γράφετε και να διαβάζετε;» ποσοστό (68%) απάντησε καθόλου, ποσοστό (24%) απάντησε λίγο, ποσοστό (8%) απάντησε καλά ενώ κανένας δεν απάντησε πολύ καλά. Από αυτούς που μας απάντησαν καθόλου το (40%) είναι άνδρες ενώ το (28%) γυναίκες. Από αυτούς που απάντησαν λίγο το (8%) ήταν άνδρες ενώ το (16%) γυναίκες, ενώ από αυτούς που απάντησαν καλά το (5%) ήταν άνδρες ενώ το (3%) γυναίκες.

Γράφημα 29: Ποσοστιαία κατανομή, κατά φύλο, αυτών που ξέρουν να γράφουν και να διαβάζουν.

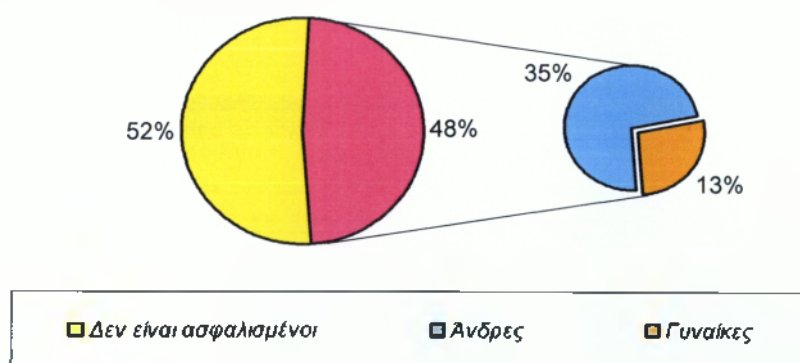
Πηγή : Ίδια έρευνα.

Στην ερώτηση (19) «Γεννήσατε με φυσιολογικό τοκετό ή με καισαρική;» ποσοστό (86%) απάντησε με φυσιολογικό ενώ το υπόλοιπο (14%) απάντησε με καισαρική.

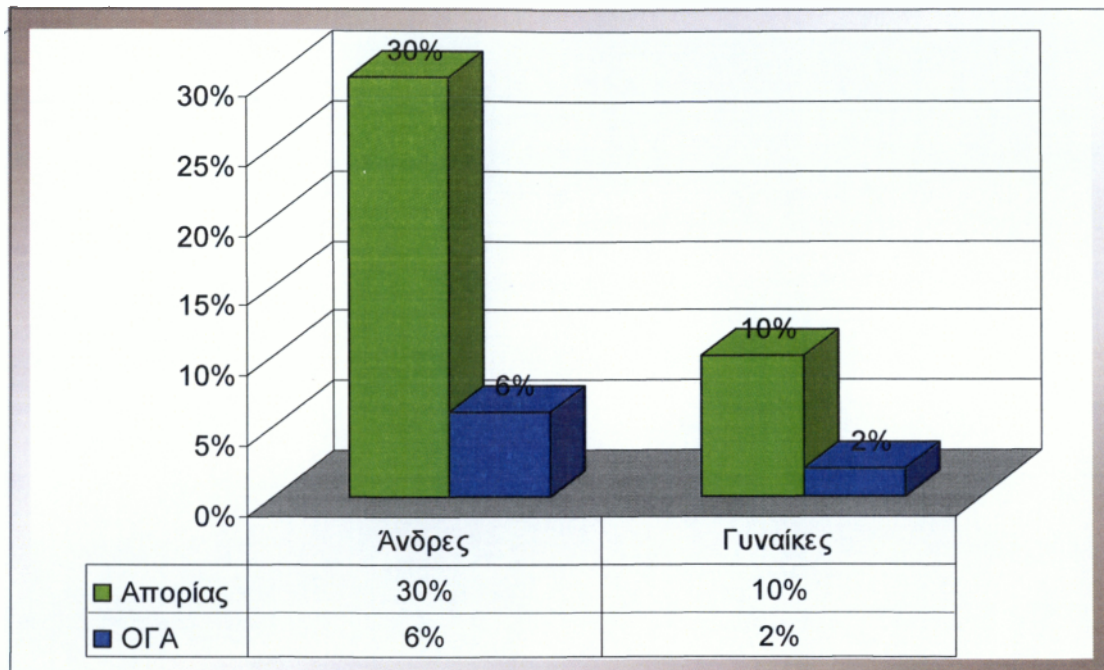
Γράφημα 30: Ποσοστιαία κατανομή του τρόπου γέννας
Πηγή : Ίδια έρευνα.

Στην ερώτηση (3,10) « Είστε ασφαλισμένος;» το (48%) των ερωτηθέντων απάντησαν ναι, ενώ το (52%) απάντησε πως δεν είναι ασφαλισμένοι. Από αυτούς που είναι ασφαλισμένοι το (35%) είναι άνδρες ενώ το (13%) γυναίκες.

Γράφημα 31 : Ποσοστό ατόμων που έχουν ασφάλιση.
Πηγή : Ίδια έρευνα

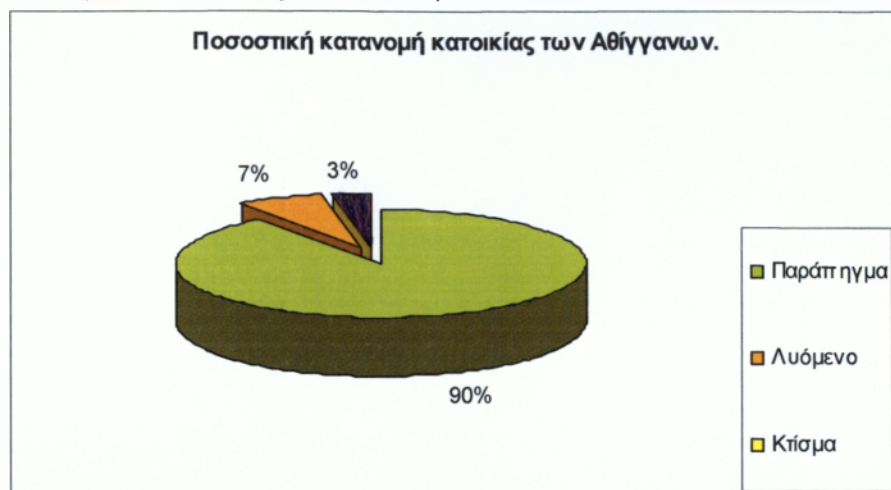
Στην ερώτηση (4,11) «Που είστε ασφαλισμένοι;» από το (48%) που έχουν ασφάλιση το (40%) απάντησε πως έχουν ασφάλιση απορίας από τους οποίους το (30%) είναι άνδρες ενώ το (10%) γυναίκες. Ποσοστό (8%) είναι ασφαλισμένοι στον ΟΓΑ από τους οποίους το (6%) είναι άνδρες ενώ το (2%) γυναίκες.

Γράφημα 32: Ποσοστιαία κατανομή, κατά φύλο, ατόμων που έχουν ασφάλιση.
 Πηγή: Ίδια έρευνα.

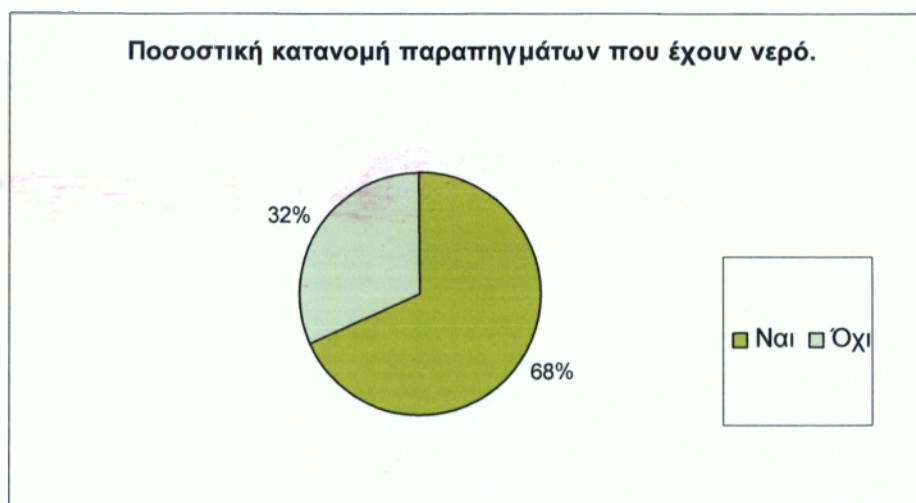
2.2: Τρέχουσα κατάσταση των κατοικιών των Αθίγγανων του καταυλισμού Καρυδιάς.

Στην ερώτηση (20) «Διαμένετε σε κτίσμα, σκηνή ή παράπηγμα;» το (90%) των ερωτηθέντων απάντησαν πως μένουν σε παράπηγμα, το (7%) σε λυόμενο ενώ υπάρχει και ένα (3%) οι οποίοι ζουν σε κτίσμα.

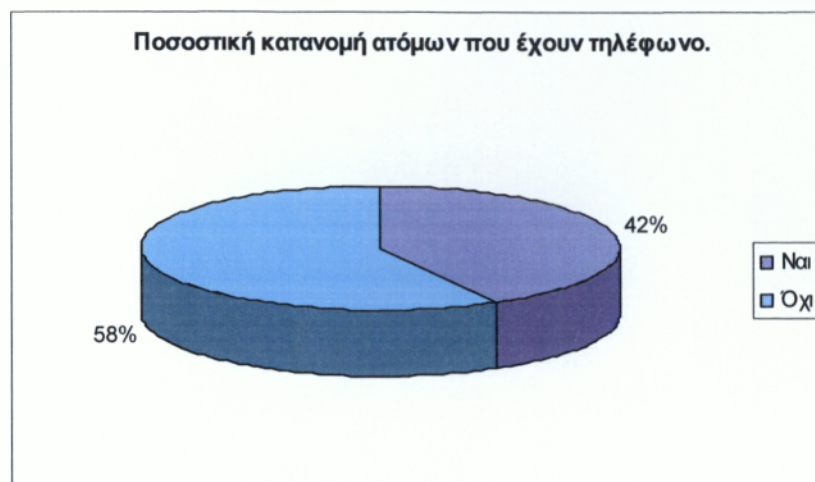
Γράφημα 33: Ποσοστιαία κατανομή κατοικίας των Αθίγγανων
Πηγή: Ίδια έρευνα

Στην ερώτηση (21) «Υπάρχει νερό;» ποσοστό (68%) απάντησε πως υπάρχει ενώ ποσοστό (32%) απάντησαν πως δεν υπάρχει νερό στο παράπηγμα τους.

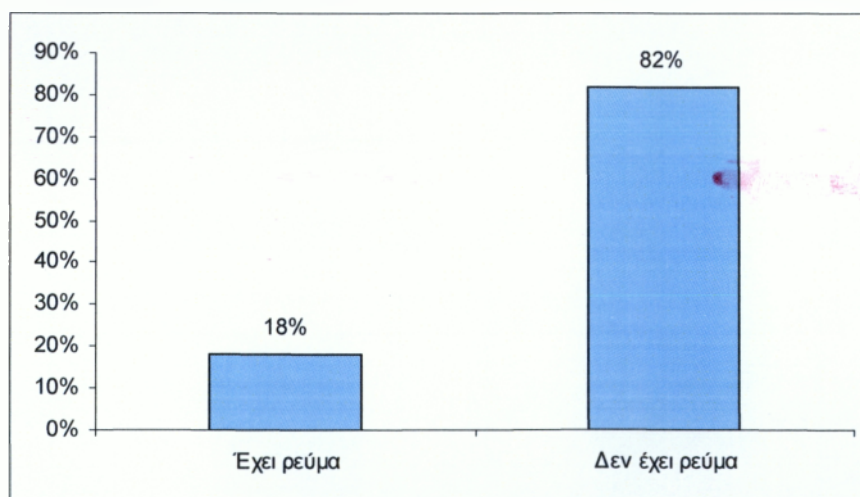
Γράφημα 34: Ποσοστιαία κατανομή παραπηγμάτων που έχουν νερό.
Πηγή: Ίδια έρευνα.

Στην ερώτηση (22) «Υπάρχει τηλέφωνο(κινητό);» ποσοστό (42%) απάντησαν ότι έχουν ενώ ποσοστό (58%) απάντησαν ότι δεν έχουν.

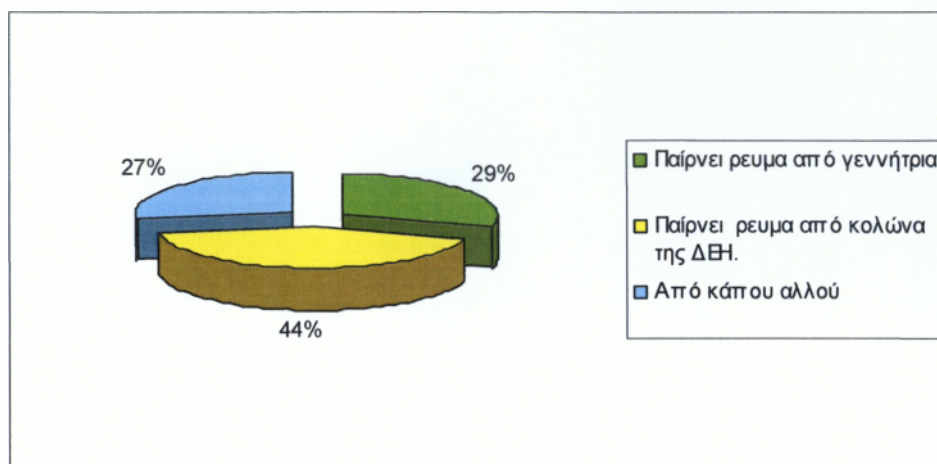
Γράφημα 35: Ποσοστιαία κατανομή ατόμων που έχουν τηλέφωνο (κινητό).
Πηγή: Ίδια έρευνα.

Στην ερώτηση (23) «Υπάρχει ρεύμα» το (18%) των ερωτηθέντων μας απάντησε ότι έχουν ρεύμα ενώ το (82%) απάντησαν ότι δεν έχουν ρεύμα.

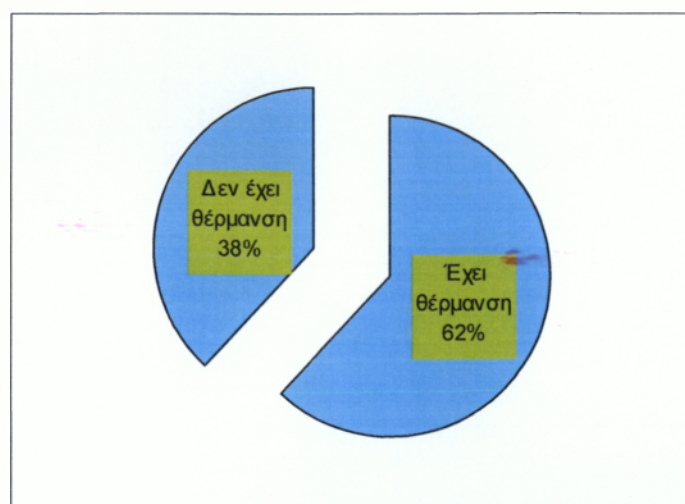
Γράφημα 36: Ποσοστιαία κατανομή παραπηγμάτων με ρεύμα.
Πηγή: Ίδια έρευνα.

Στην ερώτηση (24) « αν δεν έχετε ρεύμα από πού παίρνετε;» το (24%) των ερωτηθέντων απάντησαν ότι παίρνουν ρεύμα από γεννήτρια, το (36%) απάντησε ότι παίρνουν ρεύμα από την κολώνα της ΔΕΗ, ενώ (22%) από κάπου αλλού.

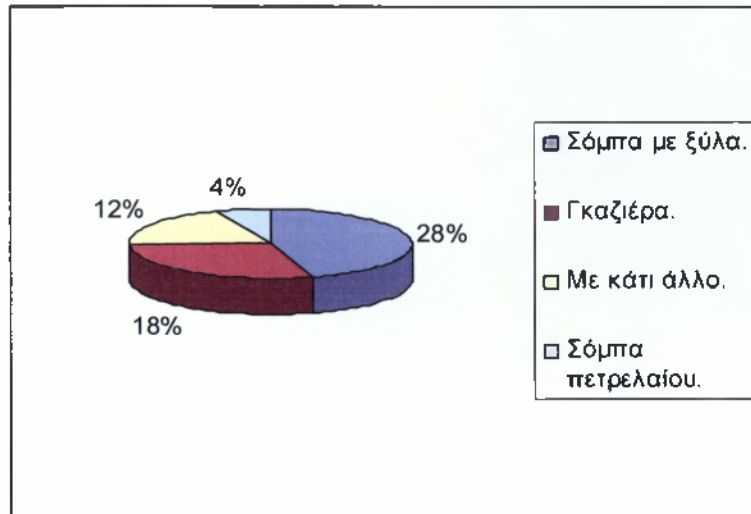
Γράφημα 37: Ποσοστιαία κατανομή τρόπων που οι Αθίγγανοι έχουν ρεύμα στα παραπήγματά τους.
Πηγή: Ίδια έρευνα.

Στην ερώτηση « Έχετε θέρμανση το χειμώνα;» το (62%) των ερωτηθέντων απάντησε καταφατικά, ενώ το (38%) απάντησε αρνητικά .

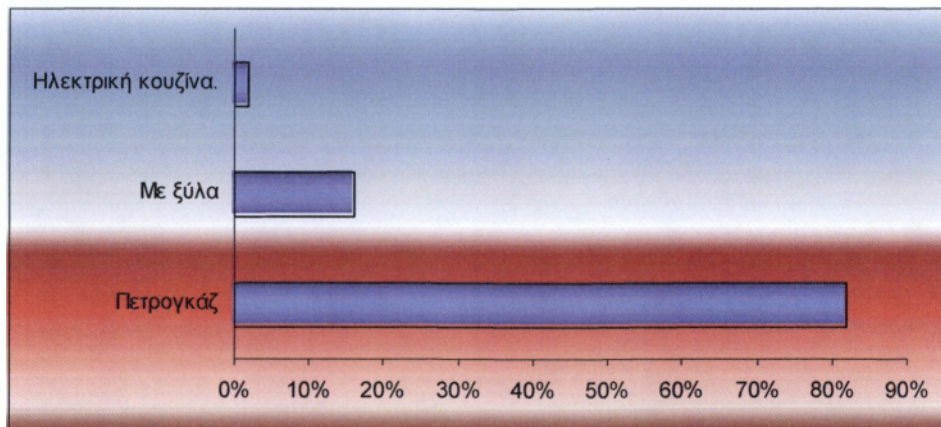
Γράφημα 38: Ποσοστιαία κατανομή παρατηγμάτων που έχουν θέρμανση.
Πηγή: Ίδια έρευνα.

Από το 62% των ερωτηθέντων που έχουν θέρμανση ποσοστό (28%) απάντησε ότι έχει σόμπα με ξύλα, το (18%) απάντησε με γκαζιέρα, το (12%) με κάτι άλλο, ενώ μόλις το (4%) με σόμπα πετρελαίου.

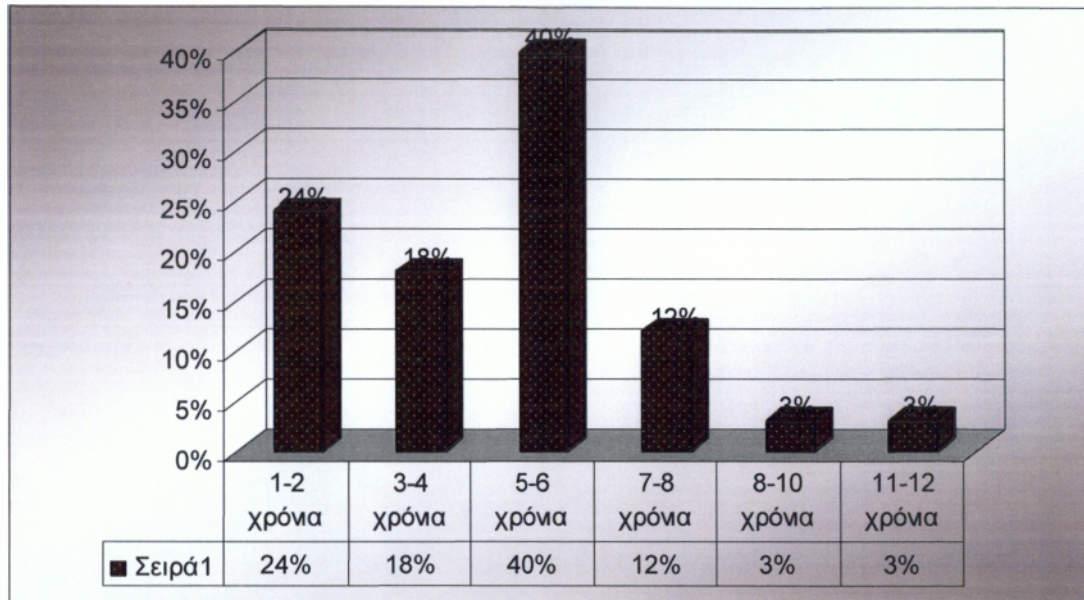
Γράφημα 39: Ποσοστιαία κατανομή τρόπου θέρμανσης των κατοίκων του καταυλισμού
 Πηγή: Ίδια έρευνα.

Στην ερώτηση «με τι μαγειρεύεται;» το (82%) των ερωτηθέντων απάντησε με πετρογκάζ, το (16%) με ξύλα ενώ υπήρχε και ένα ποσοστό (2%) το οποίο απάντησε με ηλεκτρική κουζίνα.

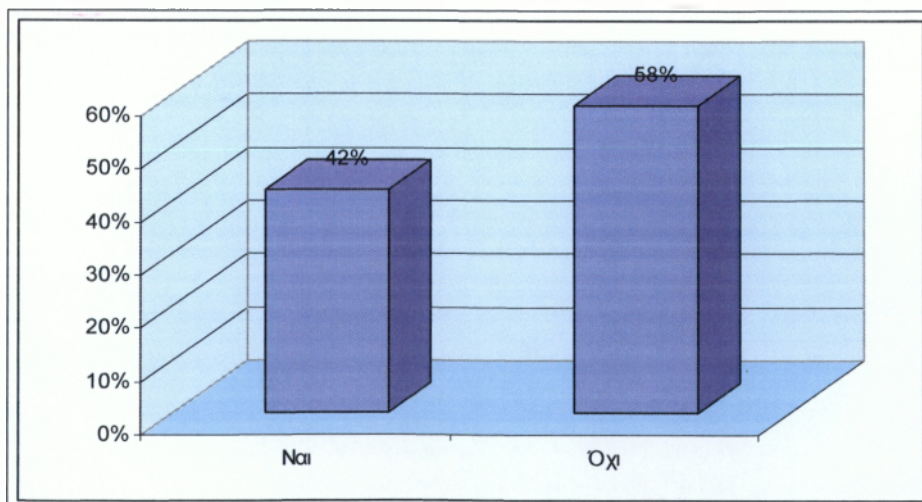
Γράφημα 40: Ποσοστιαία κατανομή των τρόπων με τους οποίους μαγειρεύουν.
 Πηγή: Ίδια έρευνα.

Όσον αφορά τις μετακινήσεις των Αθίγγανων του καταυλισμού, στην ερώτηση (28) «Πόσο καιρό μένετε στον καταυλισμό(σε χρόνια); Το (24%) των ερωτηθέντων απάντησαν ότι μένουν εκεί 1-2 χρόνια, το (18%) των ερωτηθέντων απάντησε ότι μένει 3-4 χρόνια, το (40%) των ερωτηθέντων μένει στον καταυλισμό 5-6 χρόνια, το (12%) μένει 7-8 χρόνια, το (3%) 8-10 χρόνια, ενώ το (3%) μένουν στο καταυλισμό 11-12 χρόνια.

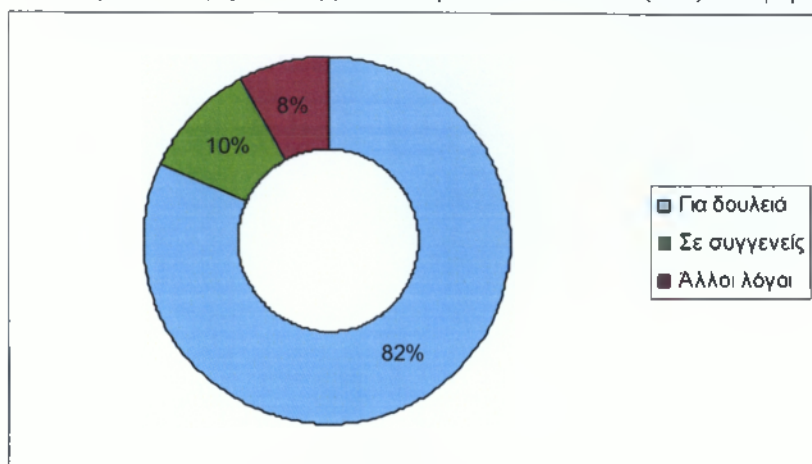
Γράφημα 41: Ποσοστιαία κατανομή κατοίκων που μένουν στο καταυλισμό σε χρόνια.
Πηγή: Ίδια έρευνα

Στην ερώτηση (29,30) «Μετακινήστε σε άλλες περιοχές;» το (58%) των ερωτηθέντων μας απάντησε όχι ενώ το (42%) απάντησε θετικά. Από αυτούς που μετακινούνται το (22%) μετακινείται στην Τρίπολη, το (8%) στην Σπάρτη ενώ το υπόλοιπο (12%) σε γειτονικούς Δήμους.

Γράφημα 42: Ποσοστιαία κατανομή μετακινήσεων των Αθίγγανων του καταυλισμού.
Πηγή: Ίδια έρευνα.

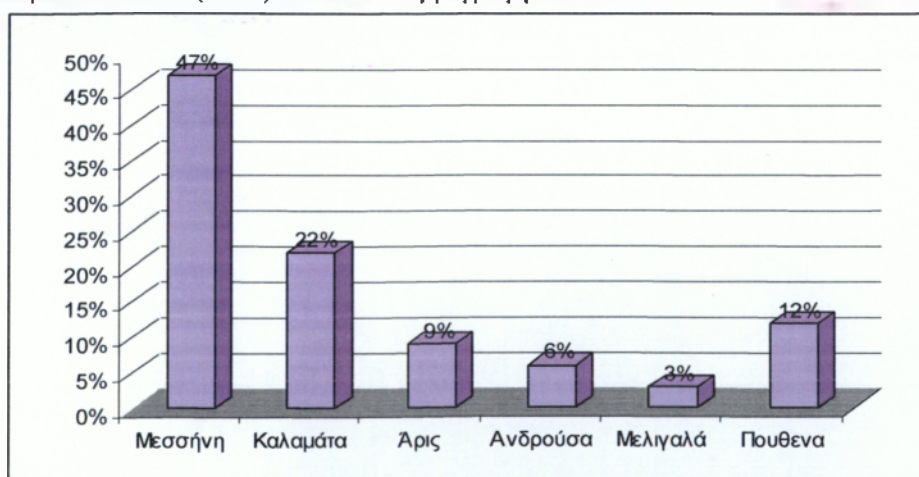
Ο επικρατέστερος λόγος των μετακινήσεων των κατοίκων του καταυλισμού σε άλλες περιοχές με ποσοστό (82%) είναι η ανεύρεση δουλειάς, ακολουθεί με ποσοστό (10%) η επίσκεψη σε συγγενικά πρόσωπα ενώ το (8%) ανέφερε άλλους λόγους.

Γράφημα 43: Ποσοστιαία κατανομή των λόγων που οι Αθίγγανοι μετακινούνται.

Πηγή: Ίδια έρευνα.

Όσον αφορά τον Δήμο στον οποίο ανήκουν οι κάτοικοι του καταυλισμού Καρυδιάς το (47%) των ερωτηθέντων απάντησε στη Μεσσήνη, το (22%) στην Καλαμάτα, το (9%) στο Δήμο Άρεως, το (6%) στο Δήμο Ανδρούσας, το (3%) στο Δήμο Μελιγαλά ενώ το (12%) δεν είναι εγγεγραμμένοι πουθενά.

Γράφημα 44: Ποσοστιαία κατανομή των Αθίγγανων στους Δήμους τους οποίους ανήκουν.

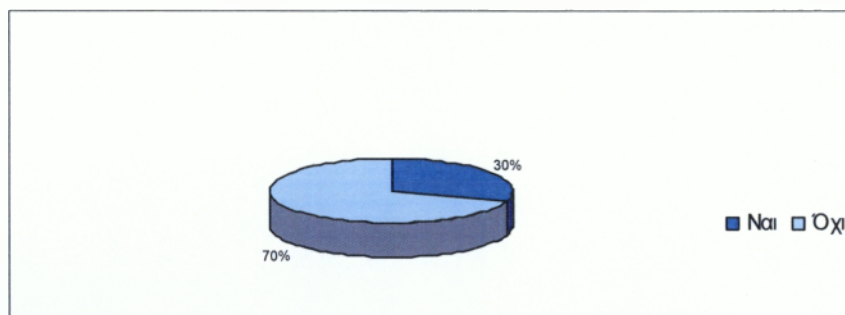
Πηγή: Ίδια έρευνα.

2.3 Οικονομική κατάσταση που φαίνεται να έχουν σήμερα οι Αθίγγανοι.

Στην ερώτηση (33) «Έχετε δικό σας οικόπεδο;» ποσοστό (96%) των ερωτηθέντων απάντησαν ότι δεν έχουν, ενώ υπάρχει και ένα πολύ μικρό ποσοστό Αθίγγανων οι οποίοι μας δήλωσαν ότι έχουν το ποσοστό αυτό είναι στο (4%).

Στην ερώτηση (34) «Έχετε δικό σας αυτοκίνητο;» ποσοστό (54%) μας δήλωσαν πως έχουν δικό τους αυτοκίνητο, ενώ το (46%) μας δήλωσε πως δεν έχουν δικό τους αυτοκίνητο.

Στην ερώτηση (35) «Έχετε κάνει αίτηση για δάνειο κατοικίας;» το (30%) των ερωτηθέντων μας απάντησε πως έχουν κάνει αίτηση, ενώ το (70%) μας απάντησε ότι δεν έχουν κάνει αίτηση για δάνειο κατοικίας.

Γράφημα 45: Ποσοστιαία κατανομή Αθίγγανων που έχουν κάνει αίτηση για δάνειο κατοικίας.

Πηγή: Ίδια έρευνα.

Στην ερώτηση (36) «Έχετε δικό σας σπίτι;» μόλις το (3%) των ερωτηθέντων μας απάντησε θετικά, ενώ το 97% των ερωτηθέντων απάντησε αρνητικά.

Στην ερώτηση (37) «Παίρνετε επιδόματα;» το (54%) των ερωτηθέντων απάντησαν θετικά ενώ το (46%) μας απάντησε αρνητικά. Από το ποσοστό αυτών που παίρνουν κάποιο επίδομα (33%) των ερωτηθέντων μας απάντησε ότι παίρνει επίδομα πολυτεχνίας, το (9%) ότι παίρνει επίδομα τρίτου παιδιού, ενώ το (12%) παίρνει κάποιο άλλο.

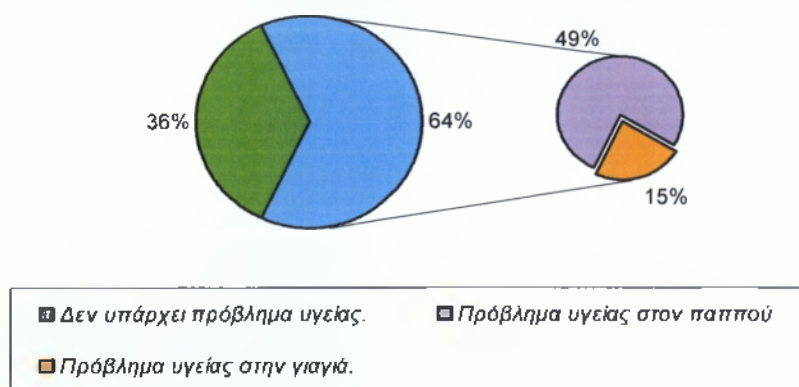

Γράφημα 46: Ποσοστιαία κατανομή επιδομάτων που παίρνουν οι Αθίγγανοι.

Πηγή: Ίδια έρευνα

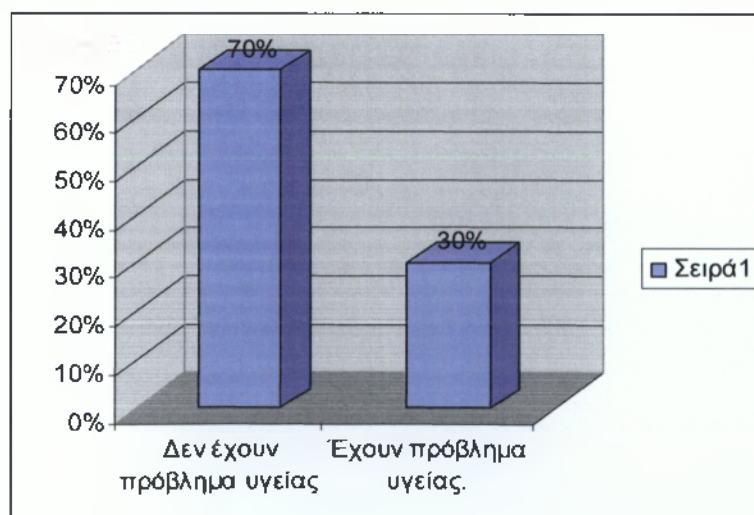
2.4 : Η υγειακή κατάσταση των Αθίγγανων.

Στην ερώτηση (38,39) «Υπάρχουν σοβαρά προβλήματα υγείας στον παππού και στην γιαγιά, αν ναι ποια;» το (64%) των ερωτηθέντων απάντησαν θετικά, ενώ το (36%) απάντησαν αρνητικά. Από αυτούς που απάντησαν θετικά το (49%) μας δήλωσε πως έχει πρόβλημα ο παππούς ενώ ποσοστό (15%) υποστηρίζουν πως έχει πρόβλημα υγείας η γιαγιά. Τα προβλήματα τα οποία παρουσιάζονται ποιο συχνά στους ηλικιωμένους είναι ζάχαρο (18%), καρδιακά νοσήματα (27%), αναπηρία (12%), εμφράγματα (4%), εγχειρήσεις χολής (3%).

Γράφημα 47: Ποσοστιαία κατανομή προβλημάτων υγείας στον παππού και στην γιαγιά. Πηγή: Ίδια έρευνα.

Στην ερώτηση (40,41) « Υπάρχουν σοβαρά προβλήματα υγείας στους γονείς, αν ναι ποια;» το (30%) των ερωτηθέντων μας απάντησε ότι υπάρχουν σοβαρά προβλήματα υγείας, ενώ το (70%) μας απάντησε ότι δεν έχουν κάποιο σοβαρό πρόβλημα υγείας. Από αυτούς που παρουσιάζουν κάποιο πρόβλημα υγείας το (18%) παρουσιάζει πρόβλημα υγείας ο πατέρας ενώ το υπόλοιπο (12%) παρουσιάζει πρόβλημα υγείας η μητέρα.

Γράφημα:48.Ποσοστιαία κατανομή γονέων με σοβαρά προβλήματα υγείας .

Πηγή :Ίδια έρευνα .

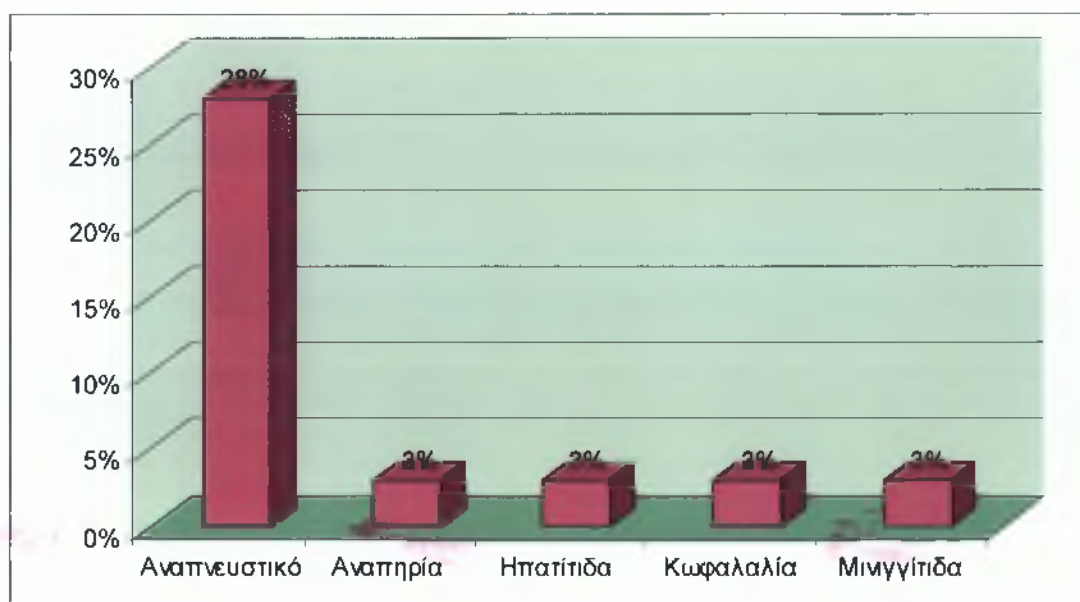
Σημαντικότερα προβλήματα υγείας που παρουσιάζονται στους γονείς	Ποσοστό
Κωφαλαλία	18%
Ψυχολογικά	9%
Ηπατίτιδα	3%

Πίνακας 49: Ποσοστιαία κατανομή προβλημάτων υγείας που παρουσιάζονται στους γονείς.

Πηγή: Ίδια έρευνα.

Στην ερώτηση (42,43) «Υπάρχουν σοβαρά προβλήματα υγείας στα παιδιά;» το (40%) των ερωτηθέντων απάντησε ότι υπάρχουν σοβαρά προβλήματα υγείας στα παιδιά ενώ το (60%) απάντησε ότι δεν υπάρχουν.

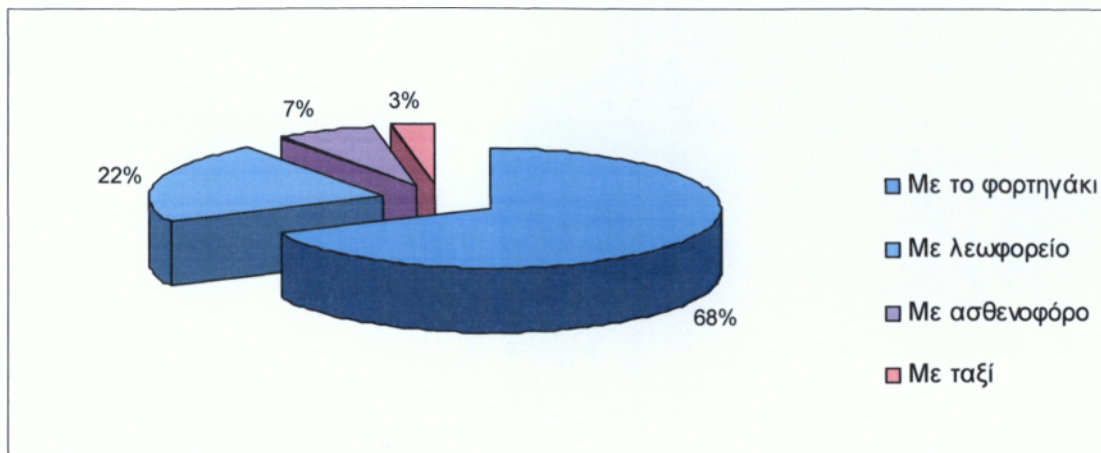
Τα προβλήματα υγείας τα οποία εμφανίζονται συχνότερα στα παιδιά φαίνονται στο παρακάτω γράφημα.

Γράφημα 50: Ποσοστιαία κατανομή προβλημάτων υγείας στα παιδιά.

Πηγή : Ίδια έρευνα.

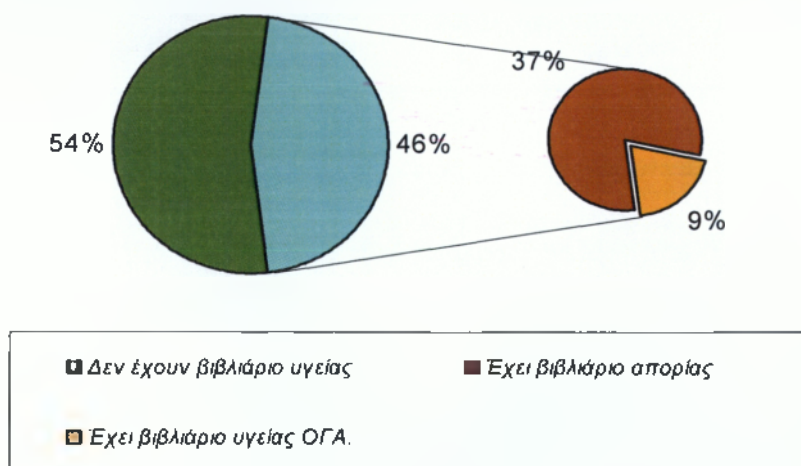
Στην ερώτηση (44) «Πώς πηγαίνετε στο Νοσοκομείο;» το (68%) των ερωτηθέντων απάντησε με το φορτηγάκι, το (22%) απάντησε με το λεωφορείο, το (7%) με ασθενοφόρο, ενώ το (3%) με ταξί.

Γράφημα 51: Ποσοστιαία κατανομή των μέσων με τα οποία πηγαίνουν στο νοσοκομείο οι Αθίγγανοι

Πηγή Ίδια έρευνα.

Στην ερώτηση (45,46) «Έχετε βιβλιάριο υγείας;» το (46%) των ερωτηθέντων απάντησαν ότι έχουν, ενώ το (54%) απάντησε ότι δεν έχει βιβλιάριο υγείας. Από αυτούς που έχουν βιβλιάριο το (37%) έχουν βιβλιάριο απορίας, ενώ το (9%) έχει βιβλιάριο υγείας ΟΓΑ.

Γράφημα 52 : Ποσοστό Αθίγγανων που έχουν βιβλιάριο Υγείας.

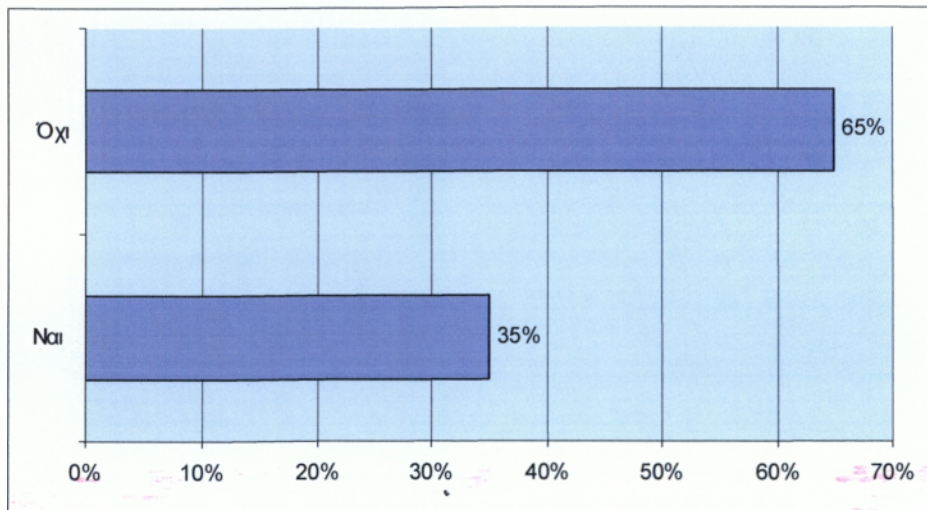
Πηγή : Ίδια έρευνα.

Στην ερώτηση (47,48) «Θέλεις να έρχονται πολλοί δικοί σου να σε επισκέπτονται στο νοσοκομείο όταν είσαι άρρωστος;» ποσοστό (78%) απάντησε θετικά ενώ το (22%) απάντησε αρνητικά. Αυτοί που απάντησαν είπαν ότι θέλουν να τους επισκέπτονται για ψυχολογική υποστήριξη το (50%), να μην ανησυχούν οι δικοί τους (20%) ενώ το (8%) απάντησε για παρέα.

Στην ερώτηση (49,50) «Υπάρχει κουτί φαρμακείου στην καλύβα;» το (6%) απάντησε ότι έχει ενώ το υπόλοιπο (94%) απάντησε ότι δεν έχει. Από αυτούς που έχουν το (4%) μας δήλωσε ότι μέσα έχει ιώδιο και γάζες, ενώ το 2% εμβόλιο αλλεργίας.

Στην ερώτηση (51) «Σε περίπτωση ανάγκης έχετε το τηλέφωνο κάποιου γιατρού;» ποσοστό (10%) απάντησε ότι έχει, ενώ το (90%) δεν έχει το τηλέφωνο κάποιου γιατρού.

Στην ερώτηση (52,53) «Υπάρχει βιβλιάριο ασθενοειας παιδιών;» το (35%) των ερωτηθέντων απάντησε ότι υπάρχει βιβλιάριο ασθενοειας, ενώ το (65%) απάντησε ότι τα παιδιά δεν έχουν βιβλιάριο υγείας. Από τα παιδιά που έχουν βιβλιάριο υγείας το (9%) είχε βιβλιάριο υγείας ΟΓΑ ενώ το (26%) έχει βιβλιάριο απορίας.

Γράφημα 53: Ποσοστιαία κατανομή παιδιών που έχουν βιβλιάριο ασθενοειας.

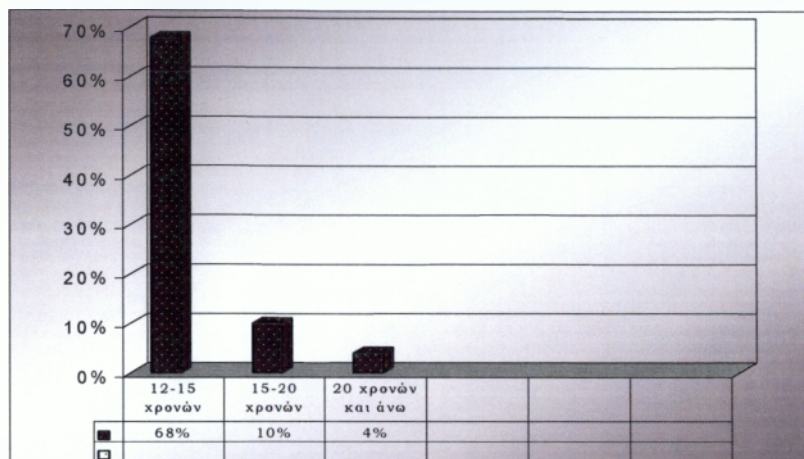
Πηγή: Ίδια έρευνα.

Στην ερώτηση (54) «Πλένετε τα δόντια σας;» το (6%) από τους ερωτηθέντες απάντησε θετικά, ενώ το (94%) απάντησε αρνητικά.

Στην ερώτηση (55) «Όταν είσαι άρρωστος τρως το φαγητό του νοσοκομείου ή σου φέρνουν απ' έξω;» το (78%) των ερωτηθέντων απάντησαν ότι τρώει το φαγητό του νοσοκομείου ενώ το (22%) απάντησε ότι του φέρνουν απ' έξω.

Στην ερώτηση (56) «Έχετε εξεταστεί πρόσφατα (τελευταίο χρόνο) από οφθαλμίατρο;» το (3%) απάντησε θετικά, ενώ το υπόλοιπο 97% δεν έχει εξεταστεί από κάποιο οφθαλμίατρο.

Στην ερώτηση (57,58) «Καπνίζετε;» το (82%) των ερωτηθέντων απάντησε ότι καπνίζουν, ενώ το 18% μας δήλωσε ότι δε καπνίζουν. Ενώ στη ερώτηση «από πόσο χρονών καπνίζεις;» το (68%) απάντησε ότι καπνίζει από τα 12-15 χρονών, το(10%) απάντησε ότι καπνίζει από 15-20 χρονών, ενώ το υπόλοιπο (4%) από 20 χρονών και άνω.

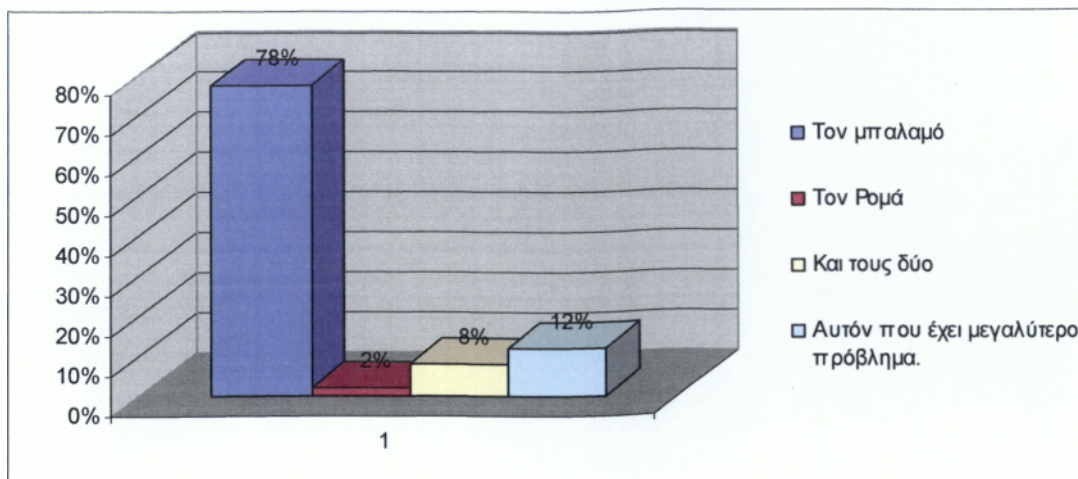
Γράφημα 54: Ποσοστιαία κατανομή, κατά ηλικία, ατόμων που καπνίζουν.

Πηγή : Ίδια έρευνα

Στην ερώτηση (59) «Όταν επισκέπτεστε έναν δικό σας που είναι άρρωστος στο νοσοκομείο σας φωνάζουν να κάνετε ησυχία;» ποσοστό (70%) απάντησε μερικές φορές, το (20%) απάντησε πάντοτε, ενώ ποσοστό 10% απάντησε ποτέ.

Στην ερώτηση (60) «Αν σας δαγκώσει ένα ποντίκι τι κάνετε;» το (70%) απάντησε ότι πηγαίνει στο νοσοκομείο ενώ το (30%) των ερωτηθέντων πηγαίνει στο Κέντρο Υγείας Μεσσήνης.

Στην ερώτηση (61) αν «Ένας μπαλαμός και ένας Ρομά φτάσουν την ίδια στιγμή στο νοσοκομείο ποιόν νομίζετε ότι θα φροντίζουν περισσότερο;» το (78%) μας απάντησε το μπαλαμό, το (12%) απάντησε αυτόν που έχει μεγαλύτερο πρόβλημα, το (8%) απάντησε και τους 2, ενώ μόνο το (2%) πιστεύει πως φροντίζουν περισσότερο τον ρομά.

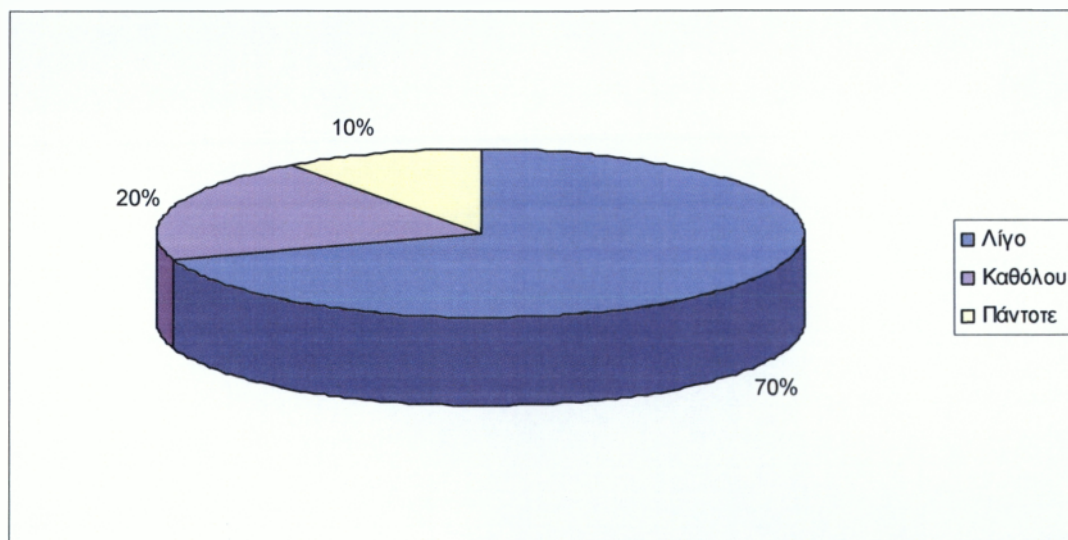

Γράφημα 55: Ποσοστιαία κατανομή αυτών που νομίζουν οι Αθίγγανοι ότι προσέχουν περισσότερο στο Νοσοκομείο

Πηγή: Ίδια έρευνα.

Στην ερώτηση (62) « Πλένετε τα χέρια σας πριν το φαγητό;» το (2%) απάντησαν πως πλένουν τα χέρια τους πριν το φαγητό, ενώ το (98%) απάντησε ότι δεν τα πλένουν.

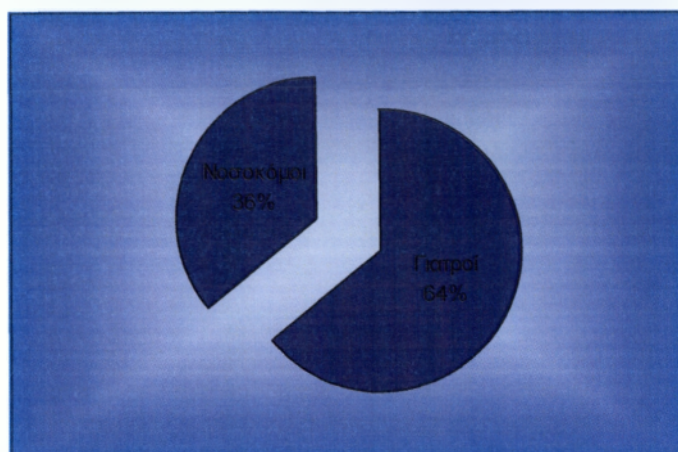
Στην ερώτηση (63) «Κουβεντιάζετε με τους αρρώστους μπαλαμούς που είναι στο θάλαμο;» Το (70%) απάντησε λίγο, το (20%) απάντησε καθόλου, ενώ το (10%) απάντησε Πάντοτε.

Γράφημα 56: Ποσοστιαία κατανομή για το αν μιλούν οι Αθίγγανοι με μπαλαμούς όταν είναι στον ίδιο θάλαμο.

Πηγή : Ίδια έρευνα.

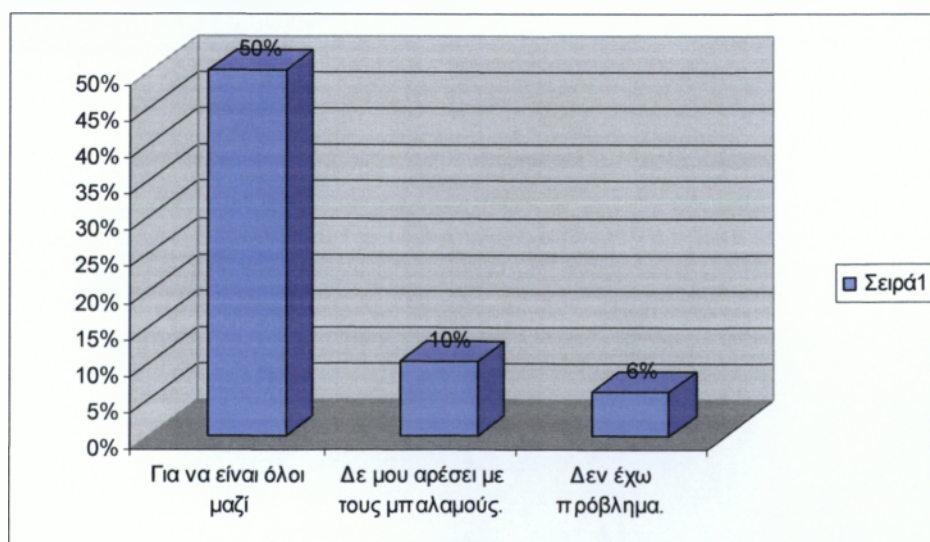
Στην ερώτηση (64) «Ποιοι σας φροντίζουν περισσότερο;» το (64%) των ερωτηθέντων απάντησαν ότι τους φροντίζουν οι γιατροί, ενώ το (36%) πιστεύει ότι τους φροντίζουν περισσότερο οι νοσοκόμοι.

Γράφημα 57: Ποσοστιαία κατανομή αυτών που πιστεύουν οι Αθίγγανοι ότι τους φροντίζουν περισσότερο.

Πηγή : Ίδια έρευνα.

Στην ερώτηση (65,66) «Θέλεις στο νοσοκομείο το κρεβάτι σου να είναι σε ξεχωριστό θάλαμο από μπαλαμούς;» το (66%) απάντησαν πως θέλουν να είναι ξεχωριστά, ενώ το (34%) απάντησαν ότι δεν θέλουν. Από αυτούς που απάντησαν ότι θέλουν να είναι μαζί διευκρίνισαν για να είμαστε όλοι μαζί με ποσοστό (50%), με ποσοστό (10%) μας απάντησαν ότι δεν τους αρέσει με τους μπαλαμούς, ενώ υπάρχει και ένα ποσοστό (6%) δεν έχει πρόβλημα.

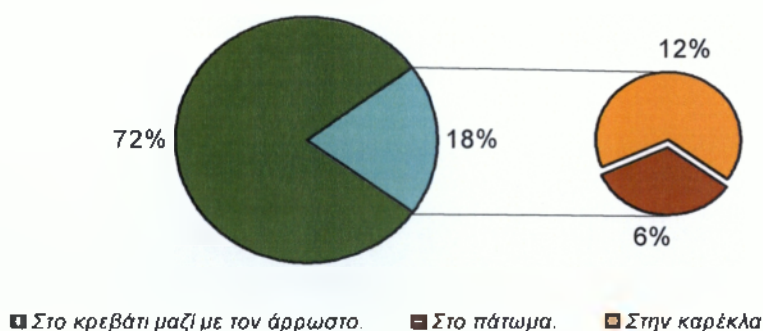

Γράφημα (58): Ποσοστιαία κατανομή για το αν θέλουν οι Αθίγγανοι να είναι στον Ίδιο θάλαμο με τους μπαλαμούς.

Πηγή: Ίδια έρευνα.

Στην ερώτηση (67) «έχετε θερμόμετρο στην καλύβα;» το (88%) απάντησε ότι δεν έχει θερμόμετρο στην Καλύβα, ενώ μόνο το (22%) διαθέτει θερμόμετρο στην καλύβα.

Στην ερώτηση (68,69) «Το βράδυ όταν κάθεστε μαζί με τον Άρρωστο που κοιμάσαι;», το (72%) μας απάντησε ότι κοιμάται στο κρεβάτι μαζί με τον Άρρωστο, ενώ το (18%) απάντησαν κάπου αλλού. Από αυτούς που απάντησαν κάπου άλλου το (12%) μας δήλωσε ότι κοιμάται στην καρέκλα, ενώ το (6%) κάτω.

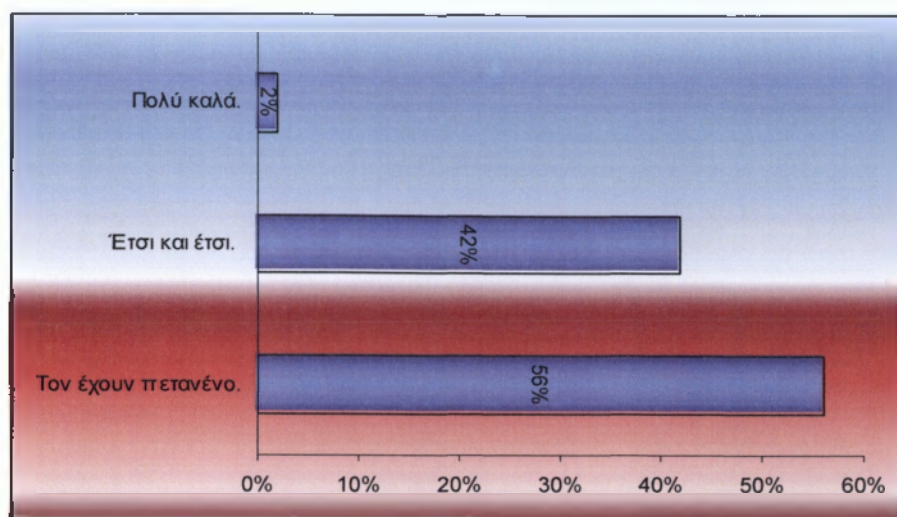
Γράφημα 59: Ποσοστιαία κατανομή για το που κοιμούνται όταν μένουν στο νοσοκομείο.

Πηγή : Ίδια έρευνα.

Στην ερώτηση (70) « αν ο γιατρός σας δώσει φάρμακα θα πάτε στο φαρμακείο να τα αγοράσετε ;» το (75%) των ερωτηθέντων μας απάντησε θετικά, ενώ το 25% απάντησαν πως δεν πηγαίνουν να τα πάρουν.

Στην ερώτηση (71) «έχετε οινόπνευμα στην καλύβα;» το (82%) των ερωτηθέντων απάντησαν ότι έχουν , ενώ το (18%) απάντησαν αρνητικά.

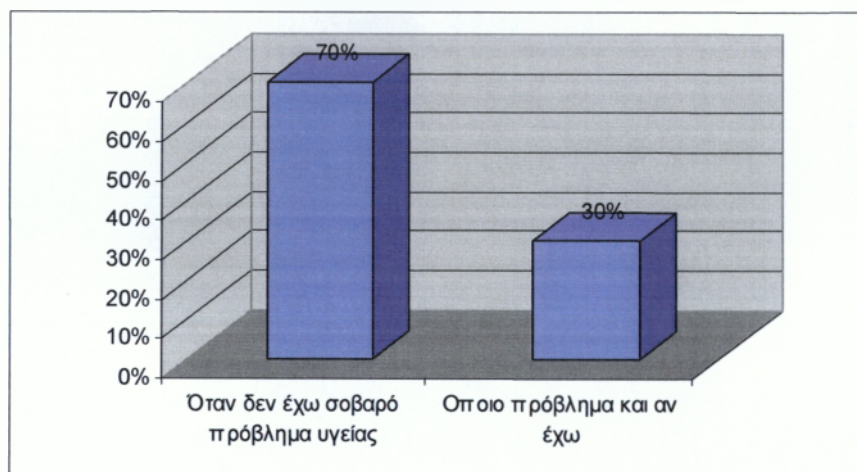
Στην ερώτηση (72) «όταν κάποιος δικό σας πηγαίνει στο νοσοκομείο τον φροντίζουν;» το (56%) των ερωτηθέντων λέει ότι τον έχουν πεταμένο, το (42%) λέει έτσι και έτσι, ενώ μόλις το (2%) απάντησε πολύ καλά.

Γράφημα 60 : Ποσοστιαία κατανομή για το κατά πόσο πιστεύουν ότι τους φροντίζουν στο Νοσοκομείο.

Πηγή: Ίδια έρευνα.

Στην ερώτηση (73) «Πότε πηγαίνετε στο Κέντρο Υγείας Μεσσήνης ;» το (70%) των ερωτηθέντων απάντησαν όταν δεν έχουν σοβαρό πρόβλημα υγείας, ενώ το 30% απάντησαν όποιο πρόβλημα υγείας και να έχουν.

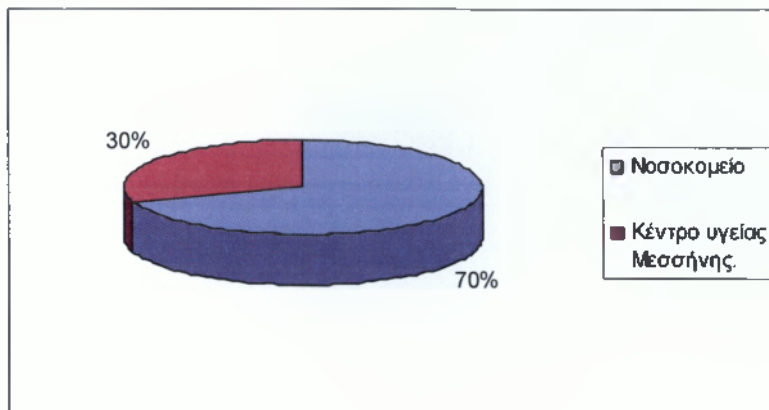
Γράφημα 61: Ποσοστιαία κατανομή των Αθίγγανων που επισκέπτονται το Κ.Υ.Μεσσήνης.

Πηγή : Ίδια έρευνα.

Στην ερώτηση (74,75) «Πηγαίνετε στο νοσοκομείο ακόμα και για ένα απλό χτύπημα (π.χ κόψιμο);» το (80%) απάντησε ότι δεν πηγαίνουν ενώ το (20%) απάντησε ότι πηγαίνουν. Από αυτούς που δεν πηγαίνουν το ποσοστό του (70%) το περιποιούνται μόνοι τους, ενώ το (10%) το αφήνει μα κλείσει μόνο του.

Στην ερώτηση (76) « Κατά τη διάρκεια της νοσηλείας σας έχετε δώσει κάποιο χρηματικό ποσό «φακελάκι» για να σας προσέξουν καλύτερα;» το 98% των ερωτηθέντων απάντησε ότι δεν έχει δώσει, ενώ μόλις το (2%) έχει δώσει.

Στην ερώτηση (77) « Πού νομίζετε ότι σας προσέχουν πιο πολύ;» το (70%) των ερωτηθέντων απάντησε στο νοσοκομείο ,ενώ το υπόλοιπο (30%) απάντησε στο Κέντρο Υγείας Μεσσήνης.

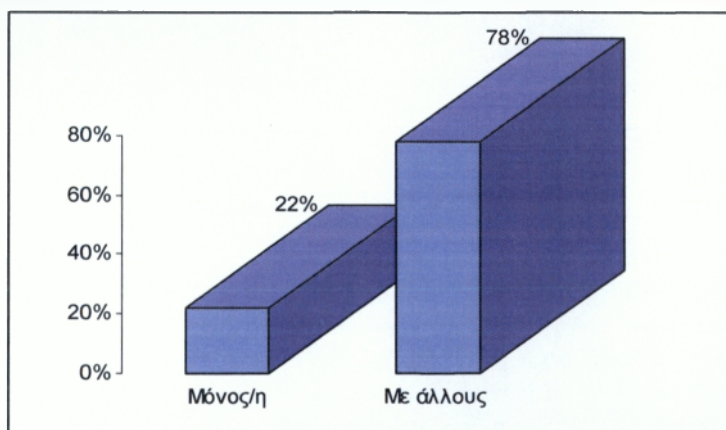

Γράφημα 62: Ποσοστιαία κατανομή των Αθίγγανων που πιστεύουν ότι τους προσέχουν πιο πολύ.

Πηγή : Ίδια έρευνα.

Στην ερώτηση (78) «έχετε ιώδιο στην καλύβα;» το (18%) των ερωτηθέντων απάντησε ότι έχουν, ενώ το 82% των ερωτηθέντων απάντησε ότι δεν έχουν.

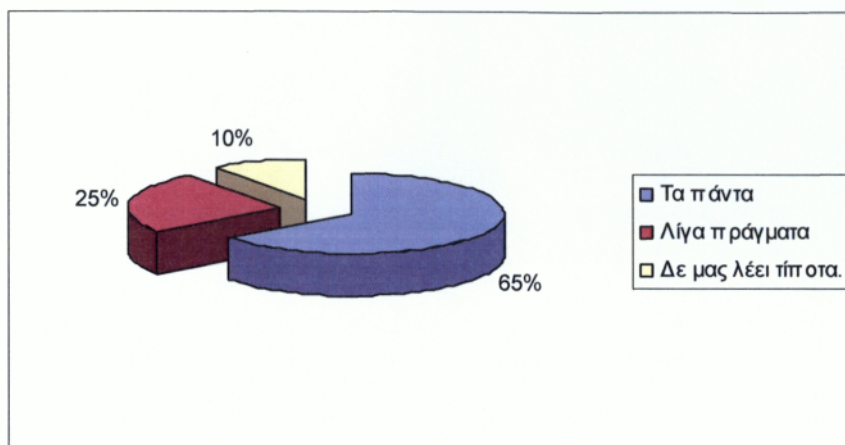
Στην ερώτηση (79) συνήθως στο νοσοκομείο πηγαίνετε μόνος/η;» το (78%) των ερωτηθέντων απάντησε με άλλους, ενώ το (22%) των ερωτηθέντων απάντησε ότι πηγαίνει μόνος/η. Από αυτούς που δεν πηγαίνουν μόνοι τους στο νοσοκομείο προτιμούν να πηγαίνουν με την οικογένειά τους για να έχουν παρέα με ποσοστό (44%), ενώ για να μην είναι μόνοι τους με ποσοστό (34%).

Γράφημα 63 : Ποσοστιαία κατανομή των ατόμων που πηγαίνουν στο Νοσοκομείο.

Πηγή : Ίδια έρευνα.

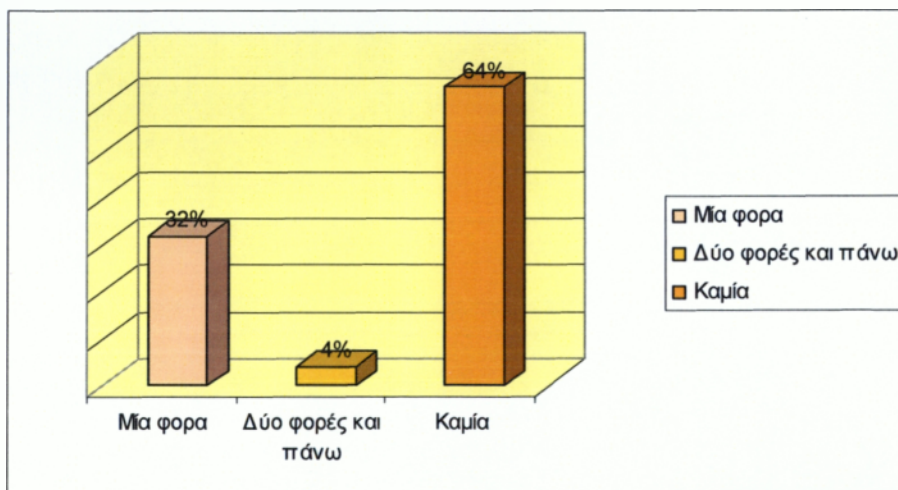
Στην ερώτηση (82) «Όταν ρωτάτε το γιατρό για την πορεία της υγείας σας τι σας λέει;» το (65%) των ερωτηθέντων απάντησε ότι ο γιατρός τους λέει τα πάντα, το (25%) των ερωτηθέντων απάντησε ότι τους λέει λίγα πράγματα, ενώ το (10%) απάντησε ότι δεν τους λέει τίποτα.

Γράφημα 64 : Ποσοστιαία κατανομή των Αθίγγανων για το αν ο γιατρός τους λέει κάτι για το πρόβλημα υγείας που έχουν.

Πηγή : Ίδια έρευνα.

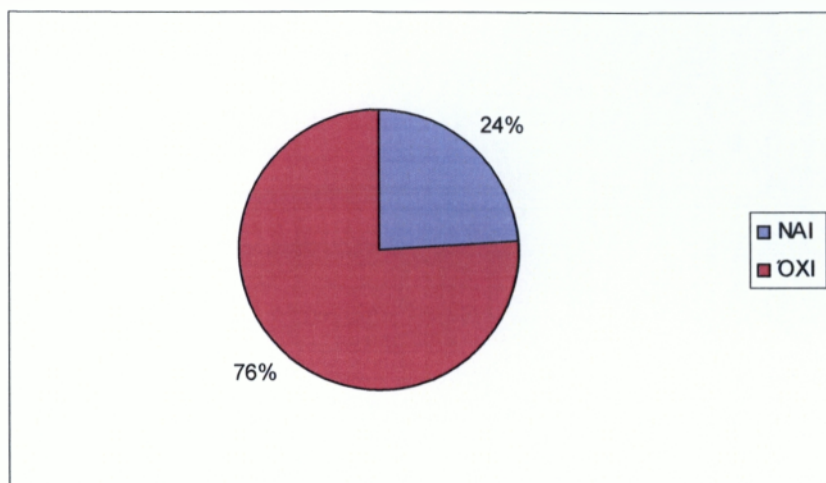
Στην ερώτηση (64) «πόσες φορές την εβδομάδα τρώτε κρέας;» το (32%) των ερωτηθέντων απάντησαν μία φορά, το (64%) απάντησε καμία φορά, ενώ το (4%) απάντησε ότι τρώει κρέας δύο φορές και πάνω.

Γράφημα 65: Συχνότητα που τρώνε κρέας οι Αθίγγανοι του καταυλισμού Καρυδιάς

Πηγή : Ίδια έρευνα.

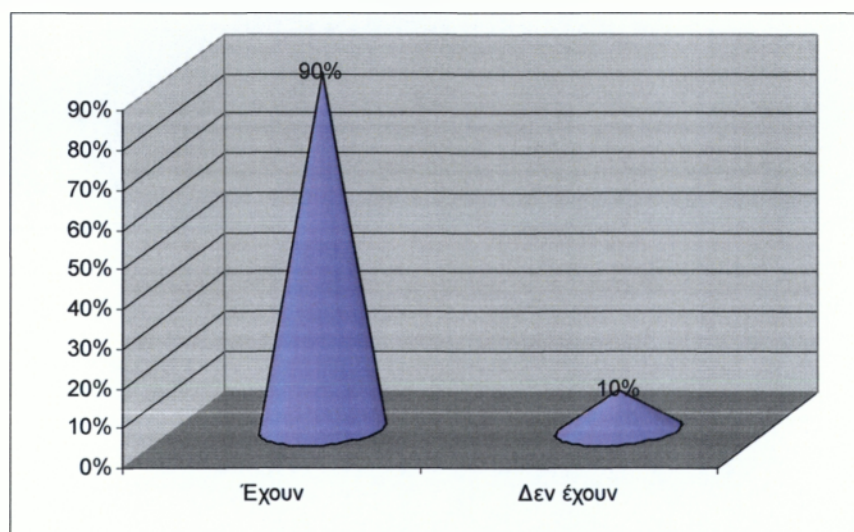
Στην ερώτηση (84) «αν ξέρετε να κλείνετε ραντεβού για να σας εξετάσει κάποιος γιατρός του Νοσοκομείου» το (24%) των ερωτηθέντων απάντησαν ότι γνωρίζουν, ενώ το (76%) των ερωτηθέντων απάντησαν ότι δεν γνωρίζουν.

Γράφημα 66: Ποσοστιαία κατανομή των Αθίγγανων που ξέρουν να κλείνουν ραντεβού για να τους εξετάσει κάποιος γιατρός στο νοσοκομείο.

Πηγή: Ίδια έρευνα.

Στην ερώτηση (84) «αν υπάρχουν γάζες και επίδεσμοι στην καλύβα» το (90%) των ερωτηθέντων απάντησε ότι δεν έχουν, ενώ μόλις το (10%) των ερωτηθέντων απάντησαν ότι έχουν.

Γράφημα 67: Ποσοστιαία κατανομή των Αθίγγανων που έχουν γάζες – επίδεσμούς στην καλύβα.

Πηγή : Ίδια έρευνα.

Συγκριτικά αποτελέσματα έρευνας του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας τον Ιούνιο του 2003 με την παρούσα έρευνα.

Στο στάδιο αυτό θα προσπαθήσουμε να συγκρίνουμε τα αποτελέσματα της έρευνας του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας που πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με το Δήμο Καλαμάτας τον Ιούνιο του 2003, για την καταγραφή γενικών χαρακτηριστικών των Αθίγγανων του Νομού Μεσσηνίας στην ευρύτερη περιοχή της Καρυδιάς, με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας όπου βέβαια αυτό είναι εφικτό.

Στόχος της σύγκρισης αυτής είναι να διαπιστώσουμε τυχόν διαφορές αλλά και ομοιότητες όσον αφορά:

- Τα γενικά χαρακτηριστικά των κατοίκων του καταυλισμού (οικογενειακή τους κατάσταση, επαγγελματική τους δραστηριότητα, μορφωτικό επίπεδο, ασφάλιση)
- Την οικογενειακή μερίδα στην οποία ανήκουν καθώς και τα στοιχεία κατοικίας τους (είδος κατοικίας, εξοπλισμός)
- Τα οικονομικά τους στοιχεία (επιδόματα, αυτοκίνητο)
- Την υγειακή τους κατάσταση

Γενικά χαρακτηριστικά

Οικογενειακή κατάσταση

Όσον αφορά τον αριθμό μελών οικογενείας παρατηρούμε μεγάλες διαφορές της παρούσας έρευνας σε σύγκριση με την έρευνα του Ιουνίου του 2003, συγκεκριμένα σύμφωνα με τα αποτελέσματα της τότε έρευνας το ποσοστό οικογενειών με 3-5 παιδιά καταλάμβανε το 35% ενώ το ποσοστό των οικογενειών με 6-10 παιδιά καταλάμβανε το 29%, οι οικογένειες με 10 παιδιά και άνω καταλάμβαναν το 4% του δείγματος. Αντίθετα σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας οι οικογένειες με 3-5 παιδιά καταλαμβάνουν το 52%, ενώ οι οικογένειες με 6-10 παιδιά το 40%, οι οικογένειες με 10 παιδιά και άνω καταλαμβάνουν το 8% του δείγματος.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της παρούσας έρευνας τα ζευγάρια τα οποία έχουν τελέσει γάμο καταλαμβάνουν το 17% ενώ τα ζευγάρια εκείνα τα οποία συζούν με απλή συγκατοίκηση καταλαμβάνουν ποσοστό 40%. Συγκριτικά με τα στοιχεία της τότε έρευνας παρατηρούμε πως τα ζευγάρια τα οποία είχαν τελέσει γάμο αποτελούν το 42% ενώ το υπόλοιπο 58% συζούσε με απλή συγκατοίκηση.

Επαγγελματική δραστηριότητα

Όσον αφορά την επαγγελματική δραστηριότητα των Αθίγγανων του καταυλισμού τα αποτελέσματα της έρευνας των Κοινωνικών Λειτουργών δείχνουν πως τα μεροκάματα καταλαμβάνουν ποσοστό 32%, το εμπόριο 9% ενώ οι άνεργοι έφταναν το 44%. Αντίθετα σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας τα μεροκάματα καταλαμβάνουν το 58%, το εμπόριο 8%, η μεταπάληση σιδηρικών 2% ενώ η ανεργία φτάνει το 32%.

Μορφωτικό επίπεδο

Σημαντικές διαφορές παρατηρούμε στα αποτελέσματα όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων του καταυλισμού. Στα αποτελέσματα της προηγούμενης έρευνας παρατηρούμε πως μόλις το 10% των κατοίκων έχουν παρακολουθήσει μαθήματα σχολείου σε αντίθεση με το 28% σύμφωνα με την παρούσα έρευνα.

Ασφάλιση

Το 2003 το ποσοστό των ανασφάλιστων Αθίγγανων του καταυλισμού Καρυδιάς αγγίζει το 94% ενώ μόλις το 6% έχουν ασφάλιση ΟΓΑ. Το 2006 το ποσοστό των ανασφάλιστων Αθίγγανων του καταυλισμού Καρυδιάς αγγίζει το 52% ενώ από το υπόλοιπο 48% και πάλι το 6% έχουν ασφάλιση ΟΓΑ.

Οικογενειακή μερίδα

Σύμφωνα με τα στοιχεία της τότε έρευνας το 54% των κατοίκων του καταυλισμού είναι εγγεγραμμένοι στο Δήμο Μεσσήνης, το 16% στο Δήμο Καλαμάτας, το 10% στο Δήμο Άρεως, το 2% στο Δήμο Ανδρούσας, το 1% στο Δήμο Μελιγαλά, το 13% πουθενά, 3% στο Δήμο Τριπόλεως και το 1% στο Δήμο Σπάρτης. Αντίθετα η σημερινή κατάσταση σύμφωνα με την παρούσα έρευνα το 47% των κατοίκων είναι εγγεγραμμένοι στο Δήμο Μεσσήνης, το 22% στο Δήμο Καλαμάτας, 9% στο Δήμο Άρεως, 6% στο Δήμο Ανδρούσας, 3% στο Δήμο Μελιγαλά και το υπόλοιπο 12% πουθενά.

Στοιχεία κατοικίας

Περίπου τα ίδια είναι τα αποτελέσματα και των δύο ερευνών όσον αφορά την κατοικία των κατοίκων του καταυλισμού. Ποσοστό 90% μένουν σε παράπηγμα σήμερα σε αντίθεση με το 98% σύμφωνα με την τότε έρευνα.

Εξοπλισμός

Το 2003 το 24% των κατοίκων είχε νερό σε αντίθεση με το 68% σήμερα. Ποσοστό 10% είχαν ρεύμα ενώ αντίθετα το ποσοστό αυτό φτάνει το 18% σήμερα.

Οικονομικά στοιχεία

Όσον αφορά τα επιδόματα σήμερα το 61% λαμβάνει επίδομα πολυτεκνίας, το 17% τρίτου παιδιού ενώ το 22% κάτι άλλο. Το 2003 το 34% των κατοίκων του καταυλισμού λάμβανε επίδομα πολυτεκνίας, το 2% τρίτου παιδιού ενώ το υπόλοιπο κάτι άλλο.

Υγειακή κατάσταση

Στα κυριότερα προβλήματα υγείας των κατοίκων του καταυλισμού σύμφωνα με την παρούσα έρευνα εντάσσονται η κωφαλαλία με ποσοστό 18%, τα αναπνευστικά προβλήματα με ποσοστό 28% καθώς και τα ψυχολογικά προβλήματα με ποσοστό 9%. Αντίθετα τα κυριότερα προβλήματα υγείας των κατοίκων του καταυλισμού σύμφωνα με την έρευνα του 2003 ήταν η επιληψία με ποσοστό 47%, εγχείρηση χολής 3% και καρδιακά νοσήματα 3%.

Σε σχέση με τα παραπάνω μπορούμε να συμπεράνουμε πως :

- Το ποσοστό των μελών των οικογενειών του καταυλισμού έχει αυξηθεί σημαντικά, συνεπώς και οι γεννήσεις αν αναλογιστούμε τη διαφορά.
- Τα μεροκάματα εξακολουθούν να αποτελούν την κύρια ασχολία των κατοίκων του καταυλισμού Καρυδιάς ενώ παρατηρείται μείωση της ανεργίας αν αναλογιστούμε και την εμφάνιση ενός καινούργιου είδους επαγγέλματος όπως η μεταπώληση παλιών σιδηρικών.
- Το μορφωτικό επίπεδο εξακολουθεί να παραμένει χαμηλό ωστόσο παρατηρείται μια μικρή αύξηση των κατοίκων που έχουν παρακολουθήσει μαθήματα σχολείου.
- Η ανασφάλιστοι έχουν μειωθεί αισθητά ενώ οι ασφαλισμένοι του ΟΓΑ παραμένουν στα ίδια επίπεδα.
- Οι κάτοικοι του καταυλισμού οι οποίοι ανήκουν στο Δήμο Καλαμάτας αυξήθηκαν αισθητά ενώ εκείνοι οι οποίοι ανήκουν στο Δήμο Μεσσήνης αυξήθηκαν. Εδώ δε θα πρέπει να αγνοήσουμε την περίπτωση μεταδημότευσης. Αξιοσημείωτο είναι πως το ποσοστό αυτών που δεν ανήκουν πουθενά παραμένει αμετάβλητο.
- Εξακολουθούν να μένουν ως επί το πλείστον σε παραπήγματα.
- Αισθητή είναι η αύξηση παροχής νερού και ρεύματος των παραπηγμάτων σε σχέση με το 2003.
- Μία από τις κύριες πηγές εισοδήματος των κατοίκων του καταυλισμού εξακολουθούν να αποτελούν τα επιδόματα πολυτεκνίας και τρίτου παιδιού και τα οποία έχουν αυξηθεί σε σχέση με το 2003 αναλογιζόμενοι βέβαια και την αύξηση των γεννήσεων.
- Ενώ αίσθηση προκαλεί η εμφάνιση νέων προβλημάτων υγείας σε σχέση με το 2003 όπως η κωφάλαλία, η αναπηρία και τα ψυχολογικά προβλήματα.

3.Συμπεράσματα της έρευνας

3.1 Γενικά δημογραφικά χαρακτηριστικά των Αθίγγανων.

- Το πρώτο σημείο που ελκύει την προσοχή μας είναι η παρουσία πολύ μικρού ποσοστού ηλικιωμένων, όχι μόνο στο δείγμα αλλά και στο σύνολο του πληθυσμού που κατοικεί την Καρυδιά – και αυτό είναι κάτι το οποίο μπορούν να βεβαιώσουν και οι σπουδαστές..
- Οι Αθίγγανοι της Καρυδιάς δεν έχουν μεγάλο προσδόκιμο επιβίωσης αλλά οι περισσότεροι πεθαίνουν πριν φθάσουν σε μεγάλη ηλικία.
- Όσοι ηλικιωμένοι υπάρχουν δεν μένουν κάτω από την ίδια στέγη με τα παιδιά τους αλλά αποσύρονται στο δικό τους παράπηγμα.
- Οι περισσότεροι Αθίγγανοι της Καρυδιάς «παντρεύονται» νωρίς. Οι περισσότερες κοπέλες και τα περισσότερα αγόρια μέχρι τα 20-22 χρόνια τους έχουν αποκατασταθεί οικογενειακά – έστω και αν δεν στεφανώνονται θεωρούνται παντρεμένοι – και αποκτούν πολύ νωρίς παιδιά.
- Το γεγονός ότι το ποσοστό των «αστεφάνωτων» ζευγαριών που δεν θεωρούνται συζευγμένοι ούτε με κάποιες άλλες διατυπώσεις είναι αρκετά μεγάλο σε έναν σχετικά μικρό πληθυσμό, είναι άξιο προσοχής.
- Το μεγαλύτερο ποσοστό οικογενειών αποτελούνται από 5 άτομα κατά μέσο όρο, ενώ τα παιδιά γεννιούνται επί το πλείστον με φυσιολογική γέννα.
- Οι μορφωτικές γνώσεις των Αθίγγανων της Καρυδιάς είναι πολύ περιορισμένες και κάποια αιτιολογία για την κατάσταση αυτή είχε δώσει στους σπουδαστές ο πρόεδρος του καταυλισμού κ. Αριστόπουλος, λέγοντας ότι οι συνέπειες της απουσίας υδροδότησης – αποχέτευσης και άλλων διευκολύνσεων καθιστούν σε σημαντικό βαθμό δύσκολη τη συναναστροφή των μικρών Αθίγγανων με τα άλλα παιδιά του σχολείου.
- Οι περισσότεροι από τους κατοίκους της Καρυδιάς δεν είχαν ποτέ ασφάλιση ενώ πολύ μικρό είναι και το ποσοστό των ασφαλισμένων Αθίγγανων στον ΟΓΑ.

3.2 Στοιχεία κατοικίας – Μετακινήσεις των Αθίγγανων της Καρυδιάς.

- Οι Αθίγγανοι της Καρυδιάς μένουν ως επί το πλείστον σε παραπήγματα τα οποία με τη μορφή που έχουν τώρα δεν είναι ικανά να τους στεγάσουν ικανοποιητικά και με ασφάλεια κάτι που γίνεται αντιληπτό και από τις περιγραφές των ίδιων των ιδίων των κατοίκων του καταυλισμού για θεομηνίες προηγούμενων χρόνων που κατέστρεψαν τα εύθραυστα καταλύματά τους.
- Στο εσωτερικό των παραπηγμάτων τους δεν υπάρχει ούτε υδροδότηση, πολύ δε περισσότερο δεν υπάρχει ηλεκτροδότηση. Το άμεσο αποτέλεσμα της τελευταίας είναι να καθίσταται αδύνατη η συντήρηση των τροφίμων, τόσο το χειμώνα όσο, κυρίως, το καλοκαίρι (ίσως η κατανάλωση τέτοιων

τροφίμων να είναι και ένας ακόμη λόγος για τον οποίον οι Αθίγγανους επισκέπτονται συχνά το νοσοκομείο).

- Οι νοικοκυρές δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν ούτε πλυντήριο ούτε σίδερο για τα ρούχα, καθώς επίσης και κουζίνα για να μαγειρέψουν φαγητό, αφού δεν υπάρχει ρεύμα.
- Η έλλειψη παροχής νερού έχει σαν αποτέλεσμα να απουσιάζουν οι συνθήκες καθαριότητας και υγιεινής από τα σπίτια τους, με όλες τις συνέπειες που αυτή η κατάσταση παρουσιάζει. Ωστόσο, η έλλειψη καθαριότητας από τον καταυλισμό εν γένει, δεν είναι κάτι που εξαρτάται εξ' ολοκλήρου από την ύπαρξη ή όχι δικτύου παροχής νερού.
- Πολλοί από τους Αθίγγανους του καταυλισμού δεν γνωρίζουν όχι μόνο το πότε ακριβώς εγκαταστάθηκε η δική τους οικογένεια στην περιοχή αλλά ούτε πότε εγκαταστάθηκε ο αρχικός πληθυσμός στην Καρυδιά (Δεκέμβριος '94), αν λάβουμε υπόψη μας ότι κάποιος απάντησαν πως ζουν στην Καρυδιά 12 χρόνια. Προφανώς και αυτή η άγνοια συμπορεύεται με τον – λειτουργικό – αναλφαβητισμό που επικρατεί στην κοινωνία τους.
- Μπορούμε να παρατηρήσουμε τους στενούς δεσμούς των Αθίγγανων μεταξύ τους καθώς ο δεύτερος κυριότερος λόγος μετακίνησης (πρώτος λόγος ανεύρεση δουλείας) είναι η επίσκεψή σε συγγενικά πρόσωπα.
- Εντύπωση επίσης μας προκαλεί το γεγονός πως ένα αρκετά υψηλό ποσοστό του δείγματος δεν γνωρίζουν σε ποιο Δήμο ανήκουν και από το οποίο βγαίνει το συμπέρασμα πως εκτός από τους μεγαλύτερους του νοικοκυριού(σύζυγοι) πιθανόν ούτε τα παιδιά να ανήκουν σε κάποιο δήμο.
- Εξετάζοντας τις μετακινήσεις των Αθίγγανων στο Νοσοκομείο και στο Κέντρο Υγείας Μεσσήνης αντίστοιχα ελάχιστοι είναι αυτοί οι ποιοι προτιμούν να μετακινούνται με λεωφορείο σε αντίθεση με εκείνους που προτιμούν το φορτηγάκι του γείτονα ή το δικό τους, καθώς όπως προείπαμε η οικονομική κατάσταση είναι τέτοια που δεν επιτρέπει επιπλέον έξοδα(π.χ εισιτήρια, ταξί κλπ).

3.3 Οικονομικά στοιχεία των Αθίγγανων του καταυλισμού Καρυδιάς.

- Οι Αθίγγανοι της Καρυδιάς, δεν έχουν στην ιδιοκτησία τους – που να κατοχυρώνεται από έγγραφα νομικά – ούτε γη ούτε σπίτι.
- Οι περισσότεροι από αυτούς έχουν αυτοκίνητα που τους χρειάζονται στη δουλειά τους, κάποιιοι μάλιστα έχουν δύο (οι γερνότεροι δεν έχουν, και αυτοί ήταν που απάντησαν ότι θα προτιμούσαν να είχαν χρήματα για να αγοράσουν αυτοκίνητο αντί για γη ή σπίτι).
- Οι περισσότεροι Αθίγγανοι θέλουν να αποκτήσουν μια μόνιμη κατοικία, αφού η κατάσταση των σπιτιών τους είναι τραγική.
- Περισσότεροι από τους μισούς Αθίγγανους του καταυλισμού της Καρυδιάς, για τους οποίους έγινε λόγος σε προηγούμενη ενότητα, δεν έχουν κάνει αίτηση για δάνειο κατοικίας .

- Ο λόγος για τον οποίον οι άνθρωποι αυτοί ζουν στην Καρυδιά είναι ότι δεν έχουν τα χρήματα να πάνε κάπου αλλού. Υπάρχουν, ωστόσο, και κάποιοι που διαθέτουν αρκετά χρήματα – σύμφωνα και με όσα λένε κάτοικοι του καταυλισμού – οι οποίοι προτιμούν να ζουν στην Καρυδιά. Πιθανόν, κάποια από τα άτομα που αρνήθηκαν να απαντήσουν στα ερωτηματολόγια να ήταν μεταξύ αυτών.
- Αξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός πως ένα μεγάλο μέρος του εισοδήματός τους αποτελεί και το επίδομα πολυτεκνίας κατά κύριο λόγο που παίρνουν οι Αθίγγανοι του καταυλισμού.

3.4 Η Υγειακή κατάσταση των Αθίγγανων του Καταυλισμού Καρυδιάς.

Ενότητα πρώτη: Η προσωπική υγειονομική φροντίδα.

- Το μεγαλύτερο ποσοστό των Αθίγγανων όσον αφορά το ιατρικό ιστορικό της οικογένειας υποστήριξαν πως υπάρχουν αρκετά προβλήματα υγείας σε αυτούς γεγονός που πιστοποιεί πως μερικά αν όχι τα περισσότερα από αυτά τα προβλήματα είναι κληρονομικά (κωφασαλία, αναπνευστικά οιδήματα, στομαχικές διαταραχές).
- Οι Αθίγγανοι του καταυλισμού Καρυδιάς φαίνεται να εμπνέονται από σιγουριά έχοντας στο πλευρό τους την οικογένειά τους και για αυτό τον λόγο πηγαίνουν με συνοδεία στο νοσοκομείο στην πλειοψηφία τους ενώ αντίστοιχα ελάχιστοι είναι εκείνοι που επισκέπονται αυτούς τους χώρους μόνοι τους.
- Μεγάλο επίσης είναι και το ποσοστό των κατοίκων του καταυλισμού της Καρυδιάς οι οποίοι δεν έχουν βιβλιάριο υγείας συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών.
- Οι περισσότεροι αν όχι όλοι οι κάτοικοι του καταυλισμού της Καρυδιάς δεν έχουν κουτί φαρμακείου στο παράπηγμα ούτε είδη πρώτων βοηθειών (γάζες, ιώδιο, αντισηπτικά κ.τ.λ) γεγονός που αναδεικνύει ότι αφήνουν σε δεύτερη μοίρα την προσωπική υγειακή τους φροντίδα.
- Στην πλειοψηφία τους οι Αθίγγανοι του καταυλισμού Καρυδιάς δεν λαμβάνουν προληπτικά μέτρα έτσι ώστε να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν κάποιο ενδεχόμενο πρόβλημα υγείας.
- Ωστόσο δεν δείχνουν καμία ανησυχία όσον αφορά στις μολύνσεις που μπορούν να πάθουν τόσο οι μεγάλοι όσο και τα παιδιά και κυριότερα αυτά με το να μην πλένουν τα χέρια και το πρόσωπό τους.

Ενότητα δεύτερη: Χρήση και σχέση με τις νοσοκομειακές υπηρεσίες.

- Όσον αφορά της σχέση των Αθίγγανων του καταυλισμού με το νοσοκομείο καθώς και τις υπηρεσίες που παρέχονται σε αυτούς μπορούμε να πούμε πως δεν είναι οι καλύτερες δυνατές.
- Οι περισσότεροι από τους Αθίγγανους του καταυλισμού Καρυδιάς πιστεύουν πως η αντιμετώπιση που έχουν τόσο στο νοσοκομείο όσο και στο Κέντρο Υγείας Μεσσήνης εν αντιθέσει με τους Μπαλαμούς είναι κατώτερη του αναμενόμενου.
- Οι Αθίγγανοι επισκεπτόμενοι το νοσοκομείο θεωρούν τον εαυτό τους παραμελημένο(πεταμένο) όπως χαρακτηριστικά λένε από τη συμπεριφορά των υπαλλήλων του νοσοκομείου.
- Πολλοί από αυτούς (Αθίγγανοι) επισκέπτονται το νοσοκομείο όντας προκατειλημμένοι για την αντιμετώπιση την οποία επρόκειτο να έχουν.
- Ένα μεγάλο ποσοστό των Αθίγγανων του καταυλισμού θα ήθελαν να έχουν ξεχωριστό θάλαμο από τους μπαλαμούς όπως αυτοί λένε για να είναι συγκεντρωμένοι όλοι μαζί και να μην νοιώθουν μόνοι τους.
- Ωστόσο χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι όταν φροντίζουν στη διάρκεια της νύχτας τον άρρωστο προτιμούν να κοιμούνται μαζί του στο ίδιο κρεβάτι. Το γεγονός βέβαια αυτό συνάγεται από τον τρόπο ζωής τους καθώς πολύ λίγοι είναι αυτοί οι οποίοι έχουν κρεβάτι στα παραπήγματα ενώ οι περισσότεροι συνηθίζουν να κοιμούνται όλοι μαζί.
- Στην πλειοψηφία τους οι Αθίγγανοι δηλώνουν πως προτιμούν να πηγαίνουν στο Νοσοκομείο όταν έχουν κάποιο σοβαρό πρόβλημα υγείας και όχι στο Κέντρο Υγείας Μεσσήνης.
- Η εμπιστοσύνη των Αθίγγανων του καταυλισμού που δείχναν στις υπηρεσίες που προσφέρει το Νοσοκομείο είναι κατά πολύ μεγαλύτερη εν αντιθέσει με αυτές που προσφέρει το Κέντρο Υγείας Μεσσήνης.
- Στο σύνολό τους οι κάτοικοι του καταυλισμού Καρυδιάς πιστεύουν πως το Νοσοκομείο Καλαμάτας «τους φροντίζει καλύτερα» όπως χαρακτηριστικά λένε από το Κέντρο Υγείας Μεσσήνης.
- Οι επισκέψεις των Αθίγγανων σε νοσηλευόμενους ομοίους τους στο Νοσοκομείο είναι συχνό φαινόμενο γεγονός που αναδεικνύει την αλληλοϋποστήριξη καθώς και ευαισθησία που δείχνουν στα άτομα της φυλής τους.

Ενότητα τρίτη : Διατροφικές συνήθειες .

- Όσον αφορά τις διατροφικές συνήθειες των Αθίγγανων που νοσηλεύονται για ορισμένο χρονικό διάστημα στο νοσοκομείο προτιμούν το φαγητό του νοσοκομείου λόγω της οικονομικής τους αδυναμίας.
- Τα όσπρια λαμβάνουν πρώτη θέση στις διατροφικές τους συνήθειες κάτι που παρατηρήσαμε κατά τη διάρκεια της έρευνας ενώ χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως υπάρχουν εβδομάδες χωρίς να φάνε κρέας κάτι που πιστοποιεί το γεγονός πως θέτουν τον οργανισμό τους στο έλεος των ασθενειών λόγω έλλειψης πρωτεϊνών.

3.5 Γενικές παρατηρήσεις

Σχετικά με τα αριθμητικά αποτελέσματα της έρευνας, παρατηρήσαμε ότι κάποιες από τις απαντήσεις σε ορισμένα ερωτήματα μοιάζουν άστοχες ενώ κάποιες άλλες μάς ξενίζουν. Δίχως να παραβλέπουμε την πιθανότητα να είναι πράγματι αυτές οι μετά από σκέψη ειπωμένες και ειλικρινείς επιλογές των ερωτηθέντων, μπορούμε να εξετάσουμε το ενδεχόμενο οι άνθρωποι αυτοί να μη θεώρησαν σημαντικό το να απαντήσουν με αρκετή περίσκεψη και να εξέφεραν, έτσι, μια αδιάφορη γνώμη. Άλλωστε, η πιθανότητα της επιδόλαιης συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων – με οποιονδήποτε τρόπο και αν γίνεται αυτή – πρέπει πάντα να λαμβάνεται υπόψη, τόσο κατά την κατάρτιση όσο και κατά την επεξεργασία τους.

Παράλληλα, ας μη λησμονούμε ότι ο πληθυσμός στον οποίον απευθύνθηκε η έρευνα αυτή είναι ένας «παραμελημένος» πληθυσμός, τοποθετημένος στο περιθώριο του ενδιαφέροντος της κοινωνίας. Κάποιοι από τους ανθρώπους αυτούς ίσως θεώρησαν άσκοπη την όλη αυτή προσπάθεια, και έτσι ανάλογες ήταν και οι απαντήσεις τους. Υπήρξαν, όμως, αρκετοί οι οποίοι αντιμετώπισαν αλλιώς την εργασία και προσπάθησαν να δώσουν τις «καλύτερες» απαντήσεις – έστω και αν αυτές δεν ανταποκρίνονταν απόλυτα στην πραγματικότητα. Η ορθότητα και ακρίβεια των απαντήσεων είναι οι πλευρές εκείνες της έρευνας για τις οποίες μόνον εικασίες μπορούμε να κάνουμε, ειδικά όταν η έρευνα αφορά έναν τέτοιο πληθυσμό

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Agnus Fraser**, *Οι Τσιγγάνοι*, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1996.
- Γιώργης Έξαρχος**, *Αυτοί είναι οι Τσιγγάνοι*, εκδ. Γαβριηλίδη, Αθήνα 1996.
- Π. Δρανδάκης**, *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια* εκδ. οργανισμός Ο Φοίνιξ, Αθήνα 1928.
- Εγκυκλοπαίδεια «Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάννικα»**
- Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα για την εκπαίδευση Τσιγγάνων Συνδέσμων (Mediators) – Διακρατικό Σχήμα PROKLISI**, Γ.Γ.Λ.Ε., Αθήνα 1999
- Μαρία Παυλή, Αθηνά Σιδέρη**, *Οι Τσιγγάνοι της Αγίας Βαρβάρας και Κάτω Αχαΐας*, Γ.Γ.Λ.Ε., Αθήνα 1990
- Μιράντα Τερζοπούλου, Γιάννης Γεωργίου**, *Οι Τσιγγάνοι στην Ελλάδα. Ιστορία – Πολιτισμός*, Γ.Γ.Λ.Ε., Αθήνα 1998
- Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών της UNESCO**, εκδ. Ελληνική Παιδεία, 1972.
- Παγκόσμια Λαογραφική και Γεωγραφική Εγκυκλοπαίδεια**, Εκδ. Χ. Γιοβάνης & Σια Ο.Ε., Αθήνα 1967
- Περιβαλλοντική ομάδα 2^{ου} Γυμνασίου Καλαμάτας**, *Οι Τσιγγάνοι της Καλαμάτας*, σχολ. έτος 1999-2000.
- Περιοδικό «Διαβάζω»**, αρ. 374., σελ. 79-98

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΘΙΓΓΑΝΟΥΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΥΛΙΣΜΟΥ ΚΑΡΥΔΙΑΣ
ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

Στα πλαίσια της Πτυχιακής Εργασίας με θέμα :
Διαχείριση ζήτησης Νοσοκομειακών Υπηρεσιών από τους Αθίγγανους. Η
περίπτωση του Γενικού Νοσοκομείου Καλαμάτας.

Ημερομηνία.....

A/A.....

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΟΝΕΩΝ

Πατέρας

1. Ηλικία:
2. Τι επάγγελμα κάνετε; **α)**Μεροκάματο **β)**Εμπόριο **γ)**Κάτι άλλο **δ)**Ανεργος
3. Είστε ασφαλισμένος; **α)**ναι **β)**όχι
4. Αν ναι που; **α)**ΟΓΑ **β)**Απορίας 5. Έχετε πάει σχολείο; **α)**ναι **β)**όχι
6. Αν ναι : **α)** Μια τάξη του Δημοτικού **β)** Όλο το Δημοτικό **γ)** Γυμνάσιο
7. Ξέρεται να γράφεται και να διαβάζεται;
α) Καθόλου **β)** Λίγο **γ)** Καλά **δ)** Πολύ καλά

Μητέρα

8. Ηλικία:
9. Τι επάγγελμα κάνετε; **α)**Μεροκάματο **β)**Εμπόριο **γ)**Κάτι άλλο **δ)**Ανεργη
10. Είστε ασφαλισμένη; **α)**ναι **β)**όχι
11. Αν ναι που; **α)**ΟΓΑ **β)**Απορίας 12. Έχετε πάει σχολείο; **α)**ναι **β)**όχι
13. Αν ναι : **α)** Μια τάξη του Δημοτικού **β)** Όλο το Δημοτικό **γ)** Γυμνάσιο
14. Ξέρεται να γράφεται και να διαβάζεται;
α) Καθόλου **β)** Λίγο **γ)** Καλά **δ)** Πολύ καλά
15. Είσαι παντρεμένος/η **α)**ναι **β)**όχι
16. Αν ναι πώς; **α)** Με πολιτικό; **β)** Στην εκκλησία; **γ)** Απλή συγκατοίκηση

ΠΑΙΔΙΑ

17. Πόσα παιδιά έχετε; 18. Όλα τα παιδιά είναι από τους ίδιους γονείς; **α)**ναι **β)**όχι
19. Γεννήσατε με : **α)**φυσιολογικό τοκετό; **β)**καισαρική

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

20. Διαμένετε σε: **α)**Κτίσμα **β)** Σκηνή **γ)**Παράπηγμα **δ)** Λυόμενο
21. Υπάρχει νερό; **α)**ναι **β)**όχι 22. Υπάρχει τηλέφωνο(κινητό); **α)**ναι **β)**όχι
23. Υπάρχει ρεύμα; **α)**ναι **β)**όχι
24. Αν όχι από πού παίρνετε ρεύμα; **α)**Από την κολώνα της Δ.Ε.Η; **β)**Από γεννήτρια;
γ)Κάτι άλλο;

25. Έχετε θέρμανση στο σπίτι το χειμώνα; **α)**ναι **β)**όχι
26. Αν ναι : **α)** Με σόμπα πετρελαίου; **β)** Με σόμπα με ξύλα;
γ) Με γκαζιέρα; **δ)** Κάτι άλλο;
27. Με τι μαγειρεύετε; **α)** Με ξύλα; **β)** Ηλεκτρική κουζίνα; **γ)** Πετρογάς;

ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ

28. Πόσο καιρό μένετε στον καταυλισμό(σε χρόνια);
29. Μετακινείστε σε άλλες περιοχές; **α)**ναι **β)**όχι
30. Αν ναι που;.....
31. Γιατί;.....
32. Σε ποιόν Δήμο ανήκετε;.....

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

33. Έχετε δικό σας οικόπεδο; **α)**ναι **β)**όχι
34. Έχετε αυτοκίνητο; **α)**ναι **β)**όχι
35. Έχετε πάρει δάνειο κατοικίας; **α)**ναι **β)**όχι
36. Έχετε δικό σας σπίτι; **α)**ναι **β)**όχι
37. Παίρνετε επιδόματα : **α)** Τρίτου παιδιού **β)** Πολυτεκνίας
γ) Σχολικό επίδομα **δ)** Κάτι άλλο

ΙΑΤΡΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ

38. Υπάρχουν σοβαρά προβλήματα υγείας στον παππού και στη γιαγιά;
 Παππούς : **α)**ναι **β)**όχι Γιαγιά : **α)**ναι **β)**όχι
39. Αν ναι ποια;.....
40. Υπάρχουν σοβαρά προβλήματα υγείας στους γονείς;
 Πατέρας : **α)**ναι **β)**όχι Μητέρα : **α)**ναι **β)**όχι
41. Αν ναι ποια;.....
42. Υπάρχουν σοβαρά προβλήματα υγείας στα παιδιά; **α)**ναι **β)**όχι
43. Αν ναι ποια;.....

ΥΓΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

44. Πως πηγαίνετε στο νοσοκομείο;
α) Με ταξί; **β)** Με το φορηγάκι; **γ)** Με ασθεναφόρο; **δ)** Με λεωφορείο;
45. Έχετε βιβλιάριο υγείας; **α)**ναι **β)**όχι
46. Αν ναι τι βιβλιάριο;.....

47. Θέλεις να έρχονται πολλοί «δικοί σου» να σε επισκέπτονται στο Νοσοκομείο όταν είσαι άρρωστος; **α)** ναι **β)** όχι
48. Αν ναι γιατί;.....
49. Υπάρχει κουτί φαρμακείου στην καλύβα; **α)** ναι **β)** όχι
50. Αν ναι τι έχει μέσα;.....
51. Αν πάθεις κάτι έχεις το τηλέφωνο από κάποιον γιατρό; **α)** ναι **β)** όχι
52. Υπάρχει βιβλιάριο ασθενείας παιδιών; **α)** ναι **β)** όχι
53. Αν ναι τι βιβλιάριο;.....
54. Πλένετε τα δόντια σας ; **α)** ναι **β)** όχι
55. Όταν είσαι άρρωστος στο Νοσοκομείο :
τρως το φαγητό του Νοσοκομείου; ή σου φέρνουν απ' έξω;
56. Έχετε εξεταστεί πρόσφατα (τελευταίο χρόνο) από οφθαλμίατρο; **α)** ναι **β)** όχι
57. Καπνίζετε; **α)** ναι **β)** όχι 58. Αν ναι από πόσο χρονών;
59. Όταν επισκέπτεστε έναν «δικό σας» που είναι άρρωστος στο Νοσοκομείο σας φωνάζουν να κάνετε ησυχία; **α)** Πάντοτε **β)** Ποτέ **γ)** Μερικές φορές
60. Αν σας δαγκώσει ένα ποντίκι τι κάνετε;
α) Το φροντίζετε μόνοι σας; **β)** Πηγαίνετε στο νοσοκομείο;
γ) Πηγαίνετε στο κέντρο υγείας; **δ)** Πηγαίνετε σε ιδιώτη γιατρό;
61. Ποιόν προσέχουν πιο πολύ στο νοσοκομείο τον μπαλαμό ή κάποιον δικό σου;
α) Τον μπαλαμό **β)** Τον ρομά
β) Και τους δύο **γ)** Αυτόν που έχει μεγαλύτερο πρόβλημα
62. Πλένετε τα χέρια σας πριν το φαγητό; **α)** ναι **β)** όχι
63. Κουβεντιάζετε με τους άρρωστους μπαλαμούς που είναι στο θάλαμο;
α) Καθόλου **β)** Πάντοτε **γ)** Λίγο
64. Ποιοι σας φροντίζουν περισσότερο: **α)** οι γιατροί; ή οι νοσοκόμοι;
65. Θέλεις στο Νοσοκομείο το κρεβάτι σου να είναι σε ξεχωριστό θάλαμο από τους μπαλαμούς; **α)** ναι **β)** όχι
66. Αν ναι γιατί;.....
67. Έχετε θερμόμετρο στην καλύβα; **α)** ναι **β)** όχι
68. Τα βράδυ όταν κάθεσαι κοντά στον άρρωστο που είναι στο Νοσοκομείο που κοιμάσαι;
α) Στο κρεβάτι μαζί με τον Άρρωστο; **β)** Κάπου αλλού;
69. Αν κάπου αλλού πού;.....

70. Αν ο γιατρός σας δώσει φάρμακα θα πάτε στο φαρμακείο να τα αγοράσετε; **α)** ναι **β)** όχι
71. Έχετε οινόπνευμα στην καλύβα; **α)** ναι **β)** όχι
72. Όταν κάποιος «δικός σας» άνθρωπος πηγαίνει στο Νοσοκομείο τον φροντίζουν :
α) Πολύ καλά **β)** Έτσι και έτσι **γ)** Τον έχουν πεταμένο
73. Πότε πηγαίνετε στο Κέντρο Υγείας Μεσσήνης;
α) όταν έχω σοβαρό πρόβλημα υγείας **β)** όταν δεν έχω σοβαρό πρόβλημα υγείας
γ) όποιο πρόβλημα και αν έχω
74. Πηγαίνετε στο Νοσοκομείο ακόμα και για ένα απλό χτύπημα(π.χ κόψιμο);
α) ναι **β)** όχι
75. Αν όχι γιατί; **α)** Το περιποιείστε μόνοι σας **β)** Το αφήνετε να κλείσει μόνο του
γ) Κάτι άλλο
76. Έδωσες ποτέ λεφτά στο γιατρό του νοσοκομείου για να προσέξει καλύτερα;
α) ναι **β)** όχι
77. Που νομίζεται ότι σας προσέχουν πιο πολύ;
α) στο Νοσοκομείο **β)** στο Κ.Υ. Μεσσήνης
78. Έχετε ιώδιο στην καλύβα;
α) ναι **β)** όχι
79. Συνήθως στο Νοσοκομείο πηγαίνετε μόνος/η σας; **α)** Μόνος/η **β)** Με άλλους
80. Αν όχι μόνος/η με ποιους;.....
81. Γιατί;.....
82. Όταν ρωτάτε τον γιατρό για την πορεία της Υγείας σας τι σας λέει;
α) Τα πάντα **β)** Λίγα πράγματα **γ)** Δε μας λέει τίποτα
83. Πόσες φορές την εβδομάδα τρώτε κρέας; **α)** μία **β)** δύο **γ)** τρεις **δ)** καμία
84. Ξέρετε να κλείνετε ραντεβού για να σας εξετάσει κάποιος γιατρός του Νοσοκομείου;
α) ναι **β)** όχι
85. Υπάρχουν γάζες-επίδεσμοι στην καλύβα; **α)** ναι **β)** όχι
86. Αν χρειαστεί να περιμένετε στο Νοσοκομείο για αρκετή ώρα για κάποια εξέταση τι κάνετε;
α) Φεύγετε; **β)** Φεύγετε και επιστρέφετε; **γ)** Περιμένετε; **δ)** Θυμώνετε;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΠΟ ΤΟΝ

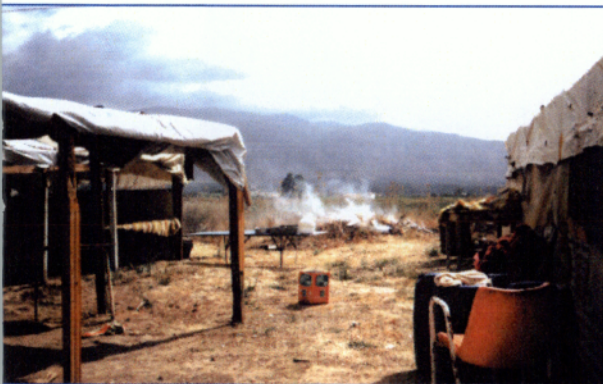
ΚΑΤΑΥΛΙΣΜΟ

Η είσοδος και άλλοι δρόμοι του καταυλισμού

Εικόνες από τον καταυλισμό

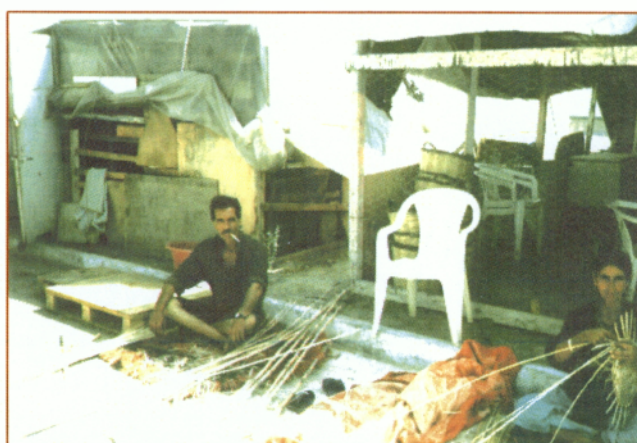
Κάποιες παράγκες στο εσωτερικό τους

Πηγαίνοντας για νερό στο βενζινάδικο

...και γυρίζοντας

Ποζάροντας, εν ώρα δουλειάς...

... ή μη

«Παιδιά, φωτογραφία!»